

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY

TÓTH TIHAMÉR

ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

GYÜJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS

TÓTH TIHAMÉR
ÖSSZEGYÜJTÖTT MUNKÁI

XII. KÖTET

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

TÓTH TIHAMÉR

A KERESZTÉNY HÁZASSÁG

A PÁZMÁNY-EGYETEM TEMPLOMÁBAN AZ 1934.–35. TANÉV II. FELÉBEN ELMONDOTT SZENTBESZÉDEK

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST

Nihil obstat. *Dr. Michael Marczell*, censor dioecesanus. Nr. 3067/1936. Imprimatur.
Strigonii, die 23. Septembris 1936. *Dr. Julius Machovich*, vicarius generalis.

Kiadja a Szent István-Társulat.
Stephaneum nyomda r. t. Budapest. — A nyomdáért felelős:
ifj. Kohl Ferenc.

A KERESZTÉNY HÁZASSÁG.

I.

A család fontossága.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A most kezdődő új egyetemi félév beszédsorozatának tárgyául olyan témát választottam, amelynél égetőbbet és időszerűbbet, de egyben kényesebbet és nehezebbet keresve sem lehetne találni. Egy témát, amelynek szerencsés megoldásától függ az ember nyugodt földi élete, de sokban örök boldogsága is. Egy témát, amelynek harmonikus megfejtése fölmérhetetlen hatással van egész kulturális, szociális és állami életünkre. Egy témát, amelynek helyes vagy helytelen megoldása nyomán áldás vagy átok fakad az egész emberiség számára.

Ez a téma: *a házasságnak és a keresztény családi életnek óriási fontosságú kérdése!*

Ki nem látná ennek a kérdésnek sorsdöntő fontosságát? Ki nem látná, hogy az emberiség úgy áll ma a házasság és a családi élet kérdései előtt, mint valami rejtélyes szfinksz előtt. Az a modern ember, akinek páratlan felfedezésekkel sikerült egyre jobban levonni a fátyolt a természet rejtett arcáról, az az ember azt hitte, hogy a természeti törvényszerűségek kétszerkettőnégye módjára bánhatik el majd a házassággal is.

De itt érte a nagy kiábrándulás! Mikor keserves tapasztalatok után rá kellett jönnie, hogy a házasság nem olyan számtani feladat, amit egyedül az eszével maradék nélkül meg lehetne oldani. Nem! A házasság és a családi élet bizony «egyenlet több ismeretlennel»; olyan feladat, amit semmiféle emberi matematika meg nem old, mert a házasság Szent Pál kifejezése szerint — «nagy titok» (Ef. 5, 32.), és annak mestere, megfejtője csak az Istenben gyökérző ember lehet.

Alig van megállapítás, amit manapság többször lehetne hallani, mint az, hogy «a családi élet napjainkban válságba került».

Lehetetlen volna, és méltánytalanság is, észre nem venni, hogy sok és bonyolult oka van a családi élet mai válságának. Nem volna igazságos letagadni, hogy oka annak a mai gazdasági válság, és mindaz, ami ezzel jár: a munkanélküliség, az otthonnélküliség, a nélkülözések, az ebből fakadó surlódások és nézeteltérések a házastársak közt, az ugyancsak ebből eredő idegeskedés, türelmetlenség, szeretetlenség és így tovább. Ez mind igaz, ez mind így van.

Azonban — Testvéreim — ha egyrészt mindezt őszintén el is ismerjük, másrészt egy másik tapasztalat meg arra figyelmeztet, hogy *a családi élet mai válságát kizárólagosan gazdasági okokból mégsem lehet teljesen megmagyarázni.*

És ez a tapasztalat az, hogy a családi élet nem csupán a szegény és nyomorgó emberek között rendült meg; ellenkezőleg: ez a válság még nagyobb, még fájdalmasabb olyan családokban, amelyek anyagilag jól állanak, amelyekben nélkülözésekről szó sincs. Sőt, hogy nem a szerény megélhetés és nem a szegénység az igazi ellensége a családi életnek, arra érdekes példákkal szolgálnak azok a házastársak, akiknek családi életét, a férj, a feleség és gyermekek egymás iránti szeretetét, a szegénység inkább csak megerősítette, még jobban összekovácsolta, mert az életküzdelem oly erkölcsi értékeket váltott ki bennünk, aminőket azelőtt nem is sejtettek magukban.

Ha tehát a családi élet fölött szakadatlanul hangzik ma a süllyedő tengeri hajók segélykiáltása: S. O. S., «save our souls» «mentsétek meg lelkeinket!», akkor valóban észre kell vennünk, hogy csak *a lélek, az erkölcsi értékek megmentése által* érhetjük el a süllyedő családi élet megmentését. A családi élet valóban «reformra» szorul, *de ezt a reformot csak a keresztény házassági eszmény újra-megbecsülése fogja meghozni!* Ime, erről lesz szó a most kezdődő új egyetemi félév valamennyi szentbeszédében. Azt hiszem, ennél fontosabb, sorsdöntőbb, életbevágóbb témát keresve sem találhattam volna.

*

Érzem azonban, Testvéreim, hogy mielőtt a kérdés részletes tárgyalásába belefoghatnék, a mai bevezető beszédben egy megelőző feladat megoldása vár rám. Mindenekelőtt is részletesebben rá kell mutatnom arra, hogy valóban olyan életbevágóan fontos-e ez a kérdés, hogy egy egész félévi beszédsorozatot érdemes ennek szentelni. I. **Kell-e a családról ilyen sokat beszélni?** — erre igyekszem

megadni a választ a mai beszédem első felében. A második részben pedig arra a valószínűen több hallgatómban fölmerülő kérdésre fogok felelni: II. **Vajjon hát épen egy katolikus papnak lehet-e erről a kérdésről beszélnie?**

I. Kell-e erről beszélni?

Az első kérdés tehát, amelyre a mai bevezető beszédemben meg szeretnék felelni, ez: **Kell-e és miért kell a házasságról és a családi életről részletesen beszélni?**

A) **Valóban vannak, akik jogosan fölvethetik ezt a kérdést,** — sajnos, egyre kevesebben vannak.

a) Azok vethetik föl u. i. nagy csodálkozás között ezt a kérdést, akik régi, *ideális családi körben nőttek föl*, olyan vallásos, lelkiismeretes, harmonikus és boldog emlékeket adó családi körben, ahol az egész házasságkérdés és a vele összefüggő témakör *nem volt probléma*. Nem sokat beszéltek erről a szülők és nagyszülők a növekvő új nemzedékeknek, de olyan elevenen élt ezekben a tisztes családokban az ősöktől járt utak tradíciója, hogy mikor az új generáció is eljutott a családalapítás feladatához, szinte magától ment minden és önként, természetszerűleg oldódott meg minden probléma.

Mindez nem utolsó áldása volt annak a régi, tisztes családi életnek.

b) De hol vagyunk ma mindettől, Kedves Testvéreim! Százezrével s milliószámra növekednek körülöttünk olyan fiatalok, akik úgyszólván *nem is ismerik a családi élet áldásait, nem ismerik az otthon melegét!* «Otthon» — milyen gyönyörű szép szó, milyen áldott fészek! Mily lelkesen énekli róla a költő:

Az «Otthon» — a lélek!
Nem a bútorok, szőnyegek, képek . . .
Az «Otthon» a szív, a melegség,
Harmónia, szeretet, egység . . .
Becsület, erkölcs melegágya,
Egyéni ízlés féltett vára,
Menhely a viharban, vészben,
Világítótorony az éjben . . .
Fáradt vándor pihenő fája,
Álmos gyermek fehér párnája,
Minden: ami szép, jó, kedves,
Békességes, nyugalmas, csendes,
Ahova mindig visszavágyunk,
Bárhol legyünk, vagy bárhol járunk . . .

(Horváth Árpádné.)

Ó, mondjátok: Van még ma is ilyen otthon? Van sok ilyen meleg, éltető otthon?

Mikor ezt kérdem, még csak nem is a legszerencsétlenebbekre gondolok: az elvált szülők szerencsétlen gyermekeire. Csak gondolok azoknak a gyermekeknek óriási tömegére, akiknek szülei ugyan együtt élnek, de szakadatlan perpatvarban és örökös diszharmóniában. Azokra a gyermekekre, akik nem tudják, mi az édes otthon, mert sem az apjuk, sem az anyjuk nem szeret otthon lenni, mind a kettő örül, ha futhat hazulról: a gyermek meg marad magára ... vagy a cselédre ... vagy a barátaira ... vagy mehet, ahová akar.

És gondolok a tömérdek kenyérkereső fiatalra, akiket a megélhetési gondok idő előtt ragadnak ki a család védő falai közül.

És gondolok arra a megmérhetetlen sok támadásra, amit a mai ember lépten-nyomon hall és olvas az ujságok, színdarabok, társaság és képes lapok részéről az ellen a család ellen, amelynek ideális kialakításait ő sohasem látta, nem élvezte, sőt még csak nem is hallott róla ... Mind erre gondolok és most már egész világos előttem, hogy erről a témáról a mai ember előtt igenis kell beszélni, nagyon sokat kell beszélni!

B) Tehát mindenekelőtt is foglalkoznunk kell nekünk ezzel azért, mert **bőven és fáradhatatlanul foglalkoznak vele mások,** még pedig oly kegyetlen, tapintatlan és vakmerő szabadossággal, aminek végén a zavar csak sokkal nagyobb lesz az emberek fejében, mint volt azelőtt.

a) A régieket mindenben eligazította az, amit otthon láttak; *a maiakat csak megzavarja, amit otthon látnak.* Régen a felnőtt leánynak a legbensőbb barátnéja az édesanyja volt, akihez fordult minden kérdésével. Ma? A házassági tanácsadó irodához fordul, vagy a képes hetilapok szerkesztői üzeneteihez, esetleg egy pszichoanalizáló orvoshoz.

b) Ki nem tudná, mennyi író és írónő, mennyi költő és politikus, mennyi filozófus és életművész, mennyi színdarab és mozi szólt már hozzá korunk nagy kérdéséhez, a családi élet válságához! Nincs ember, aki át tudná tekinteni azt az óriási irodalmat, amit ez a kérdés kitermelt s amelynek termékei még napról-napra zúdulnak a könyvpiacra.

De vajjon van-e köszönet ebben a bő termésben? Minél többen szólnak a kérdéshez, annál nagyobb ködtengerbe vész a kivezető út! Nem kell-e hát szavát fölemelnie annak

a katolikus Egyháznak is, amelyre Krisztus Urunk az igazság hirdetését bízta!

C) Dehát — mondhatná valaki — mi köze az Egyháznak a házassághoz? Nem magánemberek szerződése-e az? Nem pusztán világi, állami dolog-e az?

Bizony nem és ezerszer is nem! Mind eredetét, mind rendeltetését, mind pedig a hozzáfűzött feladatokat tekintve nyomatékosan kell hangoztatnunk, hogy **a házasság nem egyszerű állami szerződés, hanem erkölcsi és vallási intézmény is.**

a) A házasság Istentől ered. Még pedig nemcsak abban az értelemben, hogy Ő a szerzője minden természeti törvénynek és Ő teremtette úgy az embert, hogy annak további fennmaradása csak két ember állandó együttélésével, tehát a házassággal lehetséges. Hanem a házasság az emberi nem teremtésekor egész különös isteni veretet is nyert Istennek azzal a misztikus cselekedetével, hogy az első férfi oldalcsontjából alkotta az első nőt és Ádámhoz vezetve őt, neki feleségül adta ezekkel a szavakkal: «Szaporodjatok, sokasodjatok, s töltsétek be a földet». (Móz. I. 1, 28.)

b) De a házasságtól a rendeltetése miatt sem lehet a vallási jelleget megtagadni. A házastársak u. i. a teremtő Istennek munkatársai.

A házasság főrendeltetése az, hogy új «Isten képére teremtett» lényeket hívjon a földre, akiknek föladatuk lesz itt a földön, és az örök életben Istent szolgálni. De valahányszor a házastársak ezt a testi életet adó hivatásukat gyakorolják, mindannyiszor velük dolgozik a teremtő Isten is, aki ugyanabban a pillanatban új lelket is teremt és a házastársak által fakasztott új emberbimbóba ezt az új lelket belehelyezi.

A házastársakra tehát nagyszerű megtiszteltetés az a tudat, hogy ők tulajdonképen eszközök a teremtő Isten kezében és valóságban az Isten köti össze őket. Amint az Úr Jézus mondotta is: «Amit Isten egybekötött, ember el ne válassza». (Máté 19, 6.)

És hogy a házasságnak a vallással valóban szoros kapcsolata van és hogy a házasfelek rászorulnak Isten különös segítségére, ha házassági kötelességeiket teljesíteni akarják, mutatja az a körülmény is, hogy bárhová tekintünk a kultúrtörténelemben, a házasságkötés minden népnél minden időben vallási cselekmény volt, mely a legváltozatosabb vallási szertartások között ment végbe.

c) De a családot erkölcsi és vallási intézménnyé teszik a *hozzáfűzött feladatok is.* A keresztény felfogás szerint a Gondviselés egy külön kis várat, védett helyet, bekerített kertet akart fölállítani a családban, hogy ez legyen az a nyugodt hely, ahol az új ember a világba lép, megszületik, testileg erősödik, lelki képességeinek használatára jut, érik és végkép kifejlődik. A család az a szent hely, ahol az egyik generáció a másiknak kezébe adja az emberi élet fáklyáját, amelyet az első ember teremtésekor maga az Úr gyujtott meg s amelyet majd csak az utolsó ítélet égzengése fog kioltani.

Minthogy tehát a teremtő Isten már a legelső emberpárt összekötötte a családi kötelékbe, azért a család a legrégibb, legalapvetőbb szövetsége az emberiségnek, fontosabb bárminémű későbbi egyesületnél vagy alakulatnál. Ámde ha az egész emberiség sorsának nehézkedési pontja a családon nyugszik, akkor igazán megérthető az a felelősségteljes aggodalom, amellyel a kereszténység ennek az alapkőnek, a családnak épségére mindig vigyázott.

d) Ezt a nagy gondoskodást pedig különösen megértjük akkor, ha megfontoljuk, hogy *az Egyház a családot nem is elsősorban földi feladatai miatt értékeli, hanem a földöntúli miatt.*

Minden idelent kezdődik, de odafönt végződik. Minden emberi élet itt a földön virágzik ki, de odaát hozza meg gyümölcsét. A család tehát nemcsak a földi élet forrása, hanem az örökkévalóságé is; az a hely, ahonnan útnak indulnak azok, akik a mennyország győzelmi helyeit egykor el fogják foglalni.

Értitek most már, Testvéreim, miért őrködik az Egyház oly féltő aggodalommal a házasság fölött és miért nem engedheti meg, hogy emberi szeszély és élvezethajhászás kontárkodjék bele egy olyan intézménybe, amelyhez magának a mennyországnak is súlyos érdekei fűződnek?

Azért, mert a család nemcsak a társadalomra, nemzetre, államra fontos, hanem *fontos Krisztus Egyházára is.* Nem a pápa az Egyház, — ő az Egyház feje. Nem a papok és püspökök az Egyház, — ők az Egyház szolgái. Hanem az Egyház a hívek milliói, akiket a családok adnak! Krisztus titokzatos teste, amit Egyháznak nevezünk, a felismerhetetlenségig csonka volna, ha csak papokból és püspökökből állana, ha nyáj nélküli pásztorokból állana.

A keresztény családok erejével vagy gyöngeségével,

értékével vagy ürességével, erényeivel vagy bűneivel emelkedik vagy süllyed Krisztus misztikus testének, az Egyháznak is ereje, szépsége, virágzása. Ha a keresztény családokban meggyengül a hit és a tiszta erkölcs, beteges és vérszegény lesz az Egyház is; viszont ha erős bennük a hit és az erény, szépségben virágzik az Egyház is. Tehát éppen nem közömbös az Egyház előtt, hogy milyen a híveinek családi élete. Mert Krisztus titokzatos testének sorsa össze van kötve a keresztény hívek családi életének sorsával: azzal, hogyan hallgatják meg az Úr igéit, hogyan tartják meg parancsait és hogyan igyekeznek az evangélium fényénél járni a földi élet útjait.

Tehát, igenis, kell beszélnünk a szószéken a családi életről, sőt sokat kell beszélnünk róla, mert beláthatatlan erkölcsi és vallási érdekek fűződnek hozzá. Kell beszélni, mert tudatában vagyunk annak, hogy a családi élet ellen indított harc a vallásellenes irányzatok legerősebb fegyvere. De tudatában vagyunk annak is, hogy a keresztény világnézetért vívott nagy küzdelem végső fokon nem az utcán fog eldőlni, sem a közéletben vagy parlamentben, hanem eldől a családi életben. Bármily külső csapások, megpróbáltatások, üldözések érjék is Krisztus országát, mindent ki fog heverni, amíg lesznek buzgó családok, amelyek Krisztust befogadják a családi élet csendes szentélyébe.

A házasságról és családról tehát valóban sokat kell beszélnünk.

II. Lehet-e erről a katolikus papnak beszélnie?

Érzem azonban, — Testvéreim, — hogy ha a kérdés fontosságát talán sikerült is az eddig elmondottakban megvilágítani, nem sikerült még eloszlatnom egy kételyt, amely bizonyára több hallgatóm lelkében felmerülhetett: *A)* **Tudhat-e erről éppen katolikus pap beszélni, és** *B)* **kell-e erről a témáról ép egy katolikus papnak beszélnie?**

A) Mikor kedves hallgatóim arról értesültek, hogy a most kezdődő egyetemi félév valamennyi szentbeszédét ennek az egy kérdésnek, a házasság keresztény eszményének megrajzolására szánom, bizonyára fölmerülhetett bennük az a gondolat: Dehát beszélhet-e erről éppen egy katolikus pap, aki maga nem él házasságban? Lehet-e

ő az útmutatónk nekünk, akik már házasok vagyunk, vagy arra készülünk? **Nem lehetetlen feladat-e a házasságról beszélnie annak, aki maga személyesen ezt nem is ismeri?**

Az első pillanatra csakugyan lehetetlen vállalkozásnak látszik, pedig korántsem az.

a) Először is fontoljuk meg, hogy ha a katolikus papok maguk nem is házasodnak, mégis *ők is házasságból születtek és a családi otthon kereteiből léptek az oltárhoz;* nekik is voltak édes szüleik, akikre örökké hálával és szeretettel gondolnak; nekik is vannak nővéreik és fivéreik, akik házasodnak, — tehát már innen is ismerhetik a családot és családi életet.

Nem ismertek-e ti is nagynevű műkritikusokat, akik maguk egyetlen műremeket sem alkottak? Nem ismertek-e orvosokat, akik nagyszerűen gyógyítanak olyan betegségeket, amikben maguk sohasem szenvedtek? Nem gyógyítanak-e a pathológusok is olyan lelki betegségeket, amikben maguk sohasem voltak? Nem tudnak-e a bírák is helyesen ítélkezni az olyan gonosztettek fölött, amiket maguk soha el nem követtek?

b) Én tehát megfordítom az ellenvetés élét és azt állítom, hogy az, *aki maga nem él házaséletben, sokkal elfogulatlanabbul tud tárgyalni a kérdésről,* mint aki házas ember. Elfogulatlanabbul azért is, mert tisztább szemmel látja meg mindkét fél hibáját és nyugodtabb ítélettel tudja mérlegelni a teendőket, mint az, aki az eseményeknek érdekelt szereplője; de elfogulatlanabbul azért is, mert a személyes tapasztalat a mélyebb betekintést és a tárgyilagos elfogulatlanságot akárhányszor egyenesen megnehezíti.

c) Viszont, ha a papnak hiányzanak is e téren a személyes tapasztalatai, *annál bőségesebb tapasztalatokhoz juttatja őt Egyházának 1900 éves praksziss és hívei életének kimeríthetetlen változatossága.*

Az Egyház közel kétévezredes lélekgondozó tevékenységében oly biztos ítéletet, oly messzetekintő szempontokat nyert, amihez megközelítő tapasztalattal nem rendelkezik senki ezen a földön. De másrészt az a lelkipásztor, akit hívei szeretnek és akihez örömükkel-fájdalmukkal hozzá menekülnek, maga is oly kimeríthetetlen változatosságban ismeri meg a családi élet minden fájdalmát, zökkenőjét és problémáját, mint egyetlen házas ember sem.

Ne felejtsük el éppen ezt a leggazdagabb forrást, ahonnan

a pap e kérdésben tapasztalatait gyüjti; ez *a hívek bizalma*. Éppen azzal, hogy a katolikus pap Krisztus kedvéért, a hívek lelki javára, lemondott a családi életről, éppen azzal szerezte meg híveinek föltétlen bizalmát. Fiatalok és öregek, nőtlenek és házastársak oly bizalommal mondják el neki örömüket és bánatukat, küzdelmüket és győzelmüket, panaszaikat és szenvedéseiket, hogy ez a papi lélek sokkal de sokkal jobban ismeri a házas élet minden zökkenőjét és veszedelmét, minden szirtjét és zátonyát, szóval minden problémáját, mintha magának is volna családja. Akkor ismerné a saját családját, most ismeri százakét és ezrekét.

Úgy gondolom, hogy ezek után nem lehet vitás, hogy ugyan tud-e erről a katolikus pap beszélni.

B) **De vajjon szabad-e és kell-e éppen neki erről beszélnie?**

a) Az kétségtelen, hogy *a kérdés tárgyalása valóban nem könnyű*, sőt össze van kötve olyan részletekkel is, amikhez csak a legnagyobb kegyelettel és pszichológiával szabad hozzányúlni. De éppen ez teszi indokolttá, hogy inkább tárgyalja ezt le egy katolikus pap, akitől ezt a finom tapintatot elvárhatjuk, mintsem olyas valaki, aki durva kézzel nyúlna az élet legszentebb problémáihoz.

Hogy miért éppen egy papnak kell erről beszélnie? Azért, mert a vallási életet egész közelről érintő és lényegében szent dologról mégis csak az Egyháznak kell beszélnie.

b) Már pedig a házasság lényegileg szent dolog! Azt mondta egy szellemes francia, hogy «a melléknév ellentéte a főnévnek». Bizonyára azt akarta kifejezni, hogy vannak jelzők, amelyek ha egy-egy főnév elé helyezzük azokat, inkább csak gyöngítik, elvizesítik a dolog lényegét. Ezzel szemben azonban vannak jelzők, amelyek a maguk rövidségében is, mint felcikkázó villám világítják meg a gondolatot. XI. Pius pápa 1930 december 31-én egy hosszú, kb. húszezer szavas enciklikát adott ki az eszményi házasságról és ennek elejére egy olyan jelzőt helyezett, amely szerencsés összefoglalása az egész kérdés lényegének. «*Casti connubii*» — így kezdődik a pápai körlevél. Mily találó jelző: «A tiszta házasság!» Mert valóban: a házasság vagy tiszta és erkölcsös és szent, — vagy nem házasság. Ha azonban szent és szentség, akkor bizonyára elsősorban a katolikus Egyház és annak papja hivatott vele foglalkozni.

És ha *Lacordaire* azt mondotta egyszer, hogy a férfi és nő közti összeköttetés kérdése — vagyis a házasság ér-

dése — annyi, mint az emberi kúltura kérdése, akkor mi még hozzátehetjük: annyi, mint a földi és örök boldogság kérdése! Nos hát akkor ezzel a kérdéssel valóban kell foglalkozni! Sokat kell foglalkozni! És pedig elsősorban a katolikus Egyháznak kell a kérdésről nyiltan beszélnie!

*

Kedves Testvéreim! Azt mondják, hogy vannak drága gyöngyök, amelyek az emberek kezében elvesztik régi fényüket és nem is kapják addig vissza, míg ismét meg nem merítik a tenger mélyében, azokban az ősmélységekben, ahonnan eredetileg származtak.

Az emberiség legdrágább igazgyöngye, mindennél nagyobb értéke: a család, mert ennek erejétől s egészségétől függ a jövő emberi társadalom ereje és egészsége. A családi élet is elveszítheti fényét és erejét az emberek kezében, sőt egészen el is pusztulhat, és nem nyeri vissza erejét addig, amíg vissza nem helyezzük arra az ősforrásra, ahonnan elindult: a komoly, vallásos világnézet talapzatára. A mai családi életet sok minden rendítette meg: a nyomasztó gazdasági helyzet, a női és a gyermekmunka, a lakásinség, a nélkülözés, — de egy sem jelentett rá oly csapást, mint az a fájdalmas tény, hogy elszakadt Krisztustól és mikor Tőle elszakadt, legerősebb fundamentumát veszítette el.

Lássunk világosan, Testvéreim! A család válságba került, de az juttatta oda, hogy elszakadt éltető talapzatáról: a vallás talajáról. A házaséletet valóban reformálni kell, de csak azzal lehet, ha több erkölcsöt viszünk bele. A családi élet emeléséhez kell szociális gondoskodás is, törvényes intézkedés is, állami segítség is, — de mindez nem hozna eredményt, ha elfelejtenők a legfőbbet: a családi életet megint az erkölcsi szférák magaslatára emelni.

Legyünk tisztában a veszedelemmel. Ha a házasságról és a családról vallott keresztény felfogás újra uralomra nem jut, ha továbbra is terjed az a léha és romboló gondolkodás, amely az utóbbi évtizedekben gyökeret vert erről a kérdésről, ez nemcsak a vallási életnek fog tömérdeket ártani, hanem végzetes veszedelmévé válik az emberiség nyugodt földi életének és kulturális fejlődésének is.

Ezért nem fogom elmulasztani, hogy ezekben a beszédekben ismételten és nyomatékosan rá ne mutassak egy tényre: arra, hogy az Isten tételes törvényei mint minden egyéb kérdésben, úgy a házasság terén is, teljesen egyeznek

az emberi természet mélyén élő vágyakkal és törvényekkel, és ha az ember megtartja azokat, nemcsak örök üdvösséget nyer el, hanem a harmonikus földi élet alapjait is biztosítja; míg a ha botor fejjel szembeszáll azokkal, a földi pokolnak és szenvedésnek kapuit is megnyitja magának.

Nincs más hátra, — Testvéreim! — mint alázatos imában kérni az Egek Urát, az emberi nem Teremtőjét, a házasság és családi élet szent Alkotóját, hogy álljon majd mellettünk megvilágosító és erősítő kegyelmével, midőn a következő hónapok beszédeiben az ő fönséges tervéről elmélkedünk. Amen.

II.

A házasság Krisztus előtt.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Mikor Szent Pál apostol az efezusiakhoz írt levelében a házasságról beszél, ezt a mély jelentőségű kifejezést használja: «Nagy titok ez», «magnum mysterium». (Ef. 9, 32.)

Nekünk, akik újabb beszédsorozatunkban a keresztény családi élet eszményi képét szeretnők megfesteni, mindenek-előtt is az a kötelességünk, hogy ennek a Szent Pál által említett «nagy titoknak» mélyére hatoljunk és a lényegét keressük. Mi a lényege a házasságnak? Mi az a mély gondolat, amelyet a Teremtő megvalósítani akart, mikor a házasságot rendelte? Valóban Ő rendelte-e s nemcsak emberi önkény szabta-e meg vagy a kultúra fejlődése hozta-e magával? Milyen is az az eszményi házasság az Isten gondolata szerint? Ezek a kérdések foglalkoztatnak majd minket a mai és a következő vasárnapi beszédben.

Azért foglalom két külön beszédbe a választ, mert a házasság történetében van egy fordulópont, amely lényeges változást hozott: az Úr Jézus rendelkezése. «Nagy titok», fölemelő és tiszteletreméltó dolog volt a házasság már Krisztus előtt is, mint ahogy ma is az azoknál, akik még nem ismerik Krisztust, — erről lesz szó a mai beszédben. De igazi «nagy titokká» csak az Úr Jézus tette, aki a házasságot — mint jövő vasárnap látni fogjuk —, egyenesen szentségi méltóságra emelte.

Ma tehát vizsgáljuk **a házasság eszményét Krisztus előtt.** Rá fogunk jönni, hogy már az a házasság is «nagy titok» volt. mert a házasságot kezdettől fogva az Isten alapította. Ha pedig ő alapította, akkor szent, érinthetetlen és felbonthatatlan már a nem keresztény emberek házassága is.

I. A házasságot Isten rendelte.

Hogy a házasság valóban isteni rendelés volt kezdettől fogva, azt világosan vallotta már az egész ószövetségi vallás is. Az ifjú Tóbiás, mikor házassága előtt Istenhez fohászkodik, egészen magától értetődően mondja: «Uram, atyáim Istene ... Te alkottad Ádámot a föld sarából és melléje adtad segítőtársul Évát». (Tób. 8, 7. 8.) A Példabeszédek Könyve egyenesen «Isten szerződésének» (Péld. 2, 18.) nevezi a házasságot. Ezért is védi Mózes második könyvében Isten hatodik parancsa (Móz. II. 20, 14.) a házasságot a megszentségtelenítéstől. És ezért kötötték a házasságot ezzel a szép áldással: «Legyen veletek Ábrahám Istene, Izsák Istene, meg Jákob Istene, ő kössön össze bennetek és teljesítse áldását rajtatok». (Tób. 7, 15.)

Ha azonban azt keressük, hogyan alakult ki ez a felfogás a házasság isteni eredetéről, vissza kell mennünk a Szentírás legelső könyvének legelső lapjaira. Az első könyv első és második fejezete világosan és kétséget nem tűrő határozottsággal hirdeti, hogy a házasság intézménye valóban Istentől ered és nem az emberek találták azt ki.

A) A házasság isteni eredete mellett tehát a legelső tanubizonyság mindjárt a Szentírás első könyvének első fejezete, ahol **a férfi és a nő teremtését találjuk leírva.**

a) Ha vizsgáljuk az embereket, nagy és sokféle különbséget veszünk észre köztük: az egyik magas, a másik alacsony; az egyik szőke, a másik barna; az egyik kövér, a másik sovány; az egyik erős, a másik gyönge és így tovább. Van azonban egy olyan különbség is, amelyik lényegbevágóan fontosabb minden másnál: *az egyik férfi, a másik nő.*

És érdekes, valami titokzatos szabályozó erő ezt a különbséget olyan számbeli egyensúlyban tartja, hogy fiúk és leányok mindig egyforma számban születnek; fiúk tulajdonképen kissé többen, de az ő nagyobb halálozási számuk megint lecsökkenti ezt a különbséget.

Már most honnan van az emberiségnek ez az annyira fontos kettős különválása, honnan a férfi és a nő eredete?

A Szentírás legelső lapjai mély tanítást adnak erről a kérdésről. Isten teremtette külön a férfit és külön a nőt, de a kettőt mindjárt össze is kötötte egy szent szövetségben és nagyszerű feladatot bízott rájuk. Ime, halljátok a Szentírás szavait: «Teremté az Isten az embert: a maga képére, az Isten képére teremtette, férfiúnak és asszonynak terem-

tette. És megáldá őket az Isten és mondá: Szaporodjatok, sokasodjatok, s töltsétek be a földet». (Móz. I. 1, 27. 28.)

b) De a Szentírásnak e szavai mindjárt feleletet is adnak azoknak, akik néha nagy csodálkozással kérdezik: «Hogyan lehet az, hogy *valami meg van engedve a házas élet keretein belül, viszont azon kívül meg igen súlyos bűn?* Hát nem ellenmondás ez: ott szabad, itt nem! Hiszen maga a dolog mindkét helyen ugyanegy!»

Pedig a Szentírás elbeszélése után milyen világos a felelet! A házasságon kívül igenis súlyos bűn az, mert Isten a házasságra, az egy férfi és egy nő felbonthatatlan szövetségére bízta az emberi nem fenntartását, tehát csak a házasságban engedte meg azt a cselekedetet, amelyből az új emberi élet fakadhat. És éppen azért súlyos bűn ez a cselekedet a házasságon kívül, mert sérti a házasságnak kiváltságos jogát és ezzel aláássa a családi életet. Már pedig azt mindenképen meg kell védelmezni!

B) És hogy amit a Szentírás első fejezetéből most kiolvastunk, az nem mesterkélt okoskodás, hanem valóban az Isten akarata, az világosan kitűnik a második fejezetből. Itt már részletesebben olvasunk **a házasság megalapításáról.** (Móz. I. 2, 15—24.)

a) Az első férfi az új élet feszülő energiáitól megittasodva jár-kel a viruló természet pompái között, szinte megremeg lelke a gyönyörűséges paradicsom csodáinak láttára, de magában, belül valami nagy hiányt is érez: nincs senki, akivel megossza örömét, nincs senki, aki megértse szavát, nincs még egy hozzá hasonló lény a földön! És ekkor — hogy legyen segítője, erősítője, öröme, élettársa — *teremti Isten az első nőt.*

b) De amit Ádám érzett abban a pillanatban, amikor a fiatal életerő tudata végigfeszült izmos testében, azt a vágyat a kiegészülés után, a megértés, lélekközlés, betelje-sedés után, *ugyanezt érzi azóta a kétnemű emberiség minden fiatal hajtása is.* A szervezeti fejlődés teljességébe jutott férfi is, nő is érzi, hogy sok minden hiányzik belőle, ami megvan a másik nemben; és hogy éppen ennek a másik nemnek egészen elütő sajátságaival kell neki kiegészülnie, mert csak akkor valósul majd meg *az ember* teljes eszmény-képe.

Ennek a kétféle emberi természetnek összekeveredése, egybeolvadása, egymást kiegészítése hozza aztán létre a házastársaknak azt a páratlan egységét, amelyekre a világon

nem találunk még egy példát s amelyről a Szentírás meg is jegyzi: «Ez okból hagyja el az ember az atyját s az anyját s ragaszkodik feleségéhez, s lesznek ketten egy testté». (Móz. I. 2, 24.)

Valami hasonlót végez az ember akkor, mikor különféle fémeket kever egybe, hogy azoknak különböző sajátságai egymást kiegészítve erősítsék és ellenállóbbá tegyék a létrejött új keveréket.

c) De ha ez így van, és ha valóban az a természetes, kívánatos és helyes, hogy kétféle ember éljen a földön a maga egészen elütő, de éppen ezáltal egymást vonzó és egymást kiegészítő külön sajátosságaival, mondom, ha ez így természetes, akkor magatok megítélhetitek, Testvéreim, mennyire természetellenes és káros az a mai hóbort, amely *a leányokat fiúsan neveli és fiúsakká akarja tenni, a fiúkat meg elleányosítja*, boy-görlöket nevel és görl-boyokat és a két nem közti különbség letompításával éppen azt a titokzatos vonzóerőt szünteti meg, amelynek hatásaképen kialakul a társadalom életében a legfontosabb sejt, az emberi nem állandó megújulásának forrása és fennmaradásának biztosítéka: az új család.

II. Mi a házasság az Isten akarata szerint?

A házasságot tehát Isten teremtette.

De miért teremtette? Mi az ő elgondolása a házasság lényegéről?

A) Adjuk föl tehát magunknak a kérdést: Mi a házasság az Isten akarata szerint? **Vajjon szerződés-e?**

Az is, de nem kizárólag az!

a) A felek a házasságkötéskor valóban szerződnek is: egymásnak hűséget ígérnek, hogy egymást segítik és semmi bajban el nem hagyják, ezt az ígéretüket ünnepélyes formában teszik le, — a házasság tehát szerződés is.

De ki nem látná, hogy ennél mennyivel több is! Két léleknek titokzatos egybeforradása, két emberi élet sorsdöntő találkozása és egybeolvadása. Ezt az emberiség megérezte már a kereszténység előtt is, és azért látjuk, hogy a házasságkötés már a pogány népeknél is a legérdekesebb és legváltozatosabb vallási szertartások közt ment végbe.

b) Azt szokták mondani, hogy a házassághoz ketten kellenek: egy férfi és egy nő. Nos hát ez a nagy tévedés! *Oda hárman kellenek:* kell oda egy férfi, egy nő, meg kell

oda — Isten. Sőt: Isten az első helyen! A házasságot Isten rendelte, tehát csak Istennel, Istenben állhat fönn.

De éppen azért, mert a házasság nem pusztán emberi szerződés, mert nem az ember találmánya, éppen azért a házasság lényege nem esik az ember hatalma alá. Hogy milyen életformák közt él az ember, milyen kultúrában, milyen államforma keretei között, — ez tőle függ. De hogy milyen legyen a családi élet, — az már nem függ tőle.

B) Újra kérdem tehát: Hát akkor mi a házasság? **Talán két embernek magánügye?**

Az is, de annál sokkal több: közügy is, az emberiség közügye!

Tehát a házasság nem elhelyezkedés másként boldogulni nem tudó leányok részére? Bizony nem! A házasság nem állandósított bók és hódolás, nem privát élvezeti keret? Bizony nem! Hanem: óriási fontosságú közügy is! És a házassági kérdések bonyolult útvesztőiben mindjárt könnyebb lenne az eligazodás, ha az emberek állandóan szem előtt tartanák, hogy a házasság nemcsak magánügy, hanem közügy is! Magánügy annyiban, hogy szabad választásom van: azzal kötöm meg, akivel akarom. De *ha egyszer* megkötöttem a házasságot, ahhoz ezentúl az egész emberiség sorsa is fűződött, tehát közüggyé is vált: nem függ többé tőlem, hogy felbontsam azt!

C) Akkor most már harmadszor kérdem: Mi tehát a házasság az Isten akarata szerint? És íme, a végleges válasz: **Egy férfinak és egy nőnek sírig tartó szent szövetsége.**

És hogy mennyire szent Isten szemében ennek a két léleknek egymás iránti szeretete és hogy mily magasan értékeli az Isten a házastársi közös életet, arra az ó- és újszövetségi Szentírás egyaránt szolgáltat példákat.

a) Lépten-nyomon olvassuk az Ószövetségben, hogy Isten az ő választott népéhez való viszonyát házassági frigynek nevezi, a választott nép bálványimádását pedig házassági hűtlenségnek.

És érdekes: az Ószövetség egy egész könyvet is tartalmaz, az «Énekek Énekét», mely mélyebb értelemben ugyan az Isten szeretetét jelképezi az emberi lélek iránt, de ha szószerinti értelmében vesszük, tulajdonkép nem más, mint menyegzős énekek gyüjteménye, amelyek a menyasszony és a vőlegény egymás iránti szeretetét éneklik meg.

b) Az Úr Krisztus pedig még magasztosabb gondolatokkal emlékezik meg a házasságról.

«Hasonló a mennyek országa a királyemberhez, aki mennyegzőt szerze fiának» (Máté 22, 2.), halljuk egyik példabeszédében. Tehát amikor az Istenfia az emberiségért fel akarja áldozni magát, ennek a legbensőbb — mert legalázatosabb — szeretetnek jelképéül a házastársi szeretetet választja.

Közismert dolog az is, hogy az Úr első csodáját épp egy menyegzőn cselekedte, ahol elfogyott a bor és Ő csodájával segítette ki zavarából a fiatal házaspárt.

Mikor pedig egyszer Keresztelő Szent János tanítványai megkérdezték Krisztustól, miért nem böjtölnek az ő tanítványai, holott János tanítványai és a farizeusok böjtölnek, az Úr így felelt: «Csak nem gyászolhat a násznép, mikor velük van a vőlegény? De majd eljönnek a napok, mikor elvétetik tőlük a vőlegény; akkor majd böjtölni fognak». (Máté 9, 15.)

D) Hogy azonban megállapításunk a házasság lényegéről még teljesebbé váljék, tegyünk hozzá még egy újabb gondolatot. A házasság nemcsak az Isten szemében szent dolog, hanem egyben **nagy áldás és nélkülözhetetlen erőforrás a társadalom számára is.**

a) A család élő, erkölcsi szervezet, amelyben mindenkinek megvan az Istentől megállapított joga és kötelessége. A családi élet az emberi társadalomnak nemcsak legvégső alkotó sejtje, hanem *a társadalmi rendnek is legjobb erősítője*, mert hiszen maga is határozott renden és tekintélyen épül föl. Különféle tagok élnek benne, akiknek különféle feladatokat kell megoldaniok egy közös cél érdekében. A gyermekek a szülőknek vannak alárendelve, az anyag a ház úrnője, az apa meg a család feje.

b) Igen: ma sem habozunk nyiltan kimondani, hogy az Isten akarata szerint *az apa a család királya*. Királysága régibb a föld minden más királyságánál, mert hiszen alapítási okmánya a Szentírás első lapjaiban van lefektetve. (Móz. I. 3, 16.) Ez a királyság független az államformáktól: köztársaságban vagy monarchiában, nyilvános vagy titkos szavazás mellett, diktatúrában vagy alkotmányos életformák mellett a férj királysága egyformán érintetlen marad; a család marad mindvégig egy kis monarchia, amelynek parancsoló feje az apa.

c) Kérem azonban az én kedves nőhallgatóimat, hogy emiatt ne keseredjenek el. És kérem az én kedves férfihallgatóimat, hogy emiatt meg ne bízzák el magukat. Főleg pedig kérem mindkét nembeli hallgatóimat, hogy csak el ne kezdjék

azt az oktalan vitát, hogy *ki ér hát többet: a férfi-e, vagy a nő.* Inkább vegyenek példát attól az okos nőtől, akinek férje egyszer nagy öntudattal hangoztatta: «A teremtés feje végre mégis a férfi!» És erre az okos felesége csendesen a férfi fejére tette a kezét és csak ennyit mondott: «Igazad van; de ennek a fejnek pedig a nő a koronája». Hát persze! Így lehet csak egymást megérteni!

Hiába, arról nem tehetünk, hogy a férfi nem nő és a nő nem férfi; a két nem tehát sohasem lesz egyforma, — ami persze korántsem jelenti azt, mintha az értékük nem volna egyforma. Abból azonban, hogy a férfinek és nőnek oly sokban egészen elütő a természete, abból következik, hogy egészen elütő feladat vár mindkét nemre: különböző kötelességekből pedig különböző jogok is erednek. És ezért kell belátnunk, hogy a család kis állam, kis önálló szervezet, Istennek külön kis birodalma, egy olyan szervezet, amelyben különbségek vannak, alá- és fölérendeltség van és munkamegosztás van. Vagy pedig ha mindez nincs meg, — föl is bomlik az egész család.

III. Kinek kell megházasodnia és kinek nem?

Ámde, Testvéreim, ha ily magasztos fényben tündöklik előttünk már a Krisztus előtti családi élet is, ha azt halljuk, hogy magának a teremtő Istennek akarata a házasság, önként fölvetődik a kérdés: Vajjon hát minden emberre kivétel nélkül kötelező-e ez az isteni rendelkezés? Isten akarata szerint vajjon minden embernek meg kell-e házasodnia? Válaszunkat a következő tételben foglalhatjuk össze: Nem kell! Sőt a teljesen megtartóztató élet értékesebb Isten előtt; de az emberek legnagyobb része számára a helyes megoldás mégis csak a házasság marad.

A) Hogy a házasság nem kötelező minden emberre, sőt ha valaki magasabb célból, tökéletes isteni szolgálatból választja a nőtlenséget, hogy **ez értékesebb Isten előtt, mint a házas élet,** ezt csak az Úr Jézus óta tartjuk.

a) Ő azonban világosan hirdette ezt. Egyízben u. i. arról beszélt Krisztus Urunk, hogy vannak, akik «a mennyek országáért» (Máté 19, 12.) nem házasodnak, vagyis azért, hogy osztatlan lélekkel élhessenek Istennek. Utána pedig Szent Pál bővebben ír erről és ezt mondja: «Akinek nincs felesége arra gondol, ami az Úré, hogyan tessék az Istennek.

Akinek pedig felesége van, arra gondol, ami a világé, hogyan tessék feleségének: és meg van osztva». (Kor. I. 7, 32. 33.)

A házasság tehát az Isten szent terve ugyan, de a szűzesség még tökéletesebb állapot. Így kell érteni Szent Pálnak egy másik gondolatát, mikor ezt mondja: «Jó az embernek asszonyt nem illetni» (Kor. I. 7, 1.), vagyis magasabb lelki fejlődés, nagyobb lelki tökéletesség az istenszolgálatért és felebaráti szeretetért vállalt teljesen szűzi élet.

Aki tehát házasság nélkül marad, hogy osztatlan szívvel szolgálhasson Istennek, az nagy áldozatot hoz Istenért.

b) De viszont *erre az Úr nem kötelezett senkit!* Ez csak «evangéliumi tanács» és nem parancs. «Aki fel tudja fogni, fogja fel» (Máté 19, 12.), — mondta maga az Úr.

És hogy erre az emberiség nagyobb része nem hivatott, azt is hirdeti Szent Pál, mikor ugyanott azt is írja, hogy a paráznaság bűnének elkerülése miatt «minden férfiúnak legyen meg a maga felesége és minden asszonynak legyen meg a maga férje». (Kor. I. 7, 2.) A «legyen meg» szónak megengedő értelme van: szabad, hogy legyen! Az emberiség legnagyobb részére tehát ez az általános szabály, mert az egész életre szóló megtartóztatás adománya csak kevesekneк jut.

Így tehát most már meg tudunk felelni a kérdésre: ki ne házasodjék és ki igen.

B) **Ki ne házasodjék?**

a) Mindenekelőtt is olyanok, akiknek *szervezete súlyos terheltség alatt küzd, vagy akik átörökíthető betegségben szenvednek*, jól teszik, ha nem lépnek házasságra, mert súlyos, átörökíthető betegségben szenvedő szülők igen könnyen ugyancsak súlyosan beteg gyermekeknek adhatnak életet.

Azonban érdekes dolog, hogy egyesek az állami törvényeket ebben a tekintetben még szigorúbbaknak akarják látni, mint amit az Egyház megkövetel és az ilyen betegek házasodását államilag egyenesen meg akarják tiltani. A keresztény erkölcstan ellenben, bár szintén nem helyesli az ilyenek házasodását, mégsem tiltja el azt súlyos bűn terhe alatt — mint XI. Pius pápa nyiltan hirdeti is a «Casti connubii»-ban.

Miért nem tiltja? Azért, mert lehetséges, hogy a házasságra lépés az ilyen szomorú szenvedőknek lelki megenyhülést, vigasztalást, erősítést jelent és így lelkük örök céljának elérését megkönnyíti. Már pedig Krisztus Egyházának ez az egyetlen célja: megkönnyíteni az emberek lelki üdvösségének elnyerését.

b) Ki ne házasodjék még?

Aki egy nagy ideál szolgálatába kizárólag akarja állítani életét, mint amilyen pl. a tudományos kutatás, vagy a felebaráti szeretet szolgálata, de legelsősorban: az Isten szolgálata. Ezeknek sem kell megházasodniok; de igenis kell halálukig megtartaniok a teljesen abstinens, erkölcsileg tiszta életet.

c) És ki ne házasodjék még? Ne házasodjék, aki beteg. Ne házasodjék, aki pap lesz vagy apáca. És aztán? *Aztán senki! Nincs tovább!*

Ezeket az eseteket kivéve — *tehát az emberiség legnagyobb részére* — valóban *parancs* gyanánt áll a teremtő Isten szava: «Crescite et multiplicamini», «szaporodjatok, sokasodjatok». (Móz. I. 1, 28.) Aki tehát nem beteg vagy nem köti életét kizárólag egy nagy eszme szolgálatába, — házasodjék meg.

Házasodjék meg, mert azt követeli tőle az Isten akarata, de ezen kívül követeli a saját jól fölfogott érdeke is.

«Nem jó, hogy az ember egyedül vagyon» (Móz. I. 2, 28.), — olvassuk az Úr szavait a Szentírás legelső lapjain és ki nem látná, mennyire igazak azok! Az az Isten mondotta ezt, aki az embert teremtette, aki tehát legjobban ismeri az emberi természetet.

A világirodalom többször adott már hangot a magános férfi, az agglegény sivár életének, — és bizony nincs is azon semmi irígyelni való. Lehet, hogy előkelő az állása, de elhagyatott a lelke. Van szép lakása, de nincs otthona. Jön a karácsony estéje és csilingelő gyermekkacagás helyett az óra egyhangú ketyegését hallja rideg, üres szobájában: bizony vénülsz, bizony vénülsz és rohannak az évek!

És itt rá akarok mutatni arra a nagy különbségre, ami a nem nősülő férfi és a férjhez nem ment leány között van. Mert ha egy férfi agglegény marad, annak legtöbbször ő maga az oka: nem *akart* megnősülni. De ha egy leány házasság nélkül marad, annak legtöbbször nem ő az oka: nem *tudott* férjhez menni. De a lelkiismeret szava sem lesz aztán egyforma a két esetben. Mert az a nő, aki nem a saját hibája miatt nem ment férjhez, még a magány elhagyatott perceiben is tud vigaszt találni a máskép rendelkező Isten szent akaratán való megnyugvásban; de viszont hiányozni fog ez a férfinél, aki csak magát és önző gondolkodásmódját okolhatja, ha egyszer majd rászakad az elhagyatottság kínzó érzete.

Hadd mondjam meg tehát az én kedves férfi hallgatóim-

nak — nem bánom, ha megneheztelnek is, hiszen az imént úgyis «királyoknak» neveztem őket! —, hadd mondjam meg nyiltan, amit e kérdésről tartok: Férfitestvéreim! Vagy legyetek papokká, vagy nősüljetek meg, — harmadik lehetőség nincs!

*

Kedves Testvéreim! Amit a mai beszédben a házasságról elmondottunk, már az is az isteni akarat dicsfényét vonja ez intézmény fölé, — pedig még csak a kérdés felével végeztünk. Most még csak mint az emberi természetbe írt törvényt vizsgáltuk, még csak a természetes, a Krisztus előtti házasságot néztük. De már ez is nagy és fölemelő eszmény, ez is támasza és alapköve az emberi társadalomnak.

Napjainkban — hála Istennek — már a világi törvényhozás is kezdi belátni, hogy a rendezett családi élet mennyire fontos az államra is és örömmel vesszük észre az első jeleket, hogy a törvényhozás is kezd megmozdulni a megtámadott és veszélybe került családi élet védelmére. Mindenkép kívánatos is lenne, hogy a világi törvényhozás a maga részéről is mindent megtegyen a családi élet tisztaságának és erejének biztosítására.

Hiszen milyen sok alkalma nyílnék a polgári törvényhozásnak is arra, hogy a családi élet megerősítését elősegítse szociális gondoskodással is, de a közerkölcsiség hathatósabb védelmezésével is! Igaz: erkölcsiséget törvények által teremteni nem lehet, ezt csak a lelkiismeret nevelése adja meg. De ha az Egyház mindent megtesz a lelkiismeret nevelésére, tegye meg az állam is a magáét azzal, hogy törvényeivel védi ezt a lelkiismeretet. Egyenesen megdöbbentő az a büntetlenség, ahogyan színházakban, mozikban, könyvekben és erkölcstelen képekkel telespékelt magazinokban kigúnyolják a családi eszményeket és aláássák a tiszta erkölcsiséget. Hát ér itt valamit a prédikálás? Ér itt valamit a családvédelem szent jelszava? Ér itt valamit a sok ankétezés és gyűlésezés a család megmentéséért, amikor «csak 16 éven felülieknek» felírásos pornográf füzetek vízözöne önti el a pesti utcákat?

Ne feledjük el, Testvéreim: az, hogy a házasságnak olyannak kell lennie, amint azt a katolikus Egyház az Isten parancsa nyomán hirdeti, az nem önkényes kitalálás, hanem az ember természetéből folyó követelmény is. Isten parancsait természetszerű szükségességgel kell megtartanunk,

mert különben cél- és értelemnélküli zűrzavarrá, megzavart hangyabollyá válik az emberi élet; amint épily zűrzavaros káosszá válnék a nagy természet élete is, ha valaki felfüggesztené a kémia és fizika törvényeit, olyan címen, hogy azok «már elavultak», és «haladni kell a korral». Pedig ugyanaz az Isten szabta meg az élettelen természetben a kémia és fizika törvényeit, mint Aki előírta az élő embernek a maga parancsait, tehát a házasságot is.

Adja az Úr Isten, hogy az emberiség belássa ezt addig, amíg nem késő!

Belássa azzal, hogy visszatér a házasságnak Istentől rendelt eszményi tisztaságához! Amen.

III.

A házasság Krisztus után.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A házasságot maga a Teremtő alapította akkor, amikor egy férfit és egy nőt teremtett, őket a paradicsomba helyezte és ezt a parancsot adta nekik: «Szaporodjatok, sokasodjatok, s töltsétek be a földet». (Móz. I. 1, 28.) A házasság tehát fönséges dolog, a teremtő Isten akaratának teljesítése volt már az Úr Jézus előtt is, amint erről a mult vasárnapi beszédünkben megemlékeztünk.

Jött azonban az Úr Krisztus és a megváltott világrendben új méltósággal tüntette ki ezt az eredetileg is fönséges isteni intézményt: szentségi rangra emelte a házasságot. Ezzel pedig annyira egészen mássá tette azt, annyi lényeges új vonást ruházott reá, hogy ennek megvizsgálására egy újabb egész beszédet kell szánnunk. A Krisztus előtti házasság eszménye után — amelyről a multkor beszéltem — lássuk tehát ma a krisztusi házasság eszményképét.

Úgy gondolom, legjobban megfesthetjük a keresztény házassági eszményi képét, ha igyekszünk megfelelni erre a két kérdésre: I. **Mint gondolkodik Krisztus Egyháza a házasságról és II. mit ad Krisztus a házastársaknak?**

I. Mint gondolkodik az Egyház a házasságról?

Arra az első kérdésünkre, hogy mint gondolkodik Krisztus Egyháza a házasságról, eléggé különös választ kell adnunk.

A katolikus Egyház u. i. *egyrészt egészen földiesen* gondolkodik a házasságról, *másrészt meg egészen égiesen.* Vagy úgy is mondhatjuk, hogy felfogása a házasságról részben *realista*, részben meg *idealista.*

Vizsgáljuk csak közelebbről mind a két gondolatot.

A) **Krisztus Egyháza egyrészt egészen földiesen gondolkodik a házasságról.**

a) Mert hiszen egészen reális gondolkodásra vall az, hogy ezt a látszólag annyira szellemi és érzelmi dolgot *keményen pattogó törvényparagrafusokba szorítja bele* és pl. törvénykönyvének 1081. kánonjában ezt írja: «A házasság létrejön, ha a jog értelmében képes személyek, mint felek, megegyezésüket törvényesen kinyilvánítják». Ah, milyen kijózanító hűvösséggel gördülnek ezek a jogászi megállapítások!

Aki csak ennyit ismerne az Egyház felfogásából, bizony egészen jogosan meg is ütközhetnék rajta! «Hogyan? Hát a házasság nem más, mint akarati tény? Két ember józan, kiszámított, hűvös ésszel kijelentett szerződése? És a szív, — az semmi? Az érzelem és a szeretet és a lelki egybeforrás, — mindez nem számít? És egyáltalában két szívnek ilyen gyöngéd és meleg viszonyát kell még külsőségekbe is, paragrafusokba is foglalni? Mire is való mindaz a külsőség, ami egy házasságkötéskor végbemegy?»

Pedig valóban minderre is szükség van. Szükség van azért, mert a házasság nem pusztán két ember szívbeli ügye, hanem tömérdek érdeke fűződik ahhoz államnak, társadalomnak és Egyháznak egyaránt. Szükséges tehát, hogy ezt a fontos intézményt lehetőleg megvédjük az emberi természet állhatatlansága és szeszélyei ellen s annak erejét s állandóságát a külső keretek segítségével is fokozzuk. És éppen erre valók az Egyház házassági törvényei.

b) De viszont ezeknél a törvényes formáknál világosan *különbséget kell tennünk az isteni parancson alapuló dogmatikai lényeg és az emberi előírásokból származó nem lényeges részek között.*

A házasság dogmatikai lényegén soha senki nem változtathat; annak mindig úgy kell maradnia, amint azt Isten előírta: egy férfi és egy nő közt kötött felbonthatatlan szövetségnek. Ez a lényeg.

Hogy azonban ezt a szövetséget hogyan kell megkötni, ki előtt és milyen szertartások között, ebben már a változott korok és kulturális viszonyok szerint változásokat rendelhet el az Egyház. Ez magyarázza meg pl. azokat a változtatásokat is, amiket legutóbb e téren 1918-ban léptetett életbe az új egyházi törvénykönyv Magyarországon.

Mikor tehát az egyházi törvénykönyv a házasságról megemlékszik, bizony egészen józan, higgadt, tárgyilagosan gondolkodó realistának mutatja magát. Nincs az a polgári törvénykönyv, amelyik ilyen hűvösen tudjon beszélni két emberi szív leggyöngédebb viszonyáról!

B) Azonban, Testvéreim, mégsem ütközhetünk meg az Egyháznak ilyen — hogy úgy mondjam — «jogászi hűvösségén», mert máskor meg **egészen idealista módon, egészen égiesen gondolkodik a házasságról.**

a) Ugyanezen törvénykönyvnek 1012. kánonjában t. i. ezt mondja: «Krisztus Urunk magát a megkereszteltek egymás közti házassági szerződését a szentség méltóságára emelte. Ezért tehát a megkereszteltek között nem lehet érvényes házassági szerződés anélkül, hogy az egyben szentség is ne lenne». Ah! Hát ez már egészen más beszéd! Tudjátok, mily óriási távlatok nyílnak meg e mögött, mily ideális égi magaslatok? *Az, hogy a keresztény házasság szentség!*

b) Valahányszor tehát egy fiatal pár áll az oltár előtt, hogy elmondják egymásnak az örök hűség ígéretét, tulajdonkép *egy pap és egy papnő áll egymás mellett*, akik e pillanatban egymásnak szentséget szolgáltatnak ki: a házasság szentségét. Ez az egyetlen szentség, amelyet nem a pap szolgáltat ki, hanem maguk a felek! Abban a pillanatban, amikor kimondották egymásnak az «igen» szót, már létre is jött a szentség, egymásnak oda is adták és lekötötték magukat mindörökre. Isten pedig az előttük álló papja által áldását adja erre a kötésre, hogy az isteni kegyelem segítségével egymást támogatva, erősítve, elviselve és javítva együtt zarándokoljanak életük utolsó percéig.

C) Aki ezt tudja, az aztán megérti, és **csakis az érti meg a keresztény házasság lényegét.**

Akik ezt nem tudják, azok szoktak így nyilatkozni: «*Nem értem, miért volna olyan lényegesen fontos a templomi házasságkötés?* Hiszen az csak egy külső forma! És külső forma az is, ha megkötöm a polgári anyakönyvvezető előtt a házasságomat. Hát nem elég ennyi?»

Bizony, nem elég! Mert aki így gondolkodik, annak fogalma sincs a keresztény házasság lényegéről.

a) A keresztény házasságban két keresztény ember egymásnak ajándékozza magát teljesen, fenntartás nélkül. Dehát urai vagyunk mi az életünknek? Amint nem magunk adtuk magunknak az életet, úgy nem is ajándékozhatjuk azt másnak — az Isten akarata nélkül!

Aki megkeresztelkedik, az a keresztény hit tanítása szerint nemcsak megszabadul addigi bűneitől, nemcsak kegyelmet nyer, hanem a kereszténység által egyben részesévé is válik Krisztus titokzatos testének, tehát vérrokonává, testvérévé, tagjává válik Krisztusnak. Aki tehát meg van kereszt-

telve, az részesévé válik Krisztus nagyságának is, és kell, hogy Krisztusban éljen és Krisztusért éljen és Krisztusnak szentelje magát. Egészen világosan tanítja ezt Szent Pál: «Egyikünk sem él önmagának, és senki sem hal meg önmagának; mivel az Úrnak élünk, amíg élünk, és az Úrnak halunk meg, mikor meghalunk». (Róm. 14, 7. 8.)

Mikor tehát megkeresztelt egyének házasságra akarnak lépni és egymásnak akarják adni magukat, *ezt nem tehetik meg Krisztus nélkül*, mert hiszen a kereszténység óta már egyik sem rendelkezik saját maga fölött, hanem a keresztség által mind a kettő Krisztus tulajdonává vált. Házasságuk tehát csak akkor lesz érvényes, ha abba Krisztus is beleegyezik: azaz, ha Krisztus oltára előtt köttetik az meg.

Íme, ezért van szükség az egyházi házasságkötésre!

b) Ezért is, — de másért is. Azért t. i., mert *a házasságból új élet is fog fakadni*. Te apa, te anya, mikor ezt a hallatlan erőt gyakoroljátok: életet adtok egy új embernek, ti csak eszközök vagytok egy fensőbb Hatalom kezében. Dehát szabadna-e Isten nélkül indulni arra az útra, amelyen az Isten teremtő ereje fogja kísérni munkátokat?

Ezért is kell egyházi házasságkötés.

c) De mindezen túl még egy újabb ok miatt is: a polgári kötés valóban csak külső formája a házassági szerződésnek, ellenben *a templomi esküvő nem külső ceremónia, hanem szentség!* Szentség, amelyet azért rendelt az Úr, hogy a házasfelek eleget tudjanak majd tenni a házasélet nehéz feladatainak is és hogy meg tudják tartani az örökhűség ígéretét. Az évtizedek változó hangulatában bizony még oly nemes elhatározásból fakadó emberi ígéret sem lenne ehhez elégséges, — de elégséges lesz a szentségi kegyelmek ereje.

És itt érkezünk el mai beszédünk második kérdéséhez:

II. Mit ad Krisztus a házastársaknak?

A) Az új házasokat a rokonok és ismerősök nászajándékokkal szokták elhalmozni. **Vajjon milyen lehet hát az Úristen nászajándéka?** Azt hiszem, nincs benne semmi erőltetettség, ha a házasság szentségét és az abból fakadó kegyelmi áradatot «az Úristen nászajándékának» nevezzük.

a) Ó, hiszen bárcsak az oltár előtt álló jegyesek így tekintenének, ily mélyrelátó szemmel arra a nagyszerű ajándékra, amit az esküvői oltárnál az Isten kezéből kapnak!

Sajnos, sok esküvőre készülő párnak ez egyáltalában nem is jut eszébe! Minden gondolatukat az foglalja le, hogy ki lesz jelen a násznép között és ki milyen ruhában legyen, milyen virág illatozik majd az oltáron, ki énekel szólót a kóruson, jól áll-e a frakk, meg a menyasszonyi fátyol . . . és így tovább, — de oly kevésnek jut eszébe, hogy mindez a dísz és pompa csak külsőség, csak jelkép; jelképe annak a nagy kincsnek, amit Krisztus Urunk a házasság szentségében akar adni a lelküknek.

b) És itt — sajnos — nem is kell egyenesen hitetlen emberekre gondolnunk. Ma már a jobb érzésű embereket is könnyen megfertőzi az a felfogás, hogy *a házasságban kizárólag földi szövetkezést, valami testi dolgot lássanak;* és mert csak a testi szépség vagy az anyagi érdek viszi őket össze, annak elvirágzása után persze hogy el is hagyják egymást!

Fájdalom, megtörténik ez még olyanokkal is, akik magukat vallásosaknak tartják, és akik még álmukban sem gondolnának arra, hogy beérjék pusztán polgári házassággal.

«Azt már nem! A világért sem! Igenis, templomban fogunk esküdni! . . .»

És megkérdem: «Miért? Miért ragaszkodtok a templomi esküvőhöz?»

«Miért? Hát mert az százszor szebb, mint az a hideg polgári kötés! Olyan hangulatos, mikor fehér fátyolban bevonul a templomba a menyasszony, és felzúg az orgona, és illatos virágoktól fehérlik az oltár, és nyüzsög az egész templom az ismerősök kíváncsi tömegétől. Ah, az olyan hangulatos pillanat! El nem engedném a világért sem!»

Mily sokan mondják ezt! Vagy legalább is mily sokan gondolkodnak így! És mily kevesen érzik át, hogy a templomi esküvő ezen a röpke hangulaton túl még több is, százszorta több; szent, komoly eskütétel az egymás iránti kitartó hűségre és önfeláldozó szeretetre. És még ennél is több, százszorta több: szentség felvétele, isteni forrás megnyitása, olyan forrásé, amelynek éltető erejéből buzog majd az egész élet folyamán a segítő szentségi kegyelmek bőséges áradata.

Mily kevesen gondolnak erre!

B) Pedig, Testvéreim, a mirtuszkoszorú hamar megsárgul, a menyasszonyi csokor hamar elhervad, az ünneplő közönség szétoszlik, a fényes esküvő emlékei elhalványulnak, **de nem szárad el, hanem végig megmarad a szentség, amelyet az oltárnál vettetek fel.**

a) Mert *a házasság valóban megmaradó szentség.*

Szent Bellarmin bíbornok oly szemléltetően írja: «A házasság szentségét két szempontból lehet tekinteni. Úgy is, amint lesz és úgy is, amint van, miután lett. Ez a szentség u. i. hasonlít az Oltáriszentséghez, amennyiben az nemcsak keletkezésekor szentség, hanem további fennmaradásakor is. Mert ameddig a házastársak élnek, addig az ő közösségük Krisztus és az Egyház titokzatos kegyelmi jele is».

Még nagyobb felelősségre mutat rá *Szent Ágoston*, aki szerint a házasság szentségének hasonló hatása van, mint a papi rend szentségének, amennyiben a férjnek és feleségnek külön szent erőt ad, olyasmit, amit tőlük többé elvenni nem lehet. Ezért mondhatjuk átvitt értelemben, hogy a házasság által a férj és feleség papokká lesznek, akiktől óriási feladatok teljesítését várja az Úr.

b) Igaz, hogy *nagy segítséget is ad nekik ezeknek a feladatoknak teljesítésére*, csak meg legyen a házastársakban a készség együtt működni a szentség segítő erejével. Az Isten ezt az értékes nászajándékot az esküvő pillanatában mindig elhelyezi a házastársak lelkébe, és rajtuk fordul meg, hogy felhasználják-e ezt a kincset, gondozzák és kamatoztatják-e.

Sajnos, még a keresztény házastársak is könnyen figyelmen kívül hagyják, hogy ha a házasság «szentség», akkor az kegyelmeket is közvetít.

A szentségek u. i. vagy megszerzik lelkünknek a megszentelő kegyelmet (mint pl. a keresztség és bűnbánat szentsége), vagy pedig gyarapítják azt (mint a többi öt szentség). Mikor tehát a jegyesek a házassági ígéretet az oltárnál kimondják és ezáltal egymásnak kiszolgáltatják a házasság szentségét, *gyarapítják magukban azt a megszentelő kegyelmet*, amit az Úr a menyegzői ruhával hasonlított össze. Szinte azt mondhatnók, hogy lelkük menyegzős ruhája a házasság felvételekor új hímzést és gyöngysordíszítést kap.

De a megszentelő kegyelem gyarapodásán kívül *még különös kegyelmeket is kapnak;* jogcímet nyernek az Isten segítségére, hogy házastársi kötelezettségeiknek eleget tudjanak tenni.

C) Vizsgáljuk csak közelebbről ezt az isteni segítséget: **Mik azok a «szentségi kegyelmek», amikhez a házasság szentsége juttatja a házastársakat?**

a) Mindenekelőtt is az a *természetfölötti, lelki egybeolvadás*, amely a két nemnek egymáshoz való természete

viszonyát megnemesíti és amely a házasság boldogságát egyedül képes állandósítani.

Csak ez a lelki egybeolvadás biztosítja a házasság harmóniáját azokra az időkre is, amikor a közös élet folyamán egyre több hiba ütközik ki mindkét félen; amikor egyre világosabbá válik, mennyi türelemre és elnézésre van szüksége mindkettőnek; amikor a külső, testi szépség, frisseség és egészség hervadni, halványulni kezd, majd lassan egészen elmúlik.

Testvéreim, jól értsétek meg, miről is van most szó. Most nem fiatal hallgatóimhoz beszélek, akik még a házasság előtt állanak, inkább az idősebbekhez, akik már házasságban élnek. Édesapák! Édesanyák! Mikor leverten, szomorúan tértek haza, mert az élet gondjai nagyon reátok nehezedtek, ilyenkor folyamodjatok a szentségi kegyelemért: «Uram, hát most segíts minket!» Mikor valamelyiktek észreveszi magán, hogy megkörnyékezte a hűtlenség kísértése, vagy észreveszi a másikon, hogy kezd elhidegülni, ilyenkor kérjétek a szentségi kegyelmet: «Uram, most légy velünk!» Amikor nagy önfegyelmezésbe, erős akaratba és Krisztusért vállalt hősies lemondásba kerül a házasélet gyakorlásától való időleges tartózkodás, amit akár egészségi, akár gazdasági okokból kell vállalnotok, ilyenkor kérjétek a kegyelmet: «Uram, a te parancsod szerint akarunk élni: most segíts minket!» Amikor nagyon sok gondot és vesződséget okoznak a gyermekek, ilyenkor mondjátok: «Uram, most aztán Te segíts minket a nevelésben!» És mikor beköszönt egy csapás vagy gyászeset a családba, meghajtott homlokkal imádkozzátok: «Uram, most aztán Te vigasztalj meg minket!»

Íme, mily sok értékes segítő adománya a házasság szentségi kegyelmének!

b) Erre talán azt mondja valaki, aki évek óta él boldog, örömteli házasságban: «Milyen furcsa dolgokat hallunk itt! *Soha én ilyesmiről nem tudtam, soha én az Isten ajándékát a házas életemben még nem éreztem*».

Dehogy nem érezted, dehogy nem!

Amikor a legszintébb kölcsönös szeretet mellett is hol itt — hol ott nézeteltérés merült fel köztetek, de ti ezt nagylelkűen elintéztétek, — lásd: az Isten nászajándéka adta hozzá a megbocsátást.

Amikor férjed néha oly leverten és kifáradtan jött haza az emésztő napi munka után, de mindjárt felvidult a te

kedvességeden, — lásd: akkor is az Isten nászajándéka ragyogott fel szobátokban.

Amikor oly nehéz napra virradtál, üres volt az élelmiszerkamra és sírtak az éhes gyermekek, de te meg nem tört lélekkel fogtál munkádhoz, — most is az Isten nászajándéka adta a biztatást.

Amikor megkörnyékezett a hűtlenség kísértése, de te erős lélekkel tudtál azonnal elfordulni a csábító szavától, — az Isten ajándéka adta hozzá az erőt.

És amikor az évek és évtizedek elsuhantak fejetek fölött és ti fehér fejjel is, és ráncos homlokkal is még mindig a régi szeretettel, sőt még mélyebb, még összeforróbb szeretettel vagytok egymás iránt, mintha veletek nem bírna még az idő vasfoga sem, — ezt is az Isten ajándékának kell köszönnetek . . .

Mondjátok: nem volna-e sokkal, de sokkal több boldog, harmónikus, áldásos családi élet a földön, ha így gondolkoznék minden jegyespár, amikor odaáll az esküvői oltárhoz fogadni az Isten nászajándékát?

*

Kedves Testvéreim! Talán lesznek egyesek a mai beszéd hallgatói között, akik mindazt, amit abban elmondtam, túl ideálisnak, túl optimistának, túl bizakodónak fogják tartani.

Mikor úgyszólván az egész társadalom ma már másképp gondolkodik erről a kérdésről, mikor a házasság felbonthatatlanságát szinte már elsodorta a modern élet lavinája, mikor ma már a legjobb társaságokban is szemrebbenés nélkül veszik tudomásul, hogy ez harmadszor vált el, amaz meg negyedszer ment férjhez, hát észszerű és okos dolog-e, reménnyel biztató munka-e az elsodort ház újraépítésén dolgozni?

Valóban, Testvéreim, amikor lezuhan egy óriási lavina, fájdalmas annak pusztítása és megbénító annak szemlélése. De csak egy rövidke pillanatig! S a következő pillanatban már dolgozik a mentőcsapat ásója, csákánya, hogy mentse a szörnyű pusztulásból, ami még menthető.

A léha életfelfogás lavinája is rázuhant a hajdan erős családi szentélyekre és összetörte azokat. A mi szent katolikus Egyházunk is megrezzen e tragédia láttára, de nem teszi karba kezét tétlenül, hanem munkába indítja a mentőcsapatot.

Ezért kiáltja napjainkban fokozott erővel Egyházunk az emberek fülébe: Emberek, Testvérek, ébredjetek!

A házasság nem merőben világi dolog! Nem és ezerszer nem! *A házasság szentség!* Amint beszélünk szentgyónásról és szentáldozásról, épúgy kellene beszélnünk szentházasságról is. Kár, hogy a mindennapi nyelvhasználatban nem terjedt el ez a kifejezés: «szentházasság». Pedig így talán mindenki előtt világosabbá válnék, hogy annak gyökere, forrása és éltető ereje egyaránt túl van a természetes körökön.

Ezért kiáltja Egyházunk rendületlenül a világba, kiáltja addig, míg újra meg nem hallja az emberiség: A házasság is egyike annak a hét pataknak, amelyek a megváltás kegyelmét hömpölygetik felénk. A házasság is egyike annak a hét szent kútnak, ahonnan a természetfölötti élet vizei fakadnak. A házasság is egyike annak a hét szent kehelynek, amelyek színültig telve vannak Krisztus vérével. A házasság is egyike annak a hét asztalnak, amelyen Krisztus felszolgálja a lelki élet erősítő kegyelmét. A házasság is egyike annak a hét harangnak, amelynek biztató, ezüstös csengése erősíti az örök élet útján vándorlókat . . .

Legyünk hálásak érte a mi szent katolikus vallásunknak, hogy meri ezt még ma is hirdetni, — és hogy a szörnyű lavinaomlás idején is meg nem tántorodó bátorsággal védi az emberi társadalom épületének sziklaalapját: a házasság szentségét! Amen.

IV.

Előkészület a házasságra.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Azt tartja a közmondás, hogy «kis gyerek — kis gond, nagy gyerek — nagy gond». Kár, hogy még tovább is nem folytatja: a legnagyobb gond pedig, amikor a nagy gyermekből már felnőtt fiatalember vagy felnőtt leány lett, aki ki akar repülni a családi fészekből, hogy maga is új családi szentély kapuját nyissa meg. Valóban, ilyenkor fogja el a jó szülők szívét a legnagyobb aggodalom: vajjon boldog lesz-e az a házasság, amelyre az ő felnőtt fiuk, az ő nagy leányuk akar lépni az esküvői oltárnál.

Nincs szülő, aki ne gondolna elszorult, aggódó szívvel gyermekének elkövetkezendő házasságára, de — sajnos — olyanok már sokan vannak, akik beérik ezzel a bizonytalan szorongó érzéssel, a jószerencse várásával, ahelyett, hogy gyermekeik okos és tervszerű nevelésével igyekeznének biztosítani az ő egykori boldog házasságukat.

Mert a boldog házaséletre nevelni is kell és éppen ezt a nevelést mulasztja el sok szülő. Nevelik őket illemre és udvariasságra, nevelik jó modorra és ügyes fellépésre, tanítják sportra, táncra, nyelvekre, zenére, — csak a legfontosabbra nem készítik elő őket: a boldog házaséletre. Pedig **a boldog házaséletnek vannak I. távolabbi és II. közelebbi előkészületei**; és ha a mai szentbeszédben, legalább nagy körvonalakban, rámutatok ezekre a teendőkre, azért teszem, hogy a szülők ezek segítségével is igyekezzenek biztosítani gyermekeik harmonikus, boldog házasságát.

I. Távolabbi előkészület a házasságra.

A boldog házasság távolabbi előkészületei közül főleg három eszményre kell rámutatnom, mint amelyekre a gyermekeket nevelni épp az ő jövő boldog házaséletük érdekében elmulaszthatatlanul szükséges. Ezek: *az önfegyelmezés, az*

egyszerűség és a tiszta élet. Mind a három olyan értékes erény, hogy nélkülük boldog családi élet elképzelhetetlen.

A) Mindenekelőtt is tehát azt állítom, hogy az a szülő készíti elő gyermekeit a boldog házasságra, aki **komoly önfegyelmezésben neveli őket.** Bizonyítani — úgy vélem — nem is sokat kell ezt a tételt.

Mi a házas élet? Közös élet. Közös élet pedig nem képzelhető önfegyelmezés, megbocsátás, elnézni-tudás nélkül.

A közös élet bizony sok megbocsátást és magunkon uralkodni tudást követel. És sok házassági tragédiának éppen abban van végső oka, hogy a házastársakat nem nevelték gyermekkorukban önfegyelmezésre, a mások akaratának tiszteletére. Nem is kell mondanom, mennyire fenyegeti ez a veszedelem főleg az egyetlen gyermeket, akinek nincsenek testvérei és aki mindig mindenben saját magát és saját előnyeit szokta keresni.

Aki azonban a házasságban önmagát keresi, a saját érdekeit, saját előnyét, a saját boldogságát, annak házasélete nem lehet harmonikus; mert mindig sarkában fog settenkedni a kísértés, hogy a házastársában csupán élvezeti tárgyat, csak a saját élvezetét biztosító eszközt lásson. Már pedig a házas élet harmóniájának alapja: elismerni a másik félt is, mint személyt, mint egyéniséget, mint akaratot, mint jogalanyt; azaz házasodni nem azért, hogy boldoggá legyek, hanem, hogy boldoggá tegyek és éppen ez által leljem meg a magam boldogságát is!

B) Nem kevésbbé fontos azonban — főleg napjainkban — **egyszerűségre, szerénységre, az igények lefaragására is nevelni gyermekeinket.**

a) Ami igaz, igaz: fájdalommal kell elismernünk, hogy a házasságkötésnek sokszor az is akadálya, hogy nincs állás, nincs anyagi lehetőség, nincs megélhetés, kevés a jövedelem. Ez igaz. De egészítsük ki ezt a mondatot: nem csak az teszi lehetetlenné a családalapítást, hogy sok embernek ma kevés a jövedelme, hanem az is, hogy *egyeseknek meg sok az igénye.* És most ne haragudjanak meg az én kedves nőhallgatóim, — akire nem vonatkozik, igazán ne vegye magára — ha nyiltan kimondom: különösen egyes nőknek sok ma az igényük.

Hiába, azzal számolni kell, hogy a házasodó korba jutó fiatalembernek ma legtöbbször nincs annyi jövedelme, amennyi egy zsúrozó, bálozó, manikűröző és ondoláló kisasszonyt tartó, színházi és társadalmi eseményekhez jól értő, de háztartáshoz, konyhához és gyermekgondozáshoz nem

is konyító feleség eltartásához elég volna! Hiába: ha kevés a fizetés, nem lehetnek nagyok az igények!

Viszont, ha egy fiatalember házias, szerény és dolgos leányra akad, akinek tudása és intelligenciája mellett épp olyan nagy a munkakedve, ízlése és takarékossága is, ezt a lányt még ma is bátran el lehet vennie akár a X. fizetési osztályban is.

b) «De kérem — vágja közbe erre igen sok leány — ha mi ilyen maradian, ócskán, mult századbeli modorossággal viselkedünk a fiatalemberekkel szemben, *akkor sohasem megyünk férjhez.* Tessék megnézni, kikkel mulatnak legtöbbet a fiatalemberek! Bizony nem a házias, szerény leányokkal, hanem akik jól ki vannak festve, akik tudnak jól flörtölni, tudják kelletni magukat.»

Igy mentegeti magát sok jólelkű leány is, — pedig, ha kissé is utánanéznének, látnák, mennyire nincs igazuk. Az ilyen könnyű fajsúlyú leányokkal u. i. valóban szívesen elmulatnak a fiatalemberek, — de el nem veszik őket! Amintahogy igazuk is van; mert elvenni egy leányt, aki az élet értelmét és tartalmát csak az örökös szórakozásban látja, — igazán felér egy katasztrófával.

És ezeket a nem puccos, nem fecsegő, nem kifestett, talán nem is gazdag, de tanult, kedves és házias leányokat bizonyára megvigasztalja egy olasz írónak szellemes hasonlata, amelyben a leányok tulajdonságait a különféle órákkal szemlélteti. Azt mondja:

A divatos, puccos leányok olyanok, mint a toronyóra: mindenki megnézi, de senki sem nyul utána.

A szép, üreslelkű leányok olyanok, mint a zenélő órák: eleinte elszórakoztatnak, de a végén úntatnak mindenkit.

A gazdag leányok olyanok, mint az aranyóra: alig látja meg az ember és azonnal az értéke után tudakozódik.

A pletykás, fecsegő leányok olyanok, mint az ébresztő óra: elfárasztják az ember dobhártyáit.

Nos és a házias leányok?

A házias leányok olyanok, mint az ingaóra: lassúak, de biztosan lehet számítani rájuk . . .

Fogadjuk el tehát a tanuságot, hogy a szerénységre és egyszerűségre nevelt gyermekekből válnak az egyszerűbb életviszonyok között is boldog házastársak.

C) Az önfegyelmezés és a szerénység mellett — sőt ezek előtt — még egy elmulaszthatatlan feladat is vár a nevelőkre: **erkölcsös, tiszta életre nevelni gyermekeinket!**

Legyen valaki bármilyen világnézeten, keresztény vagy más vallású, legyen hívő vagy hitetlen, azt senki sem tagadhatja, hogy az erkölcsi tisztaságban, teljes önmegtartóztatásban eltöltött ifjú élet a legjobb előkészület a boldog házasságra és a legértékesebb házassági hozomány.

A tiszta erkölcsi élet a legnagyobb kulturális érték azért is, mert az akaratedzésnek páratlan iskolája; azért is, mert ez adja meg a házas élet alatt is szükséges fegyelmezettséget; azért is, mert bebizonyítja a fejüket hitetlenül csóváló kételkedőknek, hogy a gazdag emberi élet tartalmát a szexualitás még korántsem meríti ki.

Mindezt eddig is tudtuk.

Napjainkban azonban még egy újabb gondolat is sürgeti az ifjúság tökéletes tiszta életét az esküvői oltárig. És ez: az eugenika. Vagyis az a legújabb tudományág, amelynek megállapításai nyomán egyre világosabbá válik, hogy a tiszta és meg nem fertőzött ifjú vér a legnagyobb áldás és kincs, amit az új család alapításába a fiatal pár bevihet.

És minthogy ebből a szempontból igen fontos feladat vár a szülőkre gyermekeikkel szemben, engedjétek meg, Testvéreim, hogy most részletesen rámutassak erre a kettős szülői kötelességre.

a) Az első: *Szülők, tanítsátok gyermekeiteket!*

A serdülő korban fiúk is, leányok is ismeretlen élettani jelenségeket vesznek észre magukon; ki fogja őket eligazítani ezekben a ködös években? Ki fogja arra segíteni őket, hogy megértsék önmagukat és megértsék azokat a titokzatos testi és lelki elváltozásokat, amiken a Teremtő szent akaratából ezekben a fejlődési években át kell esniök? Mindez a szülők feladata.

Ki mondja meg annak a serdülő fiúnak vagy leánynak, ha nem az édesanyja, hogy mi az a természetes új élettani esemény, amit a fejlődés magával hoz és amit nyugodtan és szent megilletődéssel kell tudomásul vennie?

Ki mondja meg a serdülő és nagy fiúnak, hogyan gondolkozzék a leányról, és a leánynak, hogyan a fiúról, ha nem az édesanya? Neki kell elültetnie gyermekei lelkében azt a palántát, amelyből a másik nem ideális megbecsülése, lovagias tisztelete, tapintat, figyelem, gentleman-like viselkedés fog növekedni.

És ki mondja meg a nagy gyermekeknek, ha nem a szülők, hogy nincs kettős morál sem a házasság előtt, sem a házasságban! Hogy vőlegényt és menyasszonyt egyforma erkölcsi

törvények kötnek, de viszont a férjet is époly törvények kötik, mint a feleséget! Ó, ha ezt mindenki megértené, megszívlelné és megtartaná, mennyivel boldogabbak lennének a házasságok, harmonikusabbak, szebbek, — és mennyivel egészségesebbek házastársak és gyermekek egyaránt! Tudjátok, hogy akkor szörnyű betegségek tünnének el a föld színéről? Tudjátok, hogy síró asszonyok, csalódott édesanyák, megcsalatott férjek tragédiái tünnének el? És tudjátok, hogy úgyszólván fölöslegessé válnék minden eugenikus jelszó?

Ha pedig valamelyik szülő ki akarna bújni ez alól a kötelessége alól azzal, hogy ez «nagyon kényes és nehéz feladat», annak csak egy hasonlatot ajánlok megfontolásra: Olyan a gyermeki lélek, mint a repkény; szívesen kapaszkodik erős tölgybe, hogy magasba kúszhasson annak törzsén; de ha tölgyet nem talál, jó neki a pókhálós oszlop, omladozó fal vagy rothadó fatörzs is: akkor aztán majd abba kapaszkodik és bizony — annak sorsában osztozik is!

Újra mondom tehát: Testvérek, szülők, tanítsátok gyermekeiteket!

b) Másodszor pedig: *Szülők, segítsétek gyermekeiteket!* Nem elég itt a tudás; minden az erős akaraton fordul meg. Álljatok tehát mellettük és vezessétek rá őket arra, hogy használják mindazokat a természetes és természetfölötti eszközöket, amelyek az önmegtartóztató ifjú életnek, a tiszta ifjúságnak elérésében segítik őket.

A természetes eszközök is szükségesek, mint pl. az érzelmi élet nemesítése, a józan testedzés, állandó elfoglaltság, akaratedzés. De ha mindezt megtesszük is, még mindig nem érjük el a célt a természetfölötti eszközök, a szentségek gyakori vétele és mélyen vallásos élet segítsége nélkül. Halljuk meg tehát *Szent Ágoston* szavát: «Ó, Isten, én szerelmem, gyullassz lángra engem! Te parancsolsz nekünk önmegtartóztatást: add meg, amit parancsolsz, és parancsolj, amit akarsz». (Vallomásai, X. 29.)

A mai kísértő és hazug világ álokoskodásával szemben tanítsuk meg gyermekeinket hinni és bízni! Hinni és bízni abban, hogy meg lehet tartani a teljes erkölcsi tisztaságot egész az esküvői oltárig, mert az az Isten követeli, aki ismeri ugyan az emberi természetet, ösztönöket, vágyakat is, de ismeri az emberi akarat s a természetfölötti kegyelem segítő erejét is. Csak soha ne szünjünk meg hangoztatni, hogy az igazi szabadságot az vívja ki, aki az ösztönök vak követelésé-

vel szemben is szabaddá tudja tenni magát. Nem is gondoljuk, mily erőt nyer az ifjú a tisztaságért vívott harcában, ha így tudjuk elébe állítani a feladatot: kóstold meg és élvezd a győzelem örömét, amit akkor fogsz érezni, ha a bűnre hajló vágyak rabszolgaláncairól a tiszta élet szabadságára tudtál kirepülni!

Íme, mily okosan, mennyi szeretettel kell a szülőknek elvégezniök gyermekeik távolabbi előkészítését a boldog házaséletre!

II. Közelebbi előkészület a házasságra.

A közelebbi előkészületet már nem a szülők végzik, ez már a fiatalok dolga. És erre szolgál egy egész speciális intézmény: a jegyesség ideje.

A szent kereszténység valami különös kegyelettel és tapintattal gondol a jegyesség idejére. Nem a mámor ideje az, nem kábult ábrándozásé, hanem az önvizsgálatnak és a jegyestárs vizsgálásának ideje.

A) **A jegyesség az önvizsgálat ideje.** Önvizsgálaté, melyet az Isten különös segítségül hívásával kell elvégezni. Hiszen van-e fontosabb pillanata az emberi életnek, melyben jobban rászorulnánk az Úr útmutatására, mint a házastárs kiválasztásánál! Nem ezt akarja-e kifejezni az orosz közmondás is: «Háborúba mégy? Imádkozzál egyszer. Tengerre indulsz? Imádkozzál kétszer. Megházasodol? Imádkozzál háromszor».

a) Lehetetlen, hogy mikor *egy komoly fiatalember házasodás előtt áll*, nagy lelkiismeretvizsgálást ne végezzen. Hiszen óriási feladatra vállalkozik.

Otthont fogok alapítani. Feleségről és gyermekekről kell gondoskodnom. Csöndes és tiszta örömökkel beérnem. Önzetlenül dolgoznom. Sokszor sok mindenről lemondanom . . . Ez a lelkiismeretvizsgálat első része.

De viszont mily fölemelő gondolatokkal biztat a második: Egy boldog, kis országnak leszek felelős kormányzója. Az én munkámból él meg a család. Az én szeretetemből épül az új élet. Én teszem boldoggá ezt a kis fészket . . . Nehéz lesz, kemény feladat lesz, örökös áldozat lesz, de mindenért százszorosan kárpótolni fog, mikor majd hallom e szót: «Apám! Édesapám!»

b) És lehetetlen, hogy mikor *egy komoly leány férjhez-*

menés előtt áll, hasonlóan komoly lelkiismeretvizsgálatot ne tartson. Mert aki csak azért akar férjhez menni, hogy vén leány ne maradjon, az bizony jobban teszi, ha férjhez nem megy.

Hanem igenis megfontolni: Lesz-e belőlem jó feleség, jó anya és jó háziasszony? Van-e bennem annyi hűség és szeretet, annyi önfeláldozás és munkakedv, annyi életrevalóság és megbocsátanitudás, annyi mélység és Istenszeretet, amennyi e hármas nehéz feladatom betöltéséhez kell: feleség — anya — háziasszony? Több-e bennem a bensőség, mint a hiúság? Több-e az otthonszeretet, mint a szerepelni vágyás? Nehéz lesz, kemény feladat lesz, örökös áldozat lesz, de minden önfeláldozásomért, minden átvirrasztott éjtszakáért, minden munkámért ezerszeresen kárpótolni fog, mikor majd hallom e szót: «Anyám! Édesanyám!»

A jegyesség tehát a komoly önvizsgálat ideje.

B) **De a jegyesség egyben a másik jegyes megismerésének ideje is.**

a) A nem sikerült házasságoknak többféle oka lehet, de ezek között talán egyik sem szerepel annyiszor, mint az, hogy *hirtelenül és meggondolás nélkül kötik a házasságot.* Tegnap látták egymást először. Ma megszerették. És holnap esküsznek. «Örök hűséget» esküsznek, — de nem tudják, kinek! Nem tudják, milyen a természete a másiknak, milyen az életfelfogása, mik a hajlamai, mik a hibái, mik a tervei . . . Hát lehet ilyen könnyelműséggel nekimenni az életnek? Hát szabad a házasságot hirtelen fellángolásban, egy áttáncolt báli éjtszakának mámoros hatása alatt kötni?

b) A jegyesség idejét az Egyház éppen arra szánta, hogy az illetők jól meggondolhassák az örök lépést és megismerhessék *egymásnak nemcsak ünnepi arcát, hanem a hétköznapit is.*

Hebbel német költőnek van egy kedves verse: «Liebesprobe». Ebben azt tanácsolja a leánynak, hogy csak olyan fiúnak ajándékozza szívét, aki oly ügyesen és gyengéden tud letépni egy liliomot, hogy annak kelyhéből egyetlenegy harmatcsepp sem hull a földre. Milyen mély szimbolum rejlik ebben a kedves gondolatban! Milyen figyelmeztetés: Fiatalok, a nagy gyengédséget és mély lelki finomságot el ne felejtsétek megkívánni egymástól!

Igen, ez a fontos, — de nem az, hogy mit mond jegyesedről a csillagjós, a tenyérjós, és a kártyavető cigányasszony! Az ember nem hinné el, hogy vannak emberek, akik

planétát húzó papagálytól, meg fehér egértől kérdezik meg, hogy jó lesz-e a házasságuk.

Az Egyház elgondolása szerint tehát arra való a jegyesség ideje, hogy a fiatalok meggyőződhessenek arról, megvannak-e egymásban azok a kellékek, amik a jó házasságot biztosítják.

Melyek ezek a kellékek? Ezekről fogok majd beszélni a legközelebbi alkalommal. Ma már nem futná az időből; annál kevésbbé, mert a jegyességgel kapcsolatban ma még egy újabb gondolatot kell szóvátennem.

C) Nem érdekes dolog-e, hogy bár örül is az Egyház, ha gyermekei eljutnak a boldog házasságig, mégis aggodalommal — sokan azt is mondanák: aggályossággal — **félti is őket a jegyesség ideje alatt!** Egyrészt valóban akarja, hogy a jegyesség ideje alatt jobban megismerjék egymást, másrészt azonban meg nem alkuvó határozottsággal tilt sok olyasmit, amiről a jegyesek lángoló szíve csak kelletlenül tud lemondani.

a) Sokan nem is értik ezt meg. Sokan elkeseredve panaszkodnak, hogy «az Egyház nem bízik bennünk», «rosszat föltételez róluk». Különben nem követelne olyasmiket, hogy mindig szülők vagy ismerősök társaságában találkozzanak, ne pedig bizalmas kettősben. Miért ne mehetnék én a jegyesemmel hétvégi kirándulásra vagy hosszabb túrákra? Miért ne maradhatnánk mi egyedül is egymással? Hát ennyire bizalmatlan velem szemben az én vallásom? — mondja nekikeseredve igen sok leány, meg fiú is.

Pedig nem veled szemben bizalmatlan, veled X. Y.-nal szemben, hanem *az emberrel*, a gyönge és bűnre hajló emberi természettel szemben! Ha te, meg a vőlegényed egy-egy fadarab volnátok, Egyházunk igazán nem emelne szót a kettős kirándulás, a kettős csónakázás, a kettős motorbicikilizés, a kettős weekendezés ellen. De, Testvéreim, fiatal Testvéreim, nem vagytok fadarabok! Emberek vagytok! És higyjetek az Egyház évezredes tapasztalatainak. Higyjétek el, hogy bármily ideális tisztasággal szeretitek is egymást, minden emberi szív mélyén, — a tietekén is — veszedelmes indulatok is gomolyognak. És Egyházatok ezekkel a látszólag túlszigorú szabályokkal csak attól akar megóvni, hogy ne szabaduljanak fel bennetek ezek a láncon tartott vadállatok.

b) «Dehát mégis csak nagyon kevés az, amit a mi vallásunk a jegyeseknek megenged! Megengedi, hogy mikor találkoznak, vagy elválnak, tiszteletteljesen megcsókolják egymást. Ennyi az egész. És mást semmit! Hát ha én nem mutatom ki

mással is szeretetemet a vőlegényem iránt, az el fog tőlem fordulni, el fog hagyni . . .»

Pedig éppen ellenkezőleg: a komoly fiatalembernek legnagyobb bizalmát és tiszteletét éppen ezzel a fegyelmezett viselkedéssel nyerheti el a menyasszony. Most még nem vagyok neki végkép lekötve, tehát még nem vagyok az övé, éppen ezért finom tartózkodással és fegyelmezetten viselkedem még vele szemben is. De így bízhatik bennem, hogy ha majd az övé leszek, akkor meg igazán csak az övé leszek és senki másé! Mert megmutattam, milyen erős tudok lenni . . .

Mondjátok: nem így kellene-e gondolkoznia minden keresztény jegyespárnak?

*

Kedves Testvéreim! Mikor az emberek házasságot kötnek, az Egyház is, az állam is nagy anyakönyvekbe írja be ezt az eseményt, a statisztikusok pedig év végén számoszlopokba állítják össze, hány házasságot kötöttek, hány éves korban, milyen állampolgárok, milyen társadalmi osztályhoz tartoztak, és így tovább . . .

Arról azonban nem szól a statisztika, hogy mennyi örömet vagy szomorúságot, mennyi boldogságot vagy tragédiát jelentenek ezek a számok. Hiszen ki ismerhetné a néma könyveket, amiket álmatlan éjtszakákon kell majd azoknak a fiatal pároknak hullatniok, ki ismerhetné a rémes örökséget, amit roncsolt szervezetű gyermekek és unokák fognak cipelni magukkal csak azért, mert az egyik vagy másik házasuló fél, vagy talán mind a kettő, nem úgy élt a házassága előtt, ahogy Isten parancsai szerint élnie kellett volna!

Ó, Testvéreim, akiknek ajkán talán könnyen szalad ki a panasz szent Egyházunk szigorúsága ellen, hogy miért nem engedi meg a mi vallásunk «kiélni és kitombolni» magunkat a házasélet keretei nélkül is; ti mindnyájan, akiknek fülébe csábítóan suttognak a «pajtásházasság», «próbaházasság», «weekend-házasság» szédítő jelszavai: ó, csak nézzetek meg egy tavaszi napsütésben pompázó szép virágot, amint rászáll a pillangó . . . issza-szürcsöli a mézét . . . de a méz egykettőre elfogy . . . a pillangó átrepül újabb virágra, talál könnyen ezret is, — de ott marad az elhagyott kis virág, és magába omolva konyítja le sápadt fejét, és egyedül, elhagyottan hervad el . . . akárcsak az emberiség fájának az a virága is, amelyik szintén szép volt és fiatal, de az Isten parancsai ellenére akarta élvezni fiatalságát . . .

Fiúk, leányok, fiatal Testvéreim, ez a fájdalmas kép jusson eszetekbe, mielőtt panaszra nyitnátok ajkatokat az Isten VI. parancsa ellen, vagy mielőtt botor fejjel átlépnétek az Isten tilalmát . . .

— — — — — — — — — — — — — — —

De nem zárhatom ezzel a fájdalmas akkorddal a mai beszédet! Hanem azzal az áldással, amit a Zsoltáros az istenfélő ember családi életére mond: «Mind boldog az, aki féli az Urat s az ő utain jár! Élvezed akkor kezed munkáját, boldog vagy és dolgod jó leszen. Feleséged olyan lesz, mint a bőven termő szőlőtő házad oldalán; fiaid, mint az olajfacsemeték, veszik majd körül asztalodat. Ime, ilyen áldás éri azt az embert, aki féli az Urat. Megáld téged akkor az Úr a Sionról . . . és meglátod unokáidat» (127. zsolt.). Amen.

V.

A jó házastárs tulajdonságai.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Volt a régi pogányoknak egy érdekes hiedelmük az emberi szív teremtéséről. Azt tartották, hogy mikor az istenek egy emberi szívet teremtenek, azt két darabra vágják és mind a két felet egy-egy emberi testbe helyezik el. Ez a két félszív egybe tartozik, természeténél fogva vágyik egymás után és bárhol éljenek is a földtekén, bármilyen sorsban, bármilyen országban, bármilyen népek között, addig keresik egymást, míg meg nem találják. És betelik boldogságuk, mikor egymásra találtak . . .

Mennyi finom lélektani megfigyelés és mennyi élettapasztalat rejlik ebben a jelképes gondolatban! A házastárs választása óriási feladat és szent titok, — ezt hirdeti a régiek gondolata; valóban két szív keresi itt egymást, keresi a férfi szíve annak az egyetlen nőnek szívét, akit az isteni Gondviselés az ő számára teremtett. A jegyesség idejének — mint azt a legutóbbi beszédemben említettem — főleg ez volna a feladata: meggyőződni arról, vajjon megvannak-e a másik félben azok a tulajdonságok, amelyek nélkül nem lehet boldog a házasság, megvannak-e a fiúban is, a leányban is a jó házastárs kellékei.

Dehát mik a jó házastársnak tulajdonságai? — vetem fel a kérdést a mai beszédben. Persze valamennyinek felsorolására nem akarok kitérni; egyrészt az időből sem futná, másrészt meg vannak olyan régi, jó tanácsok is, amik úgyis egészen közismertek.

Tehát nem fogok beszélni azokról az életszabályokról, amiket hosszú évszázadok tapasztalatából szűrt le az emberiség, és amiket bizony nem ártana még ma is megtartani. Hogy pl. közeli rokonok lehetőleg ne kössenek házasságot; hogy a vőlegény és menyasszony között elég korkülönbség legyen, mint mondani szokás: a leány éveinek száma héttel legyen több, mint a vőlegény éveinek a fele; hogy a férfi

föltétlenül tanultabb legyen, mint felesége és így az asszony már ezért is bizonyos csodálattal tekintsen fel reá. És még egy kedves tanács a leányok számára: ha az a fiatalember gyöngéd, meleg szeretettel viseltetik a saját édesanyja iránt, nyugodtabban mehet hozzá a leány, mert bizonyára ilyen lesz feleségéhez is ... És így tovább. Van ilyen régi, jó tanács bőven; érdemes ezeket ma is megtartani.

De ma én minderről nem fogok szólani.

Pedig mai beszédemben én is tanácsot akarok adni a fiataloknak: de három olyan tanácsot, amit máshonnan nem igen szoktak megkapni.

Mi tehát ez a három tanács? Mi az a három kellék, amelynek meg kell lennie a jó házastársakban? I. **A fiú legyen komoly és felelősségét átérző**; II. **a leány legyen szerény és házias**; végül pedig III. **mindkettő legyen mélyen vallásos.**

I. A fiú legyen komoly és felelősségét átérző!

A) Hosszú évtizedek munkájában megőszült öreg lelkipásztort megkérdezett valaki, hogy papi feladatai között melyik volt rá a legnagyobb hatással. És az érdemes lelkipásztor így felelt: Az, amikor egy fiatal párt eskettem, vagy egy édesanyát temettem. Mert soha máskor nem láttam oly világosan azt az óriási felelősséget, amit a házas élet jelent egész nemzedékek földi és örök sorsára nézve.

Valóban, Testvéreim, ki nem látná be, mennyire igaza volt ennek az öreg papnak? Ki nem tudná, milyen beláthatatlan következményekkel jár a jól vagy rosszul sikerült házasság nemcsak a házasfelek földi és örök sorsára, hanem utódaik egész jövőjére is? Épp ezért ki ne érezné át, menynyire sorsdöntően fontos lehetőleg biztosítani a jó házasságot?

«Biztosítani a jó házasságot? — szól talán erre valaki. Ah, kérem, olyan a házasság, mint a rántott csirke: az ember mindig vaktában választ ki egy darabot, és sohasem tudhatja, mibe választott.»

Ilyen szellemeskedéssel ütik el egyesek a kérdést, — pedig sokkal égetőbb az, semmint hogy szabad volna elütni a feleletet.

B) Igaz: egészen biztosan senkisem láthat a másiknak lelkébe. De mégis vannak olyan jelek, amelyekből legalább következtetni lehet rá.

És ilyen jel a férfiban, **ha van benne nagy munkakedv, komoly kötelességteljesítés és becsületesség.**

a) Ha ez megvan a vőlegényben, akkor nyugodtabban nézhetünk a készülő házasság elé. De ha ez hiányzik belőle, leányok, hozzá ne menjetek semmi kincsért sem!

Jaj, csak ne beszéljetek oly ostobán, mint némelyik leány szokott: «Látom ugyan, mennyire könnyelmű és felületes jellemű a vőlegényem, de nem tehetek róla, hozzámegyek, mert őrültül szerelmes vagyok belé». Ennek az «őrültségnek» egy-kettőre vége lesz; és mily szörnyű a gyors kijózanodás belőle!

Mert, remélem, ti csak nem gondolkoztok olyan istentkáromlóan, mint az egyik anya tette! Barátnője figyelmeztette: «Kérlek, az a fiatalember, akihez a leányodat akarod adni, roppant könnyelmű és csélcsap ember». «Igazad van, drágám, — felelte az anya — én is tudom, hogy nem kívánatos parti, de első férjnek jó lesz.»

b) Micsoda káromló világfelfogás! Hiszen a házasság nem próbálkozás! *A házasság óriási felelősség!* Ezt a gondolatot kellene többszörösen aláhúzni és kiemelni. Mert a mai emberek közt inkább ilyen gondolatok terjednek: A házasság az én magánügyem; kinek, mi köze hozzá! A házasság határidőre kötött üzlet! A házasság az érzéki élvezetek tanyája!... És így tovább. Csak a felelősségről nem akar hallani a mai ember. Arról az óriási felelősségről, amely a házasságból származik mind a másik házasfél, mind pedig az eljövendő új nemzedék testi-lelki jóléte számára.

Pedig amelyik fiatalemberből hiányzik a házasságnak ez a komoly felfogása és hiányzik a nagy felelősségérzet, az az esküvő után pár hónap mulva már szarkasztikus humorral, kesernyés szájjal beszél a nőtleneknek a házas életről: «Csak vigyázzatok, legyetek okosak, elég, ha én csapdába kerültem! Nem ezt vártam. Azt hittem, sokkal többet ad a házasság . . .» — és legyint egyet a kezével.

Testvéreim! Valahányszor ezt a lemondó gesztust és ezt a csalódott hangot halljuk, mindjárt tudhatjuk, hogy ebből a férfiből a komoly gondolkodás és a felelősségérzet hiányzott a házassággal szemben.

II. A leány legyen szerény és házias.

A) Amilyen fontos azonban, hogy a menyasszony meggyőződjék arról, él-e leendő férjében ez a nagy felelősségérzet, époly fontos, hogy a vőlegény meggyőződjék, **megvan-e a leendő feleségében a kellő szerénység és háziasság.**

a) Szerepel az ószövetségi Szentírásban egy igen kedves jegyespár: *Tóbiás és Sára.* Már azt sem lehet megindulás nélkül olvasni, amikor az ifjú Tóbiás a házasság előtt így szól jegyeséhez: «Kelj fel, Sára! Könyörögjünk Istenhez ma, holnap, meg holnapután ... Hiszen szentek gyermekei vagyunk, és nem egyesülhetünk úgy, mint a pogányok, akik az Istent nem ismerik». (Tób. 8, 4. 5.)

De egyenesen megható az a tanítás, amit Sára kap az apjától. A házasság megkötése után a fiatalok búcsúznak az asszony szüleitől, hogy visszatérjenek az öreg Tóbiáshoz. Sára atyja ekkor így szól hozzájuk: «Az Úrnak szent angyala legyen utatokon, vezessen titeket sértetlenül, találjatok mindent rendben szüleiteknél, s mielőtt meghalok, lássa meg szemem fiaitokat. Majd fogták leányukat a szülők, megcsókolták és útnak eresztették, intvén őt: tisztelje ipát és napát, szeresse férjét, igazgassa a család dolgát, viselje gondját a háznak, és feddhetetlenül élje életét». (Tób. 10, 11. 13.)

Lehetne-e szebben összefoglalni a jó feleség teendőit, mint ahogy egybefoglalta az ifjú Tóbiás feleségének atyja?

Menyasszonyok! Ezt vizsgáljátok meg magatokban, megvan-e bennetek ez a gondolkodás, ez a szerénység, ez a háziasság.

b) Ha pedig valaki azt gondolná, hogy «hiszen ez a Tóbiás és Sára egész más korban élt, évezredekkel ezelőtt, *a mai kor leányai már csak nem igazodnak ő utánuk ...*», nos, az ilyen leánynak is szeretnék azért útmutatást adni a lelkiismeretvizsgálathoz egy másik könyvből. Nem évezredekkel ezelőtt írták, hanem egy pár hónappal ezelőtt. És még hozzá nő írta! Éles szemű írónő, *aki ilyen tanácsokat ad a lelkismeretvizsgálatra:* «Ha észreveszed, hogy a beszélgetésed visszatérő főnevei a glokni, rüss és szeimedli, ha a mellékneveid közt állandóan szerepel a sveifolt, raffolt és kicakknizott, akkor baj van. Ha több időt töltesz a kirakatok előtt, mint munka vagy könyv mellett, vagy az Úristen tiszta friss levegőjén, ha egy hét mulva is pontosan tudod,

hogy Bözsin epervörösből mályvaszínbe átmenő mattliberti volt ezüst laméval, viszont Klárin búzakék angora strass-díszítésű krepp-övvel, — jaj, akkor már igen nagy a baj. De ha már este nem tudsz elaludni, mert nem tudod: méregzöld legyen-e az új jumpered, vagy pávakék, ha édesanyádnak szemrehányást teszel, hogy miért nem kapsz új ruhát a teaestélyre és ha sírsz, mert a kalapodra nem jut plörőz, akkor itt a legfőbb ideje, hogy valami nagy kúrát kezdj el önmagad érdekében, mert — csak nem akarsz tovább süllyedni?»[1]

Hát, fiatal Testvéreim, akinek régi már a Tóbiás és Sára, szívlelje meg legalább ezeket az egészen mai és egészen új tanácsokat!

B) De szívlelje meg! **Mert hihetetlen, milyen könnyelműen gondolkodnak egyesek ebben az életbevágó kérdésben!**

a) Leányok is, fiúk is egyforma könnyelműséggel!

Megkérdek egy ilyen leányt:

— Kérlek, miért akarsz te ahhoz a fiatalemberhez menni?

— Hát tudod, hathengeres Lancia-kocsija van!

— Úgy? Szóval te egy autóhoz akarsz férjhez menni s nem férfihez!

Megkérdezek egy ilyen fiatalembert is:

— Miért veszed el azt a leányt?

— Mert roppantul gazdag!

— Úgy? Szóval te egy pénzeszsákot veszel el s nem egy leányt?

Dehát vajjon azok, akiket ilyen szempont vezet a házasulásban, csodálkozhatnak-e, ha már pár hét mulva pokol a házaséletük? Igen, mert bekövetkezik rajtuk a Szentírás szava: «Azokon van a gonosz léleknek hatalma, akik úgy lépnek házasságra, hogy kizárják magukból és lelkükből az Istent, és úgy adják át magukat a gyönyörnek, mint a ló meg az öszvér, amelyeknek eszük nincsen». (Tób. 6, 17.)

Talán túlerősnek látszik ez a kifejezés, de — fájdalom — akárhányszor megokolt ma is!

Az ember — ha saját fülével nem hallaná — nem hinné el, hogy mi minden lehetséges: az egyik leány hozzámegy valakihez, mert «nagyon elegáns az a fiú», a fiú pedig elveszi a leányt, mert «olyan szépen tud táncolni». Micsoda hallatlan cinizmus, micsoda ostoba meggondolatlanság az élet

[1] *Stadler Frida:* Valaki vár engem. Bpest, 1934. 18. l.

legszentebb lépésével szemben! Egy elhatározással szemben, amelynél sorsdöntőbb elhatározás elé halandó ember az élet folyamán soha nem kerül!

b) Mennyivel másképp gondolkozik erről a Szentírás! És bizony, az volna az okosság, ha házasodása előtt minden fiatalember azt kutatná, megfelel-e az ő menyasszonya azoknak a nagyszerű követelményeknek, amiket Szent Péter apostol állított föl a nőkkel szemben. Ő nagyon jól tudta, hogy nem a külső szépség dönti el az ő értéküket, ezért írja: «Ne a külső hajdísz, vagy aranynak viselete, vagy fényes ruha legyen az ékességük, hanem az elrejtett szívbeli ember zavartalan nyugalomban és a szerény lelkület, mely becses az Isten szemében». (Pét. I. 3, 3. 4.)

Vagy ha valaki megint inkább újabb tanuságot szeretne, hát hallgassa csak meg, mily nemes, helyes életfelfogás tükröződik Peer Gynt szavaiból, aki házassága előtt ezt kérdi a leánytól:

«Van-e imádságos könyved?
Tudsz pirulni? Ejtsz-e könnyet?
Szemérmes szemed lesütni?
Mindig az anyádnál ülni?
Aki rádnéz, tiszta lesz-e?

III. Mindkettő legyen vallásos!

De ezzel a gondolattal már a jó házastársak harmadik kellékéhez jutottunk. Tulajdonkép bátran első helyre lehetett volna ezt állítani, mert hiszen többé-kevésbbé magában foglalja az első két követelményt is. A fiú legyen felelősségét átérző; a leány legyen házias; **mindkettő pedig legyen őszintén, mélyen vallásos!**

A) «Ah, — kiáltanak fel erre egyesek — **hát annyira fontos az, hogy a férjem vagy a feleségem vallásos legyen?** Fontos, hogy szép legyen, meg egészséges, meg jó állása legyen és jövedelme! Hiszen ma már annyira műveltek az emberek, hogy ha maguk nem is vallásosak, de legalább nem bántják a másiknak vallásos meggyőződését. Hát akkor nem látom, mit veszítek én azzal, ha a leendő férjem vagy feleségem nem vallásos!...»

Hányan okoskodnak ilyen könnyelműen az esküvő előtt! És hányan ébrednek az esküvő után hamarosan tudatára, mit veszítettek azzal, hogy a házastársuk nem vallásos.

a) Nem tagadom: ügyességgel és nagy önfegyelmezéssel

lehet még ilyen világnézeti különbség mellett is a nyugodt és harmonikus házaséletnek olyan külső látszatát megteremteni, amely a kívülállókat teljesen meg is tévesztheti. A valóságban azonban — minden jóakaratú igyekezet és külső látszat ellenére is — *valami lényeges elem mindig hiányozni fog;* amint ügyes kézimunkával már olyan műrózsákat tudnak előállítani, amelyek a megszólalásig hasonlítanak az igaziakhoz, de valami mégis hiányzik belőlük: az eleven rózsának kellemes illata.

Akarod tudni, miért fontos, hogy házastársad vallásos legyen? Azért, mert a házasságban eggyé kell válnia a két embernek. Annyira eggyé, mint amilyen összeforrásra még egy példát nem találunk a világon. Minthogy pedig az ember csak az Istennel lehet tökéletesen eggyé, azért házastársaddal te is csak akkor érheted el ezt a kívánt tökéletes egységet, ha az Istenben találkoztok és az Istenben egyesültök.

b) Ha valóban művelt ember a házastársad, talán nem fogja bántani vallásos meggyőződésedet. Dehát elég neked ennyi, ez a negatívum? *Hiszen a vallásnak kellene lennie annak a pozitív erőnek,* annak a mindennél erősebb összekötő kapocsnak, amelynek ereje átsegít titeket a közös élet ezernyi ütközőpontján! És most éppen ez fog hiányozni belőletek.

Igen, a műveltség és szeretet áthidalhat sok különbséget; az is lehetséges, hogy a világnézeti nagy különbségeket talán észre sem fogjátok venni és sok napsugaras boldogságot is élveztek együtt. Csak . . . csak felhő ne volna soha az életben! Mert ha jönnek a megpróbáltatás napjai — és hol van az az ember, aki ezeket el tudná kerülni? — akkor fog kiderülni, hogy mégsem lehetett mindent áthidalni, és most nem tudtok közösen nézni szembe a bajjal, nem tudtok közösen erőt találni, nem tudtok közösen fölemelkedni, — *mert nem tudtok közösen imádkozni!*

És mi lesz még majd akkor, amikor férjed — aki művelt is, gazdag is, szép is, csak: vallástalan, — amikor majd ő a házas életben olyasmiket követel tőled, amiktől a te vallásos lelked ijedten borzong össze s amiket ő sem követelhetne, ha ő is vallásos volna? Mi lesz ilyenkor? Milyen rettenetes válaszútra jutsz akkor! Vagy behódolsz neki — és ezzel összeroppan egész lelki életed; vagy ellenállasz neki — és akkor ő méltatlankodva és zúgolódva megy másfelé. És mondd: mit használ ilyenkor neked, hogy a férjed művelt, elegáns, és kitűnő az állása?

B) Ezek után azonban már nem nehéz megfelelni a

dilemmára: **Hozzámenjen-e a vallásos ember a nem vallásoshoz?** Sokszor kerülnek fiatalok ez elé a kérdés elé.

a) Vegyük először azt az esetet, hogy *a leány vallásos, a fiú nem.*

Ha az a férfi egyenesen ellensége a vallásnak, bántja vagy támadja azt, akkor — azt hiszem, mindenki megérti — a válasz csak tagadó lehet; mert szakadatlan vértanuság elébe menne az a szegény asszony.

És csak senkise áltassa magát azzal, amivel — sajnos — sokan hitegetik magukat: «A vőlegényem, igaz, vallástalan és agresszív minden vallási gondolattal szemben. De majd megtérítem!»

Bizony nem fog ez olyan könnyen sikerülni, vagy talán sehogy sem! A házasság nem javítóintézet, ahol alapjában rosszul nevelt emberekből szenteket lehetne alakítani.

Még esetleg meglehet rá a remény, ha csak közömbös, hithideg az illető. De még ilyenkor is az asszonynak mennyi lemondásba, mennyi áldozatba, évek és évtizedek erőfeszítésébe kerül, míg sikert ér el! Ha pedig nem ér el sikert? Marad örökre a nagy meghasonlás és választófal: az asszony vallásos, gyermekeit szintén így akarja nevelni, de a férje nem tudja szó nélkül nézni, és amikor teheti, csíp egyet a feleségén, az ő «bigott» viselkedésén, és igyekszik a gyermekek lelkéből is kitépni az anyjuk által elültetett krisztusi virágokat.

Bizony csak ezt mondhatom: vallásos leány ne menjen hitetlen fiúhoz.

b) Sajnos azonban, napjainkban egyre gyakrabban merül föl a kérdés megfordítottja is: *Menjen-e vallásos fiú hitetlen leányhoz?*

Hitetlen leány! Hát nem légből kapott gondolat ez? Van ilyen csodabogár is?

Sajnos, a mai élet ilyen leányokat is kitermelt már; amint másrészt meg — hála Istennek — egyre szaporodnak azok a művelt, tanult, kedves fiatalemberek, akik komoly, mély vallásos életet élnek. Elvegyenek-e ilyenek egy vallástalan leányt?

Milyen aggodalommal szokták a gondos szülők mondani: Jaj, csak valahogy mes-alliancet ne kössön a szegény gyermekünk! Igazuk van; jogosan félhetnek már akkor is, ha a két fiatal közt nagy a különbség a vagyonban, a társadalmi rangban, a műveltségben. De tudjátok-e, Testvéreim, mi a legveszedelmesebb mes-alliance? A lelki mes-alliance!

Mikor a két lélek közt tátong soha át nem hidalható, végtelen távolság!

Ha tehát az elébb azt mondottam, hogy vallásos leány ne menjen hitetlen fiúhoz, most meg kétszeres erővel kell mondanom : *Vallásos fiú pedig a világért el ne vegyen hitetlen leányt!* Mert ha egy férfilélek veszti el hitét, az legfeljebb durva és földies lesz, de ha egy női lélek veszti el hitét, az egyenesen démonivá válik. Tudjátok, kitől hallottam ezt a megállapítást a saját füleimmel? A magyar orvosi világ egykori nagy büszkeségétől, Bársony János nőgyógyász professzortól, aki hosszú tapasztalatokkal teli élete végén mondotta: «A férfinál is szomorú, ha nincs hite; de ha egy nőnek nincs hite, ördög lesz belőle!» Ezért sokkal könnyebb megtéríteni egy hitetlen férfit, mint egy hitetlen nőt!

C) De ha ez így van, Testvéreim, és ha a fiatalok vallásos gondolkodása ennyire nélkülözhetetlen a későbbi házasélet harmóniájához, **nem kellene-e éreznie minden szülőnek a szent kötelességét, hogy gyermekeit minél komolyabb vallásos életre nevelje!**

Hiszen — ha szabad magamat ennyire földiesen kifejeznem — be kellene látniok, mennyire kifizeti magát a jövőben gyermekeik vallásos világfölfogása, mennyire megbízható alapja lesz egykor házasságuk boldogságának!

a) Fájdalom, vannak szülők, akiknek minderről fogalmuk sincs! Vannak szülők, *akik egyenesen attól félnek, nehogy gyermekük túlságosan vallásos legyen!* Vannak szülők, akik nem bánják, bárhol találják meg gyermeküket, csak ne a templomban. Moziban? nem baj. Utcán? nem baj. Kétes barátok közt? nem szólnak miatta. Vannak szülők, akik nem bánják, akármit találnak gyermekeik kezében . . . Erkölcstelen regényeket? — nem baj. Léha képes folyóiratokat? — nem baj. De ha imakönyvet látnak náluk, vagy egyenesen rózsafüzért, ha az a szegény gyermek többször szeretne gyónni vagy áldozni, azonnal kész a feddés: «Hát hiszen vallásosnak lenni, persze! Mi sem vagyunk pogányok! De amit te csinálsz» . . .

Soha nem tudtam lelki megrendülés nélkül nézni, hogy némelyik gyermeknek a vallásos életért mennyi küzdelmet kell folytatni — a saját szüleivel szemben!

b) Szeretném, ha azok a szülők, akik elhanyagolják gyermekeik vallásos nevelését, elolvasnák az egyik legünnepeltebb magyar írónak (Herczeg F.) megdöbbentő erejű írását.

Beszakad a bánya, és az irtózatos katasztrófa után, a kö-

zeledő halál, az egyre növekedő bányavíz fojtogató rémségei között beszélget a földalatti sírba bezárt két ember. Egy mérnök és egy munkás.

— Szoktál imádkozni? — kérdi a bányász a mérnöktől.

— Nem. Az ember az imádkozást az édesanyjától tanulja meg. És ha tőle meg nem tanulta, többé azt nem lehet megtanulni.

Jaj, Testvérek, rettenetes figyelmeztetés, szörnyű felelősség! Érzitek ennek a mondásnak mázsás súlyát? Vannak növények, amelyek ha tavasszal bármi okból virágba nem fakadhattak, többé ki nem fakadnak! Ilyen lesz az emberi lélek is, ha az élet tavaszán nem fakadhatott az imádkozás, a mélyen átélt, komoly vallásos élet virágjába.

Szülők! Akarjátok boldog házasságra nevelni gyermekeiteket? Akkor neveljétek őket kiskoruktól kezdve mély vallásos életben!

Kedves Testvéreim! Házasság előtt állott egy fiatal leány. És amikor komoly lélekkel végiggondolta a nagy felelősséget és feladatot, ami a házas életben reá vár, aggódva adta fel magának a kérdést: «Hát hogy leli meg egy igazán katolikus ember a boldog házasságot?»

A válasz rá csak ez lehet: Egy katolikus ember nem lelheti meg. De meglelheti kettő! Két igazán vallásos ember, akik hűséggel, kitartással és áldozatos szeretettel működnek közre annak a szentségi kegyelemnek munkájával, amelynek forrását az esküvői oltáron nyitották meg.

Mert a családi élet boldog megoldása végső fokon az Isten szent akaratának titokzatos működésétől függ. «Die Gott nicht eint, die fallen auseinander», — mondja egy másik német író . . . Akiket nem az Isten köt egybe, azok szét is hullanak.

Az emberi szívnek egyetlen tökéletes ismerője az Isten. Tehát Isten nélkül kötni házasságot: vakmerőség, ostobaság, biztos tragédia! És bizony tömérdek rosszul sikerült és felbomlott házas élet végén mondhatnák el a felek: Egy bajunk volt — nem vittük a házasságunkba magunkkal Istent harmadiknak.

«Drum prüfe, wer sich ewig bindet,
Ob sich das Herz zum Herzen findet»,

— írja *Schiller* örökbecsű költeményében, a «Das Lied von der Glocke»-ban.

Mennyire igaza van! Akik örökké le akarják magukat

kötni egymásnak, előbb vizsgálják meg, vajjon csakugyan egymáshoz illenek-e? Úgy egymáshoz, mint a kettévágott szív két darabja!

Él-e az óriási felelősség tudata a férfiben? Él-e a szerénység és a háziasság a nőben? És mindenekfelett: él-e az Isten meleg szeretete mind a kettőben?

Testvérek! Millió meg millió fiatal szív dobog ezen a vén földtekén. Fiatal fiúknak és fiatal leányoknak vérpiros, lüktető szíve. Mindegyik fiú-szívhez teremtett az Isten egy leány-szívet, és egyéni boldogság, meg a közjó érdekei, és társadalmi harmónia, meg rendezett emberies élet is, földi és örök értékek sorsa is fűződik ahhoz, vajjon mindegyik szív rátalál-e arra a másikra, akit az Isten neki teremtett.

Lehetne-e szebben befejezni a mai beszédet, mint azzal, hogy mindnyájan, akik bárhol a világ négy táján hallgatták ma szavamat, a beszédet záró «Üdvözlégy Máriát» a mi fiatal testvéreinkért, a házasság ajtaja előtt álló «fél-szívekért» ajánljuk föl, — *hogy egymásra találjanak, egybe forradjanak, Istennek e földön együtt szolgáljanak, e földi élet után pedig Isten előtt örökké együtt hódoljanak.* Amen.

VI.

Akadályok a házasság útján.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Nagyon jól tudja a mi szent Egyházunk, hogy mikor az emberek a házasság szentségében egész életre való szövetséget kötnek egymással, ezzel olyan lépést tesznek, amely döntő kihatással van nem csupán földi boldogságukra, hanem örök életük sorsára is. Ha boldog lesz a házasságuk, harmonikus földi élet keretei között nyugodtabban szolgálhatják örök életük érdekeit is; viszont ha szerencsétlen volt a lépésük, a boldogtalan családi élet feldúlt romjai könnyen eltemetik bennük az örök élet igényeit is.

Ezért kíséri az Egyház aggódó szeretettel házasodni készülő gyermekeinek lépését és azért állít útjukra tilalomfákat is: «házassági akadályokat». Mik azok a házassági akadályok? Figyelmeztető jelzőtáblák azok előtt a törvények előtt, amelyek — Egyházunk évezredes tapasztalata szerint — könnyen veszélybe sodorhatják a házas élet hajóját.

Első tekintetre könnyen azt hihetné valaki, hogy a házassági akadályok tulajdonkép fölösleges dolgok. Azonban minél több tapasztalatra tesz szert az ember az életben, minél több alkalma van a házassági tragédiákba betekinteni, annál inkább észreveszi az Egyház előírásainak jogosságát, bölcseségét, helyességét. Nem hiába évezredes tapasztalatok alapján állította fel az Egyház ezeket az akadályokat, de valóban úgy is van, hogy még a jelentékteleneknek látszó akadályok mögött is mély életbölcseség és szeretet rejlik: egy-egy házassági akadály egy-egy darab házassági boldogtalanságot akar megakadályozni. És éppen ezért valami formában előbb-utóbb megbosszulja magát, ha az emberek könnyen túlteszik magukat ezeken az akadályokon, mert hiszen ezek nem egyebek, mint az Egyház évszázados tapasztalatának kikristályosodásai.

I. Vannak akadályok, amiket mindenki egész természeteseknek tart. Éppen ezért ezekről csak egész röviden

akarok megemlékezni mai beszédem első részében. De vannak olyanok is, amiket már kritizálva és értetlenül fogad sok mai ember, mint pl. II. **az elváltak újra házasodásának** és III. **a vegyesházasságnak akadálya,** — ezekre tehát már bővebben fogok kitérni beszédem második és harmadik részében.

I. A házassági akadályok általában.

A) Az Egyház hosszú évszázadok tapasztalatai alapján sok olyan veszélyt fedezett fel, ami a házasság zavartalanságát fenyegetheti, és ezeket **«házassági akadályok»** címmel törvénykönyvében paragrafusokba is foglalta. Vannak köztük olyanok, amik miatt a házasság nem is érvényes, — ezeket nevezzük «bontó akadályoknak». És vannak olyanok, amelyek tiltják ugyan a házasságkötést, de ha az ennek ellenére mégis megtörténik, miattuk a házasság még nem lesz érvénytelenné: ezek a «tiltó akadályok».

Igy pl. bontó akadály, ha a jegyesek közeli vérrokonságban vannak és nem kaptak alóla dispenzációt. Vagy ha valaki nem akart házasságra lépni az illetővel, csak súlyos fenyegetés és kényszerítés következtében állott az esküvői oltárhoz.

B) Különösen érdemesnek tartom ez utóbbira felhívni a figyelmet és szeretettel kérni az én kedves felnőtt hallgatóimat: Szülők! Ti csak engedjétek, hogy gyermekeitek megházasodjanak, de *ne ti* házasítsátok meg őket!

Mikor egy férfi és egy nő egymásnak örökre lekötik magukat, ez a legjelentősebb esemény egész földi életükben. Óriási feladat, óriási felelősség megtalálni azt az élettársat, akit az Isten neked szánt! **Ennek a választásnak egész szabadon kell történnie,** teljesen a két fél akarata szerint és ebbe döntő beleszólása senkinek másnak nincs. Igen: segítsék a szülők gyermekeiket a helyes megoldásban, irányítsák őket szerető tanácsaikkal, de a végső szó — ebben az egyetlen kérdésben — mégis csak az érdekelt fiataloké.

Valóban, szent büszkeséggel kell itt rámutatnunk a kereszténység nagy érdemére, hogy a házastárs választásának szabadságát ennyire kihangsúlyozza. Tudjuk, milyen fájdalmas eltévelyedések voltak azelőtt: a szülők vagy rokonok valósággal eladták a leányt annak, aki többet ígért és anyagi érdekből összeházasítottak fiatalokat, akik tudni sem akartak egymásról.

A kereszténység ez ellen mindig tiltakozott és ma is tiltakozik. Annyira tiltakozik, hogy nem is ismeri el érvényes házasságnak azt a kötést, amely nem mindkét fél teljes szabadságával jött létre.

Ez az álláspontja logikusan következik az Egyháznak ama tanításából, hogy a házasság szentségét nem a pap szolgáltatja ki, — ő csak a hivatalos tanu; maguk a felek szolgáltatják ki egymásnak abban a pillanatban, amidőn az oltár előtt kimondják az «igen»-t: «Igen, én akarok hozzá házastársul menni!»

És ha ezt az «igen» szót akárcsak az egyik fél is nem szabadakarattal, nem jószántából tette, hanem súlyos fenyegetés és kényszerítés hatása alatt, akkor ez nem házasság. És ha évekig vagy évtizedekig élnek is együtt, akkor sem lesz belőle házasság, hacsak ezt az akarati beleegyezést az illető később meg nem adta.

Mindezek olyan akadályok, amiket az emberek könnyen megérthetnek, amikről tehát bővebben nem is kell beszélnem.

Vannak azonban akadályok, amiket már nem akar elismerni a vallásától elhidegült ember. Ilyen az elváltak új házasságának akadálya.

II. Az elváltak új házassága.

Malakiás próféta idejében a zsidó népet sok súlyos csapás érte. Jajgattak, könyörögtek az Úrhoz, de Ő nem hallgatta meg őket. A próféta nyiltan szemükre is veti, hogy miért.

Így szól az Úr: «Könnyel, sírással és jajgatással borítjátok el az Úr oltárát, mert nem tekintek többé az áldozatra és nem fogadok semmit sem kedvesen kezetekből. Kérdezitek: Miért? Azért, mert az Úr volt a tanu közötted és ifjúkori feleséged között, kit te megvetettél, holott ő a te osztályosod és hites feleséged». (Mal. 2, 13. 14.)

Az Úr tehát megbüntette népét, mert a zsidók között akadtak, akik elhagyták törvényes feleségüket és pogány asszonyokat vettek maguknak. De hát ne büntesse meg a mai emberiséget, ahol már nem egyesek akadnak, hanem százan, ezren és tízezren, akik elhagyják és megvetik törvényes házastársukat és mással akarnak új házasságra lépni?

A) **Micsoda zűrzavaros eseteket mutat erre a mai, meglazult erkölcsi világ!**

a) Esküvőre jelentkezik a plébánián egy házasulandó pár. A plébános szomorúan mondja: «Kérem! Nem lehet megesküdniök, *hiszen a nőnek él az első férje!*»

— Igen, kérem, de el vagyunk válva az államnál törvényesen!

— Hiába! Az a házasság érvényes! Nem lehet másodszor esküdni.

— Nem lehet megesküdnünk? — méltatlankodnak erre már mind a ketten. — De kérem, én előkelő közhivatalnok vagyok, nekem meg kell esküdnöm. És mi vallásos emberek vagyunk, mi templomi esküvő nélkül nem akarunk egybekelni. És ha a katolikus vallás nem esket meg, hát majd elmegyünk más templomba!... — Így szólnak nagy mérgesen és elmennek esküdni egy más vallású templomba. És ezzel szépen meg is nyugszanak.

Megnyugszanak? Hát nem önámítás ez? Saját hitüket megtagadják, de kifelé mutatják a szentet, mert ezt követeli a társadalmi felfogás! Olyan lépést tesznek, ami miatt az Egyház kizárja őket tagjai közül, többé nem gyónhatnak, nem áldozhatnak, de ők mégis «vallásosak», hiszen — «templomban esküdtek!»

b) Jön a másik eset. Fiatal pár jelentkezik esküvőre. A menyasszony beszél: «Kérem, főtisztelendő úr, én katolikus vagyok, a vőlegényem ugyan nem az, de hajlandó reverzálist adni, tehát nincsen semmi akadály. Azért... mégsem tudom, hogy nincs-e mégis egy kis baj. A férfi u. i...., tetszik tudni... egyszer már nősült. De az első felesége szintén a saját vallásán volt, és ez a vallás már el is választotta őket... Úgy-e, nincs baj? — fejezi be félénken szavait a leány.

És most ijedten hallja, hogy bizony, baj van, és nem lehet esküdni.

— Nem lehet? Hát miért nem lehet? — fakad ki dacosan a leány.

— Azért nem, mert a katolikus vallás még azt a másvallású házasságot is szentnek és érinthetetlennek tartja. Szentebbnek, mint ők maguk! És azt az első házasságot még ma is érvényesnek tartja...

Mondjátok: nem ez-e az igazi imponáló következetesség? Ha két nem-katolikus, de keresztény ember házasságot köt, mi ezt érvényesnek tartjuk. Még jobban, mint az ő saját vallásuk! És ha az ő vallásuk fel is bontja az ő házasságukat, mi azt nem tartjuk felbontottnak.

Sőt: ha egy zsidó és egy nem=katolikus keresztény köt házasságot, ez is érvényes! És ha a saját vallásuk el is választja őket, katolikus felet akkor sem vehetnek el, mert mi érvényesnek tartjuk ezt a házasságot is. Jobban, mint ők saját maguk!

B) **Ime, milyen érinthetetlennek tartja az Egyház a házassági köteléket!**

a) «*Dehát ezt nem értem* — mondhatná erre valaki. — Mindig azt halljuk: Katolikus templomban esküdjetek! Mert csak az a házasság érvényes, amelyiket katolikus templom=ban kötöttek meg! És most, íme, nem esketik meg ezt a leányt, pedig a vőlegénye az első házasságát nem=katolikus templomban kötötte!»

Pedig egészen világos a dolog. A katolikus Egyház ter=mészetszerűleg *csak a saját híveinek parancsolhat*. Azokra valóban áll is a törvény: házasságuk nem érvényes, ha nem katolikus templomban kötötték. De viszont a többi emberek házasságát a saját vallásuk szerint ítéli meg és fogadja el. Ha tehát két, nem=katolikus fél a saját vallása szerint házas=ságot köt, azt az Egyház is érvényesnek tartja. Előttünk szent és érvényes és felbonthatatlan az a házasság, amit két zsidó köt egymással, vagy két buddhista, vagy két japán. És ha ezek közül akarna valaki még a másik életében újra házasságot kötni egy katolikus féllel, az Egyház ezt sem engedné meg, mert az első házasságot érvényben levőnek tartja. Még akkor is, ha a saját vallása ezt fel is bontotta volna!

b) Azt hiszem, akárhány hallgatómat *meglepte az, amit most hallott*, hogy t. i. a katolikus Egyház a más vallásúak házasságát nemcsak megbecsüli, hanem még jobban becsüli, mint ők maguk és még akkor is érvényesnek tartja, amikor az a másik vallás talán már felbontottnak jelentette azt ki. Pedig abból a végtelenül komoly felfogásból, amellyel a katolikus Egyház a házasságról gondolkodik, természetszerű=leg következik ez a nagy tisztelet és kegyelet még a más vallásúak házasságával szemben is.

De hogyha az Egyháznak ezt a szilárd állásfoglalását az elvált felekkel szemben a jóakaratú emberek meg is értik, még mindig van egy törvénye az Egyháznak, amin sokszor még a jóakaratúak is fönnakadnak, ami előtt értetlenül álla=nak, vagy talán amit könnyelműen meg is kritizálnak. Ez: az Egyház állásfoglalása a vegyesházasságok ügyében.

III. A vegyesházasság akadálya.

A) **Tudom, hogy nehéz és kényes témát érintek most,** mikor a vegyesházasságokról akarom elmondani a katolikus vallás felfogását.

a) Érzem, hogy kényes a kérdés és magam is jobban szeretném, ha nem kellene róla beszélnem. *Dehát vajjon okos, célszerű eljárás volna-e hallgatni?* A vegyesházasságok — sajnos — itt vannak. Azért mondom, hogy sajnos, mert következményei országunk fájdalmas vallási megoszlásának. Már pedig, hogy milyen óriási csapás egy országra a vallási megosztottság és hogy mennyi surlódás származik ebből, és mennyi energia pocsékolódik el ezáltal, erről azt hiszem, nem kell bővebben beszélnem.

A vegyesházasságok tehát megvannak, — akár beszélek róluk, akár nem. Akkor tehát igazán senki sem veheti rossznéven, hogy világosan megtárgyaljuk, mit tanít a katolikus vallás erről a kérdésről.

b) Érzem azonban, hogy mielőtt elmondanám, miért ellenzi a katolikus Egyház a vegyesházasságokat, előbb egy megjegyzést kell tennem. Azt akarnám hangsúlyozni, hogy természetesen nem szeretnék senkinek sem fájdalmat okozni és egészen távol áll tőlem, hogy megbántsam azokat a hallgatóimat, akik talán itt ülnek most előttem és *akik az Egyház engedélyével érvényes vegyesházasságot kötöttek.*

Az Egyház aggódó gonddal kíséri a bölcsőtől kezdve minden hívének lelki fejlődését; és ha elvileg el is ítéli a vegyesházasságot azok miatt a veszélyek miatt, amiket az magában rejt és amikről éppen most akarok szólani: egyes esetekben mégis nagylelkű és engedékeny egész addig a határig, ameddig csak elvfeladás nélkül elmehet. Ezért, ha elvben ellene is van a vegyesházasságoknak, adott konkrét esetekben, ha nem is szívesen, de mégis belemegy azokba, ha azok hátrányait lehetőleg kiküszöbölik.

Ha pedig az Egyház felmentést adott valakinek a vegyesházassághoz, akkor természetesen az Egyház egyetlen papjának sem lehet joga bárkinek is szemrehányást tenni azért, mert vegyesházasságban él. Ezt szükségesnek tartottam előrebocsátani. Él bennem a remény, hogy az ilyen, érvényes vegyesházasságban élő hallgatóim nem sértést fognak látni az alább elmondandó gondolataimban, hanem inkább megszívlelik azokat, hogy azokkal valóban sikerüljön nekik elkerülniök a vegyesházasság veszélyeit.

B) Nézzük tehát, mit tanít az Egyház a vegyesházasságról? Közismert dolog, hogy **nyiltan és határozottan ellene van,** és azt szeretné, hogy a katolikus fiú csak katolikus leányt vegyen el és katolikus leány csak katolikus fiúhoz menjen férjhez.

a) Ez volna az Egyház ideálja. Ha azonban a fiatalok, akik közül az egyik katolikus, a másik nem, nagyon ragaszkodnak egymáshoz és komoly okokat hoznak fel a házasághoz, az Egyház — bár fájdalmas szívvel — *megadja a felmentvényt a vegyesházassághoz is,* de csak olyan feltétel mellett, hogy a házasságból születendő minden gyermek katolikus lesz. Ha a felek ezt írásban, törvényesen, ú. n. «reverzálissal» nem biztosítják, a felmentést nem kaphatják meg: tehát katolikus templomban nem is esküdhetnek meg; tehát vallásilag érvényes házasságot nem köthetnek.

b) Ez az Egyház közismert álláspontja, és *emiatt kell tömérdek támadást és szemrehányást elviselnie.* «Hogy ez megvetése a más vallásúaknak, lekicsinylése, semmibe vevése, megalázása a többieknek . . .»

Pedig, hogy mennyire nem az, arra nézve utalok az előbb elmondottakra. Hallottuk az előbb, hogy az Egyház tanítása szerint, ha nem-katolikus keresztények egymás közt házasságot kötnek, a mi szemünkben ez is szentség, föltéve, hogy nem forog fenn valami bontó akadály. A nem-katolikusok egymásközti házasságát tehát az Egyház éppen nem veti meg, nem kicsinyli le, nem tartja csekélyebb értékűnek, mint a katolikusok házasságát!

Ha tehát a vegyesházasság kérdésében mégis szigorú kikötéseket tesz, annak oka korántsem a másik fél lekicsinylése, hanem csak a saját hívei vallásos életének féltése és biztosítása.

C) Gondoljuk csak tehát higgadtan végig, **miféle okok vitték az Egyházat erre a szigorú álláspontra.**

a) Ellene van az Egyház a vegyesházasságnak elsősorban azért, mert ebben *nehezen valósítható meg az a teljes lelki egybeolvadás,* amit a harmonikus házasság megkövetel.

A házas élet harmoniájának és boldogságának legmélyebb gyökerei éppen a teljes lelki közösségből táplálkoznak. Hacsak át nem járja ez a lelki közösség a két fél teljes érzelmi gondolatvilágát, e nélkül a «lelki eljegyzés» nélkül nem kísérheti boldogság a «testi eljegyzést» sem.

Már pedig lehetetlen észre nem venni, hogy a vegyesházasságban ez a «lelki eljegyzés» milyen nehézzé válik, ha

ugyan nem teljesen lehetetlenné. Hiszen már eleve ki van zárva, hogy a házastársak eggyé legyenek éppen azon a területen, amelyik a legfontosabb és legszentebb az emberi életben: a lelki élet területén. És akkor nem elég, ha másban egyek is! Férj és feleség együtt mennek látogatóba, együtt utcára, együtt a színházba, együtt mindenhová, — csak az Isten házába nem tudnak együtt menni, csak ott válnak szét útjaik. Hogy ez milyen fájdalmat jelent a katolikus fél lelkének, arról sokat lehetne beszélnem. Ezt a választófalat mindketten érezni fogják egész életükben, ha még annyira akarják is elhitetni magukkal, hogy nincs is köztük ez a fal.

b) A házastársaknak továbbá egymást nevelniök és befolyásolniok kell.

Ne csodálkozzatok, ha felnőtt férfi és felnőtt nő továbbneveléséről beszélek, — de valóban így van: a házastársak kölcsönös nevelő hatást fejtenek ki egymásra. Akik évtizedekig együtt élnek megértő boldog házasságban, azoknak öregkorukra nemcsak lelki tulajdonságaik fognak hasonulni, hanem akárhányszor még az arcvonásaik is sokban egyezőkké válnak. Ámde ennek a kölcsönös lelki nevelésnek legelső föltétele, hogy az emberi lélek legelső kérdéseiben, a hit tételeiben és a vallási élet parancsaiban egyek legyenek! A házastársaknak buzdítaniok kellene egymást a vallásos életben is. De hogyan buzdítson gyónásra, áldozásra, böjtre, vasárnapi misehallgatásra, a betegek szentségének felvételére az, aki maga mindezt nem követi, sőt mindezt helytelennek tartja?

c) Ha pedig csakugyan sikerül keresztülvinni azt, amit a vegyesházasság előtt a felek ígérni szoktak, — «kérem, köztünk összeütközésre nem kerülhet sor, mert megegyeztünk, hogy *vallási kérdésről köztünk soha nem lesz szó*», — mondom, ha ezt keresztülviszik, akkor ebből meg megint szomorú következmények állanak elő.

A vallásos világnézet u. i. nem olyan mellékes járuléka az emberi léleknek, hogy azt büntetlenül lehetne elmellőzni. «A vallási kérdéseket egészen kikapcsoljuk az életünkből.» Úgy? «A lábam használatát egészen kikapcsolom . . .», pár hónap mulva béna is leszek! «A kezem használatát egészen kikapcsolom . . .», pár év mulva el is sorvadok teljesen! Épígy, ha a vallási kérdéseket kikapcsolom, okvetlenül vallási közömbösség és lanyhaság jár a nyomán!

A vallási kérdésekkel tulajdonképen az egész szellemi élet problémáit is ki kell kapcsolniok, hiszen ezek jórészt

összefüggenek a vallással. Dehát ha a házastársak ezeket is kikapcsolják, vajjon marad-e más összekötő kapocs, mint pusztán az érzéki élet? Hogy pedig állandó, harmonikus családi boldogságot egyedül erre építeni nem lehet, arról, azt hiszem, nem is kell beszélnem.

Meg aztán, ha a két felnőtt talán óriás önuralommal meg is tudja tartani, hogy soha egymás vallásáról nem ejtenek egyetlen szót sem, *de nem tudják megtartani a gyermekek!* Azok mindig intranzigensebbek, hangosabbak, bátrabbak és meggyőződésüket a késhegyig is védelmezik. Mi lesz hát, mikor a fiúk más hittanóráról jönnek haza, mint a leányok és kitör a vallásháború a testvérek között?

És csak ne gondolja senki, hogy mindaz, amit elmondottam, pusztán rémlátás, elképzelt veszedelem. Ime, halljátok csak, mit írt nemrégiben egy szomorú asszony nekem. Azt hiszem, elég lesz csak az alábbi pár sort felolvasnom fájdalmas leveléből:

«Egy sokat szenvedő asszonyi lélek szól Önhöz, kedves lelki Atyám! Tizennégy éve vagyok asszony, férjem református vallású, de hitetlen és nagy katolikusgyűlölő... Ha templomba járok, az annyira bántja, hogy majd belebetegszik, imádkoznom sem lehet itthon előtte, mert azért is igen haragszik. Nem enged sehová, nincs senki ismerösöm se, mert a társaságot is utálja; az imákat is dugva, kamrában vagy munka közben végzem. Sokszor könyvet veszek kézbe, de olvasás helyett rózsafüzért mondogatok titokban. Bármilyen frivol könyvet olvasnék, nem bánná; de a vallásos dolgokról hallani sem akar, a Szív ujságot titokban olvasom és azonnal elégetem, vagy odaadom valakinek. Főtisztelendő Atyám! Méltóztassék tanácsot adni, mit tegyek? Elhagyjam a templomba járást a béke kedvéért, ami egyedüli vigaszom, örömöm és erősítőm e nehéz életemben, vagy mit tegyek?...»

Igy szól a levél; többet mond a kérdésről, mint bármelyik szónok mondhatna.

d) Pedig még nem is említettem meg mindent. *Szent Egyházunk u. i. ellenzi a vegyesházasságot még a gyermekek helyes nevelése érdekében is.* Igaz, hogy ha törvényes kötelezvény, «reverzális» biztosítja, hogy valamennyi születendő gyermek a katolikus vallást fogja követni, akkor a vegyesházassághoz is megnyerhető az Egyház beleegyezése. De ezt a felmentvényt sem adja örömmel az Egyház, csak kényszerűségből. Mert tudja, hogy még ebben az esetben is egy értékes nevelő tényező fog hiányozni a gyermekek neveléséből: *hiányozni fog az egyik szülőnek vallási példaadása.* Ki nem látná, mily nehéz feladat hárul úgyis a mai nevelőkre, amikor rengeteg ellenséges befolyás rontja le a gyermeki

lélekben a nevelői hatást! Hát mennyire szükséges, hogy mindkét szülőnek közös vallási példaadása is elősegítse a gyermekek erős vallási meggyőződésének kialakulását!

És a vegyesházasságoknál még az a veszedelem is könnyen bekövetkezhetik, hogy ha a nem-katolikus fél hozzá is járult, hogy valamennyi gyermeke a katolikus vallásban nevelkedjék, és maga bele is törődik ebbe és nem is tesz semmit a gyermekek katolikus neveltetése ellen, — de tesznek a nagyszülők! Ezek akárhányszor éppen nem titkolt nyiltsággal igyekeznek visszavinni unokáikat az ő hitükre. Meg nem ritka eset az sem, hogy korán meghal a katolikus szülő és a törvény szerint katolikus gyermekek maradnak a nem-katolikus szülő nevelésére . . .

Aki tehát mindezt nyugodtan végiggondolja, lehetetlen, hogy be ne lássa az Egyház óhajának jogosságát: katolikus fél katolikus félhez menjen házastársnak!

Mert a vegyesházasságban még a legjobb akarat mellett is komoly veszélyek fenyegetik a katolikus fél vallásosságát és bizony óriási lelki erőre, hitvallói készségre és rendíthetetlen vallásos meggyőződésre van szüksége, ha ezeket a veszélyeket ki akarja küszöbölni. És sajnos, sok esetben igazolódik az Egyház aggodalma, hogy a vegyesházassággal rendszerint a katolikus fél veszít: sokszor csak vallásos buzgóságát veszíti el, néha magát a vallását is.

*

Kedves Testvéreim! Ime, ez volna az Egyháznak annyiszor támadott tanítása a vegyesházasságokról.

Nincs még egy olyan egyházi törvényünk, mely miatt annyi szemrehányást, gyanúsítást, támadást és rágalmazást kellene Egyházunknak elviselnie, mint a vegyesházasságok kérdésében és főként a reverzális kérdésében mutatott állásfoglalás miatt. «Hogy az Egyháztól ez lelketlenség . . .», «hatalmi túltengés . . .», «lelkiismeretek rabszíjra fűzése . . .», «uralkodni vágyás . . .» és így tovább az elfogult és értetlen ítéletek egész tömege!

Nem is tudja ezt a «reverzális-kérdést» senki megérteni, aki kívül áll az Egyházon, aki nem érzi anyai szívének aggódó lüktetését, aki nem ismeri legszentebb gondolatvilágát. Aki ellenben ezt érzi, aki ezt ismeri, az megért mindent. A katolikus Egyház u. i. tudja és vallja magáról, hogy Krisztus Urunk reábízta a megváltás csorbítatlan teljességét és reábízta az ő halálával megváltott lelkeket

és ő lelkiismeretben felelős azért, hogy egyetlenegy hívének egyetlen egy gyermeke se szakadjon el ettől a krisztusi nyájtól és egyetlenegy se tévedjen el Krisztus Egyházától.

Íme: ez az egész reverzális-kérdés megértésének a kulcsa! Nincs itt semmi uralkodási vágy, nincs hatalmi túltengés vagy lelketlenség, hanem van egy szent lelkiismereti ügy, szent felelősség, szent kötelesség! Ha a katolikus Egyház meg van győződve arról, hogy csak ő nála van meg a krisztusi hitnek és malaszteszközöknek teljes csorbítatlansága, akkor ebből logikusan következik, hogy egyetlen hívének egyetlen gyermekét sem engedheti elszakítani Krisztus Egyházától.

És az egész mai beszédem végső gondolatát nem lehetne találóbban és rövidebben összefoglalni, mint egy katolikus férfiúnak nyilatkozatával. Szeretném, ha minden fiatal hallgatóm fülében — akik még a házasság előtt állanak — sokáig csengene az ő szavainak bölcs élettapasztalata.

Hosszú, boldog évtizedeket töltött el ez a katolikus férfi nem katolikus feleségével. Páratlanul finomlelkű, figyelmes asszony volt a felesége, akivel igen jól és boldogan élt a férje. És mégis . . . mikor egyszer öreg korában a házasságról esett szó, a férj ezt mondotta: Ha nekem ma kellene házasodnom, az Úristentől ma sem kérnék jobb feleséget. Ma is ezt az áldottlelkű, drága jó asszonyt választanám, — *de megkívánnám, hogy katolikus legyen!*

VII.

Az egynejű házasság.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Senki se csodálkozzék azon, hogy a mai beszédemet Krisztus előtt élt pogányok történetével, egy régi görög mythosszal kezdem. De oly fölemelő, oly tanulságos, sok keresztényt megszégyenítő gondolkodás árad ki belőle, és ez a görög mythosz egy olyan nagyszerű keresztény gondolatnak előre megsejtése és szimbolizálása, hogy érdemes volna azt nem is egyszer, hanem ismételten, újra meg újra elmondani . . .

Odysseusnak, a görög hősnek feleségéről van szó, Penelopéról, a hűséges feleségnek utólérhetetlen, nemes példájáról. Húsz éve már, hogy férje, Odysseus, távol van Ithaka szigetéről. Előbb a trójai háborúban vett részt, utána pedig eltévedt a hazatartó útban és most úttalanul bolyong a tengereken. Odahaza ezalatt állandóan kérők ostromolják a feleségét, és nem hagynak neki nyugtot. Végső szorongásában a szegény asszony végre is megígéri, hogy jó, nem bánja, hajlandó férjhez menni valamely kérőjéhez, mihelyt elkészül a kézimunkával, amit elkezdett. Nappal szorgosan szőtt is a kérők szemeláttára, éjjel pedig mindazt kibontogatta, amit nappal szőtt.

Egyszer aztán szárnyra kél a hír, hogy hazaérkezett Odysseus. Húsz év után megjött az ura!

És meg is jelenik előtte a férje. De az asszony nem mer hinni saját szemeinek: hátha csak rá akarják szedni! Hosszan, némán ül férjével szemben, akit húsz éve nem látott és fürkésző szemmel néz reá. És nem is hisz mindaddig, amíg Odysseus csalhatatlan jel gyanánt el nem mond neki egy titkot, amit más, mint az ő férje, nem tudhatott. Most tör ki a sírás Penelope ajkán, most karolja át urát, most csókolja meg és szól hozzá: «Ne haragudjál reám, kedves Odysseus. Az istenek nem engedték meg, hogy közösben örüljünk a szép ifjúságnak és érjük el az öregség célját. Ne neheztelj

rám, hogy az első viszontlátásnál azonnal nem üdvözöltelek. Mert az én szegény szívem mindig borzadva reszketett arra a gondolatra, hogy jöhet valaki, aki szavával rászedhet. Hiszen olyan sokan gonoszul ravaszkodnak . . .»

Csodálatos asszony! Valóban méltó arra a dícséretre, amit később Agamemnon mondott róla az alvilágban: «Laertes szerencsés fia, találékony Odysseus! Magasztos erényekben gazdag asszony lett a tied! Ó, mily nagyszerűen viselkedett Ikarios leánya, a nemes Penelope! Mint gondolt folyton Odysseusra, fiatalkori férjére! Nem is fog hűségének dicsősége soha elmúlni!»

Hűségének dicsősége nem fog elmúlni. Valóban: évezredek óta él már a házassági hűség e ragyogó példaképének nemes emléke. Az elbeszélés ugyan nem történet, csak mythosz; de nagyszerű tanuság amellett, hogy az emberiség már Krisztus Urunk tanítása előtt megérezte, hogy a házasság magasztos és emberhez méltó formájához lényegileg hozzátartozik a sírig tartó hűség, a csak egy férfi és csak egy nő között kötött szent szövetség.

Amit pedig az emberiség már Krisztus előtt megsejtett, az egész világossá vált Krisztus Urunk óta, amint erre a mai szentbeszédben rá szeretnék mutatni. Arra, hogy I. **a házasság fogalma valóban megköveteli az egynejűséget, II. az egynejűség pedig megköveteli a házassági hűséget.**

I. A házasság fogalma megköveteli az egynejűséget.

A mai első tételem tehát az, hogy *a házasságnak emberhez méltó formája csak a monogámia lehet, azaz egy férfinak és egy nőnek felbonthatatlan szövetsége;* tehát sem a többnejűség, sem a többférjűség nincs megengedve.

Jól tudom, hogy ezt a tételt érvekkel alaposan meg is kell erősítenem, mert alig van a világon tétel, amely ellen annyian és oly felületesen írtak volna, mint éppen ez ellen az igazság ellen. Aki csak írni-olvasni tud, mind feljogosítva érzi magát arra, hogy a legfantasztikusabb reformterveket bocsássa a levegőbe a házasságra nézve.

«A monogámia ma már elavult dolog, — mondják — nem is lehet örökre szóló formája a házasságnak. A régi emberiség gazdasági berendezkedése termelte azt ki, tehát csak átmeneti formája a kultúra fejlődésének. Minthogy

azonban ma már más lett az emberiség gazdasági berendezkedése, hozzá kell alakítani a házasság formáját is . . .»

Körülbelül ez a lényege a széltében-hosszában terjesztett reformterveknek, amiktől — sajnos — sok jobbérzésű ember is könnyen megszédül.

Pedig csak mélyebben kell a kérdést vizsgálnunk és azonnal belátjuk, hogy a monogámia korántsem önkényes emberi találmány, amin változtatni, amit föladni lehetne. Ó, nem! Nem lehet föladni a monogámiát azért sem, mert ez Istennek is határozott parancsa, de nem lehet azért sem, mert a monogámia a magasabb emberi kultúrának is nélkülözhetetlen alkotó eleme.

A) Hogy az egynejű és egyférjű házasság valóban a házasság legősibb formája, és hogy **magának a Teremtőnek akaratából származik**, arranézve nem maradhat fenn semmi kétely az előtt, aki a Szentírást ismeri. (Móz. I. 2, 24.; Máté 19, 5.; Márk 10, 8.; Kor. I. 6, 16.; Ef. 5, 31.)

A Szentírás tanusága szerint Isten *egy* férfit és *egy* nőt teremtett és köztük hozta létre az első házasságot; a házasság eredetileg tehát egy férfi és egy nő között jött létre, azaz monogamikus volt.

A Szentírásnak ezt a tanítását teljes egészében bizonyítják az ethnológiai kutatások is, amelyek megállapították, hogy a legrégibb időkben valamennyi nép családjai monogámiában éltek.

Valaha az ellenkezőjét igyekeztek tudományos oldalról kimutatni. Elismerjük — mondották —, hogy a monogámia a házasságnak valóban legtökéletesebb formája, de mégsem ez az eredeti; a monogámia csak hosszú kulturális fejlődés eredménye. Ezt állították egyesek. Ma azonban határozottan bebizonyosodott, hogy ennek épp az ellenkezője igaz, vagyis hogy a házasság legrégibb formája minden népnél a monogámia volt, és éppen a többnejűség és a többférjűség volt a későbbi eltévelyedés. Jogosan és találóan jegyzi meg *Wundt Vilmos*, a világhírű bölcselő: Nem a kultúra teremtette a monogámiát, hanem ellenkezőleg: a monogámia volt alapja és előfeltétele a kultúrának.

A monogámiát tehát nem lehet föladni, mert ez az Isten akarata.

B) De nem lehet föladni azért sem, mert a **monogámia egyben a magasabb emberi kultúrának is nélkülözhetetlen alkotó eleme.**

a) Az emberek társadalmi együttélése megvalósíthatatlan

bizonyos erkölcsi erők és értékek nélkül, minők pl. a felelősségérzet, az önfegyelmezés, mások iránti elnézés, a magunk önző akaratának korlátozása, a szeszélyesség legyőzése ... és így tovább. Ezek olyan kulturális értékek, amelyek az emberi társadalom számára mindig nélkülözhetetlenek maradnak, bármint változnék is el az emberiség társadalmi berendezkedése. Ezért tehát mindig az a házassági forma lesz a legmegfelelőbb, amelyik leginkább biztosítja ezeknek a kultúrértékeknek és szociális tényezőknek erősbödését.

Már pedig egy pillanatig sem lehet kétséges, hogy ezt éppen a monogamikus házasság biztosíthatja. Az ilyen házasság, éppen az által, hogy fegyelmezi az egyén indulatait, kitűnő alapjává és jelképévé válik a fegyelmezett társadalmi rendnek is; a rendezett családi élet legerősebb támasza a nyugodt állami életnek is és biztosítója az emberi kultúra normális fejlődésének.

b) És ennél a pontnál egyenesen óriási horizontra szélesedik ki a monogámia megőrzésének vagy feladásának kérdése. A mélyebben gondolkodók előtt u. i. nem kétséges ma már, hogy az az eszeveszett propaganda, ami napjainkban a házasság keresztény formája ellen folyik, az csak egy részlete, csak egyik megnyilatkozási formája annak a végső nagy harcnak, amit a társadalom ellenségei tulajdonképen *minden társadalmi rend ellen folytatnak*. A házassági elválás hangos apostolai akárhányszor talán maguk sincsenek annak tudatában, hogy követelésük csak egy része annak a szellemi-bolsevizmusnak, amely bomlasztó tendenciájával végeredményben minden társadalmi rend és harmonikus emberi együttélés felrobbantását célozza.

A család csak a monogámikus formában lehet azzá, amivé lennie kell: a rendezett társadalmi élet sejtjévé. Az ilyen családi élet neveli az emberben a szociális erényeket: a felelősség, részvét, önuralom és kölcsönös elnézés erényeit. Az ehhez szükséges lelki érés és bensőséges elmélyedés viszont megköveteli a házasság állandóságát és rendíthetetlenségét.

Az ember könnyen hajlik arra, hogy az egész földi életét, feladatait és kötelességeit, csak önző élvezetei szempontjából ítélje meg. Pedig igaza van *Goethe*-nek: «Genieszen macht gemein», az élvezet közönségessé tesz. Főleg azzá tenné az embert, ha a legszentebb és legmélyebb emberi közösségben, a házas életben nem látna mást, mint határidőre kötött kölcsönös élvezeti szerződést.

Mikor tehát az Úr Jézus kétséget nem tűrő határozott szavakkal állította vissza az egynejűséget (Máté 19, 4—6.) és kihirdette törvényét a keresztény házasságról, ez egyben óriási kulturális tett is volt.

c) De ezenkívül *ez volt a női méltóságnak tulajdonképeni megalapozása is.* A nő egyenrangúsága és megbecsülése együtt áll vagy dől a monogámikus házassággal. A polygámiával vége is van a női nem méltóságának. Jól meg kellene ezt gondolniok azoknak a nőknek is, akik felületes jelszavakkal könnyelműen agitálnak a házassági elválás és újraházasodás, azaz a többnejűség mellett. Mert az elválás és újraházasodás tulajdonkép szintén polygámia, csak nem ugyanegy időben, hanem szukcesszív módon létrejött polygámia.

Egy férfi és egy nő — ez a krisztusi ideál! Mert csak akkor tudja mindkét fél meg nem osztott, teljes szeretetét, életét, ambícióját bevinni a házasságba. Oly nemesnek és bensőségesnek, oly fenntartásnélkülinek és nyugodtnak kell lennie a házastársi önátadásnak, hogy ezt két személy iránt gyakorolni nem is lehetséges: ezt csak *egy* lélek adhatja és *egy* fogadhatja el.

II. Az egynejűség megköveteli a házassági hűséget.

De ezzel a gondolattal már eljutottunk beszédünk másik tételéhez: A házasságnak monogamikusnak kell lennie, viszont a monogámiából fakad ki a házas élet legszebb virágja: **a házassági hűség.**

Hogy a házastársaknak egymás iránt a sírig megőrzött tökéletes hűsége egyrészt határozott krisztusi parancs, másrészt pedig a leggyengédebb szeretetnek és áldozatkészségnek bizonysága és a házas életnek legszentebb kivirágzása, ez annyira közismert tény, annyira magától értetődő igazság, hogy erről beszélnem nem is kell.

A) Sajnos, annál inkább ki kell térnem a kérdésnek egy másik pontjára; arra, amelyről napjainkban egyre többször hallunk beszélni kb. ilyen szavakban: «Szép, szép! Kedvesen naiv dolog annyira hangoztatni még ma is azt a sírig tartó hűséget... **Dehát egyáltalán meg lehet-e tartani ezt a házassági hűséget?»**

a) Így adják fel a kérdést és mindjárt válaszolnak is a föltett kérdésre: «A teljes hűséget, a tökéletes monogámiát

a mai embernek nem lehet megtartania. Van, aki ezt bevallja, van, aki be nem vallja, — de olyan alig van, aki megtartja . . .»

Testvéreim! Nem pirulunk, mikor ezt halljuk? Nem szégyeneljük, hogy «tisztességes» emberek, «gentleman»-ek, «come il faut»-férfiak ajkáról is elhangzanak ilyen léha kijelentések? Olyanok részéről, akik a világért ki nem mondanának ilyesmit: «A teljes igazmondást, a föltétlen üzleti becsületességet, pénzzelbánás közben a tiszta kezet nem lehet megtartani. Van, aki ezt bevallja, van, aki be nem vallja, — de alig van, aki megtartja . . .»

b) No lenne erre felzúdulás, ha valaki ilyen véleményt kockáztatna meg! Mert más pénzéhez nyúlni — nem szabad! Hazudozni és szavunkat megszegni — nem szabad! Dehát a feleségednek hazudni, a neki adott hűségedet megszegni és a más családi boldogságát megrabolni — ezt szabad? «De jó lenne — írja hozzám levelében egy megcsalatott és rászedett asszony, akinek a férjét a boldog házasság után elvitte a hivatali titkárnője, — de jó lenne, ha megmagyarázná ezeknek a házassági gangsztereknek, hogy a más hitvestársát ellopni nagyobb bűn, megvetésre méltóbb hitványság, mint a pénzlopás.»

Szórul-szóra igaza van szegény asszonynak! Hát nem látjuk, mily végzetes következetlenség, hogy senkinek eszébe sem juthat a lopást vagy hazudozást józanul védelmébe venni, de ugyanakkor nyugodt lelkiismerettel megpróbálják a szexuális kérdéseket kivonni az erkölcsi törvények hatásköréből!

Hiszen a VI. parancs semmi más, mint a tisztességes gondolkozás alkalmazása a szexuális téren, ugyanannak a tisztességes gondolkodásnak, amelynek igazságát a VII. parancsban, a magántulajdon kérdésében, vagy a VIII. parancsban, a megbízható beszéd kérdésében mindenki oly természetesnek és magától értetődőnek tartja.

Lássuk tehát, mi a válaszunk a föladott kérdésre: Meg lehet-e tartani a házassági hűséget úgy, amint azt az Isten előírta?

A sírig tartó házassági hűséget igenis meg lehet tartani; de aki meg akarja tartani, az kerülje mindazt, ami a hűség megtartását megnehezíti, és tegye meg mindazt, ami azt megkönnyíti.

B) Aki meg akarja tartani a házassági hűséget, **kerülje mindazt, ami a hűség megtartását megnehezíti.**

a) Megnehezíti a hűség megtartását a könnyelmű visel-

kedés, a kísértéssel játszás, a szabadjára engedett fantázia. «Principiis obsta!», állj ellen az első pillanatban és jusson eszedbe a Hegyi Beszédből az Úr Jézus komoly figyelmeztetése: «Mindaz, aki asszonyra néz, hogy őt megkívánja, már házasságtörést követett el vele szívében». (Máté 5, 28.)

Valaki talán azt mondhatná erre: Ez már mégis túlszigorú felfogás! Hogy aki csak gondolatban vétkezik, annyi, mintha elkövette volna a tettet...

Pedig be kell látnunk, milyen mély pszichológiával dolgozik az Úr. A bűn lényege mindig az akarati elhatározás és nem a külső, cselekedeti végrehajtás. Aki szándékosan foglalkozik erkölcstelen gondolatokkal, aki szóba áll ilyen vágyakkal és érzelmekkel, az már rálépett arra a lejtőre, amelyen nincs megállás.

Miért nincs megállás? Azért, mert a fiziológiai folyamat itt már természetszerűleg fog tovább működni, a tudatosan izgatott fantázia felizgatja az idegrendszert, a felizgatott idegrendszer pedig követelni fogja a bűnt.

b) Meg lehet tartani a házassági hűséget? Meg, — *csak ne tegye senki nehezebbé ezt a törvényt a saját vakmerősége, könnyelműsége vagy léhasága által!* Meg lehet tartani, csak senki el ne felejtse Szent Péter apostol figyelmeztetését: «Józanok legyetek és vigyázzatok, mert a ti ellenségtek, az ördög, mint ordító oroszlán körüljár, keresvén, akit elnyeljen». (Pét. I. 5, 8.) Mennyire az életből vett figyelmeztetés ez! És mennyivel kevesebb lenne az összeomlott családi tűzhelyek száma, mennyivel kevesebb bűn történnék a házassági hűség ellen, ha az apostolnak ez a szava ott csengene legalább azoknak fülében, akiket nem könnyelműségük, hanem életfeladataik, kötelességük, munkájuk állít veszélynek kitett helyre! Ha ott csengene a hivatalfőnökök, az igazgatók, a szerkesztők, a vezető férfiak fülében, akiknek irodájában, szobájában éveken át dolgozik a gépírókisasszony, a pénztáros kisasszony, az irodista kisasszony... Testvérek! A munka közös szobába zárt össze titeket; de vigyázzatok: nem vagytok soha kettesben, harmadiknak mindig ott lapul a sarokban — az ördög, «mint ordító oroszlán keresvén, akit elnyeljen».

C) Ahhoz azonban, hogy meg lehessen tartani a házassági hűséget, nem elég az eddig elmondott negatívum, hogy kerülje az ember mindazt, ami a hűség megtartását megnehezítené. Kell pozitívum is: **Meg kell tenni mindazt, ami a hűség megtartását megkönnyíti.**

a) Még nincs három éve annak, hogy Egyházunk feje, XI. Pius pápa, egy egészen új és érdekes kihallgatást vezetett be a pápai udvarban: *az új házasok pápai kihallgatását.* Bármikor jönnek is ezek, bármilyen fáradt is a pápa, az új párokat mindig fogadja; fogadta az idén nyáron még Castel-Gandolfóban is, ahová a 77 éves aggastyán a nagy római forróság elől néhány hétre elvonult.

1932 július vége óta a világ minden tájáról több mint 60.000 fiatal házaspár jelent meg így a pápánál, hogy az oltárnál elhangzott hűségesküjükre a kereszténység fejének áldását kérjék és az újonnan alapított kis családi tűzhelyüket mindnyájunk közös atyai házának, a mi szent Egyházunknak sziklájára fektethessék le. És én szentül meg vagyok győződve, hogy ezeknek nem lesz probléma a házassági hűség megtartása; nem lesz probléma senkinek, akinek vallásos lelke igénybe veszi a vallásos élet erősítő eszközeit: az imát, a szentgyónást, a szentáldozást, — és nem utolsó sorban: az önfegyelmezést.

b) Igenis az önfegyelmezés! Nem szabad megijedni ettől a szótól! Mert azt nem lehet eltitkolni, hogy a házassági hűség megtartása nagy önuralomba is kerül.

De hiszen ebbe kerül az igazmondás is! Ebbe az anyagi becsületesség is! És ez alól a harc és önfegyelmezés alól nem menti fel magát az ember. Dehát akkor mi jogon menti fel a harmadik alól, a házassági hűségért vállalandó önfegyelmezés alól? Igen, hogy a házas hűséget mindig, minden körülmények között meg lehessen tartani, ehhez önfegyelmezés, önmegtagadás, gyakran lemondás is kell.

«De éppen ez a lehetetlen! — veti ellen talán valaki. — Nem azért házasodtam meg, hogy absztinens életet éljek. És ezáltal még idegbeteggé is tegyem magamat!...»

Valóban, nem azért házasodtál meg, Testvérem, hogy absztinens életet élj. A házasság egyik célja az is, hogy törvényes keretekben lehetővé tegye a nem absztinens életet, sőt azt megnemesítse, egyenesen megszentelje. De ha valaki valami ok miatt — a feleség betegsége miatt, az újabb gyermekektől való félelem miatt — a házasélet jogait nem gyakorolhatja, akkor bizony vállalnia kell az absztinenciát! Csak ez az egyetlen, keresztény felfogás és nem a gyáva megfutamodás a házassági hűtlenség csábító, süppedékes ingoványaira!

«De nem akarom beteggé tenni magamat az absztinencia által!...»

Ó, Testvérem, hát még mindig abban a vízözönelőtti jelszóködhomályban élsz, amellyel lelkiismeretlen vagy felületes emberek nehezítik a VI. parancs megtartását? Hát csakugyan elismernéd te is magadról, hogy nem vagy ember?

Mert embernek lenni annyi, mint az ösztönök hangos szavának parancsolni tudni!

Embernek lenni annyi, mint a vak érzéki vágyakat erős kézzel féken tartani tudni!

Hidd el, vagyis még inkább: próbáld csak ki, mily fölényes erő lakik az emberi lélekben, és mint lehet ezzel nyugodtra simítani az egész ösztönös világnak háborgó tengerét, és tapasztald meg, mily üres fecsegésnek bizonyul az önfegyelmezett élet ártalmasságáról világba dobott jelszavak áradata! Csak próbáld meg ezt a fegyelmezett viselkedést, próbáld meg ezt a magadnak parancsolást és látni fogod, hogy még a legféktelenebb természet is szót fogad az Isten akarata gyanánt fölismert erkölcsi törvénynek és az isteni kegyelem segítésének.

c) Van Szent Pál apostolnak egy mondása, amelynek igazsága egészen különös megvilágítást nyer korunk mai zavaros családi állapotaiból. «*Ha a test szerint éltek, meghaltok*» (Róm. 8, 13.), írja az apostol a rómaiakhoz. Megdöbbenve vesszük észre, mennyire érvényesek e szavak a mai családi életre; az ember megpróbálta ennek gyökereit elszakítani az örök, isteni törvényektől, de most ijedten kell észrevennie, hogy ez a csupán test szerint berendezett házas élet menthetetlenül sodródik a pusztulás felé.

Kitűnően megérezte ezt a nagy művész-titán, Michelangelo, mikor a Sixtina mennyezetén megfestette az első nő teremtését. Csak nézzétek meg, mint emeli a festményen Éva, öntudatraébredésének legelső pillanatában, könyörögve kezét Isten felé, mintha ösztönösen érezné, hogy el fog veszni, menthetetlenül el fog veszni, ha csak a férfi és nő közti viszonyt a természetes ösztönös élet síkjáról az isteni törvények magaslatára s azok védelme alá nem emeli.

Hogy a házasságnak emberhez egyedül méltó formája az egy férfi és egy nő között létrejött, sírig tartó szövetség, és az ebből folyó házassági hűség, ezt megsejtette már az ókor nemes pogány asszonya, Penelope is; de ezt a meg nem alkuvó, föltétlen házassági hűséget csak a keresztény ember képes teljesen megérteni, csak az a keresztény ember, aki tudja, hogy a keresztség által tagjává vált Krisztus misztikus testének, és így két keresztény házasfélnek pusztán termé-

szetes szeretete a házasság szentsége által a Krisztus-közösség természetfölötti szeretetévé alakul át.

Amíg két ember merőben természetes vonzódással szereti egymást, addig ennek a szeretetnek sem helyességében, sem állandóságában bízni nem lehet. De ahol két ember úgy találkozik a szeretetben, mint ugyanazon Krisztus titokzatos testének részese, ott nem kell félni a szeretet kisiklásaitól, ott nem fogja egyik fél a másikat «imádni», ott a szeretet nem követel bűnös dolgokat és nem válik brutálissá. Az ilyen hűség és szeretet valóban állandóvá válik, mintegy kiemelkedik az idő változandósága alól.

És ez lesz a házassági hűség megtartásának végső alapja, legnagyobb segítő eszköze és legerősebb biztosítéka. Mert *még a legnemesebb és legtisztább szeretet is elmúlik, ha pusztán emberi, — de nem múlik el az a szeretet, amelynek Isten az alapja, erősítője és összekötő kapcsa!*

*

Kedves Testvéreim! Az ember földi életében többször kerül felelősségteljes elhatározás elé, de nincs az egész életnek fontosabb pillanata, amely annyira sorsdöntő, annyira súlyos, annyira következményekkel teljes lenne, mint az a pillanat, amidőn ünnepélyes fekete ruhában térdel egy fiatalember és hófehér menyasszonyi fátyollal térdel egy leány az oltár előtt és az Úr Jézus feszületén nyugtatva reszkető ujjait, elmondja a házassági hűségnek ünnepélyes szavait:

«Isten engem úgy segéljen, Nagyasszonyunk, a Szeplőtelen Szűz Mária, és Istennek minden szentjei, hogy a jelenlévő N. N.-t szeretem, szeretvén, magamhoz veszem feleségül, Istennek rendelése szerint és a keresztény Anyaszentegyháznak szokása szerint. És hogy őt el nem hagyom, holtomiglan-holtáiglan, semminémű szükségében és viszontagságában. Isten engem úgy segéljen!»

Testvéreim! Az egyik multkori beszédem végén azokért a fiatal szívekért imádkoztunk, akik még a házasság ajtaja előtt állanak; imádkoztunk, hogy egymásra találjanak. De most imádkozzunk azokért, akik ezt a házassági esküt már elmondották, imádkozzunk a keresztény házastársakért, hogy a mi áldott mennyei Atyánk segítő kegyelmével mindig, egész életükön át meg tudják tartani azt a hűséget, amit esküvel fogadtak: «holtomiglan-holtáiglan»; *sőt, hogy harmonikus, boldog házaséletük után az égben is együtt imádhassák az Urat, most már nem «holtomiglan-holtáiglan», hanem* **mindörökön örökké!** Amen.

VIII.

A «megreformált» házasság.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Nincs senki a világon, aki még nem vett volna tudomást arról a fájdalmas válságról, amelybe a mai emberiség családi élete sodródott. Nincs senki, aki nem hallaná azt az ijesztő recsegést-ropogást, amellyel a társadalom eresztékei repedezni kezdenek, mert megingott alattuk a társadalmi élet alapja, a családi élet. Ha ujságok és könyvek nem is írnának annyit a «családi élet válságáról», ha gyűléseken, tanácskozásokon és baráti összejöveteleken nem is kerülne annyiszor szőnyegre ez a téma, akkor is tudomásul kellene vennünk ezt a nagy válságot: tudomásul azokból a fantasztikus reformtervekből, amikkel egyesek meg akarják oldani az égető problémát.

A szent kereszténységnek erre a halálos betegségre is megvan a maga orvossága, mint erről már szó volt az eddigi beszédekben és lesz majd még bővebben szó a következőkben. A mai beszédet azonban teljesen ezeknek a fantasztikus reformtervezeteknek megvizsgálására akarnám fordítani; nem azért, mintha valóban kezükben volna a megoldás kulcsa, hanem inkább azért, hogy világosan lássuk, milyen sötét erkölcsi szakadékba zuhanhat az emberiség és milyen reménytelen zsákutcában feneklik meg, ha a kivezető út keresése közben eloltja az evangélium világító fényét.

I. Ma tehát fel akarom említeni ennek a **«megreformált» házasságnak egyik-másik példáját,** de aztán II. rámutatni arra is, **miért veti el az Egyház az ilyen házassági reformokat.**

I. A megreformált házasság formái.

A keresztény házasságnak szent megvalósulása az egy férfi és egy nő között kötött, sírig tartó szövetség. Ez ellen a forma ellen napjainkban különösen két új házassági kísér-

letezést propagálnak. Az egyik: a próbaházasság, a másik: a pajtásházasság.

A) «**Próbaházasság!**» Hát nem vesszük észre azt a megdöbbentő léhaságot, ami már a szó mögül is felénk ásít? Az ember kipróbál egy lakást; kiveszi és ha nem tetszik, negyedév mulva fölmondja. Az ember kipróbál egy autót; de közben megjelenik egy új típus, erre elcseréli a régit s kap helyette egy újat. Dehát a feleségét is úgy cserélheti, mint a megúnt szobát vagy a divatból kiment autót?

a) «Próbaházasság!» Csak egy kissé kellene a kifejezésen elgondolkozni, hogy észrevegyük, milyen lehetetlenség, milyen fából vaskarika, milyen négyszögesített kör ez! A házasságot nem lehet egy évre, két évre kötni, hogy «az alatt majd kipróbáljuk».

Mert amit ez alatt próbálnak ki, az nem a házasság!

A házasság lényegéhez tartozik u. i. a tökéletes egybeforrás, a tökéletes összeolvadás; ez meg viszont elengedhetetlenül megköveteli az állandóság érzetét, a felbonthatatlanság tudatát, annak a félelemnek kizárását, hogy ez valaha máskép is lesz. A házasság lényegéhez tartozik a tartósság is. De hogyan próbálják ki a tartósságát azok, akik még nem is szánták el magukat a tartósságra, mert hiszen az egész csak «próba?»

Egész világos dolog tehát, hogy amit próbaházasságnak neveznek, az korántsem az igazi házasságnak kipróbálása, hanem felületes, érzéki élvezetek önző kóstolgatása, megfutás a kötelesség elől és teljes nélkülözése az igazi házasságból fakadó fölemelő gondolatoknak és erőknek.

b) Dehát nem vakmerőség-e esküvel kötelezni magunkat olyasvalamire, amiről nem tudhatjuk, hogy egyáltalán be lehet-e tartani? — mondják a próbaházasság védelmezői. Hogy mer valaki megesküdni arra, hogy «holtomiglan-holtáiglan el nem hagyom, semminemű szükségében és viszontagságában», mikor még nem próbálta ki, milyen is lesz ez az élet a feleségével?...

Látszólag tetszetős ez az érv, de — egészen felületes és tudománytalan. A legújabb gyógypedagógia és pszihoterápia u. i. éppen a házasság keresztény formájának ad igazat. Ezek a tudományágak kimutatták, hogy a határozott, kimondott erős elhatározás és jó föltétel jótékony, tisztító és erősítő hatással van egész gondolat- és akaratvilágunkra, mozgósítja bennünk az egyébként tétlenül maradó értékeket, zászló alá hívja az emberben szunnyadó valamennyi jó tulaj-

donságokat az érzékek uralma és a kínálkozó alkalmak csábítása ellen. A hűségnek ünnepélyesen letett esküje, mint védőangyal kísér végig életünkön és biztat, erősít, lemondásra nevel, megbocsátani tanít, elkalmazkodásra bír: megesküdtem, meg kell tennem, — másképen úgysem lehet!

c) Míg ezzel szemben az a háttérben örökösen settenkedő gondolat, hogy «*hiszen lehet ez máskép is, minek erőlködjem?*», óriási mértékben veszi el a kedvet az alkalmazkodástól, összetörődéstől, önneveléstől, megbocsátástól. Az a tudat, hogy a házasságomat felbonthatom, szabadjára ereszti a minden emberben lappangó szeszélyesség, csapongás és önzés ösztöneit és vágyait.

Mély pszichológia rejlik tehát a tridenti zsinat kifejezésében, amely szerint a szentségi házasság kegyelme «betetőzi a szeretetet, erősíti a felbonthatatlan egységet és megszenteli a házastársakat» (sess. 24.).[1] A kegyelem valóban fölfokozza a természet erőit, úgy, hogy a házasság szentségének kegyelmével megerősített ember képessé válik megtartani az örök hűség ígéretét, amire talán nem volna képes a magára hagyatott emberi természet.

d) Azt tehát senki magáról jogosan el nem mondhatja, amit — sajnos — oly könnyen hoznak fel egyesek a saját mentségükre: «Kérem, én tőlem nem lehet a házassági hűség megtartását követelni, mert nekem — *polygám természetű a konstitucióm*» . . .

Ah! Milyen ártatlan kifejezés a féktelenre eresztett ösztönös élet mentegetésére!

Úgy, Neked polygám természetű a konstituciód? Nos, mit szólnál ahhoz, és milyen nagy szemeket meresztenél, ha elédbe — a hivatalfőnök elé, a gyárigazgató elé, a gazdag bankár elé — ezekkel a szavakkal állana a sikkasztó pénztárosod: «Kérem, főnök úr, csak ne tessék az én lopásomon olyan nagyon megütközni; mert tetszik tudni, nekem egoista természetű a konstitucióm!» És mit szólnál, ha hazudozó fiad így védekeznék: «Csak sohse izgulj, papa, mert nekem a való tényállásokkal hadilábon álló a konstitucióm» . . .

Hát nem így van, Testvéreim? Bizony senkinek sincs joga ráfogni a «konstituciójára», ha hazudik, ha lop, — de azt sem, ha megsérti a házassági hűséget. Hanem inkább azt kellene beismernie, hogy lusta küzdeni a bűnre hajló természet ellen, amely mindenkiben megvan, nemcsak pont őbenne.

[1] *Denzinger:* Enchiridion n. 969.

Úgy gondolom, ennyi elég is lesz a «próbaházasságról».

B) Vannak, akik be is látják, hogy a «próbaházasság» gondolata már magában is ellenmondás, de még mindig nem akarják elfogadni a házasság keresztény formáját. Helyette megint egy újabb jelszóval kísérleteznek. Ez: **«a pajtás-házasság»**. «Ne legyünk házastársak a szó régi jelentésében, hanem csak mint «jó pajtások» éljünk egymás mellett».

Bármilyen romantikus ártatlansággal hangzik is ez a kifejezés, világosan látnunk kell, hogy a «pajtásházasság» jelszava nem kevésbbé veszélyes, mint a «próbaházasságé».

a) A pajtásházasság gondolata először is *teljesen félreismeri a nő lelkületét* és egyenesen ki akarja forgatni a nő természetét. Úgy-e, nem értitek félre, ha azt mondom, hogy a női természetnek alapvonása bizonyos fokú rajongás: csodálattal nézni föl arra, akit szeret, mert az nála erősebb és nagyobb és így annak oltalmazó szeretetében nyugodtan érezheti magát. Tehát nem emberi szeszély, hanem évszázados tapasztalat jegecesedett ki az ilyenfajta tanácsokban: a férj lehetőleg már termetre is magasabb legyen, mint a felesége, képzettségben pedig föltétlenül magasabban álljon fölötte.

Már ez a természetes vágy is, hogy a nő valóban «föltekinteni» akar férjére, megmutatja annak képtelenségét, hogy a férj és feleség lelki viszonya csupán pajtásságból álljon.

b) De még ha jó értelemben vesszük is a szót, és azt mondjuk is, hogy bizonyos értelemben a férj és feleség tulajdonképen minden ideális házasságban jó pajtásai egymásnak, akik egymást segítik, erősítik, vigasztalják, felvidámítják, — még akkor is vegyük észre, hogy az ú. n. «*pajtásházasságban*» minderről nincs szó. *Ott a nő nem egyenrangú fél, hanem a férfinak kényre-kedvre kiszolgáltatott játékszere*, akit addig tart maga mellett a másik fél, amíg akarja és amíg hasznát tudja venni.

Az is csak egészen természetes, hogy a pajtásházasságból nem szabad egyetlen gyermeknek sem születnie. De így az ilyen nőnek a férfi önző vágyai miatt le kell mondania arról a legmélyebb természetes vágyról, amely végső földi boldogságát jelentené: az anyaságról. Dehát mondjátok, nem galád játék-e a szavakkal, ha egy ilyen önző lényt «pajtás»-nak nevez valaki?

És hogy ez a «pajtásság» még a férfit sem elégíti ki, arra is csattanó példákkal szolgál az élet. Megesik akárhányszor, hogy ebbe a szabados csapongásba, amit a pajtásházasság

jelent, végre is beleún a férfi és igazi házasságot akar kötni. Igen, ez megtörténik elég gyakran. De vajmi ritkán történik meg, hogy ez a férfi az előbbi «pajtásnőjét» vegye el. Nem! Azt már nagyon kiismerte! Arról már nagyon tudja, mennyire nem méltó az igazi házasságra!

Ezekben a «megreformált házasságokban» tehát menthetetlenül az a sors vár a nőre, mint a fáról letépett falevélre: a szél egy ideig csak eljátszik vele, elkapja, forgatja, táncoltatja, de a végén . . . menthetetlenül leejti az utca sarába.

c) «Dehát az Egyház nem akarja tudomásul venni, hogy *az emberi fejlődés irányzata az egyre nagyobb szabadság felé tart?* — vetik ellen a pajtásházasság hívei. — Ennek a fokozott szabadságvágynak semmiképp sem lehet megfelelő a házas élet régi merev kerete!»

Pedig mennyire helytelen és felületes ez az okoskodás! Hiszen a szellemi kultúrának minden téren éppen az az ismertető jele, hogy egyre rövidebb láncokra veri az emberben lakó fegyelmetlen törekvéseket. Csak ebben az egy pontban tennénk kivételt? Úgy-e, milyen bonyolult, becsületkódex, mennyi előírás, illemszabály és társadalmi forma köti meg bennünk anyagi részünknek, az ösztönnek és szenvedélynek kényelmeskedő óhajait! Az ember mindezt a szabályt és előírást a fokozatos kulturális fejlődés folyamán hozta létre, amikor egymásután jött rá arra, hogy ezek a szabályok és előírások a közös emberi élet létfeltételei.

«Hogy a keresztény házassági forma nem felel meg az ember szabadságvágyának?» Testvéreim! Az ember csak oly mértékben válik szabaddá, amilyen mértékben megbilincseli magában az állatot! Nem érdekes tény-e, hogy a legtöbb társadalmi előírás, a legtöbb cerimónia és konvenció épp annál a népnél van ma is, amelyik egyben a legszabadabb is: az angolnál? Tehát külső forma és belső szabadság korántsem ellentétek! Ellenkezőleg: a külső forma kötelező ereje erősítő támaszték a mi énünk értékesebb, nemesebb része számára is.

II. Az Egyház elveti az így «megreformált» házasságot.

Ezek után azonban azt hiszem, nem lesz nehéz belátni azt sem, miért veti el az Egyház az ilyen «házassági reformokat».

Elveti, mert érveik nem helytállók; de elveti azért is, mert katasztrofális következmények folynak belőlük.

A) Azt meg kell hagyni, hogy egyik-másik érvük annyira tetszetős, annyira megnyerő, hogy első hallásra könnyen zavarba ejti az embert. Pedig ha a dolgot mélyebben vizsgáljuk, mégis csak rájövünk, mennyire nem helytállók azok az érvek!

Közismert tetszetős okoskodásuk pl. ez: «Igaz, hogy megesküdtünk holtomiglan-holtáiglan. Dehát csak akkor derült ki, hogy nem vagyunk egymáshoz valók, miután egymáshoz kerültünk. Évekig próbáltunk összeszokni, de a helyzet egyre rosszabbá vált. Ma már egymás iránt olyan erős **az engesztelhetetlen gyűlölet,** hogy örökös hazugság, örökös veszekedés a közös élet. Nem tisztességesebb dolog-e ilyenkor szétmenni, mint tovább csalni a világot és farizeusmódra mutatni azt a hűséget, azt a szeretetet, ami nincs? . . .»

a) Mindenekelőtt is el kell ismernünk, hogy *a fölhozott eset* — sajnos — *lehetséges.* «Engesztelhetetlen gyűlölet!» Micsoda rettenetes szó keresztény ajkakon! Kiknél lép fel ez az esztelen gyűlölet a házasság után? Azoknál, akiknél esztelen volt a szeretet a házasság előtt. Ezeknél történik meg, hogy a vonzódás, lelkesedés és rajongás, amely pusztán külső érzéki alapokra épült fel, a házasságkötés után eltűnik, sőt gyűlöletté változik. Mert minden, ami pusztán a változó fizikumra épül, vele együtt változik is el. Az ilyen szeretet és megértés abban a mértékben csökken, amint csökken a házasfelek szépsége, egészsége, fiatalsága, esetleg vagyona, hírneve, földi sikere.

Dehát ha valaki a házasságát csak ilyen ingatag talajra építi föl, igazán ne csodálkozzék, ha évek jártával mindez elmúlik és beáll a fönt említett «legyőzhetetlen ellenszenv». Igaz, hogy bölcs és fegyelmezett viselkedéssel még ezt az ellenszenvet is le lehetne győzni, de az «önfegyelmezés» olyan szó, amit az így házasulók már régen törültek szótárukból.

b) De tovább is kell kérdenem: Abból, hogy a pusztán külsőségre és érzéki alapokra fölépített házasságban valóban fölléphet «a házassági ellenszenv», következik-e, hogy most már *ilyenek miatt szabad rést ütni a házasság felbonthatatlanságának nagy eszményén?*

A világért sem!

Hanem következik az a nagy figyelmeztetés, amit az

Egyház soha meg nem szűnt hangoztatni. Ne a külső szépség, kellemesség, karriér és vagyon legyen a döntő tényező a házastárs kiválasztásánál! Mert csak az a harmónia és szeretet nem tűnik el a tűnő ifjúsággal és testi szépséggel, amely lelki értékeken épül fel. Ez a szeretet az évek jártával inkább fokozódik, megdicsőül, egyre jobban átszellemesedik, mert nem a másiknak külsejét szeretjük, ami elváltozik és megöregszik, hanem belső lényegét, szellemiségét, lelkét, ami nem változik el, meg nem rokkan, hanem egyre szebbé válik.

B) De fontoljuk meg emellett **azt az óriási katasztrófát is,** amit a «próbaházasság» és «pajtásházasság» megvalósítása az egész emberi társadalomra jelentene!

a) Azoknak, akik oly lelkesedéssel hangoztatják, hogy a házasságot «meg kell reformálni» és «új alapokra fektetni», világosan kellene látniok, *mily botor fejjel dolgoznak ezáltal éppen a legszentebb értékek rombadöntésén.*

Hiszen csak elgondolni is szörnyűség, milyen erkölcsi süllyedés várna az emberiségre, ha egyszer komolyan meg is valósulnának azok a léha jelszavak, amiket ma sokan oly vakmerően hangoztatnak, — de szerencsére maguk sem mernek követni! Hogyha ma még erkölcs és becsület van az emberekben — legalább annyi, amennyi, — és hogyha a mai házas életben akadunk harmóniára, békére, örömre, megértésre is, mindennek forrása az a vallásos megbecsülés, amellyel őseink a házasságot körülbástyázták.

De vajjon mi vár reánk, ha sikerül a léha reformjelszavak tömegével a házasságot egészen laicizálni és vallási gyökerétől elvágni és két ember legszentebb kötelékét valóban próbaházassággá vagy pajtásházassággá lealacsonyítani?

Mert hogy milyen erkölcsi zűrzavar uralkodik már ma is ezen a téren, hogy milyen pogányokat túlszárnyaló léhaság, arról talán nem kell beszélnem! Az egyik társaságbeli hölgy már a negyedik férjével él, de a másik három férjével is szokott uzsonnákon találkozni és igen jól elbeszélgetnek, — mert hiszen — csak «próbaházasság volt az egész!» Amannak az úrnak pedig már három felesége volt és mindegyikkel továbbra is jó viszonyban van, mert hiszen — «csak pajtásházasság volt az egész!...»

b) És ne gondoljátok, Testvéreim, hogy most csak a pap beszél belőlem, aki ebben a léhaságban Isten törvényeinek lábbaltiprását siratja! Nem! Ugyanerre a megállapításra kellene jönnöm akkor is, ha pusztán az emberiség jövőjének

féltése, *ha csak a magyar népem jövőjéért aggódó szeretet beszélne belőlem.*

Az emberi társadalom alapja, pillére, alkotó sejtje: a rendezett családi élet. Bontsátok meg a családi életet és megbomlik az egész társadalom. Bontsátok meg a családi életet és erkölcstelenné válnak a népek. És tegyétek erkölcstelenné a népet s a forradalom elkerülhetetlen.

A házasság szétrobbantását a leghatározottabban tiltják ugyan a krisztusi törvények. De a mai ember fülébe az álfilozófiák folyton azt trombitálják, hogy ez már ócska, elavult felfogás, a mai ember nyugtalan idegzete nem bírja ki a sírig tartó hűséget: tessék csak bátran «próbálkozni» és «pajtáskodni», bármit hirdet is a vallási törvény.

És az emberek eldobják a józan eszüket és behódolnak a mézes-mázos csábító jelszavaknak és szaporodnak a szétrobbant családok világszerte . . .

És különös: mit látunk? Vajjon most már boldogabb az emberiség? Hogy annyi a «próba» után elhagyott asszony, mint eső után a gomba, hát most már nyugodtabb, örömmel teljesebb-e az élet, mint akkor volt, amikor még nem ismertük ezeket a szörnyű új szavakat?

Ah, dehogy! Sőt, az összeomlott családi szentélyek romjai közt olyan szörnyű gonosztettek maszlagos nadragulyája burjánzik, amilyenről még álmodni sem mertek elődeink!

Igen: mert az Isten sokfélekép tud szólni az emberhez. Szól a vallási parancsok által is, amíg az ember hallgat a józan eszére. De ha sutba dobja a józan eszét és felrúgva az Isten törvényét, vakon rohan vesztébe, akkor a mindent elsöprő erkölcsi vízözön dörgésénél és rémes gonosztettek pokoli fényénél engedi saját bőrünkön megtapasztalni, hogy az ő parancsait sokáig büntetlenül lábbal taposni mégsem lehet.

c) És tulajdonképen csak most értjük meg, miért van ellene az Egyház az ilyen «házassági reformoknak». Ellene van, mert valamennyinek sarkalatos hiánya, eredendő bűne az, hogy *megsértik a házasság felbonthatatlanságának alaptételét.* Már pedig — mint a következő beszédekben látni fogjuk — ez annyira hozzátartozik a keresztény vallás lényegéhez, hogy ehhez sértő kézzel hozzányúlni soha, semmiféle ürügy mellett sem szabad. A házasság nem könnyelmű hétvégi kirándulás önfeledt kettesben, hanem felelősségteljes elindulás az örökkévalóságba vezető közös életvándorlásra.

A katolikus Egyháznak elévülhetetlen érdemei közé tartozik és az emberi társadalom örökké hálás lehet neki azért, hogy a házasság felbonthatatlanságát mindenkor rendületlenül védelmezte akár a hatalmasok terrorjával, akár az álfilozófusok tévútra csalogató okoskodásaival, akár a tömegbe bedobott megszédítő jelszavakkal szemben.

Pedig mennyi rágalomtól, gúnytól és támadástól maradt volna mentes az Egyház, mennyi fájdalmas veszteséget került volna el, ha legalább néhanapján, a legsúlyosabb esetekben, kissé szemet húnyt volna ebben a pontban! A reformáció kitörése miatt elvesztette fél Németországot. Gondolhatjuk, milyen fájó sebet ejtett rajta ez a veszteség. De rövidesen rá jön az angol VIII. Henrik házassági elválása! És a katolikus Egyháznak csak egy szót kellett volna kimondania! Csak azt, hogy «felbontom VIII. Henrik házasságát»; csak egy szót kiejtenie, hogy el ne veszítse a fél Németország után egész Angliát is. De az Egyház nem mondotta ki ezt a szót. *Elvesztette Angliát, — de megmentette a házasságot!*

*

Kedves Testvéreim! Ha az ember szervezetébe méreg került, vagy valami lényeges elem hiányzik a táplálékából, erre a szervezet fájdalmas jelek közt reagál: kipirul, vagy elsápad, lázba jön, vonaglik, elgyöngül, munkaképtelenné válik. Hogy ma a társadalom is, ez a nagy emberi szervezet vonaglik, gyöngül és lázban vergődik, ennek egyik legfőbb oka az, hogy szervezetébe belekerült a házasság léha felfogásának mérge és hiányzik belőle a krisztusi családi élet tápláló ereje.

Mi, katolikusok, nem engedhetjük meg a mérgezést és léhaságot semmiben, — a házasságban sem! Mi, katolikusok, nem óhajtjuk az anarchiát semmiben, — a házasságban sem! Mi ott is rendet akarunk látni. Rendet, mely fölépül mult századok időt álló tapasztalatain, a természeti törvényeken, az Isten törvényén.

Azt akarjuk, hogy olyan legyen kicsinyben a családi élet, mint egy jól kormányzott állam — munkamegosztással, tekintéllyel és engedelmességgel, becsülettel és kötelességteljesítéssel. Olyan erős köteléket akarunk ott látni, amit föl nem tud bontani más, csak a halál erős keze. Azt akarjuk, hogy áldás, harmónia és munkakedv fakadjon abból az intézményből, amely valóban ennek melegágyául volna

hivatva, amelyből azonban ma sok átok, meghasonlás és elkeseredés fakad.

Azt mi is elismerjük, hogy a mai családi életet valóban meg kell reformálni.

De nem próbaházassággal, nem pajtásházassággal, — ami tulajdonkép nem más, mint az erkölcsi szabadosságnak és léhaságnak szép irodalmi kifejezés parfümjével leöntött szemétdombja, — *hanem megreformálni hűséggel, becsülettel, fegyelemmel,* megreformálni azzal, hogy *ismét visszaemeljük a házasságot arra az erkölcsi magaslatra, ahová emelte azt az emberiség egyetlen igazi Reformátora, a világ Megváltója, a mi Urunk Jézus Krisztus! Amen.*

IX.

A felbonthatatlan házasság (I.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

1934 június 19-én, a magyar törvényhozás Felsőházában olyan beszéd hangzott el azóta Istenben boldogult Károlyi József gróf ajkáról, amelyik megérdemli, hogy annak néhány sorát a mai szentbeszédem bevezetésébe vegyem fel.

«Milliókat és milliókat áldozott a magyar állam a jövő ifjú nemzedék anyagi, erkölcsi és etikai jövőjéért és mégis, nem tehetek róla — mondja a gróf —, de elszomorodottan kell konstatálnom, hogy társadalmunkban, a családi életben egyre szomorúbb hanyatlás és válság következett be. A hiba a család, a társadalom, az állam bázisánál van; mind több és több a válások száma, mind több és több az apátlanul és anyátlanul felnevelt szerencsétlen gyermek. Mit használ a sok pénzáldozat, amit a magyar állam is hozott a jövő nemzedékért, mit használ az erkölcsi nevelés, amit az intézetben, az iskolában kapnak, ha otthon, a családban csak megbotránkoztatót látnak, sok helyen olyan életet, amely minden, csak nem erkölcsös. A családi élet tisztasága a történelem szerint minden országban és minden nemzetben fokmérője a nemzeti haladásnak vagy hanyatlásnak.

Országos statisztikánk szerint — folytatja tovább a szónok — a válások száma Csonka-Magyarországon pontosan a négyszerese a válások 1913-ik évi számának. Hírlapjaink hasábjai tele vannak válási esetekkel és családi botrányokkal, bűnözésekkel és az utóbbi években a gyermekek bűnözéseiről, gyilkosságairól, apa- és anyagyilkosságairól is, sajnos, hallanunk kell. Úgy gondolom, hogy ezt tétlenül tovább nézni sem a kormányzatnak, sem a törvényhozásnak nem szabad. Kell, hogy az államhatalom és törvényhozás energikus kézzel belenyuljon az emberi szenvedélyek és felelőtlenség e forradalmi kirobbanásába.»

Így beszélt a hazája sorsáért aggódó nemes szívű gróf.

De mikor azt látjuk, Testvéreim, hogy már a világi tör-

vényhozók is megdöbbenve szemlélik azokat a káros következményeket, amik a családi élet megingásából és a házassági elválásokból tömegestül burjánzanak fel, elgondolhatjuk, milyen fájdalom fogja el az Egyház szívét! Hiszen elsősorban ő siratja azokat a mérhetetlen erkölcsi értékeket, amiket a feldúlt családi szentélyek romjai maguk alá temetnek.

Ez az aggodalom késztet engem is arra, hogy «A keresztény házasságról» szóló beszédsorozatomban most három vasárnapot szánjak ennek az alapvető keresztény tételnek, a házasság felbonthatatlanságának megbeszélésére. Az első két beszédben, ma és a jövő vasárnapon, rámutatok a nagy keresztény ideálra: a felbonthatatlan házasságra és azokra az okokra, amik miatt a szent katolikus vallás ma is rendületlenül kitart emellett a gondolat mellett; a harmadik beszédben pedig majd szemébe nézünk a szomorú eltévelyedésnek is, az elvált családok ijesztő katasztrófájának.

A házassági elválások száma napjainkban döbbenetes arányban emelkedik. Szinte úgy látszik, hogy az emberiség kezd visszatérni a Krisztus előtti világ polygámiájához, mindössze azzal a különbséggel, hogy akkor egyszerre tarthatott magának valaki annyi feleséget, amennyit a pénztárcája elbírt, ma pedig egymásután tarthat annyit, amennyi válóokot ki bír találni.

És az Egyház, ennek a szörnyű ragálynak és megdöbbentő erkölcsi felelőtlenségnek ellenére is, meg nem ingó bátorsággal továbbra is hirdeti, védi és követeli a házasság felbonthatatlanságát.

De vajjon milyen érvekre támaszkodik a katolikus vallás, mikor ilyen imponáló és meg nem alkuvó következetességgel kitart a házasság felbonthatatlansága mellett? — ez a mai beszédemnek fölvetett kérdése.

A válasz pedig hármas lesz reá: A házasságnak felbonthatatlannak kell lennie, — mert ez következik I. **Isten akaratából,** II. **a házasság lényegéből** és III. **a házasság céljából.** Van ugyan a felbonthatatlanság mellett még egy negyedik döntő érvünk is: az emberiség érdeke. De az első háromnak kifejtése is annyi időt követel, hogy ennek a negyedik gondolatnak megbeszélését már a jövő beszédre kell hagynom.

I. A házasságnak felbonthatatlannak kell lennie Isten akaratából.

A) A házasság felbonthatatlansága mellett legelső érvünk természetesen **magának az Istennek az akarata.**

a) Isten kezdetben egy férfit és egy nőt teremtett, — tehát egy párt; már azzal is jelezte akaratát, hogy a házasság csak egy férfi és egy nő között jöjjön létre. De állandóan jelzi azzal az érdekes és emberi ésszel kikutathatatlan ténnyel is, hogy a férfiak és nők száma állandóan egyforma: alig-alig némi kis eltéréssel éppen annyi fiú születik a világon, mint amennyi leány. A természetnek ez a sajátságos és ember által nem befolyásolható viselkedése is hirdeti, hogy a világ Ura és Teremtője minden férfi számára csak egy nőt szánt és alkotott.

És mikor a zsidók Krisztusnál hivatkoznak arra, hogy Mózes törvénye megengedte, hogy a férj bizonyos esetekben elbocsássa feleségét, az Úr Jézus határozottan feleli nekik: «Mózes a ti szívetek keménysége miatt engedte meg nektek, hogy elbocsássátok feleségeiteket; de kezdettől fogva nem úgy volt». (Máté 19, 8.)

Valóban: kezdettől fogva nem így volt. A teremtéskor a házasság egysége és felbonthatatlansága volt a tételes isteni törvény és Krisztus ezt a maga teljes szigorúságában állította vissza.

b) Mely szavakkal állította vissza? Örökemlékezetű és mindnyájunk előtt jól ismert szavával: «Az ember elhagyja atyját és anyját, és feleségéhez ragaszkodik, és a kettő egy testté leszen . . . Amit tehát Isten egybekötött, ember el ne válassza . . . Mondom pedig nektek, hogy aki elbocsátja feleségét, hacsak nem paráznaság miatt, és mást veszen, házasságot tör, és aki elbocsátott nőt vesz el, házasságot tör» (Máté 19, 5. 6. 9.) Lehetne-e még határozottabban beszélni?

«*Amit Isten egybekötött . . .*» Hogyan köti össze Isten a házasságot? Először is azzal a lángoló szeretettel, amelyet Ő gyujt fel a két fiatal szívben. Aztán összeköti a szentség erejével. De aztán összeköti a gyermekekkel is, akiket éppen akkor ajándékoz nekik, amikor a házastársi szeretet a legbensőbb összeforrásban nyilvánul meg köztük.

Amit tehát Isten ilyen ismételt módon egybekötött, azt nincs joga embernek feloldania és elválasztania. Nincs joga

egy harmadik, idegen személynek belegázolnia a családi szentélybe és szétrobbantani azt; de nincs joguk maguknak a házastársaknak sem akár kölcsönös, akár egyoldalú elhatározással felbontani a házasságot.

Az Úr idézett szavaiból egész világosan látszik, hogy erősen meg akarta szigorítani az Ószövetség meglazult felfogását. És ezekből a fent idézett szavakból, de meg Krisztus Urunk egyéb tanításaiból is (Máté 5, 31. 32.) alakult ki egy Egyház alapvető tétele, mely szerint *érvényes és befejezett házasságot kötelékileg felbontani soha sem lehet.*

B) «De, kérem, — gondolja talán valaki — az Úr Jézus mintha mégsem akart volna ennyire szigoru lenni! Az előbb említett szavaiból olyasmi látszik, mintha a legnagyobb bűn esetében, **a házassági hűség megszegésének esetében, Ő is megengedné az elválást.** Aminthogy valóban így is magyarázzák ezt a felekezetek. Csak éppen az Egyház nem enged szigorú felfogásából.»

Nem enged, Testvéreim, mert — nem engedhet. Mert egészen biztos, hogy az Úr Jézus nem akarta megengedni még ebben az esetben sem az új házasságot.

a) Először is *következik ez Krisztus Urunk más alkalommal mondott szavaiból.* Szent Márk evangéliumában pl. így szól az Úr: «Aki elbocsátja feleségét és mást veszen, házasságtöréssel vét ellene. És ha az asszony elhagyja férjét és máshoz megyen, házasságot tör». (Márk 10, 11, 12.) Itt már az Úr nem tesz egyetlen kivételt sem. Bármi miatt történt is a nő elbocsátása — mégha hűtlensége miatt is — az ilyet sem lehet újra elvenni, mert itt már az Úr szavában nincs megemlítve ez a bűn sem.

Igen: e miatt a szörnyű bűn miatt szabad elküldeni a vétkes felet — ezt nevezzük «ágytól-asztaltól elválásnak» —, de azért az elküldés után sem szűnik meg a házassági kötelék érvényessége és nem szabad újra házasodni! Megszűnik az együttélés kötelezettsége, de nem szűnik meg a házasság érvényessége. És mindaz, amit az Úr a bűnös feleségről mond, természetszerűleg érvényes a bűnös férje is.

b) Hogy valóban így kell érteni az Úr szavait, *mutatja a tanítványok csodálkozása, megütközése is.* Ők u. i. ezt felelik az Úr szavaira: «Ha így van az ember dolga a feleséggel, nem érdemes megházasodni». (Máté 19, 10.) Azaz, ha a hűtlenség ok ugyan a válásra, de még az ilyen válás után is új házasság nélkül kell maradni, akkor jobb bele sem vágni ebbe a bizonytalan dologba. Tehát az apostolok egész világosan úgy

értették az Úr szavát, hogy az nem engedi meg az új házasságot még a hűtlenség esetében sem.

De így értette Szent Pál is; hiszen olyan határozottan írja a korinthusi hívekhez: «Azoknak pedig, akik házasságban élnek, nem én parancsolom, hanem az Úr, hogy a férj feleségétől el ne váljék; ha pedig elválik, maradjon házasság nélkül vagy béküljön meg férjével». (Kor. I. 7, 10., 11.) Lehetne-e hitelesebb magyarázatát adni az Úr fönt idézett szavainak? Merné-e bárki azt állítani magáról, hogy ő helyesebben értette meg Krisztus szavait, mint Szent Pál?

Új házasság valóban soha sincs megengedve, még ha az ágytól-asztaltól való elválás meg is történt volna!

c) De erre a következtetésre jutunk még egy újabb megfontolás által is.

Azt már csak igazán nem gondolhatja senki sem, hogy az Istenfia jutalmazni akarta ezt a szörnyű nagy bűnt! Már pedig valóban *megjutalmazása lenne a házastársi hűség megszegésének*, ha ezen a címen új házasságot lehetne kötni!

Vegyük csak az életet úgy, ahogy van. Igen sok elválásnak oka nem is annyira a házasfelek összekülönbözése és nézeteltérése, mint inkább egy harmadik személynek megjelenése a látóhatáron.

Elég lesz erre csak egy példát mondanom. Huszonnégy éve, hogy együtt éltek férj és feleség. Megvoltak szépen és jól. Nos, igen, volt súrlódás és zsörtölődés is köztük, — ahol két ember él együtt, ez elmaradhatatlan. De mégis csak jól megvoltak. Huszonhároméves fiuk már elvégezte az egyetemet, huszonegyéves leányuk férjnél van ... És most válni akarnak. Nem a leány akar válni, hanem — az öregek! Huszonnégy év után! De miért? Mert a férfi útjába egy fiatal teremtés került. Az 50 éves férfi belebolondult egy 20 éves leányba! ...

Ez csak egy példa. De hány ilyen példát lehetne mondani! Hányan éltek harmonikus, boldog házaséletet évekig, évtizedekig, amikor egyszer csak megjelent a családban egy lelketlen férfi vagy nő, aki aztán szentségtörő kezekkel feldúlta a családi szentély boldogságát ...

De íme, Testvéreim, jön az Úr Krisztus tilalma, jön a katolikus Egyház veto-ja! «Ahhoz a házassághoz nyúlni pedig nem engedek!» Hát nem érzitek, milyen örök hálára kötelez az Egyház minden tisztességes házastársat, amiért nem engedi meg, hogy ez a lelketlen harmadik személy érvényes házasságot köthessen az elvált féllel és diadal-

lal vigyoroghasson az általa összetört családi élet romjai fölött?!

Viszont az Egyháznak ezzel a komoly magatartásával szemben nem hajmeresztő következetlenség-e, amikor a polgári törvények a házassági hűtlenség esetére kimondják az elválást? Vagyis előnyben részesítik azt, aki bűnt követ el! Mert aki megúnta a feleségét vagy az urát, igen egyszerű módon szabadulhat tőle: egyszerűen hűtlenné lesz hozzá és akkor már joga is van a házasság felbontására, valósággal jutalmat kap óriási bűnéért!

II. A házasságnak felbonthatatlannak kell lennie annak lényege miatt is.

Hogy pedig az Egyház meg nem alkuvó felfogása az egyedül következetes eljárás, az kitűnik magának a házasságnak lényegéből is. A házasság felbonthatatlansága mellett morális, pedagógiai és szociális érvek is szólnak, amint ezekről majd megemlékezünk. De mindezek másodjelentőségűek amellett az érv mellett, amelyet a házasság lényegéből merítünk s amely szerint a keresztény házasságot egyszerűen lehetetlenség felbontani, mert a felbonthatatlanság a lényegéhez tartozik.

Ami nem áll részekből, azt részekre bontani nem lehet, — ez már csak világos. Ámde a keresztény házasfelek házasságuk után többé már nem alkotnak különálló részeket, mert **a keresztény házasság mása a Krisztus és az Egyház közt fönnálló titokzatos egységnek.** Krisztus és Egyháza között ez a szent kötelék örök és föl nem bontható, ez addig fog fönnmaradni, amíg Egyház lesz, tehát amíg emberek lesznek a földön. De akkor a férj és feleség közti szent kötelléknek is, amely Krisztus és az Egyház kötelékének mása, addig kell fennmaradnia, amíg házassági kötelék két ember közt egyáltalán lehetséges: tehát valamelyik fél haláláig.

Ez olyan világos igazság és megmásíthatatlan tény, hogy azon az Egyház sem tud változtatni. Tehát teljesen alaptalan és kilátástalan és csak a házasság lényegének nemismeréséből fakadhat egyeseknek az a reménykedése, hogy majd az Egyház valamikor, idővel, mégis csak változtat ezen a szigorú álláspontján és bizonyos enyhítéseket tesz a házassági kötelléken. Nem tesz, mert nem tehet! A házasság felbontása ellen u. i. magának a házasságnak lényege tiltakozik. A szám-

tanban az a szabály, hogy «egy meg egy: az kettő». De a házasságnál az Isten új szabályt állított föl, itt «egy meg egy: az egy», vagyis a házasság által a férfi és nő egy új, titokzatos szervezetté egyesül, az egyik a másik testének részévé válik. Ezt maga Szent Pál mondja, amikor a férj szeretetéről így ír: «A férfiak úgy szeressék feleségüket, mint önnön testüket». (Ef. 5, 28.)

A keresztény házasságban tehát a férfi és a nő egy új misztikus szervezetté egyesül, úgy, mint titokzatos egység van Krisztus és az ő Egyháza között. Ami azonban lényegileg egy, az nem választható ketté. Krisztus nem választható el az Egyháztól, de akkor a férj sem feleségétől!

III. A házasságnak felbonthatatlannak kell lennie annak céljai miatt is.

De felbonthatatlannak kell lennie a házasságnak azért is, mert csak így töltheti be nagyszerű rendeltetését, így érheti el célját.

Mi a házasság célja?

A) **Első célja az emberi nemnek emberhez méltó fenntartása.**

a) Életre hívni lehet a gyermeket házasság nélkül is, *de nem lehet fölnevelni, csak a nyugodt családi élet keretei között!*

Olyan élőlényeknél, ahol az újonnan született kicsinyek azonnal életképesek és maguk is megtalálják az életföltételek betöltését, ott valóban nincs szükség tartós családi életre. De nézzük meg a ma született emberi csecsemőt: van-e nála gyámoltalanabb, tehetetlenebb élőlény a föld kerekségén? A kis csibe aznap megkeresi élelmét, amikor előbújik a tojásból, a gyermek ellenben 14—16 éves koráig, sőt 20—24 éves koráig rászorul szülei keresetére.

És mialatt a szülők az első gyermek nevelésén fáradoznak, jönnek az újabb gyermekek, és újra előlről kezdődik a nehéz, de szent feladat. Vajjon nem világos szava-e ez is a természetnek: a házasságot nem lehet határidőre kötni, annak a sírig kell tartania!

b) De fordítva is áll a dolog. Ha a gyermekeknek joguk van arra, hogy ifjúkoruk gyöngesége az erős, rendezett családi életben találjon támasztékot, viszont *a megöregedett szülőknek is egyetlen természetes támaszuk*, ha elaggott éveik

gyöngeségében felnőtt gyermekeik segítségére számíthatnak.

A házasság felbonthatatlansága tehát nem emberi önkény által kitalált, mesterséges gondolat, nem külső kényszer, mely talán változni fog az idők jártával, hanem belső emberi adottságok kifejezése, amelyen nem lehet változtatni addig, amíg az ember természetén és lényegén változtatni nem tudunk, — tehát soha!

Látták már úgy-e, hogy az erdő csendjében titokzatosan előbuggyanó forrást erős kövekkel veszik körül az emberek, medencébe szorítják, nehogy éltető vize iszapossá váljék. Nos, így szorította az emberiség is az élet szent forrásait a házasság kemény keretei közé, nehogy az emberi élet forrása iszapossá váljék!

B) Másik célja a házasságnak: **a házastársak kölcsönös segítése és teljes egybeforrása.** Ez azonban megint csak a fölbonthatatlan házasságban valósítható meg.

a) Más a férfinak és más a nőnek egész gondolkodásvilága, mások vágyaik, képességeik, hajlamaik, — és a két nem egymás sajátos képességeinek kölcsönös kiegészítésére szorul. Ez a szellemi kölcsönös kiegészítés azonban csak az elszakíthatatlan kötelék mellett valósulhat meg. E nélkül mind a férfiban, mind a nőben bizonyos hátrányok maradnak.

A férfi pl. a természetben rejlő vezetési képességét és parancsoló hajlamát — a legjobb értelemben véve a szót! — sehol úgy ki nem elégítheti, mint a családi otthonban. Sem az ő legbensőbb ügyeire, csalódásaira, fáradalmára oly megértést sehol nem talál, mint a gyöngéd feleség minden ráncot elsimító kedvességében. De viszont a nő lelkében is család nélkül kifejlés nélkül marad igen sok tulajdonság, főleg a magát áldozó, odaadó szeretet.

b) Vegyük csak fontolóra *azt a teljes lelki egybeolvadást*, amely nélkül a házasfelek tökéletes egysége el sem képzelhető, de viszont ami meg a felbonthatatlanság nélkül lehetetlenné válik.

Nem is hinné az ember, hogy a házastársaknak ez a tökéletes lelki egymásbeolvadása milyen értékes erőket fakaszt mind a férfi, mind a nő lelkében. Akárhány férfi van, aki munkaképességének és erőinek teljességéhez csak akkor jutott el, amikor megértő feleségre talált, aki a csendes szeretet melegével állott oldala mellett, föltétlenül bízott férjében, céljait megértette, útjain biztatta, fáradságában homlokát végigsimította, sikerében vele együtt ujjongott. Akárhány nagy

ember van, akit méltán dícsér tettei miatt a történelem; de ha igazságosak akarunk lenni, meg kellene említeni, mennyi érdeme van ebben az ő feleségének is.

És fordítva is érvényes ez a tétel: mennyit köszönhet a félénkebb és bátortalanabb női lélek az erős férfi lelkének! Mennyivel könnyebben jut el teljes kifejléséhez, ha megértő férjének erős szeretetébe kapaszkodhatik!

Igaza van tehát annak a francia írónak, aki ezt mondatja az egyik férfi szereplőjével: «Ha abban a pillanatban mellettem van egy asszony, aki szeret, hova nem emelkedhettem volna! De egymagam nem őrizhettem meg a magamba vetett hitet. Kell, hogy tanuja legyen az erőnknek valaki, aki jegyzi ütéseinket, számolja a pontokat, aki koszorút tesz a fejünkre, — mint ahogy egykor, az iskolai díjkiosztások idején, könyvekkel megrakodva, anyám szemét kerestem a tömegben . . .» (Mauriac: «Viperafészek».)

Testvéreim! Hát volna még valaki, aki most sem értené még, miért *kell* a házasságnak fölbonthatatlannak lennie?

c) Pedig még mindig van tovább is. *Hogy a két házastársnak semmi titka ne legyen egymás előtt*, hogy minden fájdalmukat úgy kitárják egymás előtt, mint egyetlen más ember előtt sem, az is hozzátartozik a házasság lényegéhez. Viszont azonban erre csak akkor lesznek képesek, ha tudják, hogy ez a bizalom és önátadás örökké tart. Abban a pillanatban vége volna ennek a bizalomnak, amelyben csak az árnyéka is fölvetődnék a félelemnek, hogy lehet ez még másképp is; lehet, hogy az, akihez most ilyen tökéletes bizalommal vagy, valamikor vadidegen lesz számodra, sőt rosszabb az idegennél, mert legbizalmasabb perceidben tett vallomásoddal a nyilvánosság előtt durván vissza fog élni.

Túlzás ez, amit mondok? Aki úgy gondolja, csak olvassa el — ha bírja a gyomra — azokat az undorító vallomásokat, amiket a házasfelek tesznek egymásról válópörük tárgyalásán. Milyen durvák, milyen közönségesek, milyen kegyelet nélküliek tudnak lenni az emberek!

d) És hadd említsek meg még egy újabb gondolatot. Ne hagyjuk figyelmen kívül a felbonthatatlan házasságnak *nevelő értékét se!* A felbonthatatlanság tudata segít visszaszorítani és legyűrni a szeszélyt és hibákat, viszont a válás lehetősége csak fokozza a boldogtalan házasságok és összeveszések számát. Az a tudat, hogy a házastársak örökre le vannak kötve egymásnak, arra ösztönzi őket, hogy elnézőek és megbocsátók legyenek, az elkerülhetetlen kisebb-nagyobb

összezördüléseket mindjárt rendezzék, az ellentéteket simítsák el és úgy tegyenek, mint Szent Pál előírja: «A nap ne nyugodjék le haragotok fölött». (Ef. 4, 26.)

Mert ismerni kell az embert a maga bűnrehajló természetével. Ha egyszer válni lehet, ha elegendő a váláshoz az, hogy «nem bírják elviselni egymást», akkor mily könnyen fölvetődik a láthatáron valaki, egy harmadik, akibe belekavarodnak és rögtön megállapítják régi házastársukról, hogy «nem tudják többé elviselni őt». Ezzel szemben a válás lehetetlensége a legjobb békebíró. Mennyivel könnyebb legyőzni a settenkedő kísértést, ha azt felelhetjük neki: Úgyis hiába minden, válni úgysem lehet! *Nem lehet megszökni, hát akkor szépen meg kell szokni!*

*

Kedves Testvéreim! A család a társadalom sejtje. Még pedig nemcsak jogi és gazdasági értelemben, hanem nagy nevelői erejénél fogva is: itt fakadnak a közös társadalmi életet lehetővé tevő erények, a felelősség, megértés, önuralom. Lehet-e ezek nélkül az erkölcsi erők nélkül közös emberi életet elképzelni? De viszont, hogy ez kifakadhasson a családi élet talajából, annak hosszúnak, állandónak, meg nem zavartnak: felbonthatatlannak kell lennie! «Gute Dinge brauchen Zeit», — idő kell mindennek az éréséhez, különösen ezeknek az erényeknek kifejlődéséhez.

Ezért nem túlzás, ha megállapítjuk, hogy a felbonthatatlan házasság a közös emberi élet összekötő anyaga: szűntesd meg a felbonthatatlanságot és darabokra hull szét az emberi társadalom épülete.

A bankok az olyan betétért, amelyet bármikor fel lehet mondani, kamatot alig adnak. Ellenben minél hosszabb időre biztosítjuk a bankot hűségünkről, vagyis minél hosszabb időre kötjük le a betétet, annál nagyobb kamatot kapunk érte. Nos, hát a házassági hűség betétjét is azért nem szabad bármikor fölmondani, azért kell azt sírig lekötni, hogy annál nagyobb kamatokat hozzon: kamatokat a felek részére is, de kamatokat az emberi társadalom számára is.

Bárcsak újra megértené ezt a mai emberiség! Bárcsak belátná legalább a mai keserves tapasztakatokból, milyen fenyegető lejtőre lépett, amikor ujjat húzva Isten tilalmával, hozzányúlt a házasság felbonthatatlanságához! *Nem kívánhatunk jobbat az emberiségnek, minthogy minden családi szentély bejárata fölött lángoló betűkkel égjen a krisztusi parancs:* **«Amit Isten egybekötött, ember el ne válassza.»** Ámen.

X.

A felbonthatatlan házasság. (II.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A mult vasárnapi beszédben három érvet vettünk fontolóra a házasság felbonthatatlansága mellett: nem lehet felbontani a házasságot, mert így követeli ezt az Isten akarata, így a házasság lényege, és így a házasság célja. A teremtő Isten is világosan kifejezte ezt az akaratát, amikor az egy férfi mellé csak egy nőt teremtett; de kifejezte az Úr Jézus is, amikor a kereszténység alaptörvényei közé a házasság felbonthatatlanságát fölvette. Ugyanezt követeli meg továbbá a házasság lényege és célja is, amint erről a mult alkalommal részletesen volt szó.

A kérdés azonban annyira életbevágóan fontos, hogy még a mai beszédben is ezzel akarok foglalkozni. És hogy a multkor mondottakat megerősítsem, beszédem első felében rámutatok még egy újabb érvre: I. **A házasság felbonthatatlanságát megköveteli az emberiség érdeke is,** mert a házasságok felbontása által óriási erkölcsi értékek mennek veszendőbe és így a házasságok felbontása a legbiztosabb út a társadalom megrendítéséhez. II. Ezek az érvek erősebbek, ezek az érdekek fontosabbak, mint **azok az ellenvetések,** amiket fel szoktak hozni a házasság felbonthatatlanságával szemben és amiknek szintén szemükbe nézünk majd a beszéd második felében.

I. A felbonthatatlanságot megköveteli az emberiség érdeke is.

Miért nem lehet fölbontani a házasságot? — vetem föl tehát a mai beszédben újra a kérdést.

Nem lehet, mert a felbontott házasság tragédia, katasztrófa, valóságos átok.

A) Átok a férfira, *B)* még inkább a nőre, *C)* legfőként

azonban átok a gyermekre. *D)* A válás tehát végeredményben átka, ellensége magának a társadalmi rendnek, a közjónak.

A) **A házasság felbontása átok a férfira is.**

a) Egyeseknek talán éppen ezt a legnehezebb belátniok; azt, hogy az elválás által még a férfi is sokat veszít.

«*Hogyan? Hiszen szabaddá lesz, mint a madár! Mit veszít a madár, mikor kirepül a kalitkából?*» — így gondolkodnak talán némelyek.

Pedig mennyire sekélyes, mennyire felületes gondolkodás! Aki a férfi és nő viszonyát a kereszténység magaslatairól nézi, az egészen másképp látja a helyzetet. Az meglátja azt a szakadékot, amelybe a válás miatt a férfi-lélek is rohan, az meghallja azt a roppanást, ami a férfi lelkét is megremegteti az elválás által.

Nyiltan szeretnék beszélni, Testvéreim. A felbonthatatlan, egynejű házasság megdönthetetlen követelménye a kereszténységnek. De ha ez nem is volna keresztény hittétel és erkölcsi törvény, akkor is ezt követelné a férfi jól felfogott érdeke is, mert a férfi és nő viszonyának minden másfajta megoldása rombolólag hat a lélek erkölcsi értékeire.

b) Csodás erejű és fönséges hivatottságú az az érzés, amit «eros»-nak nevezünk és amit a Teremtő gyujtott lángra a férfi és nő lelke között. *De minél magasztosabb feladat vár egy emberi tehetségre, vagy érzésre, annál döbbenetesebb pusztulás jár nyomában, ha kisiklik a helyes sínpárról.*

Vajjon ki nem ismert még szép tehetséggel bíró, nagy jövőre hivatott ifjakat, akik előtt magasba ívelő karriér integetett, de akik szárnyaszegetten zuhantak le és értéktelenül törtek össze, mert a rendezetlen erosnak kerültek karjaiba? Milyen éles szemmel tekintett be tehát *Dante* az emberi lélek mélységeibe, amikor «Inferno»-jában az eros rabszolgáit rettenetes szélviharral dobáltatja állandóan ide-oda! Igen: ez az ellaposodás, kiüresedés, állhatatlanság és ide-odadobattatás a sorsa azoknak a férfiaknak, akik ki akartak bújni a hűséges monogámia állhatatossága alól! És ezért az elválás átok már a férfira is.

B) **Persze sokkal nagyobb átok a nőre!**

a) Az elhagyott asszonyok szomorú sorsa sokkal ismeretesebb, semhogy sokáig kellene ennél a gondolatnál időznöm. Szegény, elhagyott feleség, aki a házasságban legnagyobb értékét, legnagyobb kincsét ajándékozta a férfinak és most mindenéből kifosztva az utcára kerül! Összetörtségében magára hagyatva, sokszor anyagilag is szűkös körülmények

közé dobatva, elkeseredve éli örömtelen életét. Még ezer szerencse, ha eleven hite van, amely elviszi őt a templomba, a gyóntatószékbe, az áldoztató rácshoz, hogy onnan merítsen erőt és vigasztalást a megpróbáltatás fájdalmas éveiben.

b) Persze vannak, akik nem így élik le életüket, *hanem újra férjhez mennek;* férjhez mennek másodszor, és harmadszor, ha kell: hatodszor . . . és árasztják magukból azt a fertőző levegőt, amelynek bacillusai pestis módjára inficiálják embertársaik erkölcsi felfogását.

És itt meg nem állhatom, hogy megint fel ne olvassak néhány sort Istenben boldogult Károlyi József grófnak a mult vasárnap idézett felsőházi beszédéből.

«A józan falusi népnek a rétegeiben ez a métely még nem terjedt el olyan nagyon. Éppen azért kell ma cselekedni, mert hiszen a rossz példát a nép felülről kapja. Hogyan nézzen az a falusi nép arra a kúriára, vagy kastélyra, amelyet századokon át tisztességgel, becsülettel, reverenciával vett körül, ha ma ott nagyon sok helyen csak megbotránkoztató családi életet, vagy egyáltalán azt sem lát, sok helyen a harmadik, negyedik asszonyt látják már bevonulni. Hogy azok néha milyenek, arról ne is beszéljünk . . .

Húsz évvel ezelőtt elő nem fordulhatott az, ami velem is megtörtént, hogy egy szalonban, egy társaságban láttam egy nőt két volt férjével diskurálva, a harmadik, jelenlegi férje pedig kedélyesen mosolygott hozzá. Én nem is tudtam elképzelni, hogy ez lehetséges legyen. És mit szóljak ahhoz a cserkészfiúhoz, aki az elmúlt nyáron az én erdőmben táborozott cserkésztársaival. Megkérdeztem, kik a szülei? Anyjának nevét említve, azt mondta — ez már gyermeki, tizenkétéves naivitás — most már az ötödik apukám van. Sírni tudtam volna, amikor ezt a gyermeket hallottam. Milyen lesz az érzelemvilága egy ilyen gyereknek? Mik lesznek ennek a nemzedéknek ideáljai, mit fog ez gondolni a hűségről az anyaságról, a házasságról, a családalapításról, ha felnő? Hiszen ennek már semmi ideálja nem lesz. Mit használ a jellemképzés a cserkészetnél, ha az a gyermek felnő és az ötödik apukájával fog ott társalogni?»

C) És itt jutottunk el egy újabb érvhez, egy még erősebbhez, amely harsogva tiltakozik az elválás ellen. Az elválás átok a férfira is, még nagyobb átok a nőre, **de legszörnyűbb átok a gyermekre!**

Hogyha mindaz, amit eddig említettem, nem is így volna, még hogyha a férfi is, a nő is csak nyerne az elválás által

— pedig láttuk, hogy mennyit veszít —, még akkor is ki kellene mondanunk: Nincs válás! Miért nincs? Mert a válás lehet néha talán érdeke a férfinek, lehet talán érdeke a feleségnek, de soha semmi körülmények között sem érdeke a gyermeknek, tehát nem érdeke a társadalomnak sem, a nemzetnek sem.

a) Órákat lehetne arról beszélni, mennyire megköveteli a gyermekek helyes nevelése, hogy a szülők együtt maradjanak és hogy *milyen egész életre kiható veszedelem a gyermekek lelkére, ha a szülők elválnak.*

Kezdődik a tragédia már az elválási pöröknél. Késhegyig menő, ádáz harc indul meg a szülők között: ki kapja meg a gyermeket, az apa-e, vagy az anya? De micsoda hallatlan rombolás a gyermek lelkében, mikor választania kell, kit szeressen: az apját-e, vagy az anyját? Igaz, hogy az sem jobb, hogy ha a bírósági ítélet szétválasztja a gyermekeket és fele megy az apjával, fele az anyjával.

Megtörtént a válás. Most aztán kezdődik a gyermekek «nevelése». Nevelés? Miféle nevelés? Amelyik fél magának kapta a gyermekeket, mindent elkövet, hogy kiölje lelkükből a másik szülő iránti természetes szeretetet; ami gonoszat csak tud, minden rosszat elmond róla a saját gyermekei előtt. A másik meg, akitől az ítélet elvette a gyermeket, mindent megtesz, hogy visszaszerezze magának és e célból a legfantasztikusabb eszközöktől sem riad vissza. És ennek az áldatlan herce-hurcának menthetetlen áldozatává lesz a szerencsétlen gyermek lelke. Ó, ti szegény gyermekek, akik árvákká lettetek, mielőtt szüleitek meghaltak volna! Ó, ti fészekből kidobott csipogó madárkák, akiknek lelkében a szülők elválásával egy egész mennyország omlott össze visszahozhatatlanul!

b) És hogy ez nem rémlátás, nem alaptalan rémisztgetés, hanem rettenetes valóság, annak bizonyítására felolvasok itt egy levelet, amelyet egy ilyen kis gyermek, elvált szülők gyermeke, írt karácsonykor a Jézuskához. Nincs az a Demosthenes, aki oly megrázóan tudjon szónokolni az elválások ellen, nincs az a Ciceró, aki olyan vádbeszédeket tudjon mennydörögni az elválások ellen, mint teszi azt a kis Janikának levele, aki nagy ákom-bákom betűkkel ezeket írta karácsonykor a mennybe a Jézuskának: «Édes Jézuska! Kérlek szépen, vigyél engem föl az égbe. Angyal szeretnék lenni. És ígérem, hogy nagyon jó angyal leszek és mindent megcsinálok, amit csak parancsolsz. De itten nagyon rossz ne-

kem. Tudod, hogy apuka elkergette anyust, mert másik anyust vett el. Engem anyus elvitt, de nagyon rossz vele. Azóta cukrot nem kaptam. Azután olyan hideg itt. Anyus mindig sírt. Most aztán anyushoz is új apus jött, de anyus megint nagyon sír. Az új apus részeges. Anyus panaszkodott a szomszéd néniknek, hogy nem tud mit csinálni, mert máskép éhenhalunk. Én már mondtam anyusnak, hogy agyonütöm az új apust. De anyus azt mondja, hogy azért megharagszik a Jézuska. Az iskolában a hittanban tanultam, hogy az angyaloknak nagyon jó dolguk van és csak a Jézuskának kell engedelmeskedniök. Ezért én angyal szeretnék lenni, mert nekem nagyon rossz dolgom van. Kérlek szépen, Jézuska, küldj hamar értem. Kezeidet csókolja: Janika».

Testvéreim! Ez nem kitalált levél, ez megtörtént dolog. De mondjátok: lesz-e jogunk majd borzadozni és méltatlankodni, ha ezek a kis Janikák egyszer megnőnek és lelketlen gonosztévők, erkölcstelen emberek, rablók, gyilkosok válnak belőlük? Mondjátok, kik a nagyobb bűnösök: az elzüllött gyermekek-e, vagy azok a szülők, akiknek elválása a gyermek elromlásának oka volt? Hiszen csak kutassunk utána hirhedt gonosztévők gyermekkorának: hányszor akadunk náluk a feldúlt családi élet romboló nyomaira!

D) De ugyebár, ezek után már nem kell sokáig bizonyítgatnom végső megállapításunkat, hogy **a házasság felbontása átok magára az emberiségre is,** és hogy a házassági elválás legbiztosabb módja egy nemzet elpusztításának!

a) Tudom, akadnak emberek, akik, mikor ezeket a prédikációkat hallják, így gondolkoznak: «Persze! A papoknak így kell beszélniök! De most ne mint pap felelj nekem, hanem mint egy megértő, résztvevő ember: *Ha nem volnál pap, akkor is ilyen határozottan amellett volnál, hogy a házasságot sohasem lehet fölbontani?* Kérlek, most ne mint pap beszélj, hanem mint a szenvedők szívét és panaszait ismerő ember» . . .

Hát megfelelek. Egész őszintén akarok felelni. Minél idősebb pap lesz belőlem és minél több emberi szívbe és panaszkodó lélekbe nyílik betekintésem, annál inkább belátom pusztán emberi gondolkodással is, mennyire igaza van az Egyháznak, hogy a házasságot nem bontja föl.

Mert egyre világosabbá válik előttem, hogy a házasság fölbontásáért indított nagy harc tulajdonképen csak részlete egy még nagyobb támadásnak, annak a támadásnak,

amit az istentagadó modern pogányság indított az emberiség természetfölötti tájékozódása, a vallásosság ellen. A felbonthatóság apostolainak korántsem az a főcéljuk, hogy a nem sikerült házasságok fájdalmait orvosolják, hanem sokkal inkább az, hogy az emberiséget kivonják az Isten törvényei alól. A házasság ellen folytatott harc csak egyik pontja a nagy világnézeti küzdelemnek; akinek tehát szívén fekszik Istennek és Krisztusnak elismerése, az már csak ezért sem állhat be a házasságbontók táborába.

b) De másrészt azért sem állhatnék, pusztán emberi szempontból sem, a felbonthatóság mellé, mert *a válásnak már a puszta lehetősége is demoralizálólag hat az emberiségre, bénítja harci kedvét, messze hátraveti erkölcsi nevelését.*

Bármint is forgassuk a dolgot, azt már igazán be kell ismernie mindenkinek, hogy a válás sohasem fölemelő, épületes esemény, hanem mindig tragédia, csőd, összeomlás. Olyan erkölcsi tragédia, amely lehangolólag, bénítólag, fertőzőleg hat még az egészséges, harmonikus életet élő családokra is, amint a harcban állók küzdő erejét és lendületét is bénítja, ha a harc kellő közepén árulók gyáván megszalad-nak a frontról.

Ha az emberek úgy tudják, hogy a házasság felbonthatatlan, akkor majd igyekeznek elnézőbbek lenni, szeszélyeiket megfékezni, rossz hangulatukat legyőzni, vagyis nevelni magukat. De ha folyton ott lebeg előttük a felbontás lehetősége, akkor minden kis kellemetlenségnél gyáván ahhoz menekülnek és megijednek attól az erőfeszítéstől, ami nélkül nem képzelhető el erkölcsi emelkedés.

II. Ellenvetések a felbonthatatlansággal szemben.

Ha azonban így áll is a dolog és ha a házasság felbonthatatlanságához az Egyház nem is enged hozzányúlni, ez azonban korántsem jelenti azt, mintha az Egyház nem ismerné a kifogásokat is a felbonthatatlanság ellen és mintha nem tudná, hogy ebből a szigorú elvből az egyénre — sajnos — néha igen fájdalmas következmények is folynak.

Halljuk csak a leggyakrabban hangoztatott ellenvetéseket!

A) **«Dehát ez szörnyűség, ez szívtelenség!»** — kiáltanak fel e beszéd hallatára azok, akiknek vállát egy nem sikerült házasság keresztje nyomja. Ezer meg ezer házastárs

élete legyen keserűség azért, mert itt van egy elv, a felbonthatatlanság elve és abból az Egyház nem akar engedni és mi isszuk meg a levét!...

a) Mit szóljunk ezeknek a szomorú szenvedőknek? Talán kétségbevonjuk, amit mondanak? Nem! Mert amit mondanak, az igaz, — csak az a baj, hogy *az igazságnak csak a felét mondják el.*

«Itt van a felbonthatatlanság elve és emiatt ezer meg ezer házastárs élete keserűség» — ez igaz. De tovább is igaz! «Itt van a felbonthatatlanság elve és emiatt millió meg millió házasság marad meg, erősödik és válik az emberiség javára.» Az emberek rendesen csak abnormis dolgokról vesznek tudomást, csak a szenzációkról, csak a botrányokról, csak a tragédiákról. Arról azonban nem, hogy a házasság felbonthatatlanságának szigorú parancsa következtében hány házastárs maradt valóban együtt, akik enélkül már régen szétmentek volna, de éppen e szigorú parancs miatt igyekeztek összeszokni, elnézőek és megbocsátóak lenni. Ezer meg ezer zökkenő lehet egy házaséletben, de mindegyiken átsegít az abszolút meggyőződés: Válás pedig nincs, nem lehet! Igaz, hogy sokat kell nyelnem... igaz, hogy sokat kell elnéznem... dehát örök hűséget esküdtünk egymásnak és ezen már változtatni nem lehet. Nos, akkor igyekszem inkább megszokni és magamat fegyelmezni.

b) «Dehát akkor a házasság — még a jó házasság is — örökös áldozat!»

Ez már igaz: örökös áldozat! És hogy ez az áldozat lehetővé váljék, ahhoz az Úr Jézus egy egészen speciális kegyelmi forrást nyujt: a házasság szentségét. Az esküvőről gyakran még a vallásosabb emberek is felületesen szoktak gondolkozni. Pedig az nem valami szentimentális elérzékenyülés, nem parádé, nem hivatalos anyakönyvvezetés, — az szentség. Szentség, amely kegyelmeket biztosít az egész életben azokra a nehéz napokra, amelyeken próbára lesz téve a házastársak egymás iránti hűsége, fegyelme, szeretete, elnézése.

B) «Ó, ezt én mind tudom, — feleli talán valamelyik szenvedő testvérünk. Ezt én mind megpróbáltam; de nem megy még így sem! Még így sem bírjuk ki egymást! Végkép nem vagyunk egymáshoz valók! **Pokol a közös életünk, pokol! Hát ilyenkor sincs elválás?»**

a) Ó, igen: *ilyenkor van elválás, de... de nincs újra házasodás!* Amikor az Egyház látja, hogy a közös élet

csakugyan teljesen lehetetlenné vált és elviselhetetlenül szerencsétlen, akkor megengedi azt, hogy a felek szétmenjenek, felbontsák a közös életet, — de ezzel korántsincs felbontva maga a házassági kötelék! Az továbbra is fennáll mindaddig, míg a két fél közül valamelyik meg nem halt. Tehát újra házasodni a másik fél életében nem szabad.

Nem szabad? Miért nem szabad? Azért, mert Krisztus Urunk világosan tiltja, mint ezt a mult beszédben kifejtettem. Nem egyházi törvényről van itt szó, nem egyik vagy másik pápa által hozott rendeletről. Amit az egyik pápa írt elő, azt a másik pápa el is törölheti; de amit az Isten írt elő, — előírta a természetünkbe oltott törvénnyel is és előírta pozitív törvénnyel is — azon soha senkinek ezen a világon változtatnia nem szabad.

b) De nem szabad egy másik ok miatt sem, amire finom lelkével egy világhírű írónő mutatott rá. Alig van napjainkban még egy írónő, akinek nevét annyira szárnyaira kapta volna a hír, mint a nobeldíjas norvég *Sigrid Undset* nevét. Nem született katolikusnak, de azzá lett, — és pedig éppen a katolikus Egyháznak a házasságról vallott ideális felfogása ragadta meg lelkét legerősebben.

Igen érdekes, egészen eredeti, új gondolatot vet fel ez az írónő az újraházasodás ellen. Az elvált feleknek — írja — azért is házasság nélkül kell maradniok, mert hiszen ez az első házasságuk érvényben van és ennek folytán nekik imádkozniok és vezekelniök kell egymásért, hogy a másik fél megtérjen és visszatérjen; viszont magukat pedig olyan állapotban — szabad állapotban — kell tartaniok, hogy *ne legyen semmi akadály a kibékülésre, ha a másik vissza akar térni.*

Valóban, mennyire finom keresztény gondolkodás! Hiszen hányszor megesik, hogy éppen az a fél, akinek hibájából bomlott fel a házasság, az elválás után észbe kap, belátja, mennyit veszített, mennyire hibázott! És ha még valami megpróbáltatás, betegség, baj is éri, kész volna vezekelve visszatérni. Hát nem áldás-e ilyenkor, hogy a katolikus szigorú felfogás az újra házasodást nem engedte meg és ezzel nyitva tartja az utat a visszatéréshez?

C) «Szép, szép! Nagyszerű ideálokat hirdet az Egyház, **dehát nem látja-e a szomorú valóságot is**? Nem látja-e, hogy az emberiség milyen messzire marad ezektől az ideáloktól? Felbonthatatlan, egynejű házasság, házassági hűség, hűség egymáshoz és a gyermekekhez . . . mind magasztos eszmények. Dehát nem látja-e az Egyház, mily sokan nem kö-

vetik már ezeket? Miért nem enged egy kicsit? És akkor nem veszítené el azt az ezer meg ezer hívét sem, akik dacos fővel hagyják el őseik vallását, mert az nem engedi meg nekik a második házasságukat. Miért nem enged az Egyház?» . . .

Miért? *Azért, mert ez volna az emberiség csődje!* Ó, igen, látja, fájdalmas szívvel látja a mi szent Egyházunk, milyen messze maradnak sokan az ő magasra tűzött zászlajától, — de mégsem szállíthatja le igényeit. Nem szállíthatja le azért sem, mert nem tehet semmit az Isten tilalma ellenére; de azért sem, mert ezzel nemcsak a gyöngéket és bukdácsolókat igazolná és erősítené meg léha felfogásukban, hanem az erőseket és komolyan küzdőket is megfosztaná az ideáloknak magasba hívó és magasba emelő, bátorító erejétől. Vajjon szabad lenne-e az ideált a gyöngék és bukdácsolók igényeihez laposítani? Vajjon szabad lenne-e a ragyogó napot bekormozni csak azért, mert vannak beteg emberi szemek, amelyek nem bírják el a tiszta napsütést?

B) Hiszen állítsuk csak egymás mellé a két gondolatot és csináljunk mérleget: **mit jelent, ha a házasság felbonthatatlan és mit, ha felbontható?**

A felbonthatatlan házasság jelenti *a nő igazi megbecsülését*, méltóságát, egyenjogúságát, a felbontható jelenti a nő megalázását, kényre-kedvre kiszolgáltatottságát.

A felbonthatatlan házasság jelenti *a gyermek szeretését és nevelését*, a felbontható jelenti a gyermektől való félelmet, vagy ha mégis vannak gyermekek, jelenti azok nevelésének csődjét és fájdalmas tragédiáját.

A felbonthatatlan házasság jelenti *a biztonságérzetet:* Bármi jöjjön is, mi egymáshoz vagyunk kötve örökre! A felbontható házasság pedig örökös félelmet, aggodalmat és gyanakodást jelent: Vajjon nem fog-e a másik most betegségemben, öregségemben, tehetetlenségemben elhagyni?

A felbonthatatlan házasság jelenti az *önfegyelmezést:* Nekünk ki kell tartanunk egymás mellett, hát törődjünk össze, simuljunk egymáshoz, legyünk nagylelkűek és megbocsátóak! A felbontható házasság azonban csak még jobban kiélezi az ellentéteket, mert mindig ott settenkedik a biztatás: Minek erőlködjünk? Ha nem tetszik, majd elhagyjuk egymást!

A felbonthatatlan házasság jelenti *a házassági hűséget:* Esküvel erősítettem, hogy sírig hű leszek hozzá! A felbontható házasság gondolata ellenben tápot ad minden hűtlen-

ségi kísértésnek: Minek küzdjek ellene, hiszen meg lehet tenni jogosan ezt is!

Szóval a felbonthatatlan házasság jelenti *az Egyháznak, államnak, társadalomnak, kulturált életnek alapját*, a felbontható ellenben kikezdi az emberiség életalapjait, erkölcsi eldurvuláshoz s népek pusztulásához vezet.

Nézzük meg az elválások statisztikáját: Egyedül 1929-ben 14.500 házasságot bontottak fel a csonka hazában. Egyetlen évben 29 ezer magyar ember tépte szét esküvel erősített «örök» hűségét. Legalább ugyanennyi gyermek, de talán jóval több is, talán 40 ezer, talán 50 ezer magyar gyermek vált így árvává, került az utcára, vagy a mostohák kezére. Dehát lehet ez érdeke a nemzetnek?

Nézzük meg az öngyilkosok statisztikáját: az elvált emberek sokkal nagyobb számban követnek el öngyilkosságot, mint a többiek. Dehát lehet ez érdeke a nemzetnek?

Nézzük meg a fiatalkorú bűnözők statisztikáját: 60 százalékuk elvált szülők gyermeke, további 20 százalékuk törvénytelen születésű. Lehet ez érdeke a nemzetnek?

Nézzük meg a felforgató, forradalmár elemeket: nagy részük nem él tisztességes, rendezett családi életet. Dehát lehet ez érdeke a nemzetnek?

Ha beteg a család, beteg az egész nép; ha romlik a család, romlik a nép, — és nincs az az anyagi jólét, törvényhozás, hadsereg, vagy politika, amelyik meg tudná a lejtőn állítani!

«Hiszek Magyarország feltámadásában!» — hangzik a nemzeti imánk. Dehát föltámadhat-e egy nép, amelyik saját életgyökerét, a családi életet csapkodja éles fejszével?

*

Kedves Testvéreim! A pogány rómaiaknak híres istenük volt Janus, a kapuk védő Istene. Az ő íve alatt vonultak végig a légiók, mikor harcba indultak, vagy onnan megjöttek és innen alakult ki az a szokás, hogy ha béke volt a birodalomban, be volt zárva a Janus-ív főkapuja.

Napjainkban a katolikus Egyház vállalja azt az emberfeletti feladatot, azt az élet-halál küzdelmet, hogy ismét bezárja azt a nagy kaput, amelyet az Istentől elszakadt világ könnyelműen megnyított és amelyen át azóta minden háborúnál pusztítóbb veszedelem özönlik az emberiségre. Legyünk tisztában vele, hogy csak ha sikerül az Egyháznak ismét bezárnia a házassági elválás nagy kapuját, csak ha sikerül meggyőznie az emberiséget, hogy elválás pedig nincs,

mert nem lehet, csak akkor fogja élvezni az emberiség megint a béke áldásait.

Ó, mily hálásaknak kell lennünk a mi szent Egyházunknak azért, hogy a könnyelmű világ ellenkező felfogásával szemben is meg nem tántorodva meri hirdetni: Emberek, testvérek, házastársak! Ha sokat is kell tűrnötök, ha sokat is kell egymásnak elnéznetek és megbocsátanotok, tegyétek meg. Az ég szerelmére, tegyétek meg!... De válás... válás... az nincs!

Nincs válás, mert nem alkudhatunk el semmit Isten világos parancsából!

Nincs válás, mert nem kergethetjük az apátlanná-anyátlanná váló gyermekeket a lelki romlásba!

Nincs válás, mert nincs pénzünk több fogházra és árvaházra!

Nincs válás, mert nem taszíthatjuk népünket a katasztrófába!

Nincs válás, mert nem akarunk rágó férget bujtatni a társadalom fájába és nem akarjuk iszappal bedugni az emberi élet ősforrásait!

Aki tehát tiszteli az Isten szent akaratát: a válás ellen van. Aki szereti a fiatal nemzedéket: a válás ellen van. Aki aggódik a rendezett emberies életért: a válás ellen van. Aki szereti ezt a szegény magyar hazát, — szereti nem szóval és frázissal, hanem életével: a válás ellen van.

Szándd meg, Isten, a magyart, kit vészek hányának! Szándd meg azzal is, hogy minden házastárs belássa és segítségeddel minden magyar család megtartsa szent akaratodat, nagy parancsodat: **Nincs válás! Nincs válás!** Amen.

XI.

A felbontott házasság.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Egészen különös válópör folyt le pár évvel ezelőtt a német fővárosban, Berlinben. Férj is, feleség is nagy hangon követelte a válást a bíró előtt; elszántan jelentették ki, hogy ők pedig többé együtt nem maradnak; csak egy rendkívül fontos kérdésben nem tudtak megegyezni: Kié legyen a kutya? Igen: a kis öleb, amelyet mindkettő határtalanul szeretett azok helyett a gyermekek helyett, akik nem voltak a családban. Mert talán mondanom sem kell, hogy a váló házastársaknak egyetlen gyermekük sem volt. Nem is akarták, hogy legyen.

Végül is a feleség nagynehezen belenyugodott az ítéletbe, amely szerint a kis kutya a férj lakásán fog ugyan maradni, de a nőnek joga lesz minden héten egyszer meglátogatni az árva kis jószágot és négy órára magával vinni sétára. Az asszonynak tehát elő kell vennie minden kedveskedését és rábeszélését, hogy ez alatt a négy óra alatt volt férjének egész heti dédelgetését túlszárnyalja és a drága kis kutyuska szívében ellensúlyozni tudja a férfi kedveskedéseit és továbbra is sikerüljön neki megtartani a kis kutya vonzalmát és érzelmeit . . .

Így végződött a válópör. És az ember nem tudja, nevessen-e, vagy fájdalmasan fölkiáltson. Nevessen-e azon a komédián, mikor a házastársakat nem az bántja, hogy nincs gyermekük, hanem, hogy melyiké legyen a kis kutya! Nevessünk-e ezen, vagy inkább aggódó keserűséggel kérdjük: Mi vár erre az emberiségre, amelyik ilyen lejtőre jutott?

Az utóbbi két beszédben a házasság felbonthatatlanságáról volt szó és igyekeztünk megfontolni minden érvet, amit vallási, és erkölcsi, szociális és pedagógiai meggondolás alapján a házasság felbonthatatlansága mellett felhozni lehet.

Sajnos, ezzel a magasztos ideállal szemben áll azonban a való élet. A való életnek az a fájdalmas megnyilatkozása,

amely az elvált házasságok tömegét termeli ki, dobja bele a társadalomba és az azokból kiáradó fertőző felfogással ássa alá az emberiség legszentebb eszményeit.

A legutóbbi két beszéd eszményi magaslatai után szálljunk le tehát a mai beszédben a való élet sívár lapályaira; annak tárgyalása után, aminek lennie kellene, vizsgáljuk meg azt is, ami van: **beszéljünk ma a felbontott házasságokról.** I. Arról is, mily döbbenetes arányokban emelkedik a feldúlt családi szentélyek száma napjainkban: **mennyire szaporodnak a házassági elválások!** Erről azonban csak röviden emlékezem meg, hiszen úgyis fájdalmasan közismert dolog. II. De annál részletesebben szeretném feltárni **azt a mérhetetlen nyomorúságot és fejetetején álló erkölcsi zűrzavart,** ami az összedőlt családi szentélyek romjain burjánzik.

Legyen ez a mai beszéd egyben felelet is annak a sok szenvedő házastársnak, akik az utóbbi hetekben fájdalmas családi panaszaikat levélben közölték velem. Adja Isten, hogy megnyugodjék szomorú lelkük!

I. A házassági elválások számának emelkedése.

A) Az első szomorú valóság tehát, amely mai beszédünkben foglalkoztat, **a házassági elválások számának ijesztő emelkedése,** főleg a háború óta.

a) Mindenkinek meg kell döbbennie, *aki csak futó pillantást is vet az összeomlott családi szentélyek romjaira.* És nem *igaz az,* amit egyesek szeretnének elhitetni, mint hogyha a házasságok felbontásának főoka nem az erkölcsi felfogás meglazulása, hanem a kedvezőtlen anyagi és gazdasági helyzet lenne. Nem így van! Mert ha így volna, ki értené meg, hogy Budapesten a legtöbb elválás éppen az előkelő IV. kerületben, a Belvárosban történik, a legkevesebb pedig a főváros két legszegényebb kerületében, Óbudán és Kőbányán? Nem akarom hosszú statisztikai adatokkal fárasztani hallgatóimat. Hiszen azok túlontúl ismeretesebbek, semhogy újra föl kellene említenem. Ismeretes dolog, hogy vannak országok, ahol külön vállalatok működnek, melyek a fiatal házaspárokat válási ajánlatokkal keresik fel, gyors, pontos, olcsó kiszolgálást ígérnek, kész válóokokat szállítanak, — részletfizetésre is. Ismeretes, hogy világvárosokban vannak óriási bérházak, ahol alig él már másféle lakó, mint csupa elvált asszony és

elvált férfi. Elvált és másodszor, harmadszor, negyedszer házasságot kötő emberek! A házmesterné a földszinten már a harmadik férjével él, a másik kettőt elhagyta. Az emeleten, a hátsó udvarban a trafikosné a mult héten ment férjhez másodszor, három gyermeket hozott az első házasságából. Az utcai emeletrész pompás lakosztályában a háztulajdonos is most készül válni. Az egész ház erről beszél.

És mily sokan adnak neki igazat!

b) «Hát persze, hogy elválik! Utóvégre, ha nem tud kijönni a feleségével! Próbál mást! Addig próbál, amíg egyszer csak ráakad az igazira. Utóvégre csak joga van mindenkinek a boldogsághoz! És ha a boldogságomnak holmi «elvek» és «elvi megfontolások» útjában állanak, hát akkor egyszerűen fütyülök az elvekre . . . És az Egyház is okosabban tenné, ha egyszer már tudomásul venné, hogy a mai ember így gondolkodik. Utóvégre meddig akarja még fenntartani ezt az idejétmult tilalmat? Hiszen nincs olyan vallás ezen a világon, amelyik elég erős legyen az emberiség közfelfogásával szemben . . .!»

Hányszor beszélnek így az emberek!

És valamiben igazuk is van. Abban igazuk van, hogy a katolikus valláson kívül valóban nincs hatalom a világon, amelyik fölvehetné a harcot az elválás vízözöne ellen. Ez valóban igaz! De viszont az Egyház megérzi az isteni küldetés felelősségét, lavinákkal szembe forduló isteni erőt érez magában, éles tekintetet, tiszta szemet, hajthatatlan akaratot, krisztusi megbizatást — és ezért nem hátrálhat meg soha.

B) **«Dehát az Egyháznak is kellene belátással lennie!** Nem élünk már a középkorban, hanem a rádió, a repülőgép és az elektromosság korában! Hát nem ismeri az Egyház azt a tömérdek tragédiát, ami abból ered, hogy nem engedi meg az elválást?»

a) Ah, de mennyire ismeri! És milyen részvéttel van irántuk! Azok iránt a férfiak iránt, akik komolyan, lelkiismeretesen fogták fel a házasodás nagy kérdését és igazán nem ők a hibásak, hogy könnyelmű, üreslelkű, divatbáb, tékozló asszonyt kaptak. Azok iránt az asszonyok iránt, akik a tiszta lélek minden idealizmusával állottak az esküvői oltár elé és a fehér leányszobákban megálmodott ideális lovag helyett mulatozó, durva, kiállhatatlan férjet kaptak. Ah, hogyne érezne az Egyház együtt az ártatlanul szenvedőkkel! Hogyne látná, mennyi súrlódás, civódás, és keserűség származhatik abból, ha fel kell tartania az életközösséget két embernek, akik

legszívesebben még ma örökre búcsút mondanának egymásnak!

Ne mondja tehát senki se, hogy az Egyház nem tudja, sokszor milyen emberfeletti hősiességet követel meg a házasság felbonthatatlansága; és hogy vannak elhibázott házasságok, ahol halálig hűségben kitartani valóban vértanuságot jelent.

b) Dehát akkor mégis miért nem enged ebből a túlmerevnek látszó szigorából?

Azért, mert Krisztus világos parancsából nem alkudhat el semmit sem. Meg azért is, mert te csak a kérdés egyik oldalát látod, ő azonban látja a másikat is. Te csak azt látod, milyen sok szenvedésnek lehet oka a felbonthatatlanság. De az Egyház azt is látja, milyen nélkülözhetetlen értékek függenek a házasság felbonthatatlanságától. Azt is látja, hogy ha most ezer meg ezer ember szenved is a felbonthatatlanság miatt, viszont nem ezer ember, hanem az egész emberiség menne tönkre a felbonthatóság miatt.

Meddig tart ki tehát az Egyház a házasság felbonthatatlansága mellett? Ameddig ember lesz a földön. Ember, akinek hirdetnie kell az Isten akaratát: «Amit Isten egybekötött, ember el ne válassza». (Máté 19, 6.)

És hogyha emiatt elveszti a dacos emberek ezreit meg ezreit? Akkor is! És ha új országokat veszít el emiatt, amint ezért veszítette el annakidején Angliát is? Akkor is! Mert mindent feláldozhat, csak egyet nem: Krisztus parancsát!

II. A válások okozta nyomorúság.

És hogy mennyire igaza van a mi szent vallásunknak, amikor minden erejével küzd a válás ellen, mindenki belátja, akinek megadatott mélyebb bepillantást vetni abba a mérhetetlen erkölcsi zűrzavarba és nyomorúságba, ami a válásokat okvetlenül kíséri.

Itt már nem akarok elméleti okoskodásokkal előhozakodni: hadd beszéljen maga a sivár valóság, maga az élet. Nincs az a szónoklat, amelyik annyira meg tudná mutatni az elvált házasságok nyomán járó átkot, mint az a pár jelenet, amelyet most az életből akarok kedves hallgatóim elé vetíteni.

A) Negyven év körüli asszony ül előttem a beszélőszobában. Mikor kezdi beszédjét, még nem sír, még küzkö-

dik. Meg-megcsukló hangján azonban egyre jobban erőt vesz a fájdalom és a végén egész beszéde már hol visszafojtott, hol előtörő fájó zokogás.

— Húsz éve vagyok férjnél, mindketten jó katolikusok vagyunk, sokáig együtt gyóntunk-áldoztunk is. Négy kedves gyermekem van, a legnagyobbik tizenhatéves, a legkisebb hat. Tizenhét évig csupa boldogság volt az életem a férjemmel. Három év előtt aztán útjába került egy fiatal leány, a pénztáros kisasszonya az üzletből, és azóta a férjemet kicserélték. Durva, ideges, a családját elhanyagolja, este alig van otthon . . . És én mindezt évekig tűrtem. Nem magamért, — a gyermekekért. Csendben sírtam, szenvedtem. De most már nem bírom tovább; a napokban rájöttem mindenre és ő bevallott mindent. Igaz, hogy megrendült és fogadkozott — de vége van! **Nem lehet tovább bírni: Elválok!..**

És mint tavaszi zápor hull a könnye szegény asszonynak.

a) Mert hogy valóban «szegény asszony», ugyan ki merné tagadni? Mert hogy az élet súlyos keresztet mért rá, ki merné kétségbe vonni? És én most mégis arra fogom rábeszélni, hogy ne váljék el. De, úgy-e, szabad megmondanom, hogy talán a legnagyobb áldozatra kell rábírnom, amit az Isten ezen a földön embertől csak elvárhat. *De rá kell írnom, mert nincs jobb megoldás!*

— Hát igen, asszonyom . . . elválik . . . Igaz, ilyen fájdalmas esetekben még az Egyház is megengedi az ú. n. «ágytól-asztaltól» való elválást, vagyis feloldja attól az eskütől, amelyet a házasság felvételekor tett, hogy a másikat «holtomiglan-holtáiglan el nem hagyom». Így az Egyház is elválasztaná Önt, — de persze egy újabb házasság nem lehetséges!

— Ah, erre nem is gondolok. Elég volt ennyi! Dehogy mennék én férjhez még egyszer!

— De tessék csak végiggondolni az egész lépést, végig annak minden következményét. Mindenekelőtt is a saját lelkére gondoljon. Most ugyan úgy érzi — és eszébe sem jutna arra gondolni, hogy ez másképp lesz —, hogy sértetlenül megtartja azt a teljes önmegtartóztató életet, amire kötelezni fogja magát a férjétől való különélés. De milyen óriási fegyelmet fog ez követelni! Milyen sok ostoba beszédet kell majd hallania, hogy «fiatal vagy még és ilyen bolondul élsz». Ellen tud majd állni mindig ennek a tömérdek támadásnak?

— Sokszor fogok gyónni menni és áldozni; így, hiszem, minden rendben marad.

— Az igaz. Így rendben maradhat — a saját lelke. De gondolt-e arra is, mi lesz a férjével?

— Mi lesz? Ő máris elhagyott és máris elbukott.

— Igaz. De ha megbocsájt neki és elfelejt mindent, — ó, milyen nehéz lesz! — de ha megbocsájt, akkor még fölemelkedhetik. Hanem ha most szétmennek, benthagyja őt egy olyan szakadékban, ahonnan talán nincs többé számára menekvés. Hiszen azt mondotta, hogy valamikor férje is vallásos volt. Ebben lehet még remélni. Igaz, megtántorodott. De ha most bocsánatot kér . . .

— De, mondja, Tisztelendő Atyám, hát el lehet ezt valaha felejteni? . . .

— Nos, igen, erről nincs szó. Az emlékeket kitörölni és az érzelmeket kormányozni az embernek nem mindig sikerül. De a szándék! Az akarat! A megbocsátó készség! A bűnbánó visszafogadása! És még nem is szóltam a legsúlyosabb felelősségről, amit az elválással magukra vennének: a gyermekek sorsáról.

— Ah, én ezt jól érzem. Hiszen, hogy eddig is kitartottam, a gyermekekért tettem.

— És meg fogja tenni ezután is! Mert nem akarhatja, hogy apátlan-anyátlan árvákká legyenek szegények már apjuk-anyjuk életében. Nem akarhatja, hogy mint kártyavár omoljék össze lelkükben ifjú idealizmusuk. Nem akarhatja azt a szörnyű tragédiát, amin keresztülmennek az elvált házastársak gyermekei s aminek annyi gyermeki lélek elzüllése a következménye.

b) Érzem — Testvéreim —, hogy egyesek talán szeretnének közbeszólni az asszony javára. Közbeszólni és megkérdezni:

— Dehát miért nem köthet legalább az ilyen szerencsétlen ártatlan fél másodszor is házasságot? Az az első nem sikerült, nem volt benne boldog. Miért nem köthetne másodszor? *Hát nincs neki joga a boldogsághoz?*

Hányszor hallja az ember ezt a méltatlankodást! És az illetők talán nem is gondolják, mennyire nem keresztényi módon beszélnek. Igen, a keresztény ember is boldog akar lenni, — de csak az Isten gondolata szerint és nem annak ellenére! Az Isten gondolata pedig ebben a kérdésben is — mint minden másban — egybeesik az emberi társadalom érdekeivel, a közjóval. Az emberiség érdeke, a közjó megóvása pedig fölötte áll az egyén boldogságának, az egyén érdekeinek, sőt az egyén szenvedéseinek is.

«Mit törődöm én azzal a bizonyos közérdekkel? — kiált fel erre elkeseredetten némelyik ember. Én a magam javával törődöm!»

Nem, Testvéreim, ezerszer nem! Mikor kitör a háború, bizony frontra visznek mindenkit, — mert így kívánja a haza érdeke. «Mit törődöm én a haza érdekével? Én meg fogok onnan szökni!» Szabadna-e bárkinek is így beszélnie? Dehát azt meg szabad mondania, hogy mit törődöm én a köz érdekével, én bizony meg fogok szökni a családi élet frontjáról?

B) Sajnos, vannak, akik megszöknek. Vannak, akik nem tartják meg az Isten határozott parancsát és **új házasságra lépnek előbbi házastársuk életében.**

a) Tudjátok, mi ennek a következménye? Egy ilyenfajta beszélgetés:

— Amit a katolikus Egyház csinál, az már mégis hallatlan! *Gyónni voltam és nem oldoztak fel!* Krisztus ezt a szívtelenséget nem tanította! Krisztus megbocsátott még a házasságtörő asszonynak is... Hol van maguknál a krisztusi szeretet?...

Így méltatlankodik és pattog előttem egy hölgy és alig enged szóhoz jutni.

— Kérem, asszonyom, a «föl nem oldozás» olyan megdöbbentő szó, olyan fájdalmas büntetés, hogy ahhoz egyetlen egy gyóntató sem nyúl a legvégsőbb kényszer nélkül. Ha tehát Önt valóban nem oldozták föl, akkor kellett lennie egy olyan dolognak...

— Olyan dolognak? Hát azt gyóntam, hogy második férjem van.

— Nos, látja, kérem, milyen méltatlanul pattog és botránkozik a gyóntatója ellen! Sehol a világon nem találhat gyóntató atyát, aki önt feloldozhassa.

— Ugyan miért nem? Ha én megbánom bűneimet? Hát Krisztus a házasságtörő asszonyt nem oldozta föl?

— Már másodszor hivatkozik arra a bűnös asszonyra! Pedig ha elolvasta volna azt a történetet a Szentírásból, látná, mennyire nem maga mellett szól az az eset. Hát nem tudja, mit mond neki az Úr a feloldozáskor? «Menj el, és többé ne vétkezzél». (Ján. 8, 11.) Ime, ez a föltétele a föloldozásnak: Többé ne vétkezzél. Igaz, elestél, gyönge voltál, de többé úgy-e nem teszed? Hanem, maga, asszonyom, éppen *ezt* nem ígérheti meg és éppen *ezért* nem kaphat feloldozást. Sem paptól, de sem Krisztustól nem kapna. Mert együtt él egy férfivel, aki Krisztus szerint nem férje, akivel tehát a házas-

élet gyakorlása állandó súlyos bűn. Már most ítélje meg maga, hogyan nyerjen feloldozást, aki azt mondja: Sokszor elkövettem a bűnt, és kérek feloldozást, bár igaz, hogy továbbra is így fogok élni . . .

— Ugyan, kérem! Honnan tetszik azt olyan biztosan tudni, hogy Krisztus szerint is az nekem nem férjem?

— Honnan? Magától Krisztustól. Legyen szíves, nyissa majd ki otthon Szent János evangéliumát a negyedik fejezetnél és olvassa el azt a beszélgetést, amelyet az Úr folytatott Jákob kútjánál a samariai asszonnyal, aki most már a hatodik férfival élt. «Mondá neki Jézus: Menj, hívd el az uradat és jöjj ide. Felele az asszony és mondá: Nincs uram. Mondá neki Jézus: Jól mondád, hogy nincs urad. Mert öt urad volt, és akid most van, nem urad; ezt igazán mondtad». (Ján. 4, 16—18.)

Itt az asszony mintha egy pillanatra belátná hibáját. Elcsendesedve révedezik maga elé és halkan kérdi:

— Dehát akkor mit csináljak? Elhagyjam ezt a második uramat? . . .

— Látja, kérem, most rátalált az egyetlen megoldásra.

— Nem kérem, erről szó sem lehet, — pattan fel újra. Már tíz éve élünk együtt. Erről szó sem lehet! De én gyónni szeretnék! Hát igazán nincs más mód rá?

— Nincs, asszonyom!

— Kegyetlenség! Ez egy olyan kemény és nehéz elve a katolikus vallásnak, amibe az még bele fog pusztulni. Én is elhagyom emiatt a hitemet.

— Emiatt hagyja el a hitét? Szóval azért nem igaz a katolikus vallás tanítása, mert ilyen szigorúan hirdeti Krisztus parancsát? Hát nem éppen olyan-e ez a makacskodás, mint mikor a tanító szigorú egy kisfiúhoz, az pedig mérgében azt mondja: Most már azért sem hiszem el, hogy kétszerkettő négy! Igaz: e miatt az elv miatt sokszor sokan szenvednek; de hogy egy elv kemény-e és nehéz-e, nem ez a döntő.

— Nem ez? Hát mi?

— Az, hogy az az elv igaz-e, jogos-e? Hogy annak betartása az Isten parancsa-e? Meg az emberies életnek nélkülözhetetlen alapja-e? Meg hogy az emberies élet lendületes, magasabb perspektívája, a közjó arra úgy rászorul-e, mint egy falat kenyérre, mint a lélekzetvételre? Mert ha így áll a dolog — pedig a házasság felbonthatatlanságánál így áll —, akkor emellett ki kell tartani még akkor is, ha ez az elv egyesek életében fájdalmat és tragédiát okoz.

Az asszony azonban erre dacosan feláll, elmegy és csakugyan elhagyja vallását. Egyházunk pedig fájdalmas szívvel néz utána, amint Krisztus nézett az eltávozó hitetlenkedő tanítványok után (Ján. 6, 67.), de épúgy nem vonhat vissza egyetlen szót sem a törvényből, amint nem vont vissza Krisztus sem szavából egyetlen betűt sem.

C) Elmondjak még egy újabb esetet is? Sajnos, vannak még fájdalmasabbak is. Vannak esetek, amikor az illetők már nemcsak méltatlankodnak, hanem egyenesen gyanúsítanak is. **Könnyen és felületesen ítélkeznek az Egyház eljárása fölött!** Pattognak, vádolnak és amikor az ember világosságot vet a kérdésre, — elhallgatnak.

Egészen magából kikelve jön hozzám egy férfi és méltatlankodva lihegi:

— Hát kérem, ez már mégsem járja! Még az Egyház is a gazdagok pártján van! Tegnap esküdött az egyik kollégám, gazdag fiatalember, ebben és ebben a plébániatemplomban; pedig a menyasszony egyszer már férjhez ment! Hát mi ez? A gazdagoknak lehet? Csak a szegényeknek nem?

Alig jutok szóhoz.

— Bizonyára meghalt az első férje.

— Dehogy halt meg! Magam is ismerem. Előkelő állású hivatalnok. Ott voltam az első esküvőjükön is.

— Hát akkor . . . kérem . . . most nem tudok rá felelni. Majd utánanézek a dolognak.

Utánanézek. És mi derül ki? Az, hogy az első esküvő csakugyan megtörtént, de az első perctől sem volt érvényes. A leány t. i. semmiképen sem akart ahhoz a fiúhoz hozzámenni. Két évig tiltakozott minden erejével. Végre is az anyja az utcára kidobta és halálosan megfenyegette. Szegény leány ellenállása erre megtört, odaállott az oltár elé és kimondotta, hogy «akarok hozzámenni», pedig nem akart! Még akkor sem akart! Eszeágában sem volt! Persze, hogy nem lehet érvényes az ilyen házasság! De még itt sem helyes kifejezés az, hogy az Egyház «elválasztotta» őket — mert érvényes és befejezett házasságot nem lehet elválasztani —, hanem csak megállapította, hogy ha meg is volt az esküvő, házasság mégsem jött létre: a felek tehát szabadok és újra házasodhatnak.

*

De most már hagyjuk abba, Testvérek, ezeket a szomorú példákat! Sok fájdalmas tragédiára kellett rámutatni mai

beszédünkben. Vajjon ilyen lemondó, reménytelen hangulatban fejezzük-e be?

A világért sem!

Igaz, megdöbben a lelkünk, ha látjuk azt a mérhetetlen tragédiát, amit a házassági elválások zúdítanak az emberiségre. De ott állanak ezzel szemben a másik oldalon azok a boldog házasságok, amelyekben ma is élnek még sokan az emberek közül s amelyekben ma is épül a kultúra és az emberi társadalom.

Hála Istennek, vannak ma is ilyen boldog házasságok! Házasságok, amelyekben vallásos szülők és vallásos gyermekek istenfélelemben, kölcsönös szeretetben és áldozatos segítésben boldogan élnek együtt. Vannak önfeláldozó, áldott lelkű «egymás terhét hordozó» (Gal. 6, 2.) házastársak, akik az együtt töltött évtizedek alatt nemcsak lelkileg alakultak egymás hasonlatosságára, hanem öreg korukra akárhányszor még az arcukon is hasonló vonások jelennek meg. Vannak sokan — sokkal többen, mint a könnyelmű világ hinné —, akik hűségben élik és tartják szent esküjüket, amit az oltárnál tettek: «holtomiglan-holtodiglan», együtt dolgoznak, együtt halnak, együtt küzdenek és — együtt győznek.

És amikor egyiknek vagy másiknak üt az utolsó földi órája, bármily keserű is ez a válás, nem reménytelen. És én elhiszem, hogy igaz, amit egy ilyen házastársról olvastam; hogy halála előtt még egyszer megfogta forrón szeretett házastársának kezét és hosszasan szemébe nézve csak ennyit mondott: «Köszönöm az Istennek, hogy nekem adott téged».

Van is ezen köszönni való, Kedves Testvéreim! Van is hálálkodni valója annak, akinek az Isten egy ideális feleséget, ideális férjet adott!

És most kérem azokat a boldog hallgatóimat, akik megnyerték Istentől ezt a nagy kegyelmet, ne felejtsenek el imádkozni azért, hogy minél többen elnyerjék azt mások is, és így a harmonikus házasságok és áldott családi szentélyek alapján fölépülhessen egy szebb és boldogabb emberi élet a földön, és sok mennyországi polgárt nyerjen onnan az örök élet az égben. Amen.

XII.

A boldog házasság.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Utóbbi beszédeimben oly sok szó esett a szerencsétlen házasságokról és a családi boldogtalanságról, hogy éppen ideje, hogy végre a boldog házasságról is beszéljek és a családi boldogságról.

— Családi boldogság! — kapja föl elejtett szavamat talán sok kiábrándult ember. Családi boldogság? Ó, igen, én is ilyenről álmodoztam, amikor a menyasszonyommal ott térdeltem a gyertyafényes oltárnál és az esketŏ pap stólával összefűzte kettőnknek remegő kezén. Olyan lágyan búgott az orgona, olyan virágos volt az oltár, olyan meleg ígéretekkel teljes az új élet! De ma? Mi maradt ma mindebből? Mi vált valóra mindebből a reménykedésből? . . .

— Igaz, igaz . . . És én mégis csak a boldog házasságról fogok beszélni. Meg foglak kérdezni, Testvérem, aki ilyen keservesen panaszkodol: Mondd, neked nincs-e semmi felelősséged abban, hogy mindebből a reményedből olyan édeskevés vált valóra? Nem azt hitted-e, hogy a házasság megkötésével már megkaptad a kész boldogságot is? Pedig azt nem kapja meg senki! Te is csak lehetőséget kaptál hozzá. Fölkaptál egy feladatot, amelyet aztán magadnak kellett volna megvalósítanod. De éppen az volt a baj, hogy te magad nem dolgoztál azon, hogy meg is valósuljon a te boldog házasságod. Az volt a baj, hogy már kész dolognak hitted, aminek elkészültén tulajdonkép neked kellett volna sokat közreműködnöd. Az volt a baj, hogy nem jól bútoroztad be az új családi otthonodat.

— Nos, ezt már végkép nem értem, — feleled talán erre. Hogy nem jól bútoroztam be az új családi otthonomat? Hiszen a legelső műasztalos tervei nyomán készült minden bútordarabom!

— Igen, igen, ezt elhiszem. De vajjon megvan-e az a három bútordarab az otthonodban, amelyik tulajdonkép egyedül nélkülözhetetlen a családi boldogsághoz?

— Három bútordarab? Erre igazán kíváncsi vagyok, mi az a három bútordarab?

— Éppen erről lesz szó a mai beszédemben. Úgy-e, a fiatal házasoknak mindenfelé ajánlgatják, hogy hol szerezzék be bútoraikat. A mai beszédben én is ajánlok nekik három bútordarabot. Három csodás erejű bútordarabot. Bármilyen szegények lennének is, erre telik még nekik is, és ha megszerzik: boldog lesz családi életük. Viszont legyenek bármilyen gazdagok is, ha ez a három bútordarab hiányzik az otthonukból: nem lehet boldog a házaséletük.

Melyik tehát az a három bútordarab, amelyik nélkül nincs családi boldogság?

A családi asztal, a családi feszület és a bölcső. Ma elég lesz az első kettőről elmondani a tudnivalókat; a harmadiknak majd két külön beszédet is fogok szánni.

I. A családi asztal.

A) Azt hiszem, nem is kell külön megemlítenem, hogy mikor az első szükséges bútordarabot a «családi közös asztal» névvel jelölöm meg, tulajdonképpen a házastársi **közös élet egész problémakörére gondolok.**

a) A családi asztal tehát nemcsak azt a fizikai helyet jelenti, ahová szeretettel gyűl össze az egész család és ahol felvidul a munkából fáradtan hazatérő apa; hanem jelenti sokkal inkább *azt a lelki közösséget, azt a teljes lelki harmóniát és egybeolvadást,* ami a boldog házasságnak nélkülözhetetlen alapja s ami két oszlopon épül fel: a tekintélyen és a szereteten. Mert valóban a tekintély és szeretet helyes összeegyeztetésén fordul meg a családi boldogság.

b) A család ugyanis nem egylet, nem részvénytársaság, nem szövetkezet, *hanem élő organizmus.* Az organizmus életének pedig olyan alaptörvényei vannak, amiken változtatni nem lehet. Lehet az élő szervezeteket erősíteni, fejlődésüket elősegíteni, működésüket megkönnyíteni, — de csak egy feltétel mellett: ha nem nyúlunk azokhoz az alapokhoz, amelyeken épül az egész életük.

Ilyen alapvető tétel pl. a házasságban a felek elválaszthatatlansága, a házasság felbonthatatlansága, mint erről az előbbi beszédekben bőven volt szó. Nem házasság az, amelyik felbontható.

De hogy a házas élet zökkenő nélkül folyjék, hogy annak

talaján virágba fakadhasson mindaz a boldogság és öröm, amelyet a keresztény házasság eszménye magában rejt, ahhoz egy másik alapvető tételnek megvalósítása is szükséges. És ez: a kellő rend és munkamegosztás a család tagjai között, vagy más szóval a tekintély és szeretet kellő érvényre juttatása.

B) **A családi közös asztalnak első szilárd lába tehát a tekintély elve.**

a) Ezt az elvet világosan hirdeti Szent Pál, mikor az efezusiakhoz írt levelében ezt a parancsot adja: «*Az asszonyok engedelmeskedjenek férjüknek, akárcsak az Úrnak, mert a férfi épúgy feje az asszonynak, mint Krisztus az Egyháznak*». (Ef. 5, 22. 23.)

Persze, mikor a nők Szent Pálnak ezt az előírását hallják, esetleg így fognak szólani:

«Hát még a kereszténység sem ismeri el, hogy a nő egyenrangú a férfival? Nem elmaradt dolog-e a nőtől ma is engedelmességet követelni a férje iránt? És nem fog-e a férj visszaélni ezzel a parancsoló hatalmával?»

Sajnos, be kell ismernünk, hogy csakugyan vannak férfiak, akik viselkedésük és felfogásuk miatt valóban nem méltók arra, hogy ők legyenek a család feje. Azt is beismerjük, hogy a férfi visszaélhet a parancsolás gondolatával. És hogy a kereszténység követelése ennek ellenére sem lealázó a nőre, sőt ellenkezőleg: a családi boldogságnak egyenesen biztosítása, azt mindjárt belátjuk, ha jól értjük, mit nem jelent a feleség engedelmessége és mit jelent.

b) Mindenekelőtt is nem jelenti azt, mint hogyha a nő nem lenne teljesen egyértékű, egyenjogú, egyenlő méltóságú a férfival. Erről természetesen nincs szó.

Nem jelenti azt sem, mintha a nőnek teljesítenie kellene a férfiú minden szeszélyét és kívánságát, olyanokat is, amiket a női méltóság megalázása nélkül, vagy bűn nélkül megtenni nem is lehet.

És nem jelenti azt sem, mint hogyha a férjnek szabad lenne úgy bánnia a feleségével, mint valami kiskorú, éretlen gyermekkel, össze-vissza ugráltatni, szekirozni, bosszantani . . .

Nem, minderről nincs szó!

Dehát akkor mégis mit jelent Szent Pál szava, amely a nőtől engedelmességet követel?

Azt jelenti, hogy a józan rend és családi boldogság nem egyeztethető össze a léhák által propagált jelszóval, «a feleség

emancipációjával», annak egyik formájával sem: sem a fiziológiai, sem a gazdasági, sem a szociális emancipációval.

A fiziológiai emancipáció azt jelentené, hogy a nőnek joga van kihúzni magát a feleség és anya méltóságával együttjáró terhek alól, — ezt ítéli el a kereszténység.

A gazdasági emancipáció azt jelentené, hogy a feleségnek joga van a férjétől különálló gazdasági ügyeket folytatni férje tudta nélkül és akarata ellenére is és a családdal mitsem törődni, — ezt is elítéli a kereszténység.

A szociális emancipáció pedig abban állana, hogy a nőnek joga van szűknek érezni a családi szentély falait, otthoni feladatait elhanyagolni, férjével s gyermekeivel mitsem törődni, örökös külső szereplésre és feladatokra vállalkozni, — ezt sem engedheti meg a kereszténység.

Nem engedheti meg, mert bár a férj a család feje, de a nő meg a család szíve; a szívet és a fejet pedig egymástól függetleníteni, egymástól emancipálni, egymástól elszakítani halálos veszedelem nélkül nem lehet.

Ahol két ember él együtt, már okvetlenül kell, hogy az egyik vezessen, irányítson, «parancsoljon». Amelyik családban nincs meg ez a «parancsolás» és «engedelmesség», az a család előbb-utóbb föl is bomlik. Az «engedelmesség» abból származik, hogy valaki «enged». Ki enged? «Az okosabb enged». És ennek az okosabbnak a nőnek kell lennie.

Sajnos, a leányok gyakran úgy képzelik a házasságot, hogy az egy nagy lakodalom, amikor «Henchidától Bonchidáig folyt a sárga lé s utána boldogan éltek, míg meg nem haltak». Hát ez az életben soha sincs így! Abszolút harmónia nincs a világon s előbb-utóbb kisebb nézeteltérések támadhatnak a legmegértőbb élettársak között is, mikor aztán valakinek engednie kell! S ez a valaki a nő kell, hogy legyen. Mert ha valahol ideálisan boldog házasságot látunk, figyeljük csak meg, s rájövünk, hogy az asszony az okosabb, aki elsimítja a bajokat. Veszedelmes felfogás tehát, ha a leányok azt képzelik, hogy majd a jövendőbelijüket ők fogják megregulázni s mindig minden úgy lesz, ahogy ők szeretnék.

c) Azonban — Testvéreim —, hogy ezt az engedelmességet senki emberhez méltatlan rabszolgaságra ne magyarázza, arról is gondoskodik Szent Pál, mikor azt mondja, hogy «*a férfi épúgy feje az asszonynak, mint Krisztus az Egyháznak*». Ez a gondolata egész világosan mutatja, hogy a feleség engedelmessége tulajdonkép nem is embernek szól, hanem Krisztusnak. Az asszony Krisztus miatt engedelmes-

kedik férjének; egész természetes tehát, hogy csak olyan dolgokban engedelmeskedhetik, amiket Krisztus is jóváhagy és megenged.

Ha ezt megfontoljuk, végleg elmúlik minden árnyéka az aggodalomnak, hogy nem lealacsonyító-e az asszonyra ez az engedelmesség. Vajjon lealacsonyító-e az Egyházra, hogy Krisztusnak szót fogad? Már pedig szóról-szóra ezt írja Szent Pál: «Amint az Egyház Krisztusnak alá van rendelve, úgy az asszonyok is mindenben férjük alá». (Ef. 5, 24.)

Csak az ilyen magasztos felfogás mellett valósulhat meg a házas életben az a «szentség» és «tisztesség», amelyet Szent Pál világosan megkövetel, mikor írja: «Mindenitek tudja tartani a maga feleségét szentségben és tisztességben, nem a vágyódás szenvedélyében úgy, mint a pogányok, akik nem ismerik az Istent». (Tess. I. 4, 4. 5.)

Jaj, Szent Pálnak hány mai családot kellene «pogány»-nak neveznie! Hiszen, íme, mennyire követeli, hogy a keresztény férj úgy éljen keresztény feleségével, hogy az asszonyhoz való viszonyában is szentség és tisztesség nyilvánuljon meg, vagyis mindketten adják meg egymásnak azt a tiszteletet, szeretetet, finomságot, ami szentéllyé teszi a családi életet.

C) Mindaz azonban, amit eddig elmondottunk, a boldog házas élethez szükséges közös családi asztalnak csak az egyik lába: a tekintély. Hogy azonban az az asztal erősen álljon, **épúgy szüksége van a másik lábra is: a szeretetre.**

a) És azok a nők, akik talán még mindig aggodalommal gondolnának Szent Pálnak engedelmességet követelő szavára, bizonyára megbékülnek vele, ha elolvassák a mondat folytatását is. Mert igaz ugyan, hogy Szent Pál az asszonyoktól engedelmességet és alárendeltséget követel, viszont azonban a férjeknek meg így ír: «*Ti férjek, szeressétek feleségteket, amiképp Krisztus is szerette az Egyházát és önmagát adta érette a végett, hogy megszentelje és megtisztítsa*». (Ef. 5, 25. 26.)

Ah! Ez már más! Így már látom a teljes keresztény gondolatot! A szent kereszténység, mint a társadalmi rend legfőbb őre, elítéli mind a zsarnokságot, mind a forradalmat; elítéli az állami életben is, de el a családban is.

Amilyen fontos alapja a családi életnek az engedelmesség és tekintély, éppen olyan fontos a szeretet is. Az engedelmesség megvéd a forradalmi zűrzavartól, de a szeretet megvéd a zsarnokságtól.

b) Ha tehát hirdeti is Szent Pál, hogy a férfi a család feje, de nem hirdeti, hogy a családnak zsarnoka! *Csak úgy*

feje a férj a nőnek, mint Krisztus az Egyházának! A férjnek tehát ugyanazt az áldozatos, határt nem ismerő, saját vérét ontó, életét feláldozó szeretetet kell tanusítania felesége iránt, mint amilyen szeretettel Krisztus föláldozta életét az Egyházért. A férjnek épúgy készen kell lennie, ha kell, életét is föláldozni feleségéért, amint Krisztus feláldozta életét az Egyházáért.

Ó, ez már más! A házastársak viszonyának ez az emelkedett felfogása mennyire más, mint amit a regények hirdetnek és a szerelmi énekek zengedeznek! Milyen más ez az evangéliumi szeretet! Amaz az érzékek szerelme, mely kimerül kedveskedő szavakban, üres hízelgésekben, tűzijátékos nagyotmondásokban, — de úgy enyészik el, mint egy felsistergő rakéta az éjben. Emez ellenben — az evangéliumi szeretet — mély, tiszta, szent, áldozatos, kitartó, nem szavakban áradozik, hanem tettekben nyilvánul meg.

c) Mennyivel több lenne ezen a földön a boldog házasság, ha el nem felejtenők, hogy *csak ez az áldozatos egymás iránti szeretet biztosítja a boldog házasságot!*

Az emberek — sajnos — erre gondolnak legkevésbbé. Kérdezzük csak meg az esküvője előtt akármelyiket: «Mondd csak, miért akarsz megházasodni?»

«Miért? Azért, hogy boldog legyek!»

Nem így felelne-e a legtöbb ember? Pedig éppen a házasságnak ez a sekélyes, külsőséges felfogása az oka a legtöbb családi tragédiának! A házasságról csak az gondolkodik helyesen, aki a szenvedés gondolatát is fölveszi abba. A boldog házasság perzsaszőnyege nemcsak az öröm és élvezet derűs fonalaiból szövődik, hanem épúgy hozzátartoznak ahhoz a szenvedés, önfegyelmezés, elnézés és megbocsátás komolyabb színei is.

Lásdd be tehát, hogy akkor leszel boldog, ha a másikat boldoggá teszed, ha elfelejted, ami neked kellemes és azt nézed, mi kellemes a másik félnek. Akkor leszel boldog, ha elkészülsz arra, hogy ahol két ember él együtt, ott surlódások okvetlenül lesznek, és ezekre bőven kell majd öntened az elnézés olaját.

Hát elfelejtenéd, hogy a házasságot oltárnál kötik? Az oltár pedig az áldozat helye és örökös figyelmeztetés mindkét félnek: Kölcsönös áldozat nélkül nincs boldogság!

«Legyetek egymás iránt gyengédek, . . . egymást megelőzők» (Róm. 12, 10.) momdja egy helyen a Szentírás. Megelőzők fínom, gyöngéd szeretettel, tapintatos figyelemmel,

egymás rejtett vágyainak kitalálásával, esetleg saját magatok óhajának feláldozásával is. Ha pedig mindketten így gondolkodtok, akkor erősen fog állani az első családi bútor, a közös asztal, és meg fog valósulni a költő szava:

Dicsérsz kedves, hogy olyan jó vagyok,
És meg lehet, hogy az vagyok valóban.
De ne köszönd azt énnékem, — szíved
Annak forrása, bennem ami jó van.
Avagy talán a földnek érdeme,
Hogy úgy terem gyümölcsöt s virágot?
Teremne-e csak egy fűszálat is,
Ha nem sütnének rá a napsugárok?

(Petőfi.)

Ime, ezt jelenti az első szükséges családi bútordarab: a közös családi asztal.

II. A családi feszület.

Amit azonban eddig elmondottam, magában még nem volna képes biztosítani a házas élet zavartalan boldogságát. A közös családi asztal szükséges bútordarab ugyan a boldog otthonhoz, de magában nem elégséges. Legalább is annyira szükséges bútordarab a másik is: **a feszület.**

A) **Ezt a feszületet szószerint is értem: fizikai értelemben is.**

a) Nem tudok elképzelni valóban keresztény családi szentélyt anélkül, hogy *annak falán kellő tiszteletthelyet ne kapjon Krisztus urunk áldozatos halálának örök emlékeztetője: a szent kereszt is.*

A feszület azzal, hogy állandóan emlékeztet Krisztus szenvedésére és áldozatára, a családi otthon erősítőjévé és vigasztalójává válik. Hiszen hányszor tapasztalják a házastársak, mennyire igaza van a közmondásnak: «Nagy dolgokon épül a házas élet boldogsága és kis dolgokon törik össze. «Mennyi betegség, mennyi csapás keresheti föl a családot, mennyi nélkülözés, mennyi súrlódás fordul elő a legjobb házastársak között is, amiken csak az Úr Jézus keresztjének szelleme tudja átsegíteni őket!

b) Hányszor tapasztalják a házastársak, mennyire igaza van a másik közmondásnak is: «*Der Ehestand ist ein Kreuzorden*», «aki házas ember, az a keresztes lovagrendbe tartozik», — de milyen áldás, ha ilyenkor tekintetük a keresztre eshetik, és ha eszükbe jutnak a bölcs szavak, amiket *Mária*

Terézia intézett leányához, Mária Christinához: «Vernachlässige nie die Pflichten der Religion; im Ehestande bedarf man mehr, als sonst des Gebetes und der Hilfe Gottes», «el ne hanyagold a vallási kötelességeket, mert a házasságban még inkább rászorulunk az imára és Isten segítségére, mint máskülönben».

Valóban: nézeteltérés, súrlódás, véleménykülönbség elkerülhetetlenek ott, ahol többen élnek együtt; hiszen a «fazék meg fedő könnyen összezörrennek». Azonban ha ilyenkor a házastársak tekintete a keresztre esik, meghallják onnan a Szentírás figyelmeztetését: «Hordozzátok egymásnak terhét, s igy teljesíteni fogjátok Krisztus törvényét». (Gal. 6, 2.) És akkor beteljesedik rajtuk a Szentírás másik szava is: «Az Úr veletek van, mivel vele voltatok. Ha keresítek őt, megtaláljátok, ha azonban elhagyjátok, elhagy titeket». (Krón. II. 15, 2.)

B) De ezzel már előttünk áll az a mélyebb gondolat is, amit a családi feszülettel, mint szükséges bútordarabbal, jelezni akarnék: **az igazi vallásos gondolkodás és azokból fakadó önfegyelmezés, önnevelés és önuralom.** A feszület legyen necsak a falon, hanem éljen a házastársak lelkében is! A házasság boldogságának biztosítása végett hányszor van erre szükség!

Csak néhány példát említek:

a) Vannak idők, néha hosszú hónapok, talán évek is, amikor *a házastársaknak ép olyan önmegtartóztató életet kell élniök, mintha nem volnának házasok;* így pl. a beteg az egyik fél, vagy a kötelesség sokáig távol szólítja a másiktól, vagy ha anyagi körülményeik miatt nem tudnak az Istentől több gyermeket elfogadni. Ha ilyenkor nincs meg a szükséges vallásos önfegyelmezés, azonnal kész a bűn, — de ezzel kész a családi boldogság megásott sírja is!

Már most kik tudják megvalósítani ezt a kényszerű önmegtartóztatást? Csak azok a házastársak, akiknek lelkében is él a feszület. Viszont akikből hiányzik a mélyebb vallásos gondolkodás, persze, hogy elviselhetetlenül szűknek fogják találni az erkölcsös házasság kereteit!

b) De nemcsak az erkölcsi téren, *hanem anyagi vonatkozásban is mennyi önlegyőzést és önmegtagadást kell tanusítani a mai megélhetési nehézségek miatt!*

Haydn-nak «A teremtés» című oratóriuma végén, mint valami kiáltó figyelmeztetés hallatszik ez az ige: «Ó, boldog pár, örökre boldog, hacsak hamis vágyakozás félre nem vezet

titeket, hogy többet ne akarjatok kívánni, mint amitek van, és többet ne akarjatok tudni, mint amennyit kell».

«Hogy többet ne akarjatok tudni, mint amennyit kell», — ez a veszedelem nem sok mai embert fenyeget. De annál több család nyugalmát s harmóniáját dúlja fel a másik: «Többet ne akarjatok kívánni, mint amennyi van!»

Lemondás, szerénység, megelégedés, kevéssel beérés . . . melyik feleség tudja ezt megtenni? Csak az, akinek lelkében él az önmegtagadó Krisztus szeretete. Aki ezt nem tanulta meg a szerény Krisztustól, az tékozlóvá és mérhetetlenül követelő lesz és ezzel megint sírját ássa a családi boldogságnak.

c) És hogy valóban ilyen erős asszonyok legyenek a mi édesanyáink, *nem ártana náluk a Mária-tiszteletet is kissé elmélyíteni éppen erről az oldaláról.*

A Mária-kultusz egyik legpoétikusabb és legmelegebb megnyilvánulása a katolikus vallásos életnek. De a Boldogságos Szűzet — sajnos — akárhány leány és asszony folyton csak egy alakban képzeli el: szép fehér-kék ruhában, szőke fürtökkel, szemeit elragadtatva az égre emelve.

Pedig nem ez a teljes Mária-eszménykép! Ehhez hozzátartozik az a Mária is, aki fáradságot nem ismerve, hegyeken, völgyeken gyalogol át, csakhogy Erzsébetnek segítségére lehessen a Keresztelő Szent János születését követő napokban. Hozzá tartozik az a Mária is, aki mosolygó arccal tűri gyermeke mellett és gyermekéért a betlehemi istálló hideg kövezetét és az egypitomi menekvés nélkülözéseit. És hozzátartozik az a Mária is, aki hősi lélekkel áll elvérző Fiának keresztje alatt.

Ime, a boldog házassághoz mennyire tanuságos, szükséges bútordarab a kereszt!

d) De szükséges a feszület által jelképezett vallásos gondolkodás még egy újabb jelentésben is: *szükséges egymás örök életének biztosítására.* A legszebb, házastárshoz legmagasztosabb feladat: törődni nemcsak egymás földi sorsával, hanem örök boldogságával is!

Ez az egyetlen kérdés, amelyben szabad a feleségnek féltékenynek lennie! Legalább ezt tanítja *Szent Ágoston*, mikor így ír: «Az asszonyok legyenek féltékenyek férjeikre, de ne a testük miatt, hanem férjük örök üdvössége miatt. Erre biztatlak titeket, ezt ajánlom, ezt parancsolom: a püspök parancsolja, Krisztus parancsolja általam!»

Nagy öröm az is, ha a feleség azt mondhatja férjének:

«Neked köszönöm, hogy az életben erős támaszom van és ilyen jó gyermekeim vannak». Nagy öröm az is, ha a férj azt mondhatja feleségének: «Neked köszönöm, hogy ilyen megértő élettárshoz és meleg otthonhoz jutottam». De mindennél nagyobb öröm lesz, ha egyszer majd azt mondhatják egymásnak: «Neked köszönöm, hogy az örök életre eljuttottam».

*

Kedves Testvéreim! Mikor aztán most a beszéd végén elvonul előttem az a sok követelmény, ami a boldog házassághoz szükséges, bizony be kell ismernem, hogy a boldog házasságot biztosítani nem könnyű feladat.

Mint elfogulatlan félnek, mint papnak, akihez sokszor jönnek a hívek panaszaikkal, be kell ismernem: *Bizony, nem könnyű dolog jó feleségnek lenni!* Bármilyen fáradtan és morcosan jön is haza a férj, mindig kedvesen, mosolyogva fogadni. Bármilyen szeszélyes és ideges, lehetőleg észre nem venni, hanem azonnal teljesíteni mindent, még amit csak gondolt is. Bármilyen nyűgös is a kis baba és csíntalan a nagyobbik és szeleburdi a harmadik, mindegyiket mindig szeretettel gondozni. Bármilyen heves a kamaszodó fiú és ha mindennap tízszer is összevész testvéreivel, mindig türelemmel tenni köztük igazságot. És akkor még érteni a konyhához! És a háztartáshoz! És a takarításhoz! És a takarékossághoz! És a mosáshoz és stoppoláshoz! Reprezentáláshoz és vendéglátáshoz... Valóban: nem könnyű jó feleségnek lenni!

De ugyebár, nem veszitek zokon, ha kimondom a megállapítás második felét is: *Bizony, nem könnyű dolog jó férjnek sem lenni!* Bármilyen nehéz a mai világ, mindig előteremteni a család anyagi szükségleteit: most új ruha kellene, most a szobát festeni kellene, most a gyermekeknek tandíj kellene, most ez kellene, most az kellene. És bármennyire lefoglalja is a kenyérkereset gondja, mégis mindig időt találni ahhoz, hogy az apa a családé is legyen, necsak a hivatalé; hogy tudjon együtt megjelenni a feleségével, együtt lenni a gyermekekkel. És bármint érzi is az élet súlyát, tudjon otthon letenni minden savanyúságot és idegességet; tudja észre nem venni, ha az ebéd kissé késik, nem pörölni, ha a kedvenc étele nem egészen sikerült, türelemmel venni elő folyton rakoncátlankodó gyermekeit... Valóban: nem könnyű jó férjnek lenni!

Dehát — Testvéreim —, ha sem a férjnek nem könnyű, sem a feleségnek nem könnyű, mi következik ebből? Az, hogy kell egy nagy Harmadiknak segítségét biztosítani: a házasfeleket egybekötő hatalmas Istennek segítségét.

És ez a mai beszédünk végső tanusága:

Két emberi út, amelyik az Isten kezében találkozik; két emberi sors, amelyik az Isten akaratából folyik egybe; két emberi szív, amelyik az Isten ritmusára dobban; két emberi élet, amelyet az Isten atyai keze tart össze, — **íme, a boldog házasság végső titka!** Amen.

XIII.

A gyermektelen házasság. (I.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Azon a helyen, hol a Boldogságos Szűz lakóháza állott, annak a szobának a helyén, ahol Szűz Máriának megjelent Gábor arkangyal és hozta neki az Isten hallatlan üzenetét és ahol Mária alázatos beleegyezésének pillanatában az Istenfia a Szűz méhében emberi testet vett magára, ezen az áldott szent helyen, Názáretben, ma egy templom áll, főoltárán ezekkel a szavakkal: «Verbum caro hic factum est», «az Ige itt lőn testté». A közénk jönni akaró Istenfia itt indult el emberi testben földi útjára.

Micsoda fönséges szavak ezek! Valahányszor az «Úrangyala» imádkozása közben kimondjuk ezeket, térdet szoktunk hajtani. De térdet hajt a misézö pap is, valahányszor a «Hiszekegy» imádkozásában e szavakhoz ér: «Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, et homo factus est», «és megtestesült a Szentlélek által Szűz Máriától, és emberré lett».

Emberré lett! Emberré lett az Istenfia! És amióta az Istenfia emberré lett, hogy mint gőgicsélő kis gyermek induljon el földi útjára, azóta valami csodálatos szépségben tündöklik előttünk minden útjára induló kis emberi élet: azóta szent dolog a gyermek. És amióta a Boldogságos Szűz Anya karjára vette isteni Gyermekét, azóta valami túlvilági dicsfény ragyogása ömlik el minden édesanya homlokáról: szent az édesanya méltósága is.

Csak természetesnek fogja mindenki találni, hogy a keresztény családról és az eszményi házasságról szóló beszédsorozatban ehhez a témához is el kellett jutnunk és több beszéden át ennél akarunk időzni: *A bölcső, mint nélkülözhetetlen családi bútor! A gyermek, mint a család lényeges alkotó része!*

Ha a házasság latin neve csak az volna, hogy «coniugium», «közös iga», akkor elég volna annak teljéhez és boldogságához az a két bútordarab, amelyről a mult beszédben volt szó,

s amely segít örömmel vinni ezt a közös igát: a családi asztal és a családi feszület.

De a házasságnak van egy másik latin neve is: «matrimonium». Ez pedig már egy egészen új feladatkörre utal: a gyermekekre és még egy újabb családi bútort tesz szükségessé: a bölcsőt. Hiszen mondjátok: láttatok ti már madarat, amelyik fészket rak csak azért, hogy üresen maradjon, vagy hogy egyetlen nyiszlett árva fióka nyöszörögjön benne? Nem! Ilyen madár nincs, ilyen állat nincs, — csak az ember! Csak az ember találta ki ezt a fából-vaskarikát: a gyermek nélküli családot!

Igen, erről is kell a katolikus szószéken beszélni, bármilyen kényes és nehéz téma legyen is. Hiszen megdöbbenve halljuk, hogy vannak jegyesek, akik az esküvő előtt megegyeznek egymással: «Gyermek pedig nem lesz, ez egész természetes!... Vagy legfeljebb, ha egy...» Vajjon túl kemény-e erre Szent Ágoston szava, amely ezt az életet nem házasságnak nevezi, hanem törvényes formákkal szentesített bűnös viszonynak?

Nem borzadunk-e meg, mikor halljuk, hogy vannak anyák, sőt nagyanyák, akik az esküvő előtt főleg azt kötik a leányuk meg az unokájuk lelkére a legnagyobb nyomatékkal: «Leányom, aztán légy okos! Gyermeknek nem szabad lenni! Érted? Nem szabad!»

Nos hát, ezeknek a mételyező felfogásoknak nyiltan szemébe kell néznünk! Rá kell mutatnunk, hogy a szándékosan terméketlen család olyan száraz fa, amely kivágásra ítéltetik; rámutatnunk, hogy a család fogalmához hozzátartozik a gyermek is; nem egy, nem kettő, hanem azon fölül. Persze, meg kell hallanunk azokat az ellenvetéseket és kifogásokat is, amiket a mai világban a gyermek ellen felhoznak.

Ez utóbbiak megbeszélésére már csak a legközelebbi beszédemben kerül sor. A maiban azt szeretném megmutatni, mily vétek a gyermek kizárása a családból. Vétek I. **az Isten ellen, II. vétek a gyermek ellen,** III. és **maguknak a házastársaknak józan érdekei ellen.**

I. Vétek az Isten ellen.

Mindenekelőtt is tehát határozottan rá kell mutatnom arra, hogy a szent kereszténység a házasság legelső céljául mindig a gyermeket jelölte meg és ma is imponáló bátorsággal emeli föl szavát egy világba kidobott jelszó ellen, egy

hihetetlenül léha divat ellen, amely egyre veszedelmesebb fokban kezdi fertőzni a házastársakat és aláássa a boldog családi életet, de egyben a nemzet erejét is. Ez a rettenetes jelszó, ez a léha divat: a félelem a gyermektől!

A) Fájdalommal kell megállapítanunk, **mennyivel szebb, nemesebb felfogás uralkodott erről a kérdésről még a kereszténység előtt is**, még a pogányok között is, még a Krisztus előtti népek között is.

a) Közismert pl. annak a pogány előkelő asszonynak, Cornéliának, esete, akihez gyémánttal-drágakővel teleaggatott barátnői érkeztek látogatóba és kényeskedve mondották: «De, kedvesem, mutasd már meg te is a te ékszereidet!» És erre ez a pogány hölgy előszólította gyermekeit: «Ime, az én legkedvesebb ékszereim!»

b) Azt meg külön említenem sem kell, *milyen nagyszerű gyermekszeretetet mutatott az Ószövetség népe*, ahol egyenesen szégyennek tartották a gyermektelenséget. Ma sem lehet megrendülés nélkül olvasni a Szentírásból azokat a forró imákat, amikkel a gyermektelen asszonyok fordultak Istenhez, gyermekért könyörögve.

B) Jön aztán a kereszténység és **még magasabbra fokozza ezt a nemes felfogást.**

a) Páratlan komolysággal beszél a szülőknek életet adó tevékenységéről, mert tudja, hogy az életadás erejét az ember megrendítő isteni bizalomból kapta és hogy ezáltal a szülők Isten teremtő munkájának válnak részeseivé. A házasélet és a házassági jog gyakorlása nemhogy megalázó vagy bűnös volna a kereszténység szemében, hanem egyenesen isteni vonást vesz rajta észre, a teremtő Isten munkatársainak megdicsőült vonását.

b) Életet adni! Ezt az ember soha sehol nem tudja megtenni, csak itt, ebben a pillanatban. Életet elvenni tud az ember ezerféleképpen. Életet rombolni tud ezer módon. Életet adni — nem tud, csak ebben az egyetlen pillanatban. Igaz, hogy itt is csak a testet adja, a szerszámot ahhoz a lélekhez, amelyet az Isten ennek az új emberi testnek keletkezési pillanatában Maga teremt közvetlenül és helyez el abba a pontocskánál is kisebb emberi testbe.

Ó, ha a házastársak mindig tudatában élnének ennek a gondolatnak, hogy ott van köztük a teremtő Isten; szinte érezni, amint ott lebeg fölöttük az ő lehelete; szinte hallani az angyal szárnyának suhogását, akit a teremtő Isten ebben a pillanatban küldött abba a picinyke emberi testbe!

C) Jött azonban a mai önző világ, és **gyökerestől felforgatta ezt a nemes felfogást!**

a) *Ez a világ csak kényelemről és élvezetről akar tudni,* de nem a vele járó áldozatról is. Az ilyen emberek előtt a gyermek nem «istenáldást» jelent többé, hanem «istencsapást», terhet, amelytől mindenféle mesterkedéssel meg kell szabadulni, csak meg ne zavarja a két felnőtt ember további élvezeteit!

b) Nos hát, a katolikus Egyház nem fél nyiltan és határozottan kimondani, hogy *Isten elleni bűn a gyermekek születését bármiféle mesterséges módon megakadályozni,* történjék ez bármiféle eszközökkel vagy emberi beavatkozással. Ez a házas életnek olyan megszentségtelenítése és lealacsonyítása, a természeti törvénynek és isteni tételes parancsnak olyan súlyos megsértése, amit a léha világ ugyan «józan előrelátásnak» és «életbölcseségnek» nevez, de amire az Egyház csak Szent Jakab apostol szavait tudja alkalmazni: «Ez nem felülről jövő bölcseség, hanem földi, érzéki, ördögi». (Jak. 3, 15.) Valóban ördögi bölcseség, mert az Úr az ördögöt nevezi «gyilkosnak kezdet óta». (Ján. 8, 44.) Ha Izaiás próféta ma élne, ezekről a házastársakról mondaná el, hogy szövetséget kötöttek a halállal, és szerződést a pokollal. (Iz. 28, 15.) És ha a Zsoltáros ma írna, bizonyára ezek fejére mennydörögné: «Szerette az átkot, érje tehát utól! Nem akarta az áldást, legyen tehát távol tőle! Úgy öltötte magára az átkot, mint a ruhát, hatoljon tehát belsejébe, mint a víz és járja át olajként csontjait! Legyen rajta úgy, mint a ruha, amely fedi és mint az öv, mely mindenkor övezi». (Zsolt. 108, 18., 19.)

Ugyan ki nem ismerne gyermektelen családokat, amelyeken mindez ijesztően beteljesedett? Néma bosszúló szellemek ijesztgetik őket: érzelmi és szellemi betegségek, kedvetlenségek, elhagyatottság és a nyugtalan lelkiismeret minden átka! Mert a gyermeket bűnös eszközökkel kizárni a családból, vétek már magának a teremtő Istennek megtiszteló megbízatása ellen is.

II. Vétek a gyermek érdekei ellen.

De ugyancsak vétek a gyermek érdekei ellen is.

Hogy a családhoz lényegileg hozzátartozik a gyermek, ezt valóban alig lehet józan ésszel kétségbe vonni. Ezért a legtöbb házastárs meg is tesz annyit, hogy egy gyermeket

mégis csak elfogad az Isten kezéből. De csak egyet! Legfölebb kettőt! Többet a világért sem! És nem jut eszükbe, hogy amikor különféle ürügyek hangoztatásával nem akarnak több gyermeket elvállalni, mennyit vétenek a mégis meglévő egy gyermek ellen.

A) Az egy-gyermekes szülők gyakran szoktak arra hivatkozni, hogy nem a szám a fontos, hanem a minőség; ők nem sok gyermeket adnak a hazának, csak egyet: de az aztán kiváló érték lesz.

Sajnos, az élet éppen nem ezt mutatja. Hanem azt, hogy az igazi nagy emberek nem az «egykéből» lettek, hanem a többgyermekes családokból. Ha pedig kutatjuk, mi lehet ennek az oka, arra jövünk rá, hogy **a több gyermeket a szülők helyesebben és sikeresebben nevelhetik, mint az egyetlent.**

a) Ez csak látszólag ellenmondás; a valóságban csakugyan így van. A több gyermek között ugyanis *a szülők tekintélykifejtése és szeretete egészségesebben oszlik szét* és így sem a gyermekek egyéniségét, nem nyomják agyon örökös parancsolgatásukkal, sem akaraterejét nem teszik tönkre örökös becézgetésükkel. És ez a magyarázata annak, hogy sokkal több nagy emberünk került ki sokgyermekes családból, mint egygyermekesből.

b) Továbbá, ahol több a gyermek, ott nekik már *egész kiskorukban meg kell tanulniok, hogy bizony erről is, arról is le kell mondaniok.* Ahol több a gyermek, ott bizony mindegyik kénytelen kevesebbel is beérni, és kéréseire gyakran hallani a feleletet: «Fiam, nincs! Leányom, nincs! Kell a többi testvérednek is!» És ez éppen nem baj! Sőt: ez a helyes nevelés elve! Mert így majd jobban tudnak lemondani és jobban állják az élet nélkülözéseit és csapásait felnőtt korukban is.

Ahol ellenben csak egy gyermek van, azt a szülők agyongondozzák, agyonbabusgatják. Mindazt a szeretet és nevelői hajlamot, amit a természet két szülői szívbe öntött, most erre az egyetlen gyermekre fordítják; szegénykének nem marad semmi alkalma önállóságát, kezdeményező képességét gyakorolni és ezért ügyetlenné, gyámoltalanná, félénkké, elkényeztetett, elpuhult emberré fejlődik.

B) De hogy a népes családból rendszerint jobban nevelt gyermekek kerülnek ki, mint az egy gyermekesből, annak egy másik oka is van. Az nevezetesen, hogy ott nemcsak a szülők nevelik a gyermekeket, hanem **maguk a testvérek is nevelik egymást.**

a) Közismert tény, hogy a gyermek szeret játszani, és ehhez játszótársra van szüksége. *Már pedig a gyermeknek legjobb játszótársai a saját testvérei.* Az a gyermek, aki testvérek nélkül nőtt fel, tulajdonkép nem is volt soha igazán gyermek, nem élhette ki teljesen gyermekkorát; mindig felnőttek közt forgolódva koraéretté lesz, eleinte csak kicsit kotnyeles, később már mindent tudó, mindenen túl lévő, blazírt, koravén gyermek.

A magányosan növekedő «egyké»-nek életéből hiányzik a legboldogabb kor, a játszi gyermekkor és ezért unatkozó, zárkózott, szomorú, irígy, boldogtalan gyermek lesz belőle. Ahol ellenben több testvér van, ott ezek vidáman hancúroznak, lármáznak, birkóznak, háborúskodnak, összevesznek, kibékülnek, élik legboldogabb korukat: a gyermekvilágot.

b) És vegyük még hozzá, hogy *a testvérek nemcsak egymás játszótársai, hanem egymás legjobb nevelői is.* Miközben együtt játszadoznak, egymásra állandóan figyelemmel kell lenniök, egymáshoz elnézéssel, önfegyelmezéssel, lemondással viseltetniök. Igy aztán mind rájön arra, hogy nem ő a világ közepe, hanem épp annyi joga van a második és harmadik és negyedik testvérének is, mint neki.

Ahol több testvér él együtt, azok egymást egyensúlyozzák, fékezik, nevelik. Van ugyan köztük sok súrlódás is, de épp ekkor csiszolódik a jellemük, amint a patak kavicsai is az által csiszolódnak simára és fényesre, hogy állandóan súrolják egymást.

Ahol több testvér él együtt, ott mindegyiknek meg kell tanulnia a fegyelmezettséget, felebaráti szeretetet, megbocsátást, lemondást, önzetlenséget.

C) De még egy harmadik, érdekes jelenségre is érdemes e kérdéssel kapcsolatban rámutatnunk. Arra, hogy nemcsak a szülők nevelik a gyermekeket, hanem **a gyermekek is nevelik szüleiket.**

a) Nevelik azokra az erényekre, amikre szükségük van a szülőknek, hogy jó nevelők válhassanak belőlük.

Igy elsősorban az odaadó szeretetre. Érdemes lenne végigelemezni, mily előnyös változás történik a legfelületesebb asszony lelkében is, mikor először adják kezébe újszülött csecsemőjét. Érdemes megfigyelni, mily gyöngéd szeretettel veszi erős karjára az apa gyermekét, mily finom szeretettel!

De aztán vegyük észre a felelősségérzetet és munkakedvet is, amelyet a gyermekek lelki és testi sorsáért való gondoskodás kelt föl a szülőkben. Érezniök kell, mennyire felelősek

minden szóért, amit a gyermek előtt ejtenek, minden példáért, amit nekik mutatnak. Minden gyermek a saját apját és anyját gondolja a világ legjobb, legjellemesebb, legtudósabb, legeszményibb két emberének. A gyermeknek a szülők a legtermészetesebb ideáljai. Boldog gyermekek, akiknek szülei valóban ideális emberek is! De mily figyelmeztetés a szülők részére, hogy igyekezzenek legalább ne túl messzire maradni attól az ideáltól, amely gyermekeik lelkében él róluk!

b) Nem hiszitek, hogy a gyermek is nevelheti szüleit? *Nos hallgassátok meg ezt a naiv kis történetet!*

Volt egy kisleány, akivel édesanyja minden reggel és este buzgón együtt imádkozott. Egy este, amikor az anyja sok munkája miatt késett imádkozni jönni, a kis leány odaszólt neki: «Anyus, jöjj már imádkozni!» Az anyja kissé türelmetlenül szólt rá: «Ma imádkozzál az apukával!» «Apukával? — felelte a gyermek. — Apuka nem tud imádkozni!» Tudniillik sohasem látta őt imádkozni és egészen jogosan gondolhatta, hogy nem is tud. Aminthogy a szegény ember valóban régen el is szakadt az Istentől . . . De most . . . ennek az ártatlan gyermeknek naiv megjegyzése . . . megrázta lelkét és visszavitte az istenfélő élethez.

Csakugyan a legnagyobb eldurvulás volna szükséges ahhoz, hogy az apának vagy anyának szíve el ne lágyuljon és az önfegyelmezés, önnevelés, életmódváltoztatás szent elhatározásai ne ébredjenek fel benne akkor, amikor fiuk vagy leányuk ártatlan tekintete annyi bizalommal, szeretettel, lelkesedéssel és tisztelettel belenéz szüleik szemébe.

Ime: a gyermekek is nevelik a szülőket!

III. Vétek a szülők érdekei ellen.

Gondolataink szövésében azonban még tovább is kell mennünk. A gyermekektől való bűnös elzárkózás nemcsak az Isten és a gyermek elleni vétek, hanem vétek a szülők jól felfogott érdekei ellen is.

A) Először is: **az egy gyermek nem gyermek, hanem örökös aggodalom.**

a) Örökös reszketés az ilyen szülők élete: Jaj, meg ne fázzék, jaj, valami baj ne érje, mert végünk van, ha meg találna halni!

És hogy ez az aggodalom nem alap nélkül való, mutatja a statisztika is, amelynek adatai szerint aránylag sokkal több gyermek hal meg a kevésgyermekes családok gyermekei közül, mint a népes családokéból.

b) Ha ezek közül meg is hal valamelyik, persze, ez is fáj a szülőknek és búsulnak utána, *de legalább ittmarad vigasztalásul a többi!* De mi marad a meghalt «egyke» után? Csak az üres bölcső, az elnémult gyermekszoba, az árván búsuló játékok, — meg egy óriási lelkiismeretfurdalás, hogy mindez most máskép lett volna, ha az Isten terveibe bűnös kézzel bele nem avatkoznak!

Hiába, igaza van a közmondásnak: «Olyan a gyermek, mint az üvegpohár: könnyen törik», — jó tehát, ha több is van belőle.

B) «De, kérem, a több gyermek többe kerül!» — ez a legtöbbször hallott mentegetőzés.

És én most erre egy egészen különös és hihetetlennek tetsző választ adok: «Nem, Testvéreim! **Az egy gyermek többe kerül, mint a több gyermek, vagy a semmi gyermek».**

Ugyan? Hogy lehet ezt megérteni?

a) Először is úgy, hogy *ahol egy gyermek van, ott nem ismerik a lemondás és önmegtagadás szavakat,* viszont, ahol több gyermek van, ott a szülők takarékosabbak és szorgalmasabbak.

Azok a házaspárok, akik bűnös eszközökkel útját állják a gyermeknek, azok egymáshoz ingerültebbek, szeretetlenebbek, nem érzik jól magukat az üres és néma otthoni falak között.

Ahol nincs gyermek, ott nincs öröm, nincs napsugár, nincs kacagás, nincs melegség. Mindezt valahol máshol kell keresni, a családon kívül. És ez kerül annyiba, amennyiből több gyermeket is fel lehetne nevelni.

El nem felejtem, amit az egyik magyar írónő említ könyvében, hogy a legboldogabb és legvidámabb karácsonyt egy nyolcgyermekes családban látta, ahol pedig ugyancsak harcoltak a szülők a megélhetésért. És mikor megkérdezte a gyermekkel versenyt kacagó szülőket, hogy ugyan miből állítottak össze ennyi mindenféle játékot és ajándékot, az asszony sugárzó arccal felelte: «Fából, rongyból .... és szeretetből».

b) Ime, így válik a házasélet boldogságának betetőzésévé és legjobb biztosítékává a gyermek! Igaz: a gyermek tömérdek gondba is kerül, kiadásba, aggodalomba, áldozatba. De az is igaz, hogy a gyermek is sok értéket ad ezért a szülőknek: ad örömet, napsugarat, vidámságot, reményt, jövő támogatást, — és ad nem utolsó sorban erősítést is a házas életben.

Így már érthető az a különös tény, hogy az elvált házasságoknál átlag 50 százalékban egyáltalán nincs gyermek,

további 25 százalékban pedig csak egy gyermek van. Igy érthető, hogy minél több a gyermek, annál ritkább a válás. Mert az isteni Gondviselés csodálatos terve szerint a gyermek gyönge kis keze tartja össze a két felnőttnek erős karját.

De egyben mily kiáltó tanuság ez arra is, hogy nem a gyermek az akadálya a szülők boldogságának, és nem a gyermektelenség adja a boldogságot! Hiszen a legtöbbször éppen olyan házastársak válnak el, akiknek boldogságát «nem zavarták gyermekek!»

Éppen fordítva áll a dolog. A VI. parancs, a hűség nagy parancsa, kifelé és befelé egyformán köt. Aki a házasság keretén belül úgy él, ahogy azt Isten törvényei nem engedik, az már könnyen teszi meg a második lépést is, amellyel hűtlenné válik a házasságon kívül is.

C) **De milyen vigasztalás a gyermek a szülőknek még más értelemben is!**

a) Fájdalmasan sívár és elhagyatott az öreg férfinak vagy öreg asszonynak sorsa, aki magára hagyva, egyedül, vigasz, szeretet és támasz nélkül cipeli öreg éveit, — mert nincsenek gyermekei, mert fatörzs volt, mely tavasszal könnyelműen elvirágzott és nem jutott eszébe, hogy ősz is jön, amikor majd rászorulna a gyümölcsre. Hihetetlen, hogy a gyermektől rettegő fiatal házasok nem gondolnak arra, vajjon ki fogja segíteni és szeretni őket öregségükben, elhagyatottságukban?

b) De tegyük föl a másik kérdést: *Ki fogja majd szeretni őket özvegységükben?*

Meghal egyik vagy másik a házastársak közül és itt marad feleség nélkül a férj, vagy özvegyen az asszony; bizony, ha maradt több gyermek, maradt sok gond is, de ha nem maradt gyermek, akkor meg maradt százszor keservesebb végső elhagyatottság. Mily áldott vigasztalás ilyenkor az özvegyen maradt gyermek, a gyermekajkak csacsogása, amelyek a sírba szállott hitvestárs hangszínezésén beszélnek tovább, és azok a tüzes gyermekszemek, amelyek mögött az elköltözött szülő tekintete él tovább!

Ezt érezte a nemes angol költő, *Longfellow*, amikor 19 éves boldog együttélés után a halál elragadta kedves feleségét, és ő mégis ezt tudta írni egyik levelében: «Nehéz dolog újra fölépíteni egy ilyen összetört életet. Újra összeomlik, mint a homok. De megkísérlem és türelmes vagyok . . . Gyermekeim mind jól vannak, ez megvigasztal és bátorságot ad». Egy másik levelében meg hozzáteszi: «Kis leányaim oly vidáman szállingóznak dolgozószobámban, mint két madár.

Éppen arra készülnek, hogy az egyik játékbabájuk születésnapját megünnepeljék . . . Micsoda szép világ is az a gyermekvilág! Mennyire telve élettel s fantáziával! Roppant élvezem, mikor ezt a sürgést-forgást nézem és átérzem minden gyöngédségét azoknak a szavaknak, amelyek egykor az áldott ajkakról elhangzottak: Engedjétek hozzámjönni a kisdedeket».

*

Kedves Testvéreim! Ezekkel a krisztusi szavakkal, ezeknek átalakításával zárom mai beszédemet: *Engedjétek a világra jönni a kisdedeket!*

Mindig megdöbbenünk, valahányszor a Szentírásban a vérszomjas Heródes gyermekgyilkosságát olvassuk. Micsoda fájdalmas sikoltás röppenhetett el azoknak a betlehemi anyáknak ajkáról, milyen kétségbeesett öleléssel szoríthatták védő keblükre csecsemőiket, mikor megjelentek Heródes hóhérai, hogy megöljék az ártatlan aprószenteket! Minden részvétünk ezeké a gyászoló anyáké.

És a mai világ fejetetejére állított mindent! A mai világ olyan anyákat produkált, akik nem féltő szeretettel mentik meg gyermeküket a haláltól, hanem maguk keresik föl a hóhérokat, és jól megfizetik őket, csakhogy elvegye ártatlan gyermekük életét! Van-e erős kifejezés az emberi szótárban, amellyel eléggé meg lehetne bélyegezni ezt a gonoszságot? Van-e elég villáma az Égnek, amellyel méltán sujthatná ezt a szörnyűséget?

Úgy látszik, van!

Mert aki ebbe a bűnbe esett és bűnbánatot nem tart, arra kétféle büntetés vár már itt a földön is — és mindkettő rettenetes. Vagy fölébred a lelkiismerete és akkor nincs sehol többé nyugta az ártatlanul meggyilkolt csöppségek sötét árnyaitól. Vagy pedig belekeményszik a bűnbe, belecsontosodik, megöli a gyermekekkel együtt a lelkiismeretét is, — de akkor meg olyan leírhatatlan lelki eldurvulás veszi hatalmába, hogy alig marad többé emberi vonás azon az életen.

Hogy aztán sem az első, sem a másik esetben boldog és harmonikus házas életről nem lehet szó, csak undorról és szabadjára eresztett féktelenkedésről, azt az élet szomorú példákkal rettenetesen bizonyítja . . .

— — — — — — — — — — — — —

Úristen, alázattal kérünk, adj áldozatos, gyermekszerető házastársakat ennek a megpróbált szegény magyar hazának! Amen.

XIV.

A gyermektelen házasság. (II.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

A nagy osztrák költő, Führich József, hangulatos képen örökítette meg azt a gondolat- és érzelmi világot, amely eltölthette a Boldogságos Szűzet, amikor már méhében foganta a Szentlélektől Szent Fiát . . . Mélyen gondolataiba merülve, kedves erdei tájon megy át a Szűzanya. Fölötte angyalok röpködnek: az egyik énekel, a másik rózsát hint, a harmadik meg égő tömjénezőt lendít feléje. Csupa báj, csupa kedvesség az egész kép . . .

Az éneket értjük, — a leendő anyának szól.

A rózsát is értjük, — az is őt illeti.

De a turibulum tömjénfüstje? Az már nem Máriának szól. Az már azt az Istenfiát illeti, akinek e percben a Boldogságos Szűz volt eleven szentségtartója.

És ugyanez az ének, ugyanez a rózsaeső megillet minden anyát is, ez a báj, ez a kedvesség láthatatlanul ott ragyog minden olyan édesanya homloka körül, aki a Boldogságos Szűz szeretetével várja gyermekét és az ő áldozatkészségével neveli Krisztusnak, az Isten Fiának útjaira.

Krisztus Egyháza mindig imponáló bátorsággal emelt szót a gyermek szeretete mellett; ma is megköveteli a még meg sem született gyermek jogainak sértetlenségét is; azonban nem húnyhat szemet az előtt az óriási áldozat előtt sem, amibe a szülőknek a több gyermek elvállalása és fölnevelése kerül. Épp azért, mert a mi szent vallásunk jól tudja, mit jelent napjainkban egy családban öt-hat gyermeket fölnevelni, épp ezért nagy tisztelettel adózik azoknak a hősies szülőknek, akik ezt az áldozatot bemutatják Istennek, — azonban semmiképen sem ismerheti el, hogy lehetne olyan ok, amely miatt az Isten törvényével szabadna szembehelyezkedni és szabadna a gyermek jövetelét bűnös beavatkozással megakadályozni.

Vegyük a mai alkalommal közelebbről szemügyre **azokat**

a nehézségeket, amikre hivatkozva szoktak egyes házastársak a gyermek elől elzárkózni. Egyik sem olyan, hogy azt áldozatos és valóban keresztény lélekkel megoldani ne lehetne; megoldani úgy, hogy az ember összeütközésbe ne kerüljön az Isten törvényeivel.

I. Nincs gyermek!

A) Mielőtt azonban sorra vizsgálnám a gyermek ellen felhozott kifogásokat, egy magyarázó megjegyzést szeretnék előrebocsátani.

Mikor a katolikus vallás a legszigorúbb ítéletet mondja ki azok fölött a házastársak fölött, akik bűnös eszközökkel teszik gyümölcstelenné a házas életüket, természetesen egy pillanatig sem akar szemrehányást tenni azoknak a házastársaknak, **akik ebben nem hibásak,** akik szívesen fogadnák a gyermekeket, de Isten nem részesíti őket ebben az örömben. Távol áll tőlünk, hogy ezeket szemrehányással illessük olyasmiért, amiről ők nem tehetnek! Hiszen úgyis elég szomorúság üli meg lelküket; hiszen úgyis érzik, hogy valami lényeges alkotórész hiányzik a boldogságukból.

Nem szemrehányást akarok tehát az ilyeneknek tenni, hanem inkább néhány gondolattal megvigasztalni, sőt elligazítani őket.

a) Egyik lényeges vonása a keresztény léleknek az a meggyőződés, hogy *az Isten bármit tesz, vagy bármit enged meg, mindennel valami terve van.* Ha tehát ezeknek a házastársaknak forró imáik után sem ad gyermeket, ezzel is terve van.

Milyen terve? Talán az, hogy így annál jobban szentelhessék erejüket valamely nagy vallási ügynek, közügynek, vagy a felebaráti szeretet szolgálatának. Vagy talán azért engedi meg Isten, hogy legyenek gyermektelen házastársak is, hogy legyenek, akik felfogadják és saját gyermekük gyanánt szeretettel neveljék a szüleiket vesztett árvákat és nyomorban szenvedő gyermekeket. Ó, mennyi ilyen kis csöppség nélkülöz a földön! Bárcsak elég számú megértő felnőtt is volna hozzá!

b) Sőt még egy újabb lehetőség is kínálkozik az ilyen gyermektelen házastársak számára.

Ha talán ennyit nem is tehetnének, hogy örökbe fogadjanak kis árvákat, még akkor is nyílik út számukra, amelyen kiemelkedhetnek a reájuk leselkedő lelki elárvulásból és önzésből.

Jól tudjuk, hogy napjainkban anyagilag egyre nehezebbé válik a papok taníttatása, a papok kiképzése. Akárhány fiatalember, aki a papi élethivatásra készül, bizony igen nagy gonddal küzködik . . . Nos, milyen megtisztelő lehetőség a gyermektelen házaspárok számára, hogy *anyagilag segíthetik egyik vagy másik kispapot, vagy missziós papjelöltet magasztos céljuk elérésében!* Milyen jóleső tudat lesz az számukra, hogy ha az Isten nem is adott nekik gyermeket, ők mégis tudtak az Istennek szolgát adni! Milyen örömük lesz, amikor majd résztvesznek annak a papnak első szentmiséjén, akit ők is segítettek az oltárhoz eljutni! . . .

Mindezt azonban csak kitérésképen mondottam el; hiszen a mai beszédben nem erről lesz szó.

B) Hanem — fájdalom — szó lesz olyan házastársakról, akiknek az Isten adna gyermekeket, de **akik bűnös mesterkedéssel zárják el előttük az életre vezető kaput.**

a) Szent vallásunk határozottan tanítja, hogy aki házas életet él, de bűnös mesterkedéssel kizárja családjából a gyermekeket, az az Isten áldását űzi el magától és *súlyos bűnt követ el.* A házassági jogokat gyakorolni, de viszont, hogy ebből gyermek születhessék, azt meg emberi beavatkozással megakadályozni, olyan súlyos bűn, amely lerántja a házasságot az Istentől adott eszmény magasságából.

b) Ezek után azonban magatok megítélhetitek, mint kell gondolkoznunk *arról a hallatlanul léha felfogásról,* amely itt is, ott is megnyilvánul egyes házastársak részéről.

«Amit mi a házasságban teszünk, az nem bűn — mondják ezek —, az csak okos felvilágosultság. Ha mi nem akarunk gyermekeket, ahhoz senkinek semmi köze. Még az Egyháznak sem! Én ezt nem tartom bűnnek. Nem is szoktam soha meggyónni . . .» Igy kezdik a beszédet. Akkor aztán előhozzák az okok és magyarázatok egész tömegét, hogy ezért meg azért kell nekik így cselekedniök.

És nem veszik észre, hogy éppen ezzel árulják el, mennyire nem nyugodt a lelkük és mennyire érzik, hogy valami nagy baj van eljárásukban. Mert ha csakugyan annyira természetes, amit tesznek és ha valóban nem bűn az, akkor mire való ez a nagy lelkiismeretcsitítás és megnyugtatás? Nem éppen annak jele-e az, hogy bizony minden ép erkölcsi érzékű ember érzi, hogy a házas élettel folytatott visszaélés súlyos bűn; de még ennél is súlyosabb, — mert szentségtörés, — ha a gyónásban ezt valaki tudatosan elhallgatja!

«De ha megmondom, akkor meg nem oldoz föl a gyón-

tató» — így védekezik az illető. Pedig nincs igaza. Minden bűn alól van föloldozás, ha . . . ha megígérjük, hogy többé nem akarunk abba visszaesni.

De ők éppen ezt nem akarják megígérni! Nem akarják, mert végkép elkábította őket a megfertőzött világfelfogás sok szédítő jelszava.

II. Miért nincs gyermek?

Mik tehát ezek a jelszavak? Mik azok a kifogások, amelyekre a legtöbbször szoktak hivatkozni a gyermektől húzódozó házastársak? Nézzünk nyiltan szemébe valamennyi érvüknek.

A) **A leggyakrabban előhozott kifogás a nehéz gazdasági helyzet.** «Kérem, mi szeretjük a gyermeket, de nincs miből eltartani. Egy gyermek éppen elég, többet nem bírunk . . .» Hányszor hallja ezt az ember a legkülönfélébb változatokban!

Ha azonban közelebbről megnézzük, hogy kik is ezek a panaszkodók és hogyan élnek azok, akik «több gyermeket már nem bírnak el», bizony egész különös megállapításra jutunk. Arra, hogy a gyermektől való félelem oka a legtöbb esetben nem a nyomorúság, hanem ellenkezőleg: a jólét.

Bármilyen hihetetlenül hangzik is, mégis így van!

a) Vizsgáljuk meg csak a betegség történetét: *Honnan indult el ez a családi életet megmételyező ragály?* Vajjon a szegény munkás, vagy földmíves családok kezdték-e a divatot, hogy a családban csak egy gyermek lehet, vagy egy sem? Vajjon azok a családok kezdték-e, amelyek valóban szűkös anyagi viszonyaik miatt joggal félhettek volna, hogy nem lesz elegendő kenyér a sok éhes száj számára?

Bizony, nem! Letagadhatatlan tény, hogy az egyke nemzetpusztító betegsége legelőször olyan jómódú családokban ütötte föl a fejét, ahol négy-öt-hat gyermek számára is lett volna bőven tejbe aprítani való kenyér, sőt kalács is, ahol azonban a házastársak élvezetvágya és szabadossága inkább választotta a gyermeknélküli élet kényelmét és nyugalmát. Ez, sajnos, letagadhatatlan tény.

b) De necsak a multat vegyük, hanem a jelent is. Ma is mit látunk? Rendszerint azt, hogy nem azok mentegetőznek ezzel az érvvel, akiknek egy szoba-konyhás lakásban havi 130 pengős jövedelemből kell tengődniök, — és több gyermekük is van; hanem ellenkezőleg, azok hivatkoznak a nehéz

gazdasági helyzetre, akiknek perzsaszőnyegekkel és eredeti művészfestményekkel teletömött lakásában valóban csak egy gyermek van, — de az egy gyermekeken kívül van még: egy mindenes leány, egy szakácsnő, egy német kisasszony és két=három szépen gondozott és felöltöztetett pincsi=kutya.

«Több gyermekre nem telik» — mondják ezek a szülők, de telik mulatságra és bálra, telik utazásra és reprezentá=lásra, telik fürdőre és kosztümökre, telik uzsonnára és kár=tyára, telik autóra és kutyákra. Csak gyermekre nem!

Testvéreim! Nagyon érzem, hogy kemény dolog, amit most itt mondok, de nézzetek csak körül a világban: legtöbb helyen valóban nem azért nincs=e több gyermek, mert az emberek egy része többet költekezik és fényűzőbben él, mint körülményei megengednék? Nem ott félnek=e legjobban a gyermektől, ahol jutna ugyan elég falat valamennyinek, de ahol a vallásuk iránt elhidegült szülők a több gyermekben csak szabadságukat korlátozó és fényűzésüket lehetetlenné tevő nyűgöt látnak?

c) Vallásos házastársak soha így nem gondolkodhatnak! Vallásos szülők szemében mindig öröm, mikor megérkezik a családba a gyermek; öröm, mert eszükbe jut az a csodá=latos ígéret, amelyet egykor az Úr Jézus tett és amelynek isteni melódiája állandóan ott cseng fülükben minden nehéz órában, minden átvirrasztott éjszakán, minden áldozatos percben: «Aki befogad egy ilyen kisdedet az én nevemben, engem fogad be». (Máté 18, 5.)

Van=e annál vigasztalóbb, van=e fölemelőbb ígéret a szülők számára, hogy ahányszor egy=egy gyermek érkezik a családba, vele ismét meg ismét az Úr Jézus lép be közéjük?

Hát csak ne félj attól, ha több lesz a gyermeked! Ne félj, hogy akkor kevesebb falat jut egynek! Hiszen olyan a szülői szív, mint az izzó kályha: minél többet dobsz bele, annál tüzesebbé válik. Akiknek nincs gyermekük, szívük hideg marad. Az első gyermek már fölgyujtja a szülői szeretet első lángját, meg a munkakedvet és szorgoskodást is, minden új gyermek pedig egyre jobban fokozza és éleszti azt.

B) Mikor azonban ezt elmondom, szinte látom, hogy az én kedves rádiós hallgatóim közül mint nyúl egyik=másik máris a tinta után: «Majd én megírom ennek a szónoknak! Könnyű neki onnan a szószék magasságából beszélnie, mert nem ismeri az életet!»

Hát csak ne írjátok meg, Kedves Hallgatóim. Fájdalom: ismerem. Sőt egyenesen be is ismerem, hogy a mai nyomo=

rúságos anyagi viszonyok miatt valóban van sok olyan család is, amelyik **joggal félhet az új gyermekek megérkezésétől,** mert nincs mit enni adniok nekik.

a) Mit szóljunk ezeknek? Mit szóljunk, mikor elkeseredésükben szinte már azt sem tudják, mit beszélnek?

«Kemény és szívtelen a katolikus felfogás, — mondják. Hát nem elég nagy máris a nyomor a földön? Hiszen azoknak sem jut kenyér, akik már élnek! És akkor jön a kereszténység és azt hirdeti, hogy bűn védekezni a gyermek ellen! Hát nincs szíve, nincs belátása az Egyháznak?»

A maga csiszolatlan keménységében adtam elő az elhangzó vádakat, hogy lássátok, mennyire ismeri mindezt az Egyház is. Hogyne tudná, milyen nélkülözés szakadt ma igen sok családra! Hogyne érezne részvétet mindazokkal, akik meg nem érdemelt sorsban nyomorognak! Hogyne tudná, hogy — fájdalom — vannak valóban vallásos családok is, amelyeket csakugyan a gazdasági nyomor állít a rémes választúra.

b) Sőt a félreértések elkerülése végett azt is világosan meg kell mondanunk, hogy *az Egyháznak sem az a gondolata, hogy felelősség nélkül állítsanak a szülők a világba minél több gyermeket.* Korántsem! Van család, amelyik tisztességgel fel tud nevelni 8—10 gyermeket is, és van, amelyik csakugyan nem bír el többet, mint egyet, vagy kettőt. Ezt az Egyház is belátja. Csak azt nem engedheti meg, hogy a gyermekek számának korlátozása a családi szentélyt megfertőző bűnös beavatkozással történjék. Amelyik család komoly okból nem akar több gyermeket vállalni, hát nem vállal, — de ehhez a házastársi önmegtartóztatást kell igénybe vennie, nem pedig bűnös eszközöket!

Persze kiváltképen ez az a tétel, amely miatt ma oly sokan kezdenek beszélni «a katolikus sexuális etika hiányáról», «a katolikus házassági morális csődjéről», «a katolikus házassági eszmény tarthatatlanságáról» és így tovább.

A mai ember ugyanis mindenről szívesen hall, csak egyről nem: nem akar hallani önuralomról. Az az ember, aki megtanult uralkodni az anyagi világ legféktelenebb erőin is, elfelejtett uralkodni tudni önmagán. Elfelejtette, sőt ha kell, inkább le is tagadja, hogy mind az anyagi, mind a szellemi kultúra terén lemondással jött létre a mult minden nagy alkotása.

c) Viszont azonban, mikor a mi szent Egyházunk ily megalkuvás nélkül követeli a házasélet erkölcsi tisztaságát,

nem szűnik meg *a családok részére követelni azokat az anyagi föltételeket is*, amelyek a házasság tisztaságának betartását lehetővé teszik.

Mert ha elismerjük is, hogy sok vallásos családnak valóban nehéz megtartani az Isten törvényét, a mai gazdasági berendezkedés miatt, abból nem az következik, hogy most már aztán szabad az Isten törvényén csavarni egyet, hanem az, hogy a gazdasági helyzeten kell változtatni. Az Isten törvénye örök, — ahhoz nyúlni embernek nem szabad. Nem örök azonban, hanem tőlünk függően változik a földi életberendezkedés különféle formája. Ha a Nap meg a zsebórám nem egyeznek, hiába, a Napon nem csavarhatok egyet, — csak a zsebórán!

Ki nem látná, mennyi még itt a teendő a törvényhozás részéről is? Hiszen még ma is vannak emberek, akik nem tartanak el családokat, de egyetlen éjszaka elmulatnak annyit, amennyiből sokgyermekes családok hetekig megélhetnének! Amikor tehát a katolikus Egyház bátran szót emel a gyermekek elvállalása mellett és ezzel legerősebben szolgálja a nemzet érdekeit is, a világi törvényhozásnak sem szabad tétlenül néznie az Egyháznak ezt a megfeszített küzdelmét a gyermekért, hanem törvényes intézkedések tömegével, neveltetési járulékkal, adókedvezménnyel, állások elosztásával, telepítéssel, bizonyos hasznot hajtó állami jogosítványok minimális gyermeklétszámhoz kötésével és hasonlókkal kell elősegíteni a sokgyermekes család megélhetését.

C) Az anyagi gondok mellett mások meg **egészségi okokra szoktak hivatkozni**, mint amik miatt nem akarnak újabb gyermekeket vállalni. «A gyermek öregít . . . elveszi az anyának erejét . . . sőt talán életébe is kerül . . .» Így ijedeznek egyes emberek.

a) Valahányszor azonban ilyen aggodalmakról hallok, valahányszor hallok fiatal asszonyokról, akik félnek a gyermektől, mert az «öregít» és «elveszi az egészségüket», eszembe jut egy híres francia orvos nyilatkozata. A legkülönfélébb betegségi tünetekről panaszkodott neki egy úriasszony. Az orvos csak ennyit kérdezett tőle:

«Asszonyom, hány gyermeke van?»

«Három» — felelte az illető.

«Nos — válaszolta az orvos —, ha majd öt gyermeke lesz, mindezek a betegségek egyszerűen maguktól meg fognak szűnni!»

Mert valóban csodálatos, hogy *milyen erő van annak a*

tehetetlen kisgyermeknek karjaiban! Mint fűzi össze napról-napra szorosabbra annak a két felnőtt szülőnek szívét! Mint válnak a nagyok is újra mosolygós gyermekké, mialatt gyermekükkel foglalkoznak! Milyen soha nem hallott nyelven tud beszélni az anya kisgyermekével! Milyen soha nem látott vigyázattal és büszkeséggel veszi izmos karjára az apa gyermekét! És mint szelídül el mindkét felnőttnek arcán minden gond, mint szellemiesedik át egész tekintetük, mint jön vissza arcukra a talán már rég elfelejtett mosoly, amikor belenéznek gyermekük szemébe!

És így válik valóra a boldog családnak az a képe, amelyet a nagy magyar költő festett meg:

Ő ki nyugszik anyja keblén
És pihegve rásimul,
Te, ki tartod karjaid közt
S átmelegszel álmitul,
Én, ki látlak, én, ki bírlak,
És lelkem reng, mint a hab:
Ki tudná, hogy hármunk közül
Melyik már a boldogabb? *(Tompa.)*

Ime, a gyermek megfiatalító ereje, mely megvéd a korai elernyedéstől, kedvetlenségtől, életúntságtól! Viszont amelyik otthonban nem csilingel a gyermekkacagás, ott korán beköszönt az öregség, azoknak a gyermektelen házastársaknak lelke hamarább kap érelmeszesedést, mint a teste.

b) «*De kérem* — mentegetődzik talán némelyik fiatal asszony —, *én nem akarok a sok gyermek miatt korán elhervadni!* . . .»

Nos, mit mondjunk ezeknek?

Úgy-e, láttatok már májusi napfelkeltekor teljes virágdíszben pompázó fát, amint szépségétől megittasodva fürdik a fényes napsugárban, — ez képe az esküvői oltárnál álló menyasszonynak is.

Igen: szép a fiatal fa teljes virágdíszében.

De még szebb akkor, amikor már lehullottak ugyan róla a csak külső szépséget jelentő, hamar hervadó virágszirmok, ellenben helyükön megjelentek az apró gyümölcsök és az anyafa áll szélben és viharban, dacol hideggel és meleggel, szívja fáradhatatlanul az esőt és napsugarat, hogy aztán . . ., aztán ha jön az ősz, ott állhasson meghajlott ágakkal, pompás terméssel megterhelt gallyakkal. Ó, bárcsak minden fiatal asszony és feleség — aki annyira félti szépségét a gyermekektől — meggondolná: szép a tavaszi virágzásban

fehérlő fa, de az egésznek nincs célja és értelme a gyümölcsöt termő munka nélkül.

c) Igaz: ez a gyümölcstermés néha veszélyt is jelent. Igaz: *a gyermek élete néha veszélybe hozza, néha fenyegeti az anyák életét is.*

De még ezekben a kétségbeejtően nehéz helyzetekben is tapasztaljuk, hogy az Istenbe vetett hit és bizalom éppen ilyenkor mint termeli ki a lelki nagyság hősies típusait. Azokét az anyákét, akik nem engedik a meg nem született kis életet elpusztítani még akkor sem, ha ez komoly veszedelmet jelent saját maguknak. Azokét a hősi lelkekét, akiknek életelvük: Ember, tégy meg mindent, ami erőidtől telik és ami nincs ellenkezésben Isten törvényével, — ha azonban minden emberileg telhetőt megtettél, a többiben aztán helyezd életedet az élet és halál Urának kezébe! Azokét a hőslelkű anyákét, akik meg vannak arról győződve, hogy soha senki meg nem bánta, mikor az Isten törvényét követte, ha kellett, még komoly áldozatok árán is!

Igen: vannak az anyai hivatásnak áldozatai is; és a mi szent vallásunk meghajtja zászlaját az anyai hivatás ilyen vértanui előtt, és hiszi, hogy beteljesedik rajtuk Szent Pál ígérete, mely szerint az anyák üdvözülnek azáltal, hogy gyermeknek adnak életet. (Tim. I. 2, 15.)

*

Kedves Testvéreim! Az idő int, hogy fejezzem be ma beszédemet; pedig szeretném az elmondott érveket még egy egészen új gondolattal megerősíteni. Eddig erre még nem tértem ki, de befejezésül ezt is megemlítem.

Megdöbbentő dolgokról volt szó az utóbbi beszédemben. Dolgokról, amiket elmondani is fáj az embernek, amikről legjobb volna hallgatni, — ha hallgatással meg lehetne gyógyítani a léha világfelfogásnak ezt a szörnyű rákfenéjét.

Túlerős kifejezés ez?

De vajjon lehet-e más kifejezést használni, mikor az ember ilyesmit olvas egy házaspár írásában: «Mindjárt az elején megegyeztünk abban, hogy nem akarunk gyermeket... Gyermek nélkül sokkal szabadabb az ember. Hiszen még fiatalok vagyunk és még akarnánk valamit az életből bírni. Később majd még mindig lehet egy gyermekre gondolni».

Hát valóban kihalt ezekből az emberekből minden lelkiismeret? Ha már nem is tudnak a felelősségről, mellyel emiatt Istennek tartoznak, nem érzik-e legalább azt a szörnyű bűnt,

amit ezzel a magyar haza ellen elkövetnek? Hiszen a nemzet nem a hegy, nem a föld, nem a gyár, nem a vasúti hálózat, — a nemzet az erős és erkölcsös magyar emberek tömege!

«Később majd még mindig lehet egy gyermekre gondolni . . .» Elképzelni is rémes, milyen kincseket veszít ezzel a szörnyű felfogással a megtiport magyar nemzet! Hiszen ha már a régi magyar anyák is így gondolkoztak volna, akkor soha Széchenyi István meg nem születik, — mert ő a harmadik gyermek volt! Akkor soha Jókai Mór meg nem születik, — mert ő az ötödik gyermek volt! Soha Deák Ferenc meg nem születik, — mert ő a hetedik gyermek volt! És Arany János a tizedik volt! És Mozart ötödik gyermeke volt szüleinek, Rembrandt pedig a hatodik, Wagner a hetedik, Napoleon a nyolcadik, Schubert a tizenharmadik, Franklin a tizenhetedik . . .

Nos hát, Testvéreim, most hallgassátok meg Egyházunk figyelmeztető szavát.

Mit akar tőlünk Krisztus Egyháza? Semmi mást, csak azt, hogy minden magyar ember meghallja Mussolininek bölcs válaszát, aki előtt egyszer szintén előhozták a születéscsökkentést, és ő megvetőleg csak ennyit felelt: «Ezt az ostobaságot pedig átengedjük más nemzeteknek».

Mit akar Krisztus Egyháza? Semmi mást, csak azt, hogy megint mindenki szent tisztelettel szóljon a gyermeke születését váró anyáról, akinek homlokán a betlehemi Szűz Anya koronájának sugara tündöklik.

Mit akar Krisztus Egyháza? Semmi mást, csak azt, hogy mindenki emelje fel szavát azok ellen a házastársak ellen, akik inkább nevelnek macskát és pincsikutyát, mint gyermeket!

Mit akar Krisztus Egyháza? Semmi mást, csak azt, hogy minden férj és feleség meghallja az Úr Jézus szavát: «Aki befogad egy ilyen kisdedet az én nevemben, engem fogad be».

És végül — mit akar Krisztus Egyháza? Semmi mást, mint hogy minél több édesanyán beteljesedjék Szent Pál ígérete, hogy az anyák, ahányszor gyermeket hoznak a földi életre, annyiszor érdemet szereznek maguknak az örök életre. Vagy amint egy magyar közmondás kifejezi: «Ahány bimbó rózsafádon, annyi gyöngy lesz koronádon».

Értitek, Testvérek? Halljátok, Édesanyák? Ime, ez a mai beszéd utolsó üzenete: **«Ahány bimbó rózsafádon, annyi gyöngy lesz koronádon!»** Ámen.

XV.

A sokgyermekes házasság. (I.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Amilyen fájdalmas és lehangoló volt az a kép, amely a legutóbbi két beszédben tárult szemünk elé: «A gyermektelen család», époly vigasztaló és örvendetes lesz a most következő két beszéd témája: «A sokgyermekes család».

Amennyire megdöbbentő, mert természetellenes, az a síri csönd, ami a gyermektelen házastársak néma lakásában terpeszkedik, oly éltető és örömet hirdető az az ezüstös kacagás, amelynek csilingelése fölveri a sokgyermekes család otthonát.

Amennyire elhagyatott és árván búslakodó a levelétől, virágjától, minden díszétől megfosztott korhadó öreg fa, ép olyan síváran érnek a sír szélére a gyermektől félő megöregedett házastársak: míg akik áldozatos és Isten segítségében bízó lélekkel elvállalták a gyermekeket, úgy állanak öreg korukban, mint az óriási tölgy, amelynek messzenyúló ágain apró fészkekben új meg új fiókák kezdenek énekbe. Az ilyen öregek Isten iránt hálatelt szívvel látják, mint jelennek meg gyermekeik, sőt unokáik otthonában az újabb meg újabb bölcsők s bennük az új csicsergő fiókák, unokák és dédunokák hálás csapata. *Ezeknek* az öregeknek lesz ápolójuk a betegágyon! *Ezeknek* az öregeknek lesz, aki lefogja megtört szemüket! *Ezekért* lesz, aki imádkozik és Isten irgalmát kéri szegény lelkükre!

Valóban, mindig is így volt, Testvéreim: a keresztény családok szerették a gyermekeket; a keresztény családoknak legszebb szobadísze volt az egyik sarokban egy fehér bölcső, benne egy pufók, alvó kis angyalkával, mellette a másik sarokban a hintalovon vitézkedő hároméves bátyja, amint nagy bátran mutatja ötéves testvérének, mi mindent tud már ő is végbevinni.

A legutóbbi két beszéd sívár tájairól, a gyermektelen családokból, meneküljünk át a most következő két beszéd vigasztaló magaslataira, a sokgyermekes család boldog otthonába. A mai beszédben még csak általánosságban szeretném

megmutatni, hogy az igazi keresztény családnak az a két ismertetőjele, hogy ott I. **tisztelik a gyermeket** és II. **nevelik a gyermeket**; a következő beszédben pedig egypár részletet is elmondok majd a helyes keresztény gyermeknevelés módszereiből.

I. A keresztény családban tisztelik a gyermeket.

A keresztény világfelfogás mindig valami különös tisztelettel vette körül a gyermeket. «Szent dolognak» tartotta és «istenáldásnak», — még pedig, amint ezt mindjárt látni is fogjuk, teljes joggal.

A) **«Szent dolog a gyermek!»** «Res sacra puer». Ha már a pogányok elmondhatták ezt, mennyivel inkább így kell gondolkodnia a kereszténynek! Mennyi bimbó szunnyad benne, mennyi reménység várja benne beteljesülését!

Szent a gyermek a szülők szemében: ő nemcsak eltartója s támasza az öregedő szülőknek, hanem földi folytatása is sír felé hajló életüknek.

Szent a gyermek a nemzet szemében; ő általuk él a nemzet: erős, fegyelmezett, erkölcsös fiatalságával emelkedik csillaga, vagy léha, könnyelmű fiatalsága miatt hanyatlik le jövője.

Szent a gyermek az Egyház szemében: ők adják az új meg új tagokat Krisztus Egyházának s általuk terjed az evangélium fénye a földön.

Szent a gyermek az Úr Jézus szemében: mily szeretettel nézett mindig reájuk s mily gyöngéden adta reájuk áldását!

Nem túlzott tehát az őskereszténység egyik vértanuja, *Leonidas*, akiről azt olvassuk, hogy gyakran térdelt átszellemült arccal kis fiacskájának, Origenesnek ágyánál; és amikor felesége megkérdezte, mit csinál, ezt a választ adta: «Imádom a Szentlelket, aki gyermekem keblében lakik».

Milyen mély keresztény felfogás a gyermek értékéről! Valóban: «res sacra puer», «szent dolog a gyermek»!

B) De a gyermek a keresztény nép nyelvén nemcsak «szent dolog», hanem **«istenáldás» is**; istenáldás, mert a családot legerősebben éppen a gyermeknek erőtlen, kicsi kis kacsói kovácsolják össze.

a) Mindenekelőtt is *összekovácsolja a családot a közösen átélt szenvedés és fájdalom.*

Hányszor ismétlődik meg különféle formákban *Szent Perpetuának* meg az ő kis csecsemőjének esete!

Ki volt ez a Perpetua? Egy tekintélyes karthagói polgár fiatal felesége, akit Severus császár parancsára börtönbe vetettek és ott várta, hogy keresztény hite miatt halálra ítéljék. Nem a börtön fájt neki a legjobban, hanem az, hogy újszülött kis gyermekét elszakították tőle.

Megható olvasni a hős asszony panaszkodását, amint azt a vértanuakták szószerint megőrizték: «Sok-sok napon át keserű aggodalmak foglaltak el. Végre sikerült elérnem, hogy gyermekem nálam maradhatott a börtönben. A gyermek mindjárt megerősödött és én magam is meggyógyultam a gyermekem gondozása által. És a börtön azonnal díszteremmé változott számomra, ahol ettől kezdve szívesebben voltam, mint máshol». (Acta Sanctorum Mart. ed. a Joanne Bollando. Tom. I. 632.)

Milyen nagyszerű szavak! Órákig elmélkedhetnék fölöttük minden édesanya: Magam is meggyógyultam a gyermekem gondozása által! És a börtön díszteremmé változott, mert ott volt velem a gyermekem!

b) De összekovácsolja a családot nemcsak a közösen átélt szenvedés, hanem *a közösen átélt öröm is*. És ha igaza van a közmondásnak, hogy «a megosztott öröm kétszeres öröm», akkor az is igaz, hogy a családtagok közt megosztott öröm annyiszor növekszik meg, ahány családtag közt azt meg lehet osztani.

Nagy nevelői értékük van tehát azoknak az apró kis kedveskedéseknek, amik a mindennapi élet egyhangúságát gyakran tarkíthatják, mint pl. névnapi és születésnapi köszöntők, családi ünnepségek, csendes meghittségben közösen eltöltött vasárnapdélutánok, izgalmasan várt karácsonyesték és így tovább.

És itt külön is rá kell mutatnom, mily fontos lenne minél inkább megvédeni a családot a szétszóródás és szétszakítottság veszélyétől, ami napjainkban — sajnos — egyre erősebben fenyegeti azt. A családi élet megkívánja, hogy a családtagok lehetőleg sokat legyenek együtt és otthon. Hétköznap a megélhetés gondjai úgy is szétszakítják a család tagjait, legalább a vasárnap maradjon meg a meghitt együttlétre! Sajnos, a mai szórakozások, színház, mozi, sport és egyletezés sokszor elviszik az embereket hazulról és ellene dolgoznak ennek az annyira szükséges családi együttlétnek.

Már pedig ha valakinek gyermekkora nem ilyen kedves,

meghitt családi körben telik el, annak hiánya meg fog látszani egész kedélyvilágán és lelki alkatán. Az emberek ugyan más értelemben szokták mondani, hogy «no, ennek sem volt gyermekszobája» — a műveletlen emberre szokták ezt mondani —, de még inkább elmondhatjuk, hogy a boldog családi kört nélkülöző gyermekekből lesznek az ideges, kapkodó, zilált, szétszórt gondolkodású, terv és cél nélkül idevodahányatott emberek. És hogy ma egyre inkább szaporodik az ilyenek száma, annak nem utolsó oka az is, hogy egyre inkább fogy a bensőséges, meghitt családi szentélyek száma.

c) És ugyanezen okból *csak sajnálni lehet, hogy a mai családi életből kiveszett sok olyan közös vallási gyakorlat is,* ami még megvolt régi családjainknál s ami tagadhatatlanul nagy nevelő értéket is jelentett.

Aki egyszer megfordult holland katolikus családoknál, felejthetetlen benyomást szerzett arról a hangulatos esti imáról, ami ott ma is szokásban van. Nemcsak a szülők térdelnek együtt a nyolc-tíz-tizenkét gyermekkel, hanem az egész háznépet összegyüjtik a közös imára. Van-e szociálisabb nevelés, képzelhető-e a fejlődő gyermeki lélek értékesebb alakítása, mint amikor apa, anya, gyermekek és az egész család közös imában térdelnek mindnyájunk mennyei Atyja előtt! Mikor pedig a szülők és gyermekek együtt mennek gyónni és együtt veszik magukhoz az Úr szent testét, ez egyben oly pedagógiai tett is, amely hatásosabb minden szülői parancsnál vagy feddésnél.

Persze, a külső vallási gyakorlatok valódi értékét a vallásos élet belső szelleme adja meg: a határtalan kegyelet Isten iránt, a gyermeki bizalom és hit, amelynek ereje természetfölötti napsütésbe állítja ennek a családnak minden cselekedetét. Bármi történjék tehát a családban, örvendetes vagy szomorú esemény, bármiről beszéljenek vagy ítélkezzenek a szülők, bármit tervezzenek vagy tegyenek, minden mögött ott ragyogjon az Isten szent akaratának keresése és teljesítése. És legyünk meggyőződve arról, hogy ha a gyermekek *ezt* a gondolkodásmódot tanulják meg a szülőktől, minden vagyonnál értékesebb örökséget kaptak tőlük.

II. A keresztény családban nevelik a gyermekeket.

De, íme, ezzel eljutottunk mai beszédünk másik gondolatcsoportjához: a keresztény szülők nemcsak tisztelik a gyermeket, hanem éppen azért, mert tisztelik a bennük rejlő nagy értékeket, azért gondos szeretettel nevelik is őket.

A) Nem fölösleges nyomatékosan kihangsúlyozni, hogy **a gyermek nevelése a szülők első kötelessége.**

a) Milyen mélyértelmű szó is ez: «Nevelni!» Kicsinyből naggyá tenni, gyámoltalanból erőssé tenni, testileg-lelkileg edzeni, a rossznak dudváját gyomlálgatni, a jónak magvát elültetni. Mennyi áldozat, mennyi önzetlen munka, mennyi átvirrasztott éjtszaka, mennyi könny és aggodalom rejlik ebben a két szóban: «Szülői nevelés!»

A szülői nevelés áldozat, de öröm is.

Hányszor és hány alakban kellene az áldozatos kötelességet hangoztatni azok előtt a szülők előtt, akik könnyen túlteszik magukat ezen! Hányszor kellene ezen az óriási felelősségen elgondolkozniok! De nem ám, hogy azt a következtetést vonják le: «Akkor legjobb lesz, ha gyermeket egyáltalán nem vállalunk» — hanem, hogy lelkiismeretesen mindent megtegyenek az életbe indított új emberbimbó jövő boldogságáért.

Igaz, ez a nevelői kötelesség nagy áldozatokba is kerül, — de mennyi örömmel is jár!

Mi adja a szülőknek azt a boldogító, megnyugtató örömet, mialatt gyermekeiket nevelik, tanítják, táplálják, védik? Az, hogy ilyenkor legszentebb kötelességüket — természetes és isteni parancson alapuló kötelességüket — teljesítik. Már pedig ha jóleső érzés tölt el minket bármiféle kötelesség teljesítése után is, csak fokozott mértékben áll ez arról a kötelességről, amelynek teljesítéséhez az egyén földi és örök sorsának, a jövő emberi nemzedéknek, a nemzetnek és Egyháznak döntő érdekei fűződnek.

b) Hogy pedig erre a szakadatlan áldozatra a szülők képesek legyenek, azért teremtette az Isten az ő szívükbe az emberi érzelmek egyik legszebbikét: *a szülői szeretetet.*

Szülői szeretet! Milyen ezüstcsengésű drága szó! Mennyi könnyből és fáradságból, mennyi megbocsátásból és elnézésből, mennyi álmatlan éjtszakából és saját maguktól megvont falatból összetett bűvös szó: Szülői szeretet!

Ez a szeretet kimeríthetetlen, hiszen hármas forrásból táplálkozik: a szülő szereti gyermekét, mert az eleven darab az ő eleven húsából; meg egy darab abból a másik emberből is, akit gyermekén kívül a legjobban szeret; de szereti azért is, mert mióta gyermeke lelkét a keresztvíz tisztára mosta, azóta az a kis lélek az Istennek fogadott fiává is változott.

Ezt a szeretetet, a szülői szeretetet, nem pótolhatja senki és semmi. Nevelhetnek valakit a legjobb pedagógusok, a legelső bonne-ok, Fräuleinek és nurse-ök, a szülői szeretet híján mindez csak pótlék lesz, de olyan «szeretet-pótlék», amely a szülői szeretetet még csak megközelítőleg sem tudja helyettesíteni.

B) **És vajjon mikor kezdődik a szülők nevelői kötelességе, hány éves korban?** Mikor kell elkezdeni a gyermek nevelését? Öt-hat-tízéves korában?

a) Ah, az már egészen későn volna! A nevelést el kell kezdeni a gyermek földi életének legelső pillanatában, sőt — *már földi élete előtt is.*

Nos, ezt nem értjük. Földi élete előtt is? Mit jelentsen ez?

Hát azt, hogy a szülők felelőssége már jóval előbb kezdődik, mint mikor útjára indítják az új életet. Kezdődik már a saját fiatal korukban azzal, hogy vajjon ők is az erkölcs útján folytatták-e életüket. Ma már egy egész új tudomány is, az átöröklés tan, tanuskodik elvitathatatlan erővel amellett, amit az Egyház mindig hirdetett, hogy tudniillik a szülők erkölcsi tisztaságban eltöltött fiatal élete mily áldást és a szülők erkölcstelen léhaságban eltöltött fiatal élete mily végzetes átkot jelenthet az ő egykori gyermekeikre és unokáikra.

b) De viszont ma már egyre világosabban látjuk azt is, *mily döntő fontosságuk van éppen a legelső gyermeki évek benyomásainak.* Amit egyébként a régiek is eléggé megsejtettek, mikor azt mondták valamiről, hogy ezt az illető már «az anyatejjel szívta magába». Attól a perctől kezdve, amelyben a keresztvíz érte a csecsemő homlokát, Krisztus a természetfölötti élet csiráját ültette el ebben a lélekben, és a szülőknek nagyszerű feladatuk, valóságos papi hivatásuk, hogy ezt a bimbózó krisztusi életet a maguk nevelő szeretetével teljes virágzásba fakasszák. Ezt a munkát meg kell kezdeni már olyan korban, amelyben a gyermekhez még sem az iskola, sem az Egyház hozzá nem fér.

Ezernyi ezer alkalom kínálkozik a szülők, kiváltkép az anya részére, hogy a gyermek fejlődő lelkét egyre melegebb

szeretettel emeljék a mennyei Atya felé. Egész életre kihat az a komoly megilletődöttség, az a kegyeletes hang, ahogyan az anya három-négyéves kis gyermekének beszél az Istenről, a Jézuskáról, Szűz Máriáról, és a vallás alapigazságairól. Nincs az az ügyes nevelő, nincs az a buzgó pap, aki annyi érzelemmel és hatással tudná tanítani ezeket az igazságokat, mint maguk a szülők.

Boldog gyermek, aki ezt is megkapja szüleitől és nemcsak szép ruhát, élelmet és ajándékokat!

Boldog gyermek, aki oly családi körben nő fel, amelynek légköre a mély vallásosság éltető levegőjét lehelte rá!

Boldog ember, akinek az életsors tömérdek csapása alatt szilárd kapaszkodó pontot ad az a rendíthetetlen vallásosság, amelynek alapjait a szülőknek, főleg az édesanyának, okos gondoskodása rakta le a gyermeki évek fogékony talajába!

C) Az édesanya szerepét többször is különösen említettem. Mert ha mindkét szülőre egyformán is érvényes, amit a szülők nevelői kötelességeiről eddig mondottam, mégis a tapasztalat azt mutatja, hogy a két szülő közül a mélyebb nevelői hatást mégis az édesanya képes elérni, tehát **minden gyermeknek legelső, legértékesebb nevelője az édesanyja.**

Adams-nak, az amerikai Egyesült Államok nagynevű elnökének egy ízben azt mondotta valaki: «Tudom, hogy lett önből ilyen derék ember». «Nos, hát mit tud?» — kérdezte az elnök. «Olvastam egypár levelet azokból, amiket anyja írt önnek» — felelte az illető férfi.

Mennyire igaza volt! Mert ha a férfiak bűneiről beszélgetve, azt szokták mondani: «Cherchez la femme», «keresd az asszonyt», akkor az emberek erényeiről beszélgetve még inkább lehet mondani: «Cherchez la mère», «keresd az édesanyát».

a) Már az ószövetségi Szentírás is örökké fényeskedő példákkal szolgál az ideális édesanyáról. Elég lesz most talán csak egyet megemlítenem.

Krisztus születése előtt kb. 166-ban oly szavak hangzottak ennek a hőslelkű anyának ajkáról, hogy amíg ember él a földön, soha nem szabad azoknak többé elveszniök. Nem is fognak, hiszen a Szentírás örökítette meg azokat.

A Machabeusok hősi anyjáról van szó, akinek az emberi zsarnokság hét gyermekét végezte ki vallási törvényük megtartása miatt. Egyiket a másik után ölték meg a legválogatottabb kínok közt az anyjuk szemeláttára. Mind megszabadul-

hatott volna, ha megtagadja hitét, — egyik sem tette. És mikor a legfiatalabbra került a kínzás sora, a csodálatos lelkű anya ezekkel az örökké fönséges szavakkal buzdította vérben vonagló utolsó fiát: «Kérlek, fiam, tekints az égre, a földre, és mindenre, ami bennük van és értsd meg, hogy mindezt, valamint az emberi nemet is semmiből teremtette az Isten. Ne félj tehát ettől a hóhértól, hanem légy méltó testvéreidhez». (Makk. II. 7, 28. 29.) És aztán meghalt a legkisebb fiú is, és utána az anya is, de hitüknek nem lettek árulóivá!

b) De ha már az Ószövetség ilyen ideális édesanyákat tudott kitermelni, milyen lehet *a keresztény édesanyának képe*, aki előtt eszménykép gyanánt a Szeplőtelen Istenanyának fönséges anyai példája ragyog! Hiszen amióta a Szűz Anya karján tartotta isteni Kisdedét, azóta minden édesanya láthatatlan koronát hord. Koronát, mely szebben csillog minden gyémántnál! Koronát, mely nagyobb tiszteletet érdemel minden földi dísznél! Koronát, amely csodás szépséget önt hordozója arcára! De koronát, — amely igen sokszor hasonlít az Úr töviskoronájához.

Bárcsak minden anya tudatában élne ennek a természetfölötti méltóságnak! Bárcsak minden nő tudná, hogy ha a férfiak mindenben pótolhatják is a nőket, van egy életfeladat, amelyben nem pótolhatja őket soha senki: ez a gyermekeit nevelő édesanya feladata. Hát nem az lenne-e magától értetődő, hogy a nők éppen azt az egyetlen pályát ambícionálnák, amelyben őket senki a világon nem pótolhatja?

Sajnos, korunk gazdasági életének eltolódása egyre gyakrabban kényszeríti rá a nőt, hogy hagyja el a családi szentély csendjét és mint a férfi konkurráló vetélytársa jelenjék meg a közélet lármás porondján. Ma már nemcsak hivatalnoknők vannak, hanem vannak nő-képviselők, nő-ügyvédek, nő-orvosok, nő-művészek, tanárok, soffőrök, rendőrök . . . egyes vallásokban női papok . . . a Szovjetben női katonák . . . Mindebben azonban a férfi mégis csak többet tud produkálni és mindebben az emberiség nélkülözni tudná a nők közreműködését.

Van azonban egy élethivatás, amely csak a nőké és egyedül a nőké; van egy életpálya, amelyet, ha a nők abbahagynak, nincs senki, aki őket pótolhatná és elpusztul az egész emberiség; ez: a gyermekeit nevelő édesanya hivatása!

És én nem hiszem, hogy embernek nagyobb öröm juthat a földön osztályrészül, nem hiszem, hogy anya a földön nagyobb örömet ismerhet, mint mikor felnőtt gyermeke azt

mondja neki, amit a mi nagy Széchenyink írt édesanyja emlékalbumába: «Te oktattál, tanácsoltál, Te plántáltad szívembe a jót, melyben vagyok s leszek, s ami csekélyt Istenért, Uramért (a királyért) és Hazámért utóbb teszek, a Te munkád!»

*

És mikor most be akarom fejezni a mai szentbeszédet, amelyben az önfeláldozó és mindenét megosztó, egészségét és türelmét odaadó szülői szeretetről volt szó, elemi erővel újul meg bennem egy harctéri élmény, ami éppen 20 évvel ezelőtt történt meg velem, de aminek emlékét elfelejteni nem lehet soha.

1915 tavaszán történt. Csapataink a gorlicei áttörés után győztesen száguldottak végig a fölszabadított Galicián, és az a tábori kórház, amelyben én végeztem harctéri szolgálatomat, alig győzte nyomukban az előremenetelt. Egy napon átlőtt fejű, fiatal fiút hoztak hozzánk, nem lehetett több 20 évesnél, nemzetisége lengyel vagy rutén. A golyó a fején ment keresztül, meg nem ölte, de elvesztette az eszméletét. Napokig feküdt eszméletlenül nálunk és az életerős, fiatal szervezete napokig birkózott a halállal. Sokszor állottam meg mellette, hogy talán egy pillanatra magához tér és meg bírom gyóntatni. Nem tért magához egy percre sem. Ajka ugyan egész nap és egész éjjel állandóan mozgott, de eszméletlen testéből napokon keresztül csak ez a két szó jött ki szakadatlanul: Tatyinkó, maminkó . . . tatyinkó, maminkó . . . Éjjel és nappal folyton csak ez a két szó: Tatyinkó, maminkó . . . apuskám, anyuskám! Aztán végre is meghalt szegény fiú.

Akkor rémes volt napokon át hallanom ezt a két szót:

De most . . .

Most úgy elgondolom: Vajjon ki lehetett apja-anyja ennek a szegény fiúnak? Mily áldott lehetett képük, amely ott lebegett a golyótól átfúrt agyvelő eszméletlenségében is! Milyen jó szülők lehettek azok, akiknek haldokló fia a végső napok kínjai közt is az ő nevükből, ebből a két szóból merített enyhülést: «Tatyinkó, maminkó!»

Mai utolsó gondolatomat az ilyen jó szülőknek, a drága édesanyáknak szánom a költő szavaival:

«Ti vagytok a háziáldás
Fehérre meszelt kis falon.
Szegett kenyér az abroszon.

Ti a kútvíz a harmatos pohárba,
Duruzsoló, jóságos kályha;
Szekrényben illatos, puha,
Tündöklő, hófehér ruha.
Ti vagytok az olajmécs, mely álmatlan lobog,
S imádkozik, míg mások alszanak.
A hervadtan is illatos csokor
A feszület alatt».

(Sík Sándor: «Asszonyok».)

Isten éltesse az áldott jó édesanyákat! Amen.

XVI.

A sokgyermekes házasság. (II.)

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Talán kissé furcsa volt az a kívánság, amellyel a multkori beszédemet bevégeztem. Nem szokás szentbeszédet úgy fejezni be, mint valami pohárköszöntőt: «Isten éltesse az áldott, jó édesanyákat!»

Ez, igaz, Testvéreim! De aki végiggondolja azt a szakadatlan áldozatos életet, amit a jó szülőknek kell leélniök gyermekeik érdekében; aki ismeri azt a verítékes munkát, amelylyel az édesapának meg kell szerezni a gyermeknevelés anyagi költségeit; aki látja azt a sok aggodalmat és könnyet és álmatlan éjtszakát, amit a gyermek felnevelése az anyától megkövetel: az, azt hiszem, nem találná még azt sem furcsának, ha a kötelességüket jól teljesítő szülők felett valami természetfölötti fénykoszorú csillogását vélnők észrevenni.

És hogy minél nagyobb legyen az ilyen ideálisan nevelő szülőknek száma, hogy a szülők minél eredményesebben felelhessenek meg nehéz nevelői feladatuknak, azt a célt fogja szolgálni a mai szentbeszédem.

A gyermekek eredményes fölnevelése kétségkívül nagy feladatok elé állítja a szülőket. De ezen feladatuknak mindjárt könnyebben tesznek eleget, I. ha tudják, hogy **a legelső nevelői tényező a saját példájuk** és II. ha tudják, **melyek azok az erények, amikre a gyermekeket elsősorban kell nevelniök.**

Ennek a két kérdésnek megtárgyalására fordítom tehát a mai szentbeszédet.

I. A szülők példája.

A) «Wie die Alten sungen, so tanzen die Jungen» — hirdeti igen helyesen egy német közmondás; **«ahogy az öregek énekelnek, úgy táncolnak a fiatalok».** A jó szó, vagy rossz szó, amelyet a gyermekek hallanak, egyformán csak szó,

amely elrepül; de megmarad a példa, amit a szülőktől látnak. És mit ér a legszebb intelem vagy figyelmeztetés is az olyan szülő ajkáról, aki ellenkező cselekedeteivel lerontja azt, amit szavával gyermekétől megkövetel?

Egész biztos, hogy Szűz Mária és Szent József nem azt mondották a gyermek Jézusnak, hogy «menj, fiam, a templomba», hanem azt, hogy «menjünk föl a templomba». Míg viszont, sajnos, szomorú tény, hogy akárhány mai szülő tiltja fiának a káromkodást, maga azonban nyugodtan káromkodik, tiltja a hazugságot, maga azonban nyugodtan hazudik.

És még csodálkoznak, ha velük is megtörténik az öreg rák meg a fiatal rákok históriája!

Az öreg rák ugyanis egyszer mérgesen kifakadt a fiatalok ellen:

— Az már mégsem illik, hogy mindig hátrafelé jártok! Menjetek már egyszer előre is!

— Szívesen megtesszük, — mihelyt egyszer rólad is látjuk, hogy előre mégy . . .

B) Sajnos, a szülők könnyelműségükben sokszor nem is tudják, **mennyit ront gyermekeiken az ő rossz példájuk,** talán nem is rosszakaratból, csak meggondolatlanságból adott rossz példájuk!

Az egyik apa lopáson kapta rajta fiát.

— Fiam, ne lopj, mert az Istent nem lehet becsapni, az Isten úgyis mindent lát.

— Mindent lát? — válaszolt a fiú. Akkor nagy baj van, mert azt is látta, hogy apa tegnap este részegen jött haza! . . .

Bizony látta! De vajjon tud-e erre valamit is felelni az apja?

A legbuzgóbb hitoktatók és tanítók sokszor kénytelenek tapasztalni, hogy minden nevelési igyekezetüket lerontja az otthon látott ellenkező példa.

Elemi iskolában egyszer a sóról tanultak. A tanító többek között megemlítette, hogy étkezésnél nem illik sótartóhoz nyulni, hanem késheggyel vegyék ki a sót.

— Ti ezt már otthon sokszor hallottátok, úgy-e, de azért mégis belenyultok a sótartóba, tudom!

— Ó, — szólt egy kis másodikos fiú — az én apukám is az ujjával veszi ki a sót!

Hát én most ünnepélyesen kérem az apukákat, ne vegyék ki ujjukkal a sót . . .

Hogy pedig a férjek mellett az asszonyok se maradjanak ki a tanításból, megemlítem egy tanítónő esetét is, aki

szemrehányólag szólt rá egy kisleányra: De, édes kisleányom, nem szégyelled magad? Ilyen rövid ruhában jönni iskolába!

A leányka sírva fakad: Tanítónéni kérem, későn ébredtem fel és sietni kellett az öltözködéssel és ... véletlenül ... az anyuka ruháját vettem fel ...

C) **Viszont hogy a szülők nemes viselkedése menynyire fölemelő a gyermekek kialakulására,** arra is léptennyomon példát szolgáltat a mindennapi élet. Elég legyen talán csak lisieuxi kis Teréz szüleire hivatkoznom. Mikor az ember olvassa ennek a két tisztes házaspárnak életéből, hogy milyen komolysággal fogták fel házassági kötelességeiket, mikor olvassa kis Teréz anyjának leveleit, hogy mennyi áldozatos szeretet és az Isten akaratán való megnyugvás árad azokból, önkéntelenül is felkiált: «Igen, ebből a házasságból szentnek kellett születnie!»

«De, hogy lehet valaki még ma is ennyire idealista? Ma már más időket élünk! Ma mögöttünk van a világháború és minden, amit az összerombolt! ...»

Így szólnak egyesek; pedig milyen álokoskodás ez! Kis Teréz szülei mögött is ott voltak a hetvenes évek háborúi és annak sebei. És a gyermeket világra hozni mindig fájdalmat jelentett s fölnevelni mindig áldozatot — bármikor, minden korban! És mindig a szülők istenhitén, és istenszeretetén fordult meg, bírják-e ezt az áldozatot.

Jaj, annak a szegény gyermeknek, akinek szülei elhidegültek az Istentől, jaj annak a szegény fiúnak, akinek vallástalan apja van! A gyermek szemei élesen látnak, mindent látnak; 10 éves korában még megbotránkozik apja hitetlenségén; 15 éves korában már megszokja; és 20 éves korában érveket kovácsol belőle saját hitbeli és erkölcsi léha élete mellett.

Szülők, soha ne felejtsétek el: A legelső nevelői működés a saját példaadástok! Csak ha ez kifogástalan, csak akkor sikerül helyesen nevelni a gyermekeket.

II. Mire neveljük a gyermekeket?

Nem kevésbbé fontos azonban azt is megtudni, melyek azok az erények, amikre különös figyelemmel kell a gyermekeket ránevelni.

A) Első helyen említem **a föltétlen engedelmességet.** «Gyermekek! engedelmeskedjetek szüleiteknek az Úrban, mert így van rendjén» (Ef. 6, 1.) — így hangzik Szent Pál figyelmeztetése a gyermekekhez. De mindjárt utána az atyák-

hoz is szól ilyenképen: «És ti atyák! ne ingereljétek haragra gyermekeiteket, hanem neveljétek őket fegyelemben és az Úrnak intelmével». (Ef. 6, 4.)

a) «Fegyelemben nevelni» annyit jelent, mint *szótlan engedelmességre, szerénységre és lemondásra szoktatni őket.* Régen ez magától értetődő dolog volt, annyira, hogy minden valamire való családban a gyermekek készségesen engedelmeskedtek szüleik szavának.

Mikor azonban divatba jött az egygyermek, akkor felfordult ez a helyes nevelői elv is, és azóta a szülők kezdenek engedelmeskedni az elkényeztetett egyetlen kis zsarnok minden szeszélyének. Mert azzal legyünk tisztában, hogy a gyermek vagy engedelmeskedik, vagy parancsol; vagy szót fogad, vagy neki fogadnak szót.

Halljátok csak az ilyen szerencsétlenül kényeztető nevelésnek egy tipikus esetét.

Ilyen egyetlen fiúcska sírt egy este az udvaron a kút mellett s toporzékolva kiabált a nevelőnőre: «Add ide! Akarom, hogy enyém legyen!»

A nagy lármára az anya kinyitja az ablakot és mérgesen kiszól: «De kérem, Fräulein, mit szekírozza a Pubit? Adja oda neki!»

«De, Méltóságos Asszonyom, ha holnap reggelig toporzékol is a Lacika, akkor sem adhatom oda neki!»

«Micsoda beszéd? No várjon csak! Majd megtanítom én magát!...» — kiált a hölgy és rohan férjéhez.

A férj rohan a nevelőnőhöz: «Kérem, mit csinál maga? Miért nem adja oda a gyermeknek, amit kér? A feleségem is megparancsolta! Vegye tudomásul, jövő hónapban elmehet!...»

A szegény leány csendesen feleli: «Kérem, adja oda a Méltóságos Úr, ha tudja: a hold süt a víz tükrén és a Lacika toporzékolva kéri, hogy vegyem ki a vízből és adjam oda neki...»

Kell-e mondanom, milyen szerencsétlen teremtés lesz nagy korában egy ilyen agyonkényeztetett gyermekből?

b) «De kérem, mit csináljunk, ha csakugyan toporzékol a gyermek és sír és földhöz vágja magát, ha valamit megtagadunk tőle?»

Bármit! Csak egyet nem — nem szabad megadni, amit kér. *Ilyenkor* nem! Hadd vegye tudomásul, hogy ha még oly gazdag szülei volnának is, akkor is sok minden van a világon, amiről neki is le kell mondania.

«De úgy megsajnálom szegényt, mikor olyan keservesen sír! Olyan nehéz neki ellenmondani!»

Ha nem nézed a jövőjét, akkor nehéz ellenmondani. De jusson eszedbe, hogy Heródes sem tudta megtagadni leánya, Heródiás kérését és érte megölette Keresztelő Szent Jánost.

Jusson eszedbe Szent Ágoston szava: «Gyűlöl, aki rosszul szeret és szeret, aki jól gyűlöl».

És jusson eszedbe a Szentírás figyelmeztetése: «Kényeztesd a fiút; majd rémületbe ejt! . . . Ne engedd szabadjára ifjúkorában, és ne nézd el önfejűségét». (Jéz. Sid. 30, 9. 11.)

Ha pedig a gyermek végkép megköti magát és nem hallgat a józan beszédre, akkor meg jusson eszedbe a közmondás, mely szerint «a hajókat és a gyermekeket hátulról kormányozzák»; meg az a másik mondás, mely szerint «egy idejében alkalmazott nyakleves sokszor többet ér a gyermeknek, mint száz prédikáció»; meg az a harmadik, hogy «inkább a gyermek sírjon a szülők miatt kis korában, mintsem a szülők sírjanak miatta nagy korában».

Ebben a kérdésben a Szentírás korántsem oly szentimentális, mint egyes mai elpuhult pedagógiai irányok. Minthogy jól tudja az Írás, hogy «dőreség tapad az ifjú szívéhez» (Péld. 22, 15.), éppen azért nyiltan mondja is a szülőknek: «Aki szereti fiát, nem sajnálja tőle a vesszőt». (Jéz. Sir. 30, 1.) «Csökönyös a ló, ha nem idomítják; a szabadjára engedett fiú pedig orcátlan leszen.» (Jéz. Sir. 30, 8.) «Ki kíméli a pálcát, gyűlöli fiát.» (Péld. 13, 24.) «Fenyítsd meg fiadat és ne veszítsd el reményedet.» (Péld. 19, 18.) «Ne sajnáljad a fiútól a fenyítést! Nem hal az meg, ha vesszővel sujtod; te pálcával vered őt, és megmented lelkét az alvilágtól!» (Péld. 23, 13. 14.) «Vessző és korbács bölcseséget adnak; az ifjú pedig, kit szabadjára hagynak, szégyent hoz anyjára.» (Péld. 29, 15.)

B) Az engedelmesség aztán megtermi a másik szükséges erényt: **a tekintélytiszteletet is.**

a) Nincs közös emberi élet tekintélytisztelet nélkül; viszont *a szülői szeretetet megfelelő tekintélytartással összeegyeztetni egyike a legnehezebb, bár nélkülözhetetlen nevelői feladatoknak.* Igen, szeresse a szülő gyermekét, de a gyermek meg a szeretetet föltétlen tisztelettel és engedelmességgel viszonozza!

Nemcsak az illető család szűk körében érték az engedelmesség és tekintélytisztelet, hanem az egész emberi kultúrához is nélkülözhetetlen. A kultúrához hozzátartozik, hogy elfogadjuk régebbi generációk teljesítményeit, azokra építsünk

és azokat fejlesszük tovább. Ehhez azonban tekintélytisztelő szellemre van szükség. Mikor tehát a családi élet a tekintélytiszteletre nevel, egyben általános kultúrértékeket is szolgál.

Amelyik nemzedék megtagadja a tekintélytiszteletet és ezzel a mult értékeit, forradalomba sodródik. De így most már az is érthető, hogy a forradalmárok miért vetik magukat különös előszeretettel a családi élet megdöntésére: a családdal együtt elvész a tekintélytisztelet is és kedvezővé válik a talaj az örökös forradalmakhoz.

b) Persze a szülők ne felejtsék el, hogy ha azt akarják, hogy gyermekeik tekintélytisztelők legyenek, *ők maguk se rontsák le a gyermek előtt a tekintélyeket!*

A pogányok mintha valamikép jobban kiérezték volna, hogy a nevelők, tanítók tekintélyét mint kell biztosítaniok. Fülöp, Macedónia királya, fiának, a későbbi Nagy Sándornak megtiltotta, hogy üljön, mialatt tanítója, Aristoteles vele foglalkozik. És Nagy Theodosius császár, mikor meglepte két fiát, Arcadiust és Honoriust, hogy ülnek a tanítás alatt, mesterük, Arsenius meg áll, rájuk parancsolt, hogy ezentúl a mester fog ülni, ők pedig állani.

Ma? Mennyire máskép, milyen meggondolatlan könnyelműséggel gondolkodik és beszél sok szülő és mennyit árt ezzel a tekintélytiszteletnek!

Ha rossz bizonyítványt hoz a gyermek, egész természetesen «a tanár az oka».

Halljátok csak, mint ír erről egy sokat tapasztalt pedagógus:

Rendesen a mama az, aki az intőt kézhez veszi. Első felindultában a gyermeket szidja össze. De a gyermeknek, ha fiú, ha leány, — az első dolga, hogy a tanárra hárít mindent.

— Nem is feleltem egyszer sem, — ezt mondja az egyik.

A másik azzal védekezik:

— Csak egy dolgozatom volt háromnegyed. Azt is olyankor írtuk, amikor előtte beteg voltam.

A harmadik, aki hittanból kapott intőt:

— A mama nevenapján nem voltam templomban, azért adta a «Tiszi» az intőt.

A negyedik:

— Itthon felejtettem egyszer a kézimunkámat, azért kaptam intőt. A néni különben is mindig goromba hozzám . . .

Az ötödik:

— Csak az nem kapott intőt a németből, aki németül tud. A zsidók . . .

A hatodik:
— Mindig tudtam a leckét, de csak a magam szavaival.
A hetedik:
— Mindig tudtam a leckét, de csak a könyv szerint.
A nyolcadik:
— Súgtam a szomszédomnak.
A kilencedik:
— Mással tévesztett össze a tanár úr.
A tizediktől a kilencvenkilencedikig:
— Kivételez a tanár úr, énrám haragszik . . .
A századik:
— Anyukám, ne haragudjon, sokat játszottam, míg jó idők voltak, megérdemeltem az intőt, de fogadom, hogy mindent kijavítok a félév végéig. Kérdezzen ki anyukám minden este . . .

Azt azonban mind a száz mondja: Anyuska, legyen szíves aláírni az intőt, hogy apuska meg ne tudja.

És ötven százalék anyuska nem szól apuskának. Aki szól neki, nagyrészint a gyerek mentségét bocsátja előre s közös akarattal szidják a tanárt, tanárnőt — maguk közt is, társaságban is, úton-útfélen is. (Szülők Lapja. 1924 decemberi szám.)

C) Az engedelmesség és tekintélytisztelet mellett époly fontosnak kell tartanunk **a gyermekek föltétlen igazmondását is.** Mily öröm a szülőknek, ha a gyermek minden szavában bízhatnak! Az igazmondás a jellemnevelés alapja, viszont a hazudozó gyermekkel nem lehet semmire sem menni.

a) És itt különösen két nevelési hibára kell rámutatnom. *Először is hazugságra szoktathatja a gyermeket a szülők indokolatlan szigorúsága.* Igen: szabad büntetni — mint az előbb mondottam — a rosszakaratot, de nem az ügyetlenséget, szeleburdiságot, gyermekes meggondolatlanságot. Főleg pedig az igazmondást nem! Ha a gyermek őszintén bevallja hibáját, lelkére kell beszélni és inteni őt, de az őszinteségért nem szabad büntetést kapnia.

b) A másik hiba pedig, *ha maguk a szülők vétenek az igazmondás ellen.*

Kisleány szól az anyjához: Anyuskám, gyüjtenek az iskolában szegény gyermekek részére. Hadd vihessek én is valamit!

A mama pedig válaszol: Semmit sem viszel! Mondd meg a tisztelendő nővérnek, hogy mi is szegények vagyunk.

Másnap újra szól a leány: Mama, a tisztelendő nővér azt mondta, hogy ne iratkozzunk be a tánciskolába. Ne pazaroljuk jó szüleink pénzét.

A mama ismét válaszol: Mondd meg a tisztelendő nővérnek, hogy van mit pazarolnunk. Nem az ő gondja!

És ugyanez az anya majd nagyban csodálkozik, ha leánya egyszer majd hazudni fog — nemcsak a kedves nővérnek, hanem az édesanyjának is.

D) Meg kell azonban említenem a szülőknek még egy fontos kötelességét is: **nevelni a gyermekeket az erkölcsi tiszta életre!**

a) A szülőkre ebben a tekintetben két komoly feladat vár: *gyermekeikkel közölni valamit és vigyázni rájuk.*

Mit kell velük közölni? Az Isten nagy tervét, fönséges, megrendítő bizalomról tanuskodó tervét, — amikor ennek eljön az ideje.

És mire kell vigyázni? Hogy tiszta szemérmetesség levegője uralkodjék az egész családi életben és ne legyen ott semmi, ami a fiatal lélek legjobb védőpajzsát, az ő szemérmetességét bántaná.

Ezt az utóbbit még csak megértik és meg is teszik sokan, de annál jobban húzódoznak az előbbitől. «Nagyon nehéz és kényes feladat — mondják. Látom, hogy valamit mondanom kellene, de nem találok szavakat, hogyan mondjam.»

Mindenekelőtt is nem látom be, miért lenne ez annyira kényelmetlen feladat annak a szülőnek, akit áthat az isteni gondolat szent tisztelete és aki maga is vallásos komolysággal gondol az Istentől az embernek adott szent teremtő erőre. Az ilyen szülő okvetlenül megtalálja a helyes hangot és a helyes kifejezéseket.

De ha még oly nehéz volna is ez a feladat, akkor sem volna szabad előle kitérni, ha megfontoljuk azokat a helyrehozhatatlan lelki károkat, amik a szülők hallgatása folytán érhetik a serdülő gyermekeket.

Mert senki se gondolja, hogy ha nagy gyermeke előtt hallgat is a témáról, hogy ezzel a kérdés el van intézve. Nem hallgat a társaság, az utca, a színház, a mozi, az ujság, a regény, a kirakat, a hirdetőoszlop . . . ez mind beszél róla, de mind olyan hangon és olyan beállításban, ami menthetetlenül a bűn felé ragadja őket.

Ha tőlem függene, minden szülővel elolvastatnám *Szent Ágoston* «Vallomásai»-ból azokat a fejezeteket, amikben oly megrendítő erővel írja le fiatalkori rémes vívódásait az érzé-

kiség bűne ellen. Igaz, ő még akkor nem volt keresztény, de — sajnos — hány keresztény ifjú írhatná le ugyanezt!

«Jaj, hol és milyen távol voltam én a te házad örömeitől, földi életemnek ama nevezetes tizenhatodik esztendejében!— írja. Akkor lett zsarnokom az eszeveszett kicsapongás, én meg valóságos rabszolgája.» És a szülei nem törődtek ezzel. «Csak azzal törődtek, hogy nagyszerű beszédeket készítsek s hallgatóimat szónoki tudásommal meg tudjam győzni.» (II. k. 2. fej.) «Mikor tizenhatodik évemben anyagi zavarok miatt bizonyos időt iskolai tanulmányok nélkül a szülői háznál semmittevésben töltöttem, egészen elborítottak felburjánzó vágyaim s nem volt gyomláló kéz, amely őrködött volna fölöttem.» (II. k. 3. fej.)

Testvérek, szülők, ne felejtsétek el, hogy ha a gyermeknek valamikor is szüksége van valakire, akihez teljes bizalommal lehet, aki előtt semmit, de semmit el nem titkol, hát éppen a serdülő évek azok! Ó, mily boldog az a gyermek, aki szüleihez tud ezzel a föltétlen bizalommal lenni ezekben az években is! És mily boldogok azok a szülők, akik okos, megértő, tapintatos szeretetükkel ezekre a nehéz évekre is biztosítani tudják maguknak gyermekeik föltétlen bizalmát!

b) De éppen ezért *a jó szülő kellőkép ellenőrzi gyermekei baráti körét is.* Tudjátok, ti, szülők, kikkel barátkozik a ti gyermeketek? Hol szokott játszani s megfordulni? Mit beszélgetnek ők egymás közt?

«Nincs időtök ilyesmivel is törődni?» Vigyázzatok! Akkor rátok is áll Szent Pál kemény ítélete: «Aki övéinek, főképen házanépének gondját nem viseli, — megtagadta a hitet s rosszabb a hitetlennél». (Tim. I. 5, 8.)

Megint csak *Szent Ágostont* idézem:

«Olyan vakon rohantam vesztembe, hogy szégyenlettem kevésbbé romlott mivoltomat, mikor társaim hetvenkedve emlegették «sikereiket». A legromlottabb hősködött leghangosabban . . . Én meg azért iparkodtam gonoszabb lenni, hogy társaim le ne nézzenek; s ha nem tudtam velük a romlottságban lépést tartani, inkább hazudtam nekik, hogy ezt is, azt is elkövettem, csakhogy kevesebbre ne becsüljenek, mert kevésbbé voltam romlott, s gyávának ne tartsanak, mert nem fetrengtem annyira a piszokban, mint ők.» (Vallomásai. II. k. 3. fej.)

E) Az idő már erősen sürget, hogy bezárjam a mai beszédet, pedig mennyi mindent kellene még elmondanom! Egyet azonban még így sem hallgathatok el. Azt, amit tulajdonkép

legelső helyen kellett volna említenem, mert alapja minden nevelésnek és tulajdonképen erőt ad minden nevelő eszköznek, — és ez: **a vallásos nevelés!**

Csodálatos, hogy vannak szülők, akik legjobban attól féltik gyermekeiket, hogy valamikép «túlzásba ne vigyék a vallásosságot».

Megkérdezek egy ilyen édesanyát:

— Asszonyom, hát csakugyan azt akarja, hogy a fia nagykorára elromoljék és léha fiatalember legyen belőle?

— Ah, dehogy akarom! Melyik anya akarna ilyet? Csak azt nem szeretném, hogy bigott legyen . . .

— Úgy, bigott? Vajjon mit ért ön ezen?

— Hát csak azt, hogy ne legyen borzasztóan vallásos . . .

— De, kérem, gondolja csak meg, milyen különösen hat ez a két szó egymás mellett: «Borzasztóan vallásos!» Mert azt érteném, ha ezt mondaná: Nem akarom, hogy a fiam borzasztóan csirkefogó legyen. Igen, ennek van értelme. Nem akarom, hogy borzasztóan naplopó legyen . . . borzasztóan léhűtő legyen . . . De: «Borzasztóan vallásos?» Ugyan mitől félti őt ebben a pontban?

— Attól, hogy mafla ne legyen, gyámoltalan, sarokban ülő, anyámasszony katonája. Meg, hogy külsőleg ne adja folyton a szentet . . .

— Úgy? Ez már más! Ebben teljesen igaza van! Dehát mondja, kérem, ki állítja azt, hogy ez a vallásosság? Az eredményes nevelésnek előfeltétele, alapja és megerősítője az a vallásosság, mely az Istenbe vetett hitből élő és az Isten szemei előtt lefolyó családi életnek természetes légköre. Tehát nem az a vallásosság, amely pusztán külsőség volna. Nem az a vallásosság, amely vasárnap elmegy ugyan a templomba, de hétköznap aztán az ünnepi ruhával leveti a vallás törvényeit is; nem az a vallásosság, amely pusztán imából és böjtölésből állana, — ez *is* hozzátartozik ugyan; hanem az a mélységes ragaszkodás Istenhez, amely aztán átjárja egész életünket, annak minden tervét és tettét, szórakozásunkat és munkánkat, örömünket és fájdalmunkat. Azt pedig nem lehet kétségbevonni, hogy az egész családi élet fölött elömlő ilyen vallásos levegő a legjobb fejlesztője a gyermeki lélek legszebb erényeinek.

*

És mikor most a beszéd végén így előttünk áll az a sok követelmény, amit a jó nevelés megkíván a szülőktől; mikor eszünkbe jut, mennyi áldozatba és önfegyelmezésbe, tűrésbe

és lemondásba kerül a szülőknek, míg gyermekeikből, azokból a gyámoltalan kis csecsemőkből, jól nevelt felnőtt férfiakat és leányokat állítanak a társadalom, a nemzet és az Egyház szolgálatára, mondom, ha mindezt végiggondoljuk, lehetetlen, hogy a tisztelet és hála érzelmei ne keljenek bennünk a gyermekeiket áldozatos szeretettel nevelő szülők iránt.

Ne ütközzetek meg rajta, Testvéreim, ha az én szívem is elfogódik ennél a gondolatnál; hiszen én is ismertem egy ilyen édesanyát, aki 31 éves korában maradt özvegyen 5 kisfiával, akik közül a legnagyobb 9 éves volt, a legkisebb pedig 2 éves.

És a fiatal özvegy nem torpant meg az élet nehézségei előtt! Ki tudná összeszámolni azt a rengeteg aggodalmat, gondot, áldozatot és munkát, amin az évek és évtizedek alatt keresztül kellett mennie ennek az anyának, míg fölnevelte mind az öt fiát?

De fölnevelte!

Az egyik fiának szavát 16 éve halljátok már ebben a templomban erről a szószékről . . .

És ha beszédeim nyomán bárki is az én kedves hallgatóim közül csak egy lépéssel is közelebb jutott az Úristenhez, azt most szeretettel kérem, hálája jeléül térdeljen le velem együtt és mondjon el egy Üdvözlégyet ezért a meghalt anyáért: *az én feledhetetlen, áldott emlékű édesanyámért!* Amen.

XVII.

A keresztény házasság.

Krisztusban Kedves Testvéreim!

Mai utolsó szentbeszédemben, amellyel be akarom fejezni a keresztény családról szóló beszédsorozatnak témáját, hármas feladatnak szeretnék megfelelni.

I. Mindenekelőtt is röviden össze akarnám foglalni azokat a gondolatokat, amiket **a keresztény házasság eszményéről** az első beszédekben elmondottam: az egy férfi és egy nő között kötött, sírig tartó, felbonthatatlan szövetségről, ahogyan a házasságot a katolikus Egyház Krisztus Urunk világos parancsa nyomán mindig felfogta és ma is felfogja.

II. De aztán ismét rá kell mutatnom arra is, milyen botor fejjel rombolják a legszentebb értékeket azok, akik különféle hangzatos jelszavak alatt **a házasságot «megreformálni» akarják.**

III. Nem reformálásra van szüksége a világnak, — fogjuk látni összefoglalásunk harmadik részében — nem újfajta házassági formákra, hanem ellenkezőleg: épp ahhoz fűződnek óriási nemzeti és vallási érdekek, hogy **a régi családi életet megerősítsük,** visszavezessük eredeti tisztaságához, eredeti eszményképéhez: az erkölcsös és felbonthatatlan keresztény házassághoz.

I. keresztény házasság eszménye.

A) A sorozat első beszédeiben mindenekelőtt is azt láttuk, hogy **már az első házasság is több volt,** mint az első férfi és első nő pusztán természetes szövetsége. Mert hiszen úgy olvassuk a Szentírás első lapjain, hogy ezt a természetes viszonyt a Teremtő szent akarata kiemelte a merőben természetes keretek közül és természetfölötti magaslatra helyezte. Ezt hirdetik a Szentírás legelső lapjai. Isten az embert «férfiúnak és asszonynak teremtette. És megáldá őket az Isten és mondá: Szaporodjatok, sokasodjatok, s

töltsétek be a földet s hajtsátok uralmatok alá». (Móz. I. 1, 27., 28.)

Nem lehet megilletődés nélkül olvasni ezeket a sorokat. Mikor Isten teremtő erővel és megbizatással látta el az első férfit és első nőt, «megáldotta őket». Tehát egészen világos nemcsak az, hogy az ő külön áldása lebegett már az első házasság fölött is, hanem az is, hogy ugyancsak az Isten akaratából ez a házasság egy férfi házassága volt egy nővel.

Az első házasság tehát, a házasság ősi formája egész biztosan a monogámia volt. Az már a bűnbeesés következménye, hogy az ember eltért az eredeti isteni akarattól, úrrá lett benne az anyag a lélek fölött, és a többnejűség és többférjűség fájdalmas eltévelyedései kísérték történelmének útjait.

B) Eljött azonban Krisztus, az Isten Fia! Eljött nemcsak azért, hogy megváltsa az embert a bűntől, hanem azért is, hogy a házasságra is visszaállítsa azt az ideális formát, amelyet Isten kezdetben rendelt a paradicsomban, sőt magát ezt a házassági szerződést **szentségi méltóságra emelje.** Ezért hirdette ki határozottan: «Amit Isten egybekötött, ember el ne válassza». (Márk. 10, 9.)

Ezért tanította, hogy a házassági egységnek s hűségnek annyira föltétlennek és fenntartásnélkülinek kell lennie, hogy azt még gondolattal sem szabad megsérteni: «Mondom nektek, hogy mindaz, aki asszonyra néz, hogy őt megkívánja, már házasságtörést követett el vele szívében». (Máté 5, 28.)

Ime, a házasság ideálja mindazok részére, akik Krisztus igaz követői akarnak lenni!

Amit azonban Krisztus ily határozottsággal hirdetett és megkövetelt, szabad lenne-e azon bárkinek bármilyen korban csak egy jottát is változtatnia, szabad lenne-e azt «megreformálni» akarni?

C) Határozottan vallanunk kell tehát a tételt, hogy **a házasságot nem az ember találta ki,** hanem maga az emberi természet teremtője, Isten alapította. Ezért vallanunk kell, hogy a házasságban már a kereszténységet megelőző időben is volt természetfölötti vonás: az, hogy Isten rendelte; a keresztény házasság pedig ennél még jóval több: szentség.

De ha ez így van, és ha a házasság természeténél fogva «res sacra», «szent dolog», sőt a keresztény házasság egyenesen «sacramentum», «szentség», akkor világos, hogy annak alaptörvényein az ember nem változtathat; világos, hogy annak lényege nem függ az emberi akarattól és hogy az ember egyetlenegy kérdésben sem igényelhet magának

kevésbbé autonómiát, «saját-törvényhozást», mint éppen a házasság kérdésében.

Ezek után azonban az is világos, hogy a mai hallatlan zűrzavarnak és áldatlan állapotnak, amely ebben a kérdésben uralkodik, éppen az az oka, hogy az emberi szenvedély vakmerően belenyúlt a házasság örök törvényeibe és elvágta annak éltető gyökerét. Elvágta azzal, hogy kiszakította azt isteni talajából, és az emberies érzéki természet vak követelései szerint akarta azt «megreformálni».

II. A házasságot nem szabad «megreformálni!»

«A házasság megreformálása!» Kell-e hát és szabad-e a házasságot «megreformálni?»

A felületesen gondolkodók könnyen «igen»-nel felelhetnek erre a kérdésre. Mert — mint mondják — «ha körülöttünk minden elváltozott, ha egész más életformák és gazdasági körülmények között élünk, mint a régi ember élt, akkor a házasságot is hozzá kell alakítani ezekhez az új állapotokhoz». Így beszélnek ma sokan, — mit feleljünk nekik?

A) Mindenekelőtt is **senki sem akarja tagadni azt az óriási haladást,** amit az emberiség az utolsó száz esztendőben tett a tudomány és technika terén!

a) Valóban *hallatlan felfedezések érték egymást* az elmúlt száz esztendő alatt. A technika egyre új meg új eszközöket és természeti erőket állított szolgálatunkba, amelyek könnyebbé, szebbé, egészségesebbé, hosszabbá igyekeztek tenni az emberi életet. Nem csoda, ha ezek a találmányok egészen megváltoztatták nemcsak a föld színét, hanem az ember gondolatvilágát is; megszédítették, elbizakodottá tették, elhitették vele, hogy most már nincs számára semmi titok többé.

Pedig van még bőven belőle! Tömérdek titok vesz körül még ma is minket, és minden titok közepén ott áll előttünk még ma is lefátyolozva a legnagyobb titok: az élet titka. Rengeteg sokra képes az emberi tudás és technika, de az élet titka előtt tehetetlenül áll; annyira még nem vitte ma sem — bizonyára nem is fogja vinni, — hogy életet tudjon teremteni, akárcsak egy picinyke kis almamagocskát is.

b) Az emberi élet fakadó helye tehát a mai nagy külső elváltozás ellenére is marad, ami volt: a család. *Ehhez a forráshoz kontár kezekkel nyulni nem szabad!*

A családi életnek mindvégig meg kell maradnia annak a forrásnak, amelyből az emberiség időnkint újra meg újra megfiatalodik. A családi életnek mindvégig meg kell maradnia annak a kapunak, amelyen keresztül lép az életbe az új emberi nemzedék, hogy elfoglalja a sírbaszállók üresen maradó helyét. A családi életnek mindvégig meg kell maradnia annak a szentélynek, amelynek talajából a legszebb erények, szeretet, önfeláldozás, és munkakészség fakadnak. A családi életnek mindvégig meg kell maradnia annak a sejtnek, amelyen épül az emberiség, annak az alapnak, amelyen emelkedik a kultúra épülete.

Tehát nem arra van szükség, hogy «megreformáljuk» a házasságot oly értelemben, mint azt ma léha élvezetvágytól megszédült emberek beledobták a közvéleménybe: «pajtásházasság», «próbaházasság», «weekend-házasság» és nem tudom én, még miféle jelszavak címén, — nem, nem erre van szükség! Hanem arra, hogy megmentsük, megerősítsük, ismét visszaállítsuk azt a «régi házasságot», amelynek alapján jutottunk el minden mai kulturális kifejlődésünkhöz s amelyet Krisztus Egyháza meg nem szűnik soha védeni, ápolni, követelni.

B) «Ugyan, kérem! — mondják erre egyesek. Van annak értelme, hogy az Egyház a házasságnak még ma is ilyen magas eszményi képét csillogtatja meg, mikor látnia kellene, mennyire egészen más a való helyzet? Mikor látnia kellene, **mily ijesztő messzire marad az Egyház ideáljától a rideg valóság!»**

a) Valóban, — Testvéreim — senkinek nem fáj jobban, mint Krisztus Egyházának, az a nagy ür, amely *a házasság terén a keresztény eszménykép és a szomorú valóság között tátong*. És a keresztény eszményekből ennek ellenére sem alkudhatunk le akárcsak egy jottányit sem! Mert vannak abszolút értékek és követelmények, amikből elalkudni nem lehet és amiket csűrni-csavarni nem lenne szabad még akkor sem, ha azokat senki sem tartaná meg az egész világon.

Ismétlem egyik nemrég mondott hasonlatomat:

Tegyük föl, hogy valami ok miatt a világ valamennyi órája megbomlanék és rosszul járna: szabad lenne-e a megbomlott órák kedvéért a Napon igazítani egyet és járását összhangolni az órák járásával? Nem kellene-e minden körülmények között fönntartani a Nap pontos időmutatását továbbra is, hogy legyen legalább egy megbízható pont, amelyhez az órák igazodjanak, ha majd egyszer ismét észretérnek?

Mióta az első ember bűnbe esett, azóta ideális állapotok sohasem voltak a földön, azóta a valóság mindig messze maradt az ideáltól. Amíg azonban él és biztatóan sugárzik fölöttünk a tökéletes eszmény képe, addig az élet elviselhető; akkor zuhan azonban a végleges pusztulásba és válik elviselhetetlenné, amikor elvesznek ideáljaink.

b) Így most már értjük, hogy a katolikus Egyház még magára hagyatva is *miért vívja emberfeletti harcát a felbonthatatlan házasságban betetőződő teljes krisztusi eszményképért.* Így már értjük, miért szemefénye neki a családi élet tisztasága, amelyet egész különös gonddal ápol, véd és erősít. Azért, mert a családban védi a titokzatos forrást, ahonnan állandóan megújul az emberi nem, és ahonnan folyton új meg új tagok sarjadnak Krisztus misztikus teste számára is. Hová tűnt volna már a családi élet a földről, mily rémes elfajulások pusztították volna el emlékét is, ha Krisztus Egyháza nem áll mellette irányító szavával, aggódó szeretetével, — sokszor bizony lesujtó karjával is!

Talán semmi miatt az Egyház annyi szemrehányásban nem részesül, mint a házasság kérdésében vallott, meg nem alkuvó határozottságáért. Emiatt sokan értetlenül és méltatlankodva fordulnak el tőle. Pedig el fog jönni az idő, amikor az egész emberiség hálás lesz az Egyháznak azért, hogy ily rendíthetetlen bátorsággal tartott ki a házasság felbonthatatlansága és egysége mellett. Mert ha igaz az, hogy a kultúrált élet a családi életnek következménye és hogy a kultúrát végső fokon a családnak köszönhetjük, akkor mindjárt világossá lesz előttünk, mily kulturális érdeme van a kereszténységnek mindabban, amit a család védelmében tett és tesz.

Nem volna-e tehát magától értetődő, hogy a családi életnek reánk szakadt mai válságában világi törvényhozásunk is elfogadja annak az 1900 éves Egyháznak útmutatását, amelynek annyi érdeme van a társadalmi élet alapsejtjének, a családi életnek megszilárdításában, mint senkinek másnak ezen a föld kerekségén?

III. Mily érdekek fűződnek a családi élet megerősödéséhez?

Ma ezernyi jelszó röpköd a levegőben a házasság megreformálásáról. Pedig — lássunk világosan — ennek a reformnak csak egy útja lehet: Visszavinni a házasságot teljesen a

krisztusi alapokra, megmenteni a házasság felbonthatatlanságát és tisztaságát, — ezzel áll vagy bukik az emberiség jövője!

A) Amilyen bizonyos, hogy az állam nem tudja nélkülözni a családot, épolyan bizonyos az is, hogy **az állam saját erejéből nem képes előteremteni azokat az erkölcsi alapokat,** amik a családi élet erejét biztosítják.

a) Hiszen *nincs a világon egyetlen állam sem, amelyik örömmel látná, hogy alattvalóinak házasságai felbomlanak.* Mindenki tudja, tapasztalja, hogy pusztán a nemzet jól felfogott érdekeire is mennyi következménnyel jár a válás. Szeretné is minden állam, hogy területén szilárdak legyenek a családi szentélyek . . . De bizony azt látjuk, hogy a vallás segítsége nélkül most is úgy jár a legtiszteletreméltóbb törekvés is, mint járt Augustus császár hasonló törekvése.

b) Augustus idejében is nagy számban bontották fel a rómaiak a házasságokat. *Kiadott tehát ebben a kérdésben két szigorú törvényt:* az egyiket Kr. u. 4-ben, ez a «Lex Julia», a másikat Kr. u. 9-ben: a «Lex Papia Poppaea». Ezekben egyrészt jutalmakat tűzött ki a házasságkötésekre és a gyermekek számának emelésére, másrészt meg büntetést szabott azokra, akik nem nősültek, vagy nősültek ugyan, de nem volt gyermekük.

És az eredmény mi lett? Semmi. Mindez nem segített semmit. Miért nem? Felel rá a történelem: Ugyanaz az Augustus, aki ezeket a szigorú törvényeket hozta, maga is házasságtörésben élt, és így mintegy kiáltó tanuságát adta annak, hogy állami törvények egymagukban elégtelenek ott, ahol a siker érdekében az állam polgárainak lelkiismeretét kell megnevelni.

Tehát most értjük meg igazában, milyen áldásos munkát végzett a kereszténység, amikor szentségi magaslatra emelte a házasságot. A megváltás fáján az egyik legelső gyümölcs a keresztény családi eszménykép megteremtése volt; és ez volt az a világtörténelmi tény, mellyel a kereszténység az óvilág összeomlott romjai helyén időt álló alapot rakott le a keresztény kultúra kifejlesztéséhez.

B) Mikor pedig valaki mindezt végiggondolja, lehetetlen be nem látnia, mily szerencsétlen lépése volt az emberiségnek, hogy **az Isten akaratával dacolva megkezdte a házasságok elválasztását.** Olyan seb volt ez, mely kikezdette és meglazította a társadalom erkölcseit, megrendítette annak egyik alaposzlopát és az emberi szenvedélynek, ön-

kénynek és szeszélynek a legfontosabb kérdésekben tág kaput nyitott az isteni joggal szemben.

a) Igaz: *a felbonthatatlanság elve tragédiákat is okozhat és áldozatokat is szed*, amint áldozatot szed minden más elv és törvény is. De az emberi közösség java fölötte áll az egyének érdekeinek és javának; az egyén érdekei kedvéért nem lehet tehát enyhíteni olyan alapelveken, amik az egész közösség érdekeit szolgálják. Vagy ha enyhítünk — mint ezt megtette az emberiség a válás megengedésekor —, olyan mélység nyílik meg előttünk, amelyből nem lehet föltámadás.

Hiszen nem vesszük-e észre ijedten már most is, mint szaporodnak a házassági elválás ürügyei napról-napra? Régebben csak a legsúlyosabb esetekben gondoltak az emberek elválásra; lassacskán egyre nagyobb számban teremtek a házassági felbontás okai és ürügyei; míg aztán ma már egyszerűen magát a házasság intézményét akarják felfüggeszteni. És ezen tulajdonképen csodálkozni sem lehet; egyszerűen a logika ereje kényszeríti ide az embert: ha a ruhát egyszer szakadni hagyjuk, meg nem tudja ezt többé senki sem állítani.

b) Pedig jól tudjuk, hogy *a között a négy fal között, amit családi szentélynek nevezünk, nő és fejlődik a nemzet jövője!* Jól tudjuk, hogy a legszebb szociális programm is üres szócséplés marad, ha nem legelső gondja a család gondozása. Jól tudjuk, hogy amire az országnak napjainkban legégetőbb szüksége van: az a családnak, a boldog, harmonikus családi életnek megerősítése. Erre nagyobb szükségünk van, mint művészetre és tudományra, technikára és földművelésre, iparra és kereskedelemre, — mert mindez az utóbbi az előbbin, a családon épül föl és erősödik. Viszont a család széthullása mindig pótolhatatlan erkölcsi értékek vesztét is jelenti, és az a nép, amelyben darabokra hull a családi élet, eljátszotta történelmi szerepét.

C) Mikor pedig fájdalommal állapítjuk meg, hogy alig van mai állam, amely törvényhozásában kisebb-nagyobb mértékben be nem hódolt volna a házasság eszményeit alásáró irányzatoknak, annál nagyobb hálát érzünk **a kato ikus Egyház iránt, amely mindig rendületlenül állott és áll ma is** a házasságnak válással meg nem hamisított krisztusi eszménye mellett.

a) Pedig hányszor jósolták már neki, hogy ez lesz veszte! Veszte lesz, ha továbbra is a «régi merevséggel» ítélkezik ebben a kérdésben és ha nem lesz «elnézőbb és engedéke-

nyebb» a modern áramlatok iránt. Nem! A katolikus Egyház nem lehet engedékeny ott, ahol az engedékenység az örvénybe indulást és pusztulást jelentené! Neki szent feladata azon az ideális magaslaton tartani a családi életet, ahová azt kezdetben a teremtő Isten helyezte és ahová azt — évezredek eltévelyedése után — Krisztus Urunk nemcsak visszaemelte, hanem szentségei közé is sorozta.

Nem tudjuk, milyen sors vár a művelt nyugatra és benne Krisztus Egyházára. Annyi azonban bizonyos, hogy Európa sorsa attól függ, sikerül-e egy új keresztény kultúrát felépíteni benne, — mert a régi már nincs meg, összeomlott. És az is bizonyos, hogy ezt az új keresztény kultúrát nem lehet addig felépíteni, míg nem sikerült a krisztusi magaslatokra fölemelni annak alapját, a keresztény családi életet.

Krisztus titokzatos testének kiépítésén, megerősítésén, szebbé tételén nemcsak a papságnak kell dolgoznia, hanem a világi híveknek is. «Ne legyen meghasonlás a testben — írja Szent Pál —, hanem a tagok egymásért kölcsönösen szorgoskodjanak». (Kor. I. 12, 15.) Csak akkor fakad új élet tavasza az Egyházban, ha nemcsak a püspökök és papok, hanem az egész test s annak minden tagja építik Isten templomát. Ha kereszténnyé válik a házasság, kereszténnyé a családi élet, kereszténnyé a szülők és gyermekek, akkor megújul, megerősödik és egyre szebbé lesz Krisztus Egyháza is.

b) Úgy tántorog ma a világ körülöttünk, mint egy részeg óriás. Szinte azt kell hinnünk, hogy a gonoszság és véres lázongás új vérözöne készül elborítani a föld színét, amint egyszer a vízözön elborította Noé idejében. De ha csakugyan így lenne is és ha csakugyan bekövetkeznék pusztulása mindannak, amit az emberi szellem évezredek alatt nagyot és szépet kitermelt, még akkor is, *még a tajtékzó hullámok tombolása közt is sértetlenül fog úszni a második Noé-bárkája, a katolikus Egyház* és védve fogja hordozni magával a második Noé-családot, amely a pusztuló emberiséget egyedül lesz képes újra megmenteni: az erős, tiszta, eszményi családi életet! Nem tanácskozások fogják a világot megmenteni, sem gépek, sem egyesületek, sem szerződések, hanem apák és anyák; apák kemény gerinccel és anyák meleg szívvel, apák dolgos karral és anyák gondos kézzel, apák és anyák, kik eszményei a katolikus házas életnek!

Az emberiség ma már riadtan veszi észre, hogy lejtőre került a családi élet és ezzel a pusztulás veszedelme nyílt meg minden kulturális érték számára. Biológusok, politiku-

sok és pedagógusok ijedten keresik a kivezető utat. Ezernyi gondolat és terv villámlik föl az emberiség előtt. Pedig nincs más út, amely a családi élet válságából kivezetne, mint visszatérés a hűtlenül elhagyott természeti és isteni törvényekhez, visszatérés a keresztény családi eszményhez. Az új magyar ezeresztendő legnagyobb záloga, a legértékesebb nemzetépítés, a legjobb eugenika, a legbiztosabb fajnemesítés az evangélium törvénye: *Mentsétek meg a házasság szentségi eszményét és megmentettétek a magyar hazát!*

*

Kedves Testvéreim! A berlini Neues Museum lépcsőházát hatalmas történelmi festmények díszítik: *Kaulbach* művészi alkotásai.

Az egyik nagy kép Jeruzsálem pusztulását mutatja be. Megrendítő jelenetekben tárul itt elénk a valaha kiválasztott, de Istentől elfordult zsidó nép összeomlása. Lángokban áll a jeruzsálemi templom, de lángoló kardokat tartanak kezükben az angyalok is, akik megjelentek, hogy végrehajtsák Isten büntetését. Jobboldalt látható légióinak élén Titus, a győztes római hadvezér, baloldalt a háttérben tehetetlen dühvel vonulnak el a zsidó nép egykori vezérei. A kép közepén, egész az előtérben, a zsidók főpapja áll, amint éppen tőrt akar döfni saját keblébe, de felesége s gyermekei rimánkodva kérik, hogy előbb őket ölje meg . . . Borzalom, kétségbeesés, reménytelen összeomlás árad felénk az egész képről.

De mégsem! A kép másik fele egészen másról beszél. Keresztény családot látunk rajta, amint két öszvéren menekülnek az összeomló városból, az egyiken az anya ül, keblén két kicsinnyel, háta mögött még egy gyermek az öszvéren, a másik öszvéren pedig csupa gyermekek. Előttük halad egy újabb gyermek, inkább már ifjú és égnek emelt szemmel zsoltárt énekel. Mögöttük az apa, szintén zsoltárt énekelve. E fölött a csoport fölött is angyalok lebegnek, a hit, a remény, a szeretet angyalai, de nem tüzes kard van a kezükben, hanem biztatva, erősítve, lelkesítve viszik a menekülő család előtt az Oltáriszentség sugárzó kelyhét.

És hogy a tanuság még teljesebb legyen, hogy szinte azt mondhassuk, mintha éppen a most lezárt beszédtémánkhoz szemléltetésül készült volna ez a monumentális kép, szemünkbe ötlik rajta még egy epizód: az istenítélet súlya alatt összeroppanó zsidó tömegből három, alig-alig felöltözött

gyermek kiszakítja magát és könyörgő gesztussal veti magát a menekülő keresztény család elébe: Vigyetek magatokkal, ne hagyjatok elveszni a biztos pusztulásban! . . . És az ösz=vérről hívogatva, mosolyogva, bájos szeretettel integet felé=jük az egyik keresztény gyermek . . .

És ennek a gyermeknek bájos gesztusában van elrejtve a mi egész bizodalmunk is! Mert ki nem érezné, mit jelent nekünk ez a kép? Ki nem látná, hogy az Isten törvényeivel dacoló családi élet fölött már villámlik az istenítélet büntető haragja? Ki nem hallaná, mily ropogva=recsegve omladoz=nak a családi szentélyek egykor erős falai és mint temetik maguk alá mindazt az értéket, erényt, boldogságot, kultúrát, amit az ember kitermelt a földön?

Ha ebből az istenítéletből meg akar menekülni az emberi=ség, csak egy mód van rá: mindenekelőtt is maguknak a keresztény családoknak kell kivonulniok az álokoskodások, erkölcsi léhaság és üres jelszavak megfertőzött, mocsaras vidékéről, vissza kell térniök a családi élet eszményéhez, aztán pedig ezt az erkölcsi fölemelő erőt szétsugározniok az egész világba.

Semmire nincs ma nagyobb szükségünk, mint keresztény családokra. Mert ha van még mentség az ingadozó világ szá=mára, az eszményi keresztény család fogja azt megmenteni.

Az a család, amelyből tisztalelkű leányok és csillagtekintetű fiúk kerülnek majd ki!

Az a család, amelyből megelégedettség, harmónia és boldog=ság sugárzik szét!

Az a család, amely megint alapja, sejtje és építőköve lesz a jobb emberi életnek!

Az a család, amelynek erején megújul és megtisztul a romok=ban heverő emberiség!

Úr Isten, ez a mi végső imánk: **Védjed, óvjad, erősítsd és áldjad meg a mi keresztény családainkat!** Amen.

Esküvői szentbeszédek.

I.

Kedves Jegyesek!

Mikor most nyugtalan lázban remeg körülöttünk az egész világ, mintha sarkából fordult volna ki; mikor egyesek és közösségek bizonytalan tapogatással keresik útjukat a ködös jövőben; mikor a bizonytalanság aggodalma nyomaszkodik egyének és népek lelkére: a ti szerelmes szívetek — mint ijedten pihegő két kis galamb — idehúzódik az Úr oltárának sziklatalapzatához, hogy az emberiségre szakadt csillagtalan éjszaka sötétjében egy boldog családi tűzhely fölgyujtásához az Úrtól kérjétek az első gyujtó lángot.

*

A) **Jól tettétek** — Kedves Jegyesek —, **hogy szívetek szerelmét az Úrhoz hoztátok megacélozás végett.**

Hiszen mikor a társadalom alapjai reszketnek, ti ma alapot akartok lerakni: egy új családi tűzhely alapkövét.

Mikor minden inog és omlik, ti építeni akartok: egy boldog családi szentély pilléreit építeni.

Mikor annyian gyűlölködnek, ti szeretetet akartok élesztени: sírig terjedő hű szeretetet egymás szívében.

Mi is lehetne biztosabb alapkő családi tűzhelyetekhez, mivel fonhatnátok össze egymás szívét állandóbb hűségben, kitartóbb odaadásban és áldozatosabb szeretetben az egész életre, mint a mi mennyei Atyánknak áldásával és segítségével! Azzal a segítő kegyelemmel, amelyben titeket a házasság szentségének felvételekor részesít, hogy egymást mindig a mai szeretettel támogatva, elszakíthatlan egyességben, vándoroljatok tovább földi éltetek zarándoklásán.

B) Kedves Jegyesek! Ti éppen azért jöttetek az Úr oltárához áldásért, mert **egész éltetekre akarjátok kötni házasságtokat.**

A ti nemes felfogástok nem viselheti el a házasságnak azt a léha formáját, amelyet bizonyos világboldogítók könyvekben s tárcákban, regényben s színházban meg nem szűnnek

hirdetni, terjeszteni: ahol a házasság csak első lépés az elválláshoz; ahol a házasságot csak határidőre, felmondásra kötik; ahol a nők férjhez mennek, hogy elválhassanak s elválnak, hogy újból férjhez mehessenek.

Nem! Ti ebből nem kértek! Mert jól tudjátok, hogy nincs rajta áldás. *Nincs rajta áldás, mert nincs benne hűség!* Az a hűség, az a szeretet, amely e pillanatban szívetekben él és amelyet Krisztus Urunk a házasság szentségének kegyelmeivel megacéloz, mintegy kiemel az idők változandósága alól, hogy ti akkor is elválhatatlan, fölbonthatatlan szeretettel ragaszkodjatok egymáshoz, amikor az életküzdelmeknek komoly percei talán aggódó barázdákat szántanak homlokotokra.

Ez a hűség gyujtja majd fel a boldogság lángját családi tűzhelyeteken. Ez teremti meg a boldog otthont. Ez neveli a gyermeket. És ez önt szelíd bájt a házasfelekre akkor is, amikor már az élet dere este meg fejüket s a főkötő alól ezüstös hajfürtök csillognak elő.

Ez a hűség, ez az oltár, ez az esküvő nem a szabad szerelmet hirdeti, hanem a hű szerelmet, nem az elválásra fog biztatni, hanem kitartásra. Biztatni arra, hogy becsüljétek meg egymást; becsüljétek egymásban a krisztusi lelket, az Isten fönséges gondolatát s váltsátok valóra fegyelemben és jellemben, gondolatban és életben, egymás iránti kegyeletes szeretetben és támogatásban, amit itt az oltárnál a feszületre fogadni fogtok: holtomiglan-holtodiglan.

Ha ezzel a komoly felfogással, ezzel a krisztusi hittel és ezzel az istenszeretettel nyujtjátok most sírig tartó frigyre egymásnak kezeteket és szíveteket, akkor — Testvéreim — ne féljetek rálépni az új élet útjaira, mert egymást segítve, egymást megértve, egymás örömében osztozva és fájdalmában részt kérve, szóval egymást Isten gondolata szerint szeretve, egymást boldogítani is fogjátok. És teljesedésbe megy rajtatok a költő szava:

Gott mit mir,
Mein junges Herz bei dir,
Gott mit uns beiden,
In Trübsal und Freuden.

*

És akkor inoghat az egész világ: a ti szívetek kitartó szeretete csak annál szilárdabb lesz.

Tombolhatnak az orkánok: a ti boldogságtok kicsiny szigete annál hivogatóbb lesz.

Jöhetnek az élet küzdelmei: a ti kis darab földi mennyországtok, boldog családi fészketek annál elbájolóbb, puha pelyhes melege annál kedvesebb lesz . . .

Terjessze ki fölétek áldó kezét a mi mennyei Atyánk és legyen vezéretek éltetek minden napján. Amen.

II.

Kedves Jegyesek!

Amikor ilyen fiatal jegyespárt, az emberiség fájának két ilyen fiatal virágját, látom örömtől hangosan dobogó szívvel állani az Isten oltára előtt, amint Isten színe előtt már-már egymásnak nyujtjátok reszkető kezeteket, hogy soha többé el se is válasszátok azt; amikor, Krisztus Urunk feszületén nyugtatva reszkető kezeteket, már-már kimondjátok a fönséges szót: holtomiglan-holtodiglan, ebben a sorsdöntő pillanatban eszembe jut egy gondolat, amit egy német író vetett valahol papírra.

Engedjétek meg, Kedves Jegyesek, hogy mielőtt éltetek sorsát örökre egymáshoz fűznétek, elmondjam nektek ezt a gondolatot és mintegy vezércsillagul tűzzem elétek az élet tengerén, amelynek most ifjúi lelkesedéssel bátran nekivágtok.

Azt mondja az az író: «Die Gott nicht eint, die fallen auseinander»; akiket Isten nem egyesít, azok széthullanak, szétmennek. Valamiképen ti átéreztétek ennek a gondolatnak igazságát, s az új családi szentély megalapozásához azért nem találtátok elegendőnek pusztán a polgári kötést, hanem eljöttetek ide, az oltárhoz is, hogy fiatal szívetek itt, az Isten oltára előtt fonódjék egybe elválaszthatatlan kötelékkel és szíveteknek tiszta szerelme Istentől kapja meg a törvényes szentesítést. Mert a házasság nem csak polgári szerződés, nem csak jogi forma — az is —, hanem két emberi sors örök találkozása, két emberi élet végleges egybefonódása, amelynek éppen ezért telítve kell lennie bensőséggel, tisztelettel, szeretettel és áldozatkészséggel.

1.

Mi kell a boldog házasélethez? Szeretet és áldozatkészség. És Krisztus Urunk a házasság szentségében éppen a boldog családi életnek ezt a kettős alapját rakja le számotokra.

A) A boldog házasélet megbízható alapja csak a kölcsönös

szeretet lehet, és hogy ezt az egész életre biztosíthassátok magatoknak, ebben fog titeket segíteni a házasság szentsége.

Ennél nagyobb szót nem ismer a nyelv, mint mikor jegyes azt mondja jegyesnek: *szeretlek*. Ha azt mondom valakinek: csodállak — vajjon nem tudok-e neki még többet mondani? De igen, mert mondhatom: tisztellek. S ha azt mondom: tisztellek, — nem tudok-e neki még többet mondani? De igen, mert mondhatom: hódolok neked. Ha azt mondom: hódolok, nem tudok-e még mást mondani? Kimerítettem-e már ezzel az emberi szóbőséget? Nem! Mert tudok neki még valamit mondani; valamit, utolsót, aminél tovább azonban már nem terjed az emberi szó, mert nem terjedhet tovább az emberi szív. És ez a szó: szeretlek. Ez a szó — ha a maga teljes keresztény mélységében vesszük — képes biztosítani a boldog családi életet, mert magában foglalja annak másik nélkülözhetetlen alapját is: *az áldozatkészséget*.

B) Boldog családi élet csak áldozatos szereteten épülhet fel, mert hiszen két emberi sors halálig tartó összekapcsolása, meg nem valósítható egymás iránti szakadatlan figyelem, elnézés és megbocsátás nélkül.

Az Úr tehát ebben a szentségben nemcsak szentesíti egybekelésteket, hanem erőt is fog adni nektek a közös élet áldozataihoz. Mert valamit nem akarok titkolni előttetek, Kedves Jegyesek. Azt, hogy a házasélet — mindkét fél részére — nemcsak öröm, hanem üröm is, nemcsak a boldogságnak állapota, hanem az önmegtagadásnak is. Jó, ha ezt tudjátok. Jó, ha előre tudjátok, hogy az élet tengere nem mindig olyan síma, mint ma és az égbolt nem mindig ily mosolygós kék; hanem hogy jönnek majd percek, amikor talán hullámoktól borzolódik a tenger tükre s borongó felhők fogják el előletek a vidám napot.

2.

Hogy pedig a ti egymás iránti őszinte vonzalmatok a nehéz napokban se szűnjék meg, és hogy áldozatkészségtek egymás iránt soha meg ne fogyatkozzék, azért hívott titeket az Úristen az oltár elé, *azért rendelt a házasulandóknak külön szentséget*, amelyben a ti vonzalmatokat egyrészt megnemesíti, fölemeli, átszellemíti és ezáltal ezt a ti nagy kincseteket kivonja az évek mulandóságának változó esélyei, befolyásai alól, másrészt pedig megnyitja előttetek azokat a kegyelmi forrásokat, amiknek segítségével képesek lesztek teljesíteni a házasélet kötelességeit.

A) Leányom! Fiam! — szól most hozzátok az Úr —, kik most együttes földi vándorlásra nyujtjátok egymásnak kezeteket elválaszthatlan kötelékben, nézzetek egymás ragyogó szemébe s a boldogság tüzétől fénylő szempár mögött lássátok meg *egymás lelkét — lássátok meg és azt szeressétek.*

Ne láncoljon le titeket csak a bájos termet, ne szeressétek csak a rózsás arcot s a mosolygó tekintetet, mert nektek akkor is a mai szeretettel kell egymást szeretnetek, amikor az élet nehézségei megtörik a bájos fiatal termetet, mikor a gondok barázdát szántanak a mosolygó arcon s a múló évek hervadttá sápasztják az ifjúság piros rózsáit. «A szerelem tüze lassan elhamvad, de az erős, lelkes, áldozatos szeretetnek elhamvadnia a házasságban soha sem szabad». Nektek mindenkor szeretnetek kell egymást. Tehát szeressétek egymásban azt, ami állandó és változást nem ismer, ami egyedül értékes a mulandó szépségen túl: szeressétek egymás nemes gondolkozását, erényeit törekvéseit, lelkét.

B) És hogy ezt megtehessétek, *szeressétek a lelketekben lakó Krisztust.*

Azt mondja egy közmondás: a jó házasélet örökös jegyesség. De a jegyesi hetek elbájoló örömét az egész házasélet tartamára kiterjeszteni csak Krisztus tudja; csak az a Krisztus, aki mindkettőtök lelkét elhalmozta jóságának s szeretetének bőséges ajándékaival s aki ezt a két féltett kincsét — hiszen minden ember lelke végtelen értékű kincs előtte — most a házasság szentségének áldásával köti egymáshoz.

Úgy-e, Kedves Jegyesek, hát nem is kell kérnem titeket, hogy abban a családi szentélyben, amelynek ajtaját ma fogjátok megnyitni magatok előtt, illő helyet biztosítsatok a mély vallásosságnak is. Annak az Úr Krisztusnak, aki szíveteknek túláradó boldogságát áldásával fogja most bekeretezni, hogy az ő áldása és szentségben nyujtott kegyelme adjon erőt nektek éltetek minden napjában.

Nézzétek: a menyasszonyi virágkoszorúról lassanként lehervad a virág s marad a vasdrót, a kemény, hideg drót: de még ha töviskoszorú maradna is, ha Krisztussal lelketekben mentek az életben, nem fog összetörni annak szára sem.

*

«Die Gott nicht eint, die fallen auseinander!» De ti nem akartok szétesni. Ti azt akarjátok, hogy most egybefonódó kezeteket soha többé az életben egymástól el ne bocsássátok.

Nos, ha ezt akarjátok, akkor maradjatok meg mindig

Isten szeretetében s ez a szeretet majd ébreszteni fogja kölcsönös szerelmeteknek szent tüzét és erőt ad a kölcsönös elnézéshez. Akkor — és csakis akkor — boldog lesz házasságtok, mert egyiktek sem azt fogja keresni, mi kedves nekem, hanem mi kedves a másiknak és akkor fog igazán megvalósulni, amit Krisztus Urunk mondott a házastársakról, hogy két test lesznek, de egy lélek. Akkor majd igazán mindkettőtök szíve magára talál a másik szívében, akkor fog szívetek verése egyenlő ritmusra összehangolódni egész éltetekben. És lesztek két test, de egy lesz a szeretete; két gondolat, de egy lesz a vágya; két szív, de egy lesz a lüktetése; két lélek, de egy lesz a boldogsága!

Legyetek hívek Istenhez, a mi mennyei Atyánkhoz s az ő áldása kísérjen titeket éltetek minden napjában. Amen.

III.

Kedves Jegyesek!

Mikor kis gyermekek voltatok, bizonyára nagyon szerettétek a meséket. Minden gyermek szereti. Úgy-e, még emlékeztek, hogyan kezdődik minden mese: «Hol volt, hol nem volt». És talán az is eszetekbe jut, hogy semmiről gyakrabban nem szól a mese, mint a királyfiról és a kisleányról — két ifjú szívről —, kik egymásra találnak, egymást megszeretik, egymáséi lesznek és boldogan élnek. «Még ma is élnek, ha meg nem haltak» — mondja a mese vége.

«Hol volt, hol nem volt» . . . így kezdődik a ti szívetek története is, de ti ebből a meséből *ma igaz valóságot akartok teremteni!* Hol volt, hol nem volt, volt egyszer két ifjú szív — a ti szívetek — és ez a két szív az Isten csodálatos akaratából egyszer egymásra akadt. összeforrott a legtisztább szeretet lángjában és mikor szemetek elmerült egymás lelkének szépségeiben, fölhangzott bennetek a sorsdöntő elhatározás szava: «Nézd, kedves, minket az Isten egymásnak teremtett. Tudnál-e te velem a sírig együtt élni? Tudnál-e velem megosztani minden örömet és fájdalmat? Tudnál-e te nekem gyönge nőnek, uram, erős kezű támaszom lenni? Tudnál-e te nekem, gonddal terhelt férfiúnak, felvidámító boldogságom lenni? Tudnál-e te velem az Úr oltára elé állani és elmondani a nagy szót: Mi pedig halálunkig egymáshoz hűségesek leszünk, mint férj feleségéhez, a feleség férjéhez hű lenni tartozik».

És íme, ti most azért álltatok ide az Úr oltára elé, hogy

ezeket a fönséges szavakat egymásnak elmondjátok s egymásnak tett ígéreteteket szent esküvéssel pecsételjétek meg.

A) Abban a percben, melyben elhangzik majd ajkatokról *a szent ígéret, hogy egymáséi akartok lenni,* többé nem mint jegyesek, hanem mint új házaspár, mint férj és feleség, elválaszthatatlanul összekötve, állotok egymás mellett.

Elkérem majd kezetekről jegygyűrűtöket és ráadom az Egyház áldását, hogy akik e gyűrűket hordják, az Úr békéjében maradjanak, az Úr akaratában kitartsanak, az Ő szeretetében éljenek és gyarapodjanak boldog hosszú éveken át.

A megáldott gyűrűket aztán visszakapjátok, de már nem a magatokét, hanem felcserélve. S mikor gyűrűiteket felcserélve ujjaitokra húzom, érezzétek, hogy a gyűrűvel lelket és szívet is cseréltetek; hogy ettől a perctől kezdve én nem vagyok a magamé, hanem az övé és ő az enyém; két agyvelőnk van, de egyek a gondolataink; két testünk van, de egy a lelkünk; két szívünk van, de egy azoknak dobbanása; két családból jövünk, de ezentúl egy lesz még a nevünk is.

Én nem vagyok többé menyasszony, hanem «feleség», vagyis mindennek fele az övé, a szívemnek, a szeretetemnek, örömömnek, bánatomnak. És ő nem vőlegény többé, hanem «uram», vagyis erőm, gyámolítóm, boldogságom. Gyűrűinket felcseréltük, vagyis életünk további sorsát elválaszthatatlanul összeszőttük abban a reményben, hogy amint ezeknek a karikagyűrűknek nincsen sehol végük, épp ily megszakítatlan legyen a mi új életünk boldogsága is.

B) Ezzel végződik az esküvői szertartás első része.

És ti ezután már nem vagytok többé jegyesek, hanem házastársak.

A jegyesség édes, bűbájos álom — és kell is, hogy az legyen. A mostani gyönyörű óránk emléke, az illatozó virágcsokor, a lobogó gyertyafény, a veletek ünneplő rokoni körnek emléke kísérjen végig titeket egész éltetekben! Azonban a mi szent vallásunk nagyon jól tudja, hogy az érzelmi emlékekből még nem fakad elég erő egy egész élet változandóságának elviselésére és hogy aki családi boldogságát egyedül mulandó dolgokra alapítaná, keservesen csalódnék.

Oltár előtt esküdtök örök hűséget. Ne feledjétek: az oltárnál nemcsak házasságot szoktak kötni, hanem az oltáron áldozatot is szoktak bemutatni. A házasélet sem pusztán esküvői ünnepély, hanem áldozat is, nem tisztán öröm, hanem üröm is. És aki a menyegző-oltárhoz nem úgy lépne, mint áldozati oltárhoz, nem lehetne boldog. Csak az a boldog

házasság, ha mindkét fél úgy gondolkodik: Mától kezdve el akarok felejteni mindent, ami nekem kellemetlen, de soha nem fogom elfelejteni azt, ami a másiknak kellemes. Nem azt keresem a házasságban, hogy boldoggá legyek, hanem hogy boldoggá tegyek, mert tudom, hogy a másiknak boldogsága lesz az én legnagyobb örömem is.

Testvéreim! Egy férfi s egy asszony élete sokszor áll nehéz, keserves elhatározások előtt, de ha híven és erősen összeforrtok az Isten szeretetében, a földi élet nehézségei nem lesznek képesek elborítani boldogságtok kéklő egét.

Szent vallásunk nagyon jól tudja, hogy ezt a megkötött szövetséget a sírig hűségben megtartani s annak áldozatait kitartó lélekkel viselni, Isten segítsége nélkül nem lehet. Éppen azért, mert az Egyház jól tudja, hogy a házasélet bizony lemondásból, tűrésből, elnézésből és megbocsátásból is áll, megható imában kéri reátok Isten áldását és felszólít titeket is, hogy az én imám alatt ti is térdenállva imádkozzatok önmagatokért, hogy rendületlen szeretetben tudjatok élni akkor is, mikor a szürke mindennapi élet gondjainak örömtelen varjú serege rázuhog lelketekre.

Halljátok csak, mily fönségesen fog most értetek jó anyátok, az Anyaszentegyház imádkozni: Urunk, Istenünk, az emberi nem atyja és teremtője! Te, ki a házasság szentségét a Paradicsom kertjében kezdettől rendelted; Urunk, az evangélium Istene, a szeretet Istene, ki a két szívben fellángoló szeretetet, hogy az minél szentebb, tisztább és tartósabb legyen, a házasság szentségének kegyelmével acélozod; Urunk, ki elmentél a kánaai menyegzőre és azt jelenléteddel megszentelted, jöjj, erre a menyegzői ünnepre is. Te magad fogadd a fiatal szívek ígéretét. Te szenteld meg eskü-jüket, a Te kezedből ömöljék rájuk a kegyelem kiapadhatatlan forrása, a kölcsönös szeretet, a szent öröm, az állhatatosság kegyelme. Uram, amint átvezetted választott népedet a tenger hullámain, vezesd őket is mindig az élet hullámain. Uram, fordítsd rájuk tekintetedet és áraszd ki rájuk az égnek minden áldását, amelyért a fiatal párnak szülei, nagyszülei, testvérei, ismerősei és én, a Te méltatlan szolgád is buzgón könyörgök.

Mialatt pedig majd elmondom fölöttetek az Egyház könyörgő imáit, ti is buzgó szívvel fohászkodjatok: Uram! Mi most magunkat egymásnak szenteljük, de még előbb Tenéked. Áldd meg a mi házassági kötelékeinket, mellyel minket Te fontál egybe. Áldd meg minden gondolatunkat,

minden tervünket, minden lépésünket, áldd meg a mi kis új családi szentélyünket.

C) Az áldás után még egy mozzanat van hátra: letérdeltek a keresztrefeszített Üdvözítő elé s a feszületen nyugvó kezetekkel, dobogó szívvel, megilletődött ajkkal *elmondjátok az esküt, az örök hűség visszavonhatatlan esküjét.*

Kedves Testvéreim! Bennünk, papokban sokszor megrendül a lélek, mikor látnunk kell, hogy a mai léha világfelfogás mily könnyelmű gondolkozásba ringatja a fiatalságot; mikor látnunk kell, hogy egyesek a visszavonhatatlan házassági hűség esküjét is mily kevés felelősségérzettel mondják el; s az ilyen könnyelműen tett esküt aztán persze a be nem teljesedett vágyak és elmaradt remények után mily könnyelműen szegik meg.

A ti komoly összeszedettségtek, tiszta szívetek és mély hitetek garancia arra, hogy a ti eskütök nyomán csak áldás és boldogság fog fakadni. Gondoljatok arra, hogy ebben a megrendítő pillanatban, mikor a keresztrefeszített Üdvözítő testén nyugszik kezetek s elhangzik ajkaitokról a holtigtartó hűséget ígérő fogadás, hogy ebben a pillanatban két őrangyal is térdel Isten előtt veletek s együtt imádkoznak a könnyes szemű szülőkkel, akik most fiukat és leányukat fogják elveszteni, de szívesen hozzák ezt az áldozatot, csak boldognak tudjanak titeket egész éltetekben.

Miközben majd az eskü szavai végighangzanak a templom boltívei alatt, érezzétek át lelketekben: Uram! Bármi lenne velem, én ennél az eskümnél kitartok. Uram! Most eskü-szöm, hogy szépségen túl, jóléten, fiatalságon túl, vagyis minden mulandó dolgon túl a másikat el nem hagyom, semminemű szükségében s viszontagságában.

Lehet-e fenségesebb fogadás ennél, hogy a ti szerelmetek-nek csak a halálban szabad végződnie? De lehet-e felemelőbb tudat annál, hogy veletek lesz, erősít, bátorít édes Üdvözítőnk áldása?

D) Ezzel végződik az esküvői szertartás. A ti örömtől lázasan dobogó szívetek akkor már elválaszthatatlanul egybeforrott. Kiléptek a templomból, a fiatal házaséletnek ismeretlen ösvényeire.

És bár a jövendő titkát egyiktek sem tudja olvasni, magatokkal viszitek új családi tűzhelyetekhez, a mi nagy Istenünk áldó kegyelmét, szüleitek áldását, rokonaitok szeretetét, meg az én imámat.

Egy ízben, ennél az oltárnál egy megkapóan szép szer-

tartást végeztem. Őszbeborult, fiatal kedélyű házaspárt áldottam meg házasságuk 50. éves évfordulóján. És amint felidéződik előttem ennek a bensőséges jelenetnek képe: a fehérhajú nagyszülők az oltár előtt, s körülöttük a vidám, boldog, mélyen vallásos életet élő gyermekek s unokáik ünneplő serege s az elmondhatatlan szelíd öröm, mely előcsillant a könnybe borult szemekből... nem tudlak titeket jobb kívánsággal elbocsátani az oltártól, minthogy ti is minden esztendőben s évtizedeken keresztül még sokáig a mai örömmel és boldogsággal tudjátok megünnepelni ezt a rátok oly emlékezetes mai napot.

Legyen veletek az Úrnak segítő kegyelme! Szeressétek egymást, segítsétek egymást, vigasztaljátok egymást lelki szükségtekben, bátorítsátok egymást! Éljetek nagy kort, lássátok gyermekeitek gyermekeit; és ha a halál egykor elválaszt a földön, az is csak ideiglenes legyen, hogy aztán az elmúlhatatlan boldogságban Isten előtt örökké egymáséi lehessetek! Amen.

IV.

Kedves Jegyesek!

A férfi és a nő sorsa ebben a földi életben többször kerül fontos elhatározások elé, de olyan döntő lépés elé soha, mint egy új család alapításának pillanatában. Nagy esemény az ember életében, mikor pályát kell választania, mikor elvégzi tanulmányait, mikor álláshoz jut, . . . de mindez másodrendű jelentőségű amellett, amikor ennek a földi életnek zűrzavaros, kavargó áradatában egymásra lel két fiatal szív, egy férfinek és nőnek szíve, akik egymásról hosszú éveken át nem is tudtak, bár itt éltek egymás mellett a fővárosban, egymásról nem is hallottak, de akiknek a messze idegenben mégis találkozniok kellett, mert hiszen az Úristen kezdettől fogva egymásnak teremtette őket.

És most itt áll az a két fiatal lélek az Úr oltára előtt, itt álltok ti, Kedves Jegyesek, hogy a Krisztus Urunktól szentségi magaslatra emelt házasság kegyelmét kérjétek élteteknek erre a mai sorsdöntő lépésére.

Napjainkban lépten-nyomon megrendülten kell látnunk a családi élet válságát, a nem sikerült házasságoknak boldogtalanságát. És mi, akik most örvendező szívvel veszünk részt a ti házasságkötésteken, mi mégis mindnyájan szentül meg vagyunk győződve arról, hogy ti fölöttetek mindig ott fog

lebegni az Isten szeretete, és így mai lépéstekkel egy boldog és harmonikus családi élet küszöbéhez érkeztetek meg.

Mi címen mondhatjuk ezt, mi jogon remélhetjük ezt?

Olyan címen, mert a ti házasságtokban megvan az a három kellék, amely szükséges ahhoz, hogy a családi életet harmónia kísérje.

Melyik ez a három kellék?

A) Mindenekelőtt is csak az a házasság lehet boldog, amelyre *a fiatalok Isten szeme előtt készülnek.* A komoly vallásosságban és lelkiismeretes kötelességteljesítésben eltöltött fiatal évek ilyenkor a házasságkötés pillanatában hozzák meg gyümölcsüket, kamatos-kamatjukat.

És bár ez a mostani pillanat sokkal magasztosabb, ez a hely sokkal szentebb, semmint hogy szabad lenne emberek dícséretére felhasználni, mégis, Kedves Jegyesek, a ti Istentszerető lelketeknek buzgósága és vallásos példaadása annyira közismert tény, hogy nem lehet megemlítés nélkül elmenni mellette. Mert hiszen, hogy mi nyugodtan nézünk készülő házasságtok elé, annak egyik oka éppen a ti eddigi mély lélekből fakadó vallásosságtok; az, hogy ti valóban Isten szeme előtt készültetek a házasságra.

B) A második biztató körülmény, hogy most itt álltok az Úr oltára előtt; mert hiszen csak az a házasság lehet boldog, *amelyet Isten áldásával kötnek.*

Amikor tehát — Kedves Jegyesek — majd feleltek azokra a kérdésekre, amiket szent Egyházunk nevében hozzátok fogok intézni; amikor elmondjátok egymásnak a házastársi ígéretet; amikor megszentelt gyűrűiteket kezetekre húzom, de fölcserélve, hogy a gyűrűvel együtt szívet és életet is cseréljetek; amikor alázatosan letérdelve meghajtott fejetek fölött elhangzik majd az Egyház könyörgése és áldása; és amikor Krisztus Urunk feszületén nyugtatva remegő kezeteket, elmondjátok majd egymásnak az örök hűség esküjét, — ezekben a szent pillanatokban soha többé el nem apadó új kegyelmi forrás fakad fel lelketekben, amelynek áldó ereje, segítése és biztatása végig fog kísérni titeket az új életnek minden föladatán és megpróbáltatásán.

Ti, Testvéreim, jól tudjátok, hogy az emberi élet útjai nem mindig síma földön futnak és hogy az emberi élet hajója alatt a tenger tükre nem mindig csendes. Tudjátok, hogy minden emberi életnek, tehát a házaséletnek útjai is, nemcsak napsugaras hegyeken át haladnak, hanem völgyeken át is visznek, árnyékos, barátságtalan völgyeken; és hogy az

élet hajóját a hétköznapok áramlatai könnyen sodorhatják az ünnepi csend nyugodt vizeiről a viharos vidékekre is.

És mert ezt tudjátok, erre el is készültök. Erre az áldozatra, egymás iránti elnézésre, türelemre, megértő és megbocsátó szeretetre készültök, mialatt most a nászmisét végigimádkozzátok, és az önmagát értünk áldozó Krisztus Urunk szent testét magatokhoz veszítek: «Uram, aki áldozatul hoztad magadat értünk, segíts, hogy soha túlnehéznek ne találjuk az áldozatot, melyet majd nekünk kell egymásért hoznunk. Uram, kinek szent testét most magunkhoz vesszük, segíts, hogy Veled, Általad, Benned találkozzék lelkünk és forrjon egybe elválaszthatatlanul».

Látjátok, Testvéreim, az, hogy titeket ez az áldozatos elhatározás tölt el e pillanatban és ennek megvalósítására magatokhoz veszitek az áldozatos és áldozatra tanító Krisztust, ez második biztatása a mi reménységünknek, hogy boldog lesz házasságotok. Mert boldog az a házasság, amelyet Isten áldásával kötnek össze.

C) És a ti eddigi életmódotokban benne van már a harmadik garancia is: az a házasság boldog, *amelyet Isten kegyelmével élnek*. Nektek másra nem lesz szükségetek, mint hogy az új életforma új keretei között is a régi vallásos élet meleg szeretetét őrizzétek és gyakoroljátok. Hogy mindig meglássátok egymás lelkében az ott élő Krisztus-arcot, és hogy éltetek legvégső összekötő kapcsa az Úristen legyen. Akkor megtaláltátok az idő mulandóságát is legyőző csodálatos erőt, akkor az a harmónia és szeretet, mely ma eltölti lelketeket, nem tűnik el a testi szépséggel és múló ifjúsággal, mert nem egymásnak külsejét szeretitek csak, ami az évek multával elváltozik, hanem szeretitek egymás lelkét, ami a korral nem változik, mely nem rokkan, hanem egyre szebbé válik.

*

Ime, Kedves Jegyesek, ez a mi reménykedésünk és bizodalmunk hármas alapja. Ti Isten szeme előtt készültetek erre a lépésre, Isten áldásával és Krisztus Urunk szent testével megerősítve indultok el az új útra és az ő kegyelmétől segítetve akarjátok azt végigjárni.

Örüljetek, hogy az Isten egymásnak adott titeket! Bízzatok, hogy az ő segítő kegyelme mindig veletek lesz! És imádkozzatok, buzgón imádkozzatok, hogy ezt valóban ki is érdemeljétek!

Úgy, Testvérek: örüljetek, bízzatok, imádkozzatok! És

mialatt ti magatokért imádkoztok, mi is alázatosan fogjuk kérni az Urat értetek. Kérni az Istent, hogy kezetek, amely most egymásra talált, soha egymást el ne bocsássa. Hogy szívetek, mely egy ritmusra dobbant össze, soha szét ne hangolódjék. Hogy lelketek, mely egybefonódott, soha többé szét ne válhasson. Hogy életutatok, amely most egybeszaladt, az örök élet óceánjában Isten trónja előtt érjen el torkolatához.

«Ime, így áldatik meg az ember, aki féli az Urat . . . Áldjon meg titeket a mi mindenható Istenünk, Atya, Fiú és Szentlélek». Amen.

V.

Kedves Ünneplő Testvéreim!

Valami különös gondolat azt sugallja nekem, hogy szavaimat, melyeket hozzátok szeretnék intézni, úgy kezdjem, mintahogy a meséket szokták: «Hol volt, hol nem volt» . . .

Igen, hol volt, hol nem volt . . . Volt egyszer ezelőtt nagyon-nagyon régen, ötven évvel ezelőtt, két fiatal szív, két ifjú lélek, akik a mennyei Atya örök tervei szerint földi útjuk tavaszán egymásra találtak. Belenéztek egymás ragyogó szemébe s mikor a tüzes szempár mögött meglátták a kristálytiszta lelket, ez a két lélek egy ritmusra dobbant össze, ez a két ifjú kéz egy fogásba fonódott össze. Odaálltak az Úr oltára elé és örömtől áradó lelkükből előtört a fönséges ígéret eskűszava: Mi pedig ezentúl egymáséi leszünk, mi egymást soha elhagyni nem fogjuk, mi egymás iránt hűségesek leszünk a sírig, holtomiglan-holtodiglan. Isten engem úgy segéljen!...

Hol volt, hol nem volt . . . ez volt ezelőtt ötven évvel!

Ötven év! Homoknyi porszem a világtörténelemben, de óriási nagy idő egy emberi életben. Hányan kidőltek azóta az élők sorából! Nemzedékek lettek, nemzedékek vesztek, országok tűntek elő s pusztultak, elváltozott körülöttünk az egész világ, — de titeket, Testvéreim, az isteni Gondviselés életben tartott! Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy fiatal pár.

És ma, ötven év után, ismét itt áll az Úr előtt ez a fiatal pár. Ne csodálkozzatok, hogy most is «fiatal párt» látok bennetek. No hisz' igen! Talán nem oly acélos már az a testtartás, mint félszázadnak előtte; talán nem oly rugalmasak lépteitek, az idő kemény keze megbarázdázta arcotokat s az öregkor hava fehérlik homlokotokon. De nézzétek, én úgy

látom, hogy lelketek most is, az ötven év előtti, hogy örömötök most sem hidegebb, boldogságtok most sem kisebb, mint volt akkor, mikor még kor szerint is «fiatal pár» voltatok.

Testvéreim! Ötven év tömérdek emlékével, bújával-örömével megrakott lelketeket hoztátok most ide az oltár elé, a mi Urunk elé, akinek oltáránál valaha a sírig tartó frigyre nyujtottátok kezeteket. Szívetek háláját akarjátok leróni az előtt a mennyei Atya előtt, akinek nevében egymásnak nyujtottátok kezeteket, s akinek segítő kegyelmével végigéltétek a félszázadot, amit megérni oly kevés embernek enged a Gondviselés.

Hát köszönjétek is meg mindazt a jót, azt a tömérdek jót, amivel a mi mennyei Atyánk titeket elhalmozott. Adjatok hálát minden testi-lelki segítségéért, a kapott lelki kegyelmekért, a hosszú földi életért, a ti páratlanul jó gyermekeitekért és unokáitokért. Legfőképen pedig azért a felmérhetetlen sok kegyelemért, amellyel a házaséletben titeket megsegített, hogy annak a szent eskünek emléke mindig kísért titeket, hogy abból a szentségből fakadó malasztforrások mindig felfrissítették, mindig feleleventették a ti családi boldogságtokat.

Mikor körülöttünk a modern világban oly szomorúan látjuk a családi élet kötelékeinek lazulását, mikor oly ijesztő számokban bomlanak szét a társadalmi élet alapjai, a családi otthonok, mikor ma az esküvők után alig pár év mulva sokszor kialszanak a családi tűzhely lángjai, akkor a ti ötvenéves példaadástok fényét, mint világító fáklyát szeretném állítani a mai világ elé.

Ti, Testvéreim, ötven éve már, hogy kitartotok egymás mellett, a ti családi tűzhelyetek lángja félszázadja lobog már, ti megtartottátok szent eskütöket s most is azért jöttetek, hogy azt megújítsátok.

Ugy szeretném, hogy mindenki lássa ezt a ti mai ünnepeteket! Lássa és okulva példát vehessen, erőt merítsen tőletek, mint lehet az Isten szeretetében megőrizni a sírig tartó hűséget. «Isten szeretetében» — azt mondtam. Igen, mert anélkül — elismerem — hiábavaló minden, anélkül nem lehet.

Akiket nem Isten köt össze, azok szétesnek, széthullanak. És ti nem estetek szét, mert titeket Isten fűzött össze, mély vallásosságtok, mély istenszeretetetek.

De nemcsak ebből látom, mennyire szeretitek Istent, nemcsak az ötven év oly keveseknek kijutó áldásából. Látom

ezenkívül azt az eleven hittel átjárt vallásos életet is, látom azt az igazi katolikus lelkületet is, mely gyermekeitek családi életét, unokáitok lelkét eltölti; és ennek láttára nem kívánhatok jobbat a mi szegény magyar hazánknak, nem kedvesebbet az Úr Jézus Egyházának, csak hogy minél több olyan igazán példátadó vallásos családja lenne országunknak, mint ez a Waigand-család, ez a gyönyörű terebélyes családi fa, amelynek első gyökerei ötven évvel ezelőtt ereszkedtek a talajba az Úristen oltára előtt.

Legyetek hát áldottak ti, édes mosolygós, fiatal lelkű, agg házasok; szemetekből az ifjúkori szeretet csillogjon, ajkatokon ott áradjon az ötven év előtti menyegzői nap mosolya. És mikor most túláradó szívvel köszönetet fogtok mondani a mennyei Atyának minden elvett jóért, alázatos imával kérjétek az ő kegyelmét hátralevő éveitekre is: Uram, tarts meg minket továbbra is oltalmadban. Uram, ami időnk még hátra van, aranyozd be napjainkat és erősíts, hogy továbbra is neked szolgálhassunk, amíg te hívni fogsz minket.

Ti pedig, gyermekei e jubiláris párnak, ti, unokái e kedves nagyszülőknek, boruljatok térdre mennyei Atyánk előtt s kérjétek a kedves nagyszülőkre Isten áldását, hogy amint a rokoni szeretet összefűz velük titeket a földön, úgy kapcsoljon össze mindnyájatokat az Isten látása egy örökkévalóságban az égben! Ámen.

Divat és házasság.[1]

Főmagasságú és Főméltóságú Bíbornok, Hercegprímás Úr!
Nagyméltóságú Püspöki Kar!
Tisztelt Katolikus Nagygyűlés!

Nem minden aggodalom nélkül kezdem el beszédemet, mert annak témája a szónokot könnyen tévútra viheti. A divatos kérdéseket a katolikus erkölcstan nézőpontjából vizsgálni kétségtelenül időszerű feladat ugyan, de nem kevésbbé nehéz és kényes is. Nem könnyű u. i. úgy megoldani a kérdést, hogy egyrészt a katolikus elvekből semmit ne engedjünk s másrészt senkinek érzékenységét meg ne sértsük; úgy tenni szóvá a tévedéseket, hogy meg ne bántsuk a tévelygőket s ott is, ahol harcot kell hirdetnünk az elvekkel, békében maradhassunk az emberekkel.

Mert szinte gondolom, hogy mikor elolvasták egyesek beszédem címét: «*Divat és házasság*», méltatlankodva fakadtak ki: Hát persze! Már megint a divat! És folyton csak az a szegény divat! Akár előre elmondom, miről lesz ott szó! Nagy mennydörgések lesznek a rövid szoknya s a bubifrizura ellen; villámlás a decolletage és arcfestés ellen; kiátkozzák a shimmyt és charlestont. Aztán majd fogunk épületes példákat hallani arról, hogy Athénben a rendőrök bekísérik, akinek szoknyája nem ér 30 cm-nyire a földig; és hogy a spanyol királyné nem fogad, csak zárt nyakkal; és hogy a napokban még a szerb kormány is rendeletet adott ki, mely szerint a kivágott ruhás s festett arcú hivatalnoknőket azonnal elbocsátják stb. Szóval a régi nótát fogjuk ismét hallani . . .

Hát én szeretném a kérdést mégis csak kissé mélyebben megfogni s a bajok szimptomatikus kezelése helyett azok közös gyökerére rámutatni. Éppen azért nem villámlásra s mennydörgésre hívom meg Önöket, csak egy kis gondolko-

[1] Az 1926-i XVIII. országos kat. nagygyűlés III. nyilvános ülésén elmondott beszéd.

zásra. Rá fogok mutatni néhány divatos irányzat túlkapásaira s veszedelmére; igyekszem bebizonyítani, hogy mindnek egyetlen közös forrása a mi *pogánnyá vált gondolkozásunk s életfelfogásunk*, elítélni azonban senkit sem akarok, az ítéletet az Önök higgadt gondolkozására hagyom. Mert ha hálátlan feladat is kellemetlen igazságokat hirdetni, azt hiszem, a katolikusok egyetemességének mégis elsősorban kötelessége bátran hallatni óvó szavát az eltévelyedésekkel szemben.

*

I. Most tehát, hogy felszereltem magamra a villámhárítót, kezdhetjük a szemlét; és hát első helyen mégis csak **a mai divat, ruházkodás, tánc és fényűzés kinövésein akadunk fel.**

Helyes ítéletet azonban csak akkor alkothatunk, ha világosan látjuk, mi kifogásolható van katolikus szempontból a mai divatszertelenségeken.

Hogy öltözködésünk s illemszabályaink a korok szerint célszerűség s ízlés tekintetében lényeges változásoknak vannak alávetve, ki nem tudná? És hogy valakinek öt cm-rel hosszabb vagy rövidebb-e a ruhája s haja, véleményem szerint ez nem fontos ebben a kérdésben. Hanem igenis megdöbbentően fontos az a nem célszerűséget, nem ízlést, hanem egyedül az érzékiség izgatását célzó pogány világnézet s életfelfogás, mely az egész mai divat, ruházkodás, tánc és fényűzés s a hiúságok egyéb vásárából kiütközik s mely az esztétikának erotikába fullasztása által már veszedelmesen emlékeztet arra a pogány korra, melyben az emberek a legtöbb templomot Vénusnak s Afroditének emelték. Azt szoktuk mondani, hogy az Úr Isten három emléket hagyott meg nekünk a paradicsomból: a csillagok fényét, a virágok illatát s az ártatlan gyermeki szem mosolyát. Hát legalább a divatszertelenségek katolikus követői fontolnák meg, hogy mikor az ártatlan emberi szemeket botránkoztatják, az elveszett paradicsom úgyis kevés emlékét tördelik ki a világból!

Egy nép erkölcsi emelkedettségének mérője mindig az a finoman tartózkodó tisztelet volt, ahogyan a nőket becsülte s ahogyan a nők önmagukat megbecsülték. Nos, ha helyes ez a mérleg, lesujtó annak mai állása. És mondjuk ki, hogy ebben a nők legalább annyira hibásak, mint a férfiak. Mert ami most folyik a legjobbnak mondott társaságokban is; *az arcfestésnek, ruhátlanságnak, léha táncoknak ez az orgiája;* az ifjak s leányok érintkezésének *a szabadossága s a társa-*

dalmi formák felrugásának az az anarchiája; az a hihetetlen mérvű fényűzés és luxuskifejtés, mely már-már eléri a naponta 500 szamár tejében fürdő Poppeának, Nero nejének luxusát, vagy a hangyatojással feketére festett szemöldökű, medvezsírral megkent és bagolyvérrel ondolált hajú s kezeire egyszerre 16 gyűrűt rakó pompéji nők esztelenségét, — mondom: *ez már nem egyszerű divateltévelyedés többé, hanem az újból pogánnyá vált lélek sebeinek felfakadása a keresztény időszámítás II. évezredének a végén!*

Kérem: előre megmondtam, hogy nem akarok senkit sérteni; azért beszélhetek ily bátran . . .

Igen, igen: hallom a mentséget: «Az ember mindig rossz volt, régen is volt léhaság a világon . . .» Persze, hogy volt! De van egy óriási különbség az összehasonlításban: akkor az erkölcstelenséget mindenki bűnnek tartotta, mellyel sötétbe kell bújni. Ma? Ki meri ma bűnnek nevezni az erkölcsi törvények legdurvább megsértését is? A fiatalokat akkor is erősebben kísértette a bűn; de legalább azok, akikre bízva voltak, akartak rajtuk őrködni, s hallatlan dolog volt, hogy serdülő leányok reggel 3—4 órakor egyedül jönnek haza a mulatságból. Igen: lehetett a csárdást is úgy járni, hogy az összeütközött az erkölcsi törvényekkel; de vannak modern táncok, amiket meg másképp sem lehet járni, csak így! Hogy torkotmaró whyskitől megrészegült néger matrózok ilyen táncokat találnak ki a délamerikai kikötők gőzös lebujaiban, azt még csak megértem; de hogy Cicero s Tacitus bölcseségén okosodott s a keresztény kultúrán finomodott európai kisasszonyoknak meg kedvük van utánuk táncolni ezeket, ezt nem tudom már sehogysem megfogni.

Nagyanyáink még azt mondották, hogy akinek az arca festett, annak az élete feslett. De szemébe mernék-e mondani ezt mai unokájuknak is, mikor az a villamoson előveszi zsebtükrét s nyilvánosan festeni kezdi magát? A régi tisztes nagyasszonyok még meg voltak győződve arról, hogy ha emberek közé megyünk, hát fel kell öltözködnünk; mit szólnának mai unokájukhoz, mikor az a bálba indul s nincs rajta annyi ruha, mint a nagyanyákon volt, mikor nyugovóra indultak!

Ki meri világgá kiáltani, hogy ami ma történik, az már a halál lehelete s korhadás csillogása? Senki? Hát a katolicizmusban kell lenni annyi bátorságnak, hogy kiálljon az emberek elé s megrázza őket: Emberek! Akármi legyen a meggyőződéstek, mondjátok: nem igaz-e, hogy az élet szebb,

mint a halál! Nem igaz-e, hogy a tengerszem tisztább, mint a pocsolya! És főkép nem igaz-e, hogy a halálra sujtott magyar nemzet jövője ellen hazaárulás ma minden esztelen tékozlás, fényűzés, divathajsza és dáridózás! A régiek azt tartották, hogy akit a tarantella-pók megcsíp, annak táncolnia kell, míg el nem szédül s akkor meggyógyul. Mosolygunk a a régieknek e babonáján; s *ugyanakkor mi, halálramart maradék magyarok hetedhétországra szóló, hajnalba rikkantó hejehuják közt akarjuk kitáncolni a történelemből az új magyar ezer évet, magyar egészséget s magyar föltámadást?!*

Ugyebár nem veszik zokon, hogy ily nyiltan beszélek. Világosan kell látnunk: A divat kérdéseiben az Egyház azt kifogásolja, hogy a mai nőnek szépségén százféle mesterember dolgozik, — a szabó, a cipész, a fodrász, manikürös, pedikürös, masször, kalapos, divatárus, illatszerész — csak önmaga nem! A helyes szórakozás, helyes testápolás, helyes divat s ruházkodás jogát az Egyház elismeri, de csak egy feltétel alatt: ha nem feledjük, hogy *a lélek több mint a test s hogy az esztétika törvényei fölött állnak az etika törvényei.*

II. A divatbajött áramlatok közt végigtekintve, szükségesnek látszik, hogy néhány szóval **a testnevelési kérdésekről** is megemlékezzem.

Kérem, méltóztassék állásfoglalásunkat e pontban is helyesen elgondolni. Mikor a katolikus nagygyűlés a testnevelési kérdést is megemlíti, igazán távol áll tőle, hogy az egészségápolás jogosságát, helyességét és szükségességét a legkisebb mértékben is kétségbe vonja. Hogy a sport a gyárak, üzletek, irodák idegölő munkája után felüdülés, hogy a testedzés a könyvetbújó diákra felfrissülés, munkakedvedzés s akaraterősítés, mindezt ki ne tudná? És ha a ma divatos sporttúlzásokat itt mégis szóvátesszük, erre az kényszerít, hogy ami e téren ma európaszerte — magunkat sem véve ki — folyik, *az már nem testnevelés, hanem testpusztítás, és amikor testnevelés, akkor is gyakran a komoly munkakedvnek, magasabb törekvéseknek s szellemibb értékeknek halálos megsebzése.* És talán nem lesz túlzás, ha a filmsztárok- és sportcsillagokért lelkesedő tömeg szavából megint a pogány «panem et circenses»-t vélem kihallani s a versenypályákon szorongó tízezrek izgatott arcán ismét a mi elpogányosodott arcunk vonásait vélem felfedezni.

Nevezetesen pedig hiszem, hogy helyesen látnak azok, akik nemcsak pedagógiailag, hanem még a fiziológia szempontjából is megokolatlannak s alaptalannak tartják azt a

fanatikus reménykedést, amellyel egyesek ma, a vesztett háború után, egyedül a sportban tisztelik megalázottságunk megváltóját. Elvesztettük a háborút. De felszólítok mindenkit, nevezzen meg egyetlen esetet is, melyben csak egyetlenegyszer is csatát vesztettünk azért, mert a magyar katona *testileg* nem volt eléggé edzett a front küzdelmei ellen. Sehol! Egyetlenegyszer sem! *De én tudok mondani rettenetesen való eseteket, hogy elvesztettük a háborút, mert a* **magyar lélek** *nem volt eléggé edzett a frontmögötti agitáció ellen.*

Igen, elismerem: verseny nélkül, az erők összemérése nélkül, rekordkísérlet nélkül sport alig képzelhető. De akkor legalább legyünk tudatában annak a veszélynek, melyet a fizikai erők mai egyoldalú fejlesztésének hangoztatása az emberiség többi értékeire nézve jelent. Jaj annak a középiskolának, ahol a lusta és sötétfejű diákot osztályról-osztályra előre lökik, csak azért, mert footballjátékával dicsőséget hoz az intézetre (megtörtént eset!); de jaj annak a társadalomnak is, melynek felnőtt tagjai a sportot valláspótló világnézetté magasztosítják. Mert ha a mai felnövekvő ifjúság azt látja, hogy egy százméteres versenyfutásról a lapok háromszor oly terjedelemben s tízszer oly lelkesedéssel írnak, mint pl. az Északi Sark átrepüléséről, mi lesz ennek a következménye? Egy szomorú értékeltolódás a jövő generáció lelkében: a szellemi törekvések lekicsinylése, a kulturális s tudományos erőfeszítések elhalványulása a nyers fizikai erők mellett.

És hogy az értékeknek ez az átértékelése a mai ifjúságban mily ijesztően folyik, azt talán csak azok látják világosan, akik velük közelebbről foglalkozva ismerik az eszményeket, melyekért a mai ifjúság lelkesedni tud. Méltóztassanak pl. akárhány ifjút megkérdezni, hol fekszik Bruxelles vagy Sofia, érdektelenül feleli: Nem tudom. De kérdezzük meg, hol van Holywood: szeme felcsillan s rögtön lerajzolja ennek az amerikai filmvárosnak utcáit is. Kérdezzük meg, ki volt Murillo vagy Van Dyck, Pasteur vagy Liebig, Nelson vagy Bismarck, a válasz: Nem tudom. De kicsoda Asta Nielsen és Pola Negri, kicsoda Max Linder s Rudolfo Valentino, kicsoda Dempsey és Nurmi, ezt mindegyik tudja. Tudja? Tudja azt is, ki volt apja-anyja, mint aludt tegnap éjszaka, mit szeret ebédre legjobban és a nyakkendőben melyik a kedvenc színe! Nem tudják, hány métert tesz meg a fény egy másodperc alatt, de mind tudják, hány másodperc alatt úszták az utolsó Olympiászon a stafétát. Nem tudja megközelítőleg sem, mily magas a Mont Blanc, de tudják hajszálpontossággal, hogy mily

magasat ugrott az 1., 2., 3.... és 10. győztes is. Nem tudják, hogy az Úrnak hányadik esztendejében szabadult fel Buda a török alól; de tudják, hogy Dempsey hányadik ringben knockoutolta ellenfelét... Minthogy pedig a történelem azt mutatja, hogy a test hyperkultusza mindenha kelevényekben fakadt ki a lelkeken, ezért a legfőbb katolikus gyülekezetből éppen a tizenkettedik órában elhangzó energikus vétónak *bizonyára örülni fog mindenki, aki a szellemi értékek szupremáciájának biztosításában látja továbbra is az emberies élet alapjait.*

III. Ámde fölületes elintézése lenne az általam érintett problémáknak, ha itt befejezném beszédemet. Bár az idő sietésre int, mégis méltóztassanak megengedni, hogy egész röviden bekapcsoljak itt még egy órisi fontosságú újabb kérdést. Mert mindaz, amiről eddig szó volt: divatszertelenség, táncőrület, sportcsinálás, fényűzés... mindez csak tünet; tünete egyetlen betegségünknek s eredménytelen volna a kórtünetek ellen harcolni, ha a betegség fészkét nem mernők érinteni.

Méltóztatnak tudni, mire gondolok most? Miben látom gyökerét, mindennél szörnyűbb veszedelmét minden bajunknak? **A modern családi élet megrendülésében, vagy mint mondani szokták: a családi élet válságában.**

Ha igaz az a megállapítás, hogy egy nemzet igazi története nem a háborúk, hanem a háztartások története, akkor megrendítően komor az a kép, mely előttem e pillanatban felrémlik. Látom magam előtt a nem sikerült házasságok légióit; előttem tornyosul az elválások statisztikájának évről-évre növő száma; látom az elvált családok gyermekeinek lelkében — fészekből vihartól kivert kis fiókákban — lejátszódó tragédiákat... Látom mindezt és megint csak az jut eszembe: Íme, a modern lélek elpogányosodásának ismét egy újabb, mindennél vészesebb megnyilatkozása! Senecánál olvassuk, hogy az előkelő római nők nem a konzulok szerint számították az esztendőt, hanem hogy ki volt férjük abban az évben. Vajjon nagyon messze vagyunk-e mi még ettől az időszámítástól?

Mikor az emberi test alkotó elemeire, sejtjeire kezd bomlani, szétesni, ez már a közeli feloszlás jele. A család az a sejt, melyre jól szervezett s kultúrában magasan álló társadalmi életet egyedül lehet emelni. Ahol ez a sejt bomlani kezd, annak a társadalomnak ütött végórája, mert a történelem ismerője előtt nem szorul bizonyításra, hogy a házassági elválások

emelkedése parallel jelensége a kultúra süllyedésének s föltétlen jele a társadalom bomlásának.

Igen, válság van! De nem — mint mondják — «a házasság válsága», hanem a pogánnyá lett emberi lélek válsága, mert a családi élet válságba csak ott kerülhet, ahol válságba jutott az erkölcs s az eszmények tisztelete. Igen, újítsunk; de nem úgy, hogy váljunk el, te mégy jobbra, én meg balra! Nem! Hanem: mindketten megyünk vissza Krisztushoz! És divat, fényűzés, léhaság elleni küzdelem mind csak másodrendű kérdés s mind magától megoldódik, ha megoldjuk az elsőt: a házasság megerősítését. Mert ha beteg a család, akkor beteg a nép, beteg az állam, beteg a kultúra s beteg az Isten országa a földön, az Egyház is. Ma egyedül a katolikus Egyház meri szavát felemelni az elválások ellen s ha e küzdelmében egyedül áll is, soha nem fog elhallgatni. Mer felszólalni divatbajött irányzatok ellen, ha azok az emberi lélek szent jogait sértik — gondolok itt az öltözködés és sport túlzásaira s az elválásokra —, s viszont mer nyiltan kiállani olyan dolgok mellé, amelyek meg kimentek a divatból, de amit megint divatba hozni az emberi nem fennmaradásának egyik legégetőbb kérdése: gondolok a gyermekek szeretetére a családban. Mindnyájunkat büszkeséggel tölthet el az a tudat, hogy a katolikus Egyház, amint szerte a világon a házassági kötelék felbonthatatlanságának egyedüli hirdetője, épúgy erkölcstana az egyetlen komoly ellensúly a népet gyilkoló neomalthusianismus szörnyűsége ellen.

És legyen szabad itt, a katolikus nagygyűlésen nyiltan kimondanunk, hogy ezekben a kérdésekben a döntő jó példát csak a katolikus intelligencia s éppen a legelőkelőbb családok adhatják meg. A divatszertelenségeket megfékezni, a tékozlást megszorítani, a családot erősíteni a sok gyermeket megszerettetni, ehhez példák kellenek, *fölülről eredő s ezért felemelő példák.*

A kultuszminiszter úr Őexcellenciája a közelmult napokban «Gyermekáldás s gyermekvédelem» címmel fontos cikket írt, a középeurópai katolikusok vezető lapjába, a «Schönere Zukunft»-ba (szept. 5. sz.). Rámutat arra, hogy angol vezérférfiak éppen abban találják Viktória angol királynő uralkodásának áldását, hogy az országban nagy volt a gyermekbőség. Miért? Mert magának Viktóriának is nagy családja volt s — mint a miniszter úr megjegyzi — a királyné példája nyomán valósággal a «bon ton»-hoz tartozott a nagy családnak, a gyermeknek szeretete.

Ha igaza van a kultuszminiszter úrnak — és lehetetlen szavainak tökéletes igazságát nem látnunk — mondom, ha igaza van abban, hogy a tisztességes divathoz bátorság kell, a szerény életmódhoz, a szilárd családi élethez, a gyermekszeretetéhez bátorság kell, mely az egyszerűbb emberekre a legelőkelőbb családok példájából fog kisugározni, ha ez igaz, legyen szabad igaz örömmel rámutatnunk arra a legmagasabb helyre, *ahonnan a szerénységnek és boldog családi életnek melengető példája tündöklik minden magyar családra.* Pár héttel ezelőtt az Atlanti-óceán partján egy kis spanyol falu kastélyában mondtam szentmisémet. A misén ott térdelt egy özvegyasszony nyolc gyermekével. És mikor láttam ott azt az édesanyát, az özvegy magyar királynét, igazán nem divatos, nyakig zárt öltözetében; mikor láttam azt az igazán nem divatos nagy családot — nyolc gyermek! — fölemelő áhítatban térdelni az áldoztató rácsnál, *akkor villant fel világosan előttem, hogy igen, minden problémánknak megoldását, divatszertelenségben elmerülő, sportimádásban elsekélyesedő, békétlenségben szétszakadó, üres bölcsőjű társadalmunk meggyógyítóját nem kereshetjük máshol, csak a mi Urunkban, Jézus Krisztusban.*

*

És ezzel eljutottunk megállapításaink tanuságához. Mert céltalan a botránkozás, hiába a mennydörgés, ha az elmondottakból nem tanulnánk. Azt, hogy korunk megdöbbentő erkölcsi léhasága végzetes katasztrófa felé viszi a társadalmat, minden nyiltszemű gondolkozó világosan látja; de nem mindenki következtet belőle egyformán.

Spengler megírja vészes könyvét a nyugati kultúra bukásáról; mi azonban nem vészes jövendöléseket sikítunk bele a világba, hanem katolikus nagygyűléseket tartunk s katolikus bátorságot és katolikus öntudatot felszítva, katolikus életmódot erősítve az idők kerekébe akarunk belemarkolni s konstruktív optimizmussal nekifeszülni a lejtőncsúszásnak. Nekünk nem Spengler a prófétánk, hanem XI. Pius pápa, aki maga látja legvilágosabban korunk erkölcsi zuhanását s mégsem pusztuláson siránkozik, hanem új ünnepet rendel: Krisztus királyságának ünnepét az elpogányosodott társadalom kereszténnyé tételére s megmentésére.

Mi szót fogadunk XI. Piusnak elismerjük Krisztust királynak. Igen: Krisztus királya nemcsak a templomnak, nemcsak az imakönyvnek; Krisztus királya a divatnak,

királya a táncnak, királya a sportnak, királya a családi életnek.

Valaha igazán az volt: s boldog volt az emberiség.

Megpróbáltuk Nélküle: a sír szélére kerültünk.

Nincs más menekvés, mint hogy hűségesen visszaszegődjünk Hozzá!

Igen: Hozzá állunk, Általa élünk s hisszük: Vele győzünk!

Eugenika és katolicizmus.[1]

Az eugenika és a vele kapcsolatos kérdések a mai ember fokozott érdeklődésének középpontjában állanak; szinte azt mondhatná az ember, hogy ez ma a legdivatosabb tudományág.

Mert valóban vannak felkapott és divatba jött tudományos gondolatok, amelyek néha csak évekig uralják az érdeklődés körét, néha évtizedekig is, aztán rövidebb-hosszabb tündöklés után letűnnek.

Hogy csak pár példát említsek: a biológiában nemrégiben mindenki a fehérjékre esküdött, aztán jöttek a kalóriák, napjainkban a vitamin; ma már mindenki vitaminról beszél és vitaminos ételeket keres. A pszichológiában ilyen felkapott téma volt a legújabb időkben a pszichoanalízis, amikor mindenki a legkülönfélébb komplexeket kutatta magában és ismerőseiben. De mindennél felkapottabb és divatosabb gondolattá vált az eugenika és a vele kapcsolatos kérdések. Összejöveteleken, előadásokban, könyvekben, színházban lépten-nyomon erről beszélnek.

Ha komoly kutatók minél többet foglalkoznak az eugenikus gondolatokkal, annak csak örülni lehet, mert biztos, hogy ők szerények lesznek, és nem dobnak be a nagyközönségbe olyan jelszavakat, amelyek utólérhetetlen délibábok megcsillogtatásával szédülésbe ejtik az emberiséget.

Sajnos, ma túlteng az eugenika felelőtlen megtárgyalása, és ennek nyomán a legbizarrabb gondolatok és alaptalan reménykedések vernek gyökeret az emberek között. Tömérdek ujságcikk és felolvasás után a színpadra is bevonult az eugenikus propaganda.

Amikor egy új tudományos gondolat ennyire a mindennap témájává válik, csak egész természetes dolog, hogy katolikus szempontból is állást kell vele szemben foglalnunk. Az eugenika nemes és komoly tudományág, mely az emberiség

[1] A II. Katolikus Nyári Egyetemen 1934 jún. 25—28-án tartott előadás.

javát és boldogságát szolgálhatja, ha nem fogja tűrni, hogy — mint máris, sajnos, megtörtént — frivol kezek a helyes vágányról kisiklassák és téves utakra vigyék.

Ennek a tanulmánynak feladata az, hogy a katolikus pedagógia és erkölcstan állásfoglalását ismertesse az eugenikus kérdésekkel szemben. Hogy azonban ezt megtehessük, előzetesen röviden vázolnunk kell azt a kutatást, amely az eugenikát kitermelte, tehát szólni kell az eugenika biológiai alapjáról, *az átöröklés kérdésének újabb tanulmányozásáról és megállapított főbb tételeiről.*

ELSŐ FEJEZET.

Az átöröklés alapvető tételei.

I. Az átöröklés tapasztalati ismerete.

Az emberiség már évszázadok óta tapasztalatból tudta azt a tényt, hogy a gyermek és szülők meg az ősök között akárhányszor feltűnő hasonlóság található mind testi, mind szellemi szempontból. **Az ősök tulajdonságainak megjelenését az utódokban átöröklésnek nevezzük.**

A) *Régi tapasztalat*, hogy a gyermek nemcsak testet kap szüleitől, hanem a testtel együtt számos diszpozíciót is. Általánosan ismeretes, hogy a gyermekek sokszor feltűnően hasonlítanak szüleikhez arcvonás, szemhibák, termet, sőt mozdulat tekintetében is.

De azt is régen tudtuk már, hogy a gyermekek gyakran szellemi sajátságokat is örökölnek, még pedig nem mindig a közvetlenül megelőző szülőktől, hanem régebbi ősöktől is. Közismert dolog volt egyes fajok szembeötlő faji sajátságainak átöröklése, továbbá uralkodó-családok guvernementális képességeinek átöröklése, hasonlóképen gyenge akaratú, iszákos és érzékies hajlamok öröklődése. A tapasztalat azonban nem tudta okát adni annak a másik, szintén közismert ténynek, hogy néha a gyermek meg egészen elütött a szülőktől, sőt kiütött az egész családból.

B) A tapasztalati tényeket később *statisztikai kutatással* is igyekeztek alátámasztani. Számos példát gyüjtöttek össze családokról, amelyekben kiváló tehetségek öröklődtek; olyanokról is, amelyekben a bűn és a bűnre való hajlam származott át.

Igy — hogy csak két példát hozzunk fel — hírhedtekké

váltak egy bizonyos Ada Juke, amerikai csavargó nő leszármazottjai (megh. 1740). 709 leszármazottja ismeretes. Ezek közül 196 törvénytelen szülött, 142-t községeknek kellett eltartani, 64 elmeháborodott, 174 nyilvános bűnös nő, 77 gonosztevő, köztük 12 gyilkos. Más oldalról Jonathan Eduard családját vizsgálták 1758-tól 1900-ig. Ismeretes 1094 leszármazottja; ezek közül 14-en Collège-ok elnökei, 3 szenátor az Egyesült Államokban, 65 tanár, 30 bíró, 100 jogász, 100 pap, 195 középiskolát végzett és a család egyetlen tagja sem követett el bűncselekményt.

II. Mendel kutatásai.

Mindez azonban pusztán a tapasztalat megállapítása volt és kísérleti módon az átöröklés kérdésével senki sem foglalkozott. Az első kutató, aki **az átöröklés tanának tudományos megállapítására szánta idejét, Mendel Gergely ágostonrendi szerzetes volt.** Az ő munkája annyira alapvető ezen a téren, hogy néhány gondolatban szükséges lesz munkálkodását bemutatni.

A) Mendel 1822-ben született Morvaországban s 1843-ban lépett be az ágostonrendi szerzetbe. Egyszerű paraszt-szülők gyermeke volt. Ősei közül többen kertészkedéssel foglalkoztak és érdekes, hogy saját magán is igazolódott az átöröklés ereje; innen magyarázható nagy szeretete a természet, főleg a virágok iránt.

Mendel alapvető kísérleteit Brünnben végezte, ahol az ágostonrendi háznak volt priorja. Nagy előszeretettel forgatta az akkori biológiai és származástani műveket. Darwin műveit is aprólékosan tanulmányozta, de nagy hibákat is vett észre Darwin elméletében és ezeket akarta kijavítani örökléstani kutatásaival.

Sajnos, abban az időben az egész tudományos felfogás Darwinnak kedvezett; úgy hogy Mendel kutatásai és irodalmi működése korántsem jutottak megérdemelt elismeréshez, mert a származáselmélet és öröklés között már akkor mutatkozó ellenmondások háttérbe szorították a kísérleti eredményeket és a legnagyobb kutatók is inkább hajlottak Darwin gondolata felé.

Mendel művét hamarosan befedte a feledés pora. Sőt mintha ő maga is megingott volna saját megállapításainak hitelében. Csak halála után 16 évvel († 1884) kezdik nevét

és elméletét fölfedezni; de a mai kutatások annál teljesebb elégtételt szolgáltattak az átöröklés eme legelső tudományos kutatójának.

Érdekes találkozása a történelmi dátumoknak, hogy mind az átöröklési, mind pedig az eugenikai kutatás szinte ugyanegy időben indult meg anélkül, hogy annak két vezére egymásról tudott volna. Galton első munkáját az eugenikáról 1864-ben tette közzé a «Macmillan Magazine»-ben, míg az ugyanolyan korú Mendel egy évvel később, 1865-ben közölte a brünni természetkutatók egyesületének évkönyvében alapvető tanulmányát: «Versuche über Pflanzen-Hybriden».

Mindketten egy évben születtek (1822-ben), de Galton 27 évvel élte túl Mendelt.

B) Miben állott Mendel működése?

Kezdetben csak arra szorítkozott, hogy a brünni kolostor udvarán díszvirágokon színváltozatokat érjen el s ezért ő maga mesterségesen porozta be egyik virágot a másikkal. Feltűnt neki az az érdekes szabályosság, hogy valahányszor ugyanazokat a fajokat termékenyítette meg, mindig ugyanoly kereszteződések, felemások, hibridek jöttek létre. Innen vette fontos tanulmánya is a címét: «Versuche über Pflanzen-Hybriden».

a) Nyolc év alatt 10.000-nél több kísérletet végzett. Kiválasztott két fajta borsót; az egyik magastermetű, a másik alacsony volt. A kettőt keresztezte egymással, a törpét beporozta a magasnak virágporával s az így nyert magot elvetette. Vajjon milyenné lett az első új generáció? Közepes növésű, — gondolná a laikus ember. Pedig nem! Hanem az első keresztezésből valamennyi magas lett, tehát az első hibridivadék csakis az egyik szülőnek, még pedig a magasnak a jellegét mutatta. *Mendel ezt az érvényesülő jelleget elnevezte «domináns» tulajdonságnak.* De hogy a másik tulajdonság, az alacsony jelleg sem veszett el végkép, hanem csak lappangott — műszóval *«recesszív» tulajdonság volt* — ez mindjárt kitűnt a második generációnál.

Mendel u. i. elvetette az első ivadék magvait, vagyis a hibrid-magokat, amelyek látszólag mind magasnak voltak termékei. Szigorúan vigyázott rá, hogy önmaguk porozzák be virágjukat, mert csak az ilyen továbbtenyésztés adhatott felvilágosítást arra, hogy az első ivadék egyénei mily tulajdonságokat vettek át a keresztezésre felhasznált szülőktől. Vajjon van-e bennük olyan rejtett tulajdonság is, ami az első generációban lappangott, külsőleg nem mutatkozott?

b) Az elvetett hibrid=magvak a második generációban új meglepetéssel szolgáltak. Ezekből már nem lett csupa magas növény, hanem egyrészükben már felütötte a fejét a bennük lappangó recesszív tulajdonság. Voltak köztük magas termetűek és voltak alacsonyak; még pedig ilyen megoszlásban: a domináns tulajdonságot mutató magas termetűek háromszor annyian voltak, mint a törpék, tehát a látszólag teljesen magas első generáció utódaiból a második generációban 25% már alacsonnyá lett és 75% maradt magas, vagyis kezdett szétválni az első generációban összehozott kétféle tulajdonság.

Mendelt gondolkodóba ejtette a második generációnak ez a sajátságos viselkedése. Világosan látta, hogy az alacsony tulajdonság — amely a második generáció 25%=ában már felütötte fejét — megvolt az első hibrid=magvakban is, de lappangott bennük.

c) Hogy utánajárjon a dolognak, a harmadik ivadékot is létrehozta és ez új meglepetést jelentett. A második ivadéknak azok az egyedei, amelyek már akkor is törpékké lettek, most már végkép azok is maradtak. Ezzel ellentétben azonban a magas termetűek tovább is oszlottak. Voltak köztük olyanok, amelyekből újra magasak lettek; de voltak olyanok is, amelyek úgy viselkedtek, mint az első ivadék tagjai: vagyis 75%=ban magas, 25%=ban alacsony lett belőlük. Tehát a második generáció 100 elvetett magva így oszlott meg a harmadik generációban: 25 alacsonyból mind alacsony lett; a 75 nagyból 25 nagy lett; maradt még 50 és ez épúgy fejlődött, mint a második generáció: vagyis 75%=ban nagy lett belőle, 25%=ban pedig alacsony. Ebből tehát világossá vált, hogy a második generáció 75%=ának magasából igazában csak $^1/_3$ rész volt véglegesen magas, míg a $^2/_3$ rész további szétválásra törekedett, mert a recesszív tulajdonság várta benne az érvényesülést.

Ugyanily kísérleteket végzett Mendel sima és fűrészelt levelű csalánok keresztezésével is; kísérletei beigazolták, hogy a keresztezés révén létrejött hibrid nem állandó életű, hanem a következő ivadékokban kiválnak olyan egyedek, amelyek a kiinduló szülőkkel azonosak. A második ivadéknak csak egy része a hibrid, másik része részben az egyik, részben a másik szülő sajátságát viselő tiszta egyed. *Ezt a törekvést nevezzük «a szétválás szabályának».*

C) **Ennek a szétválásnak magyarázatát is kereste Mendel,** és el kell ismerni, nagyjában helyes magyarázatra akadt. Szerinte az első felemás ivadék egyéneiben az egyesült

ellentétes tulajdonságok nem öröklődnek együttesen, hanem a hibrid egyén ivarsejtjeinek keletkezésekor ezen ivarsejtekbe csak az egyik tulajdonság hordozója (gén=je) jut be. De gén=párokat az ivarsejtek nem tartalmaznak, mert a gén=párok az ivarsejtek keletkezésekor egymástól elválnak és ez a szét=válás magyarázná meg azokat a bonyolultabb viszonyokat is, amelyek a több tulajdonságban különböző egyedek kereszt=tezett ivadékait jellemzik.

Mendelnek ez a zseniális gondolata, amelyre még a sejt=osztódás mikroszkópikus ismerete előtt jutott, az újabb biológia által aztán teljes igazolást nyert.

De Mendel érdeme az is, hogy először emelte ki a phaeno=typus és a genotypus közti különbséget. A phaenotypus az egyén külső, látható megjelenési formája, ami az egyénnel el is pusztul; a genotypus az a láthatatlan átöröklési anyag, ami el nem vész, hanem nemzedékről nemzedékre vándorol tova. Azokat a nagy embercsoportokat, amelyeket közös genotypus köt össze, «faj»=oknak nevezzük.

Sajnos, Mendel nem érte meg eszméi diadalát. Felfede=zését először 1865=ben tette közzé egy jelentéktelen brünni évkönyvben, amelyet kevesen olvastak és akik olvasták is, azok sem tulajdonítottak neki nagy jelentőséget. Abban az időben úgyszólván minden természetbúvár a darwinista szár=mazáselmélet kötött le, az idő nem volt még kedvező a gya=korlati öröklési kísérletek értékelésére. Úgy hogy midőn a XX. század elején az átöröklés, a biológia alapjainak kutatása nagy mértékben megindult, a már régen halott Mendelt szinte újra kellett felfedezni és értékelni.

III. A testi átöröklés.

Mikor ezeket a kutatásokat halljuk, talán egyesek azt mondhatnák: Mit érdekel mindez engemet? Hogy a borsó alacsony lesz=e vagy magas, és hogy a csalán levele síma=e vagy fűrészelt, — mit érdekel ez engem?

De mindjárt összerezzenünk, ha arról értesülünk, hogy *mindez a törvény nagyjában az emberre is érvényes*, és hogy az ember sok vonásának, faji jellegének, orralakjának, arc=típusának, haja színének és növési formájának, az iris színé=nek stb. árörökléséte ugyanezek a Mendel=törvények magya=rázzák, sőt ezeken a látható külsőségeken túl egy egész lát=hatatlan benső patak folyik bennünk nemzedékről=nemze=

dékre, az «Erbstrom», amelynek átöröklése ma már kétségtelen bizonyosság.

Bár az ily irányú kutatások, melyek az emberi átöröklést a mendelizmus gondolatai szerint vizsgálják, csak 1904-ben kezdődtek meg, ma már egészen meglepő eredmények birtokába jutottunk.

1913-ban jelent meg az első tudományos mű, amely a mendelizmus érvényét az emberi átöröklés területén is alapos vizsgálat tárgyává tette. Szerzője *Lundborg Hermann*, az upsalai fajbiológiai intézet alapítója. A könyv címe: «Medizinischbiologische Familienforschungen innerhalb eines 2232-köpfigen Bauerngeschlechts in Schweden». A szerző rámutatott arra, hogy alkoholizmus és rokonházasság által a recesszív káros öröklött vonások könnyen napfényre kerülnek, dominánsokká válnak.

Azóta oly lázas kutatás indult meg az átöröklés törvényei és mibenléte után, hogy ma már hatalmas anyaggal rendelkezünk a morfológiai, pszichológiai és fizikai normális és abnormis emberi tulajdonságok átöröklésének kérdésében is.

Az átöröklés tanulmányozásának különösen döntő fontosságú segítséget nyujtott a sejtkutatás fejlődése. Még mielőtt Mendel közzétette volna nagyfontosságú megfigyelését, *Schwann Tivadar* már megállapította azt a rendkívül fontos tételt, hogy mindenfajta organizmusnak legvégső élő egysége a sejt, de még hosszú időbe és kutatásba került, míg ennek a titokzatos valaminek életét és szaporodását a tudomány földerítette.

Mi tehát az az eredmény, amelyet a legújabb biológiai kutatások a testi örökléssel kapcsolatosan megállapítottak?

A) Minden embert őseihez az a két parányi apróságú sejt fűzi, amelynek egyesülése által keletkezik az új emberi élet. Az egyik a petesejt, amelynek nagysága 200 mikron. A másik a mag, amely egy fonálszerű sejt; az ostorfonala 50 mikron, a feje egy 3 mikron nagyságú ellipsoid. A csillagászat alapmértéke, a «fényév», szédületes nagy távolság; a biológiáé a «mikron» (jele a görög μ betű) szédületes kis mérték: a milliméter ezredrésze.

Az osztódó sejtmagnak lényeges alkotóelemei *a chromosómák*. A chromosómák «színes testecskéket» jelentenek. Nevüket onnan kapták, hogy előszeretettel vesznek fel magukba bizonyos festékeket, amikor a sejteket vizsgálat céljaira meg-

festjük. «A chromosómák az egyik nemzedékről a másikra átmenő, önálló egységek.« (Lenhossék)

A chromosómák száma az egyes fajokban ugyanaz: közeli rokonokban sokszor elütő, távolesőkben megint lehet ugyanaz, pl. az emberi sejt chromosómáinak száma megegyezik a liliomével. Az emberi sejt 48 chromosómát tartalmaz. De mialatt a petesejt és mag érnek, az alatt titokzatos redukció történik a chromosómák számában: számuk a jellemző szám felére csökken, hogy mikor a megtermékenyítéskor a petesejt és mag találkoznak, mindegyikben már csak 24—24 chromosóma legyen; mert ha 48 lenne, torzsejt alakulna. A 24—24 chromosóma köti össze a gyermeket és unokát szülőkkel, ősökkel, családdal. *Ez a 48. szabad szemmel láthatatlan testecske, az a végső szál, amely a generációkat összefűzi egymással:* tehát az átöröklés biológiai magyarázatát természetszerűleg itt kell keresni.

Az új megtermékenyített sejtben 24 chromosóma van az apai és 24 az anyai sejtből. A megtermékenyített petesejtben aztán a 48 chromosóma hosszában kettéválik és ezeket a fél darabokat valami titokzatos erő mozgásra indítja. Felük lefelé és felük felfelé vándorol a sejtben, minél messzebbre egymástól. Most a sejt befűződik és az első megtermékenyített sejt helyét most már két leánysejt foglalja el, mindegyikben 48—48 chromosómával. A két leánysejt ezután fenti módra újra oszlásnak indul s lesz belőle négy, nyolc, tizenhat... és így tovább.

Mi lehet ennek a csodálatos oszlásnak a célja? Bizonyára az, hogy mindkét új sejtbe egyformán kerüljön mindkét örökséget hordozó chromosóma. Valószínűen innen érthető, hogy ugyanazon családból elütő testvérek is erednek, mert más és más tulajdonságokat hordozó chromosómák maradtak meg a sejtjeikben.

B) Ebben áll a mendelizmusnak az emberi átöröklésre is kiterjesztett lényege, amely szerint minden egyén, amely megtermékenyített petesejtből származik, maga is új mag-, illetőleg petesejtet termel, amelyek felében az apai, felében az anyai rész öröklési anyagát hordozzák. *El kell fogadnunk, hogy az átöröklött tulajdonságok végső hordozói valóban a sejt chromosómái.* De alighanem örökké talány marad, hogy az *anyagi* chromosóma hogyan hordozhatja az átöröklött *szellemi* tulajdonságokat.

Bármilyen meglepő és értékes is ez a megállapítás a 24—24 chromosóma keveredésével előálló új életről, mégis marad

még más óriási rejtély is, amire külöskép szeretnénk felelni, de nem tudunk: nem tudjuk, hogy az apai és anyai öröklési anyagot hordozó 48—48 chromosómából melyik 24 fog elpusztulni a sejt érése alatt és melyik 24 marad meg, — már pedig éppen ez dönti el az átöröklés mineműségét.

Ez a két sejt az ősök élete kontinuitásának végső hordozója. De hogy a megtermékenyített sejtnek szabad szemmel nem látható chromosómái hogyan tartalmazzák az ősöktől átöröklött tulajdonságokat, és hogy a sejt megszámlálhatatlan oszlása miért alakul lassan organizmussá, hogy az egyik sejtcsoport véglegesen szemmé, a másik szívvé, a harmadik végtaggá épüljön: ez olyan megfoghatatlan mély titok, hogy ehhez valószínűleg a legfinomabb technika is mindig durva és a legjobb mikroszkóp is mindig vak fog maradni. Az átöröklés végső mivolta és mibenléte valószínűleg époly titok fog maradni, mint maga az élet.

IV. A szellemi átöröklés.

Az átöröklés kutatását alapos munkával kiterjesztették a szellemi átöröklésre is. Az erre vonatkozó adatokból csak néhányat említek fel.

A) Két holland kutató, *Heymans* és *Wiersma*, a szellemi tulajdonságok átöröklésére úgy igyekszik fényt deríteni, hogy több mint 3000 orvoshoz küldöttek kérdőíveket két nemzedékre: szülőkre és gyermekekre vonatkozólag. A nyert válaszból világossá lett egyes *típusos szellemi tulajdonságok átöröklése*, pl. a tanulás módja, a felfogás módja, a képzelet típusa. Az is kiderült, hogy általánosságban az apa és fiú között, továbbá az anya és leány között nagyobb a megegyezés, mint a kereszteződés.

Másféle érdekes kutatást végzett *W. Peters*, jénai pszichológus. Művei: «Über Vererbung psychischer Fähigkeiten» (Jena, 1915), «Über Vererbung geistiger Eigenschaften und psychische Konstitution» (Jena, 1925). Adatait jórészt bajor falvakból szedte össze: 1162 gyermek, 344 pár szülő, 174 nagyszülő és 11 dédszülő iskolai bizonyítványát hasonlította össze. Megállapította, hogy a bizonyítvány-jegyek a nemzedékeken körülbelül egyformán oszlanak meg. Minél jobb a szülők jegyeinek átlaga, annál jobb a gyermekeké is. De ha a két szülőnek elütő a bizonyítványa, a gyermekeké is vagy az anya, vagy az apa bizonyítványára fog hasonlítani.

Ha az apa és anya bizonyítványa átlag közepes, a gyermekeké is leggyakrabban közepes. Tehát a gyermekek gyakrabban öröklik egészben vagy az apát, vagy az anyát, s ritkán a kettőnek keveredését. Ha a szülők bizonyítványa egyforma, akkor a gyermekeké jobb, vagy rosszabb lehet a szerint, amint a nagyszülőké jobb volt, vagy rosszabb. Az anya bizonyítványa sokkal inkább kiüt a leányában, mint az apáé a fiúában.

Megemlítésre méltó *Otmar v. Verschuer* kutatása is, aki több mint száz ikertestvéren tanulmányozta az átöröklés törvényeit.

Egy bécsi kutató pedig, *Karplus*, kimutatta, hogy még az agyvelő barázdái is öröklődnek. Ami nem is lehet ezek után különös; mert ha egész szervezetünkön ott van az átöröklés bélyege, nem gondolható, hogy épp a központi idegrendszerünk lesz kivétel.

Az átöröklés törvényeinek ismeretében akadunk tudományos magyarázatára annak a régi tapasztalati ténynek is, hogy közeli rokonok házasságából sokkal könnyebben erednek terhelt utódok, mint idegenekéből. A magyarázatot erre a recesszív (lappangó) átöröklési anyag, az orvossága, adja meg. A rokon egyénekben tovább származó «Erbstrom», átöröklési alap, ugyanaz. Ha tehát azonos, kedvezőtlen, recesszív vonásokkal terhelt két rokon kázasságában találkoznak az azonos terheltségi vonások, sokkal könnyebben válnak ezek utódjaikban dominánsokká.

Az átöröklés törvényeinek mai ismerete alapján a külső vonások összképe, az úgynevezett phaenotypus, egészen másodrendű kérdéssé vált a genotypus mellett, vagyis amellett a láthatatlan benső hajlamosság mellett, ami az átöröklést tulajdonkép eldönti, amellett a rejtett mélységeken végigömlő titokzatos patak mellett, ami nemzedékről-nemzedékre folyik végig. Ez a családok igazi «ősi kincse», amelyet elrontani, megfertőzni s eltékozolni lehet, kijavítani s kitisztítani azonban nem könnyen. A phaenotypuson könnyen változtathat a külső életkörülmény, környezet s nevelés, a genotypuson annál nehezebben. A genotypusnak phaenotypukis szerzett tulajdonságok által történő direkt tartós befolyásolására és megváltoztatására — amit idiokinesisnek hívnak — az átörökléstan eddig nem tudott példát kimutatni. Lehetséges azonban a genotypus feljavítása a kereszteződés által.

B) És itt nem állhatom meg, hogy — ha csak egész röviden is — rá ne mutassak arra az erős érvre, amit az átöröklés törvényének ismerete a darwinizmus ellen szolgáltat. *Az át-*

öröklés törvényei összedöntötték a darwinizmus egyik legerősebb oszlopát. Darwin ugyanis a «Fajok eredetéről» szóló könyvében (Athenaeum, 1925. Mikes fordítása: I. III. fej, 68. l.) szóról-szóra ezt írja: «Ennek a küzdelemnek (t. i. a létért való küzdelemnek) tulajdonítható, hogy a változások, bármely csekélyek és bármely okból támadnak is, ha bármily csekély mérvben előnyére válnak valamely faj egyéneinek . . . rendszerint át fognak öröklődni az utódokra is . . . Ezt az elvet, melynél fogva minden csekély változás, ha hasznos, fennmarad, természetes kiválasztásnak neveztem».

Világos tehát, hogy Darwin szerint a természetes kiválogatódás határozza meg a változások öröklődését, és hogy ha valamely változás hasznos a létért való küzdelemben, az Darwin szerint rendszerint öröklődik, bármilyen természetű legyen is. Ez a rendszernek egyik alaposzlopa. *Már pedig ma már világos, hogy ez a tétel egyáltalán nem áll meg;* mert a szerzett sajátságok, vagyis az egyéni élet folyamán kifejlesztett s a szülők sajátságaitól eltérő készségek öröklésének ténye ma is még nyilt kérdése a biológiának. Sőt állíthatjuk, hogy a szerzett sajátságok öröklődését az évtizedek óta tartó kutatások egyetlen esetben sem tudták bizonyítani. Ma már tudjuk, hogy a változásoknak csak egy bizonyos hirtelen fellépő, ugrásszerű változásfajta, az úgynevezett «mutációk» azok, amelyek öröklődnek; és ha egyszer felléptek, megjelennek az utódokban is; de a többi szerzett tulajdonság nem!

Érdekes tehát, hogy az átöröklés törvényeinek tanulmányozása Darwin rendszerének egyik főoszlopát ingatta meg.

Másrészt azonban tagadhatatlan, hogy igen komoly és nehéz feladat elé állította mind a pedagógust, mind a teológust. A pedagógust azért, mert felelnie kell a kérdésre: lehet-e, érdemes-e neveléssel még most is foglalkozni, mikor az átöröklés törvényei annyi mindent előre eldöntenek? De még nehezebb a teológus feladata, mikor arra kell felelnie, vajjon összeegyeztethető-e az átöröklés törvényeinek vasuralma és annyi tragikus következménye az isteni Gondviseléssel.

Próbáljunk röviden mindkettőre választ adni.

V. Átöröklés és pedagógia.

Első kérdésünk tehát ez: **Mit kell tanulnia az átörökl-ésből a pedagógusnak?**

A) Mindenekelőtt is megállapítjuk, hogy igen súlyos átöröklési teherrel szenvedő gyermekeket nem szabad normális gyermekekkel közös iskolába engedni. Ezeknek számára úgynevezett «kisegítő iskolák» állítandók fel.

B) Az átöröklött hajlamok ellen *neveléssel lehet akadályokat emelni*, tehát nem céltalan még ezeknek a nevelése sem. Legjobb nevelő eszközök az engedelmességre szoktatás, a büntetéstől való félelem, munkához szoktatás, józan életmód és főleg a vallásos nevelés. Az elkényeztetés főleg ezeknél veszedelmes.

C) Ha a legjobb nevelés sem teheti ugyan a súlyos átöröklésben szenvedőket teljesen kifogástalanokká, mégis *sokat megmenthet a börtöntől és őrültek házától.* Mert hiszen a nevelés és környezet hatása még más élőlényeknél is szembetűnő, annál inkább az embernél.

A növényvilágban is látjuk, hogy a környezet megváltoztatja a természetet; pl. ugyanaz az oroszlánszáj, mely az Alpesek tetején tenyészve eltörpül és erős gyökeret ereszt, kis leveleket hajt dús klorofil-tartalommal (mert itt csak erős gyökérrel és sok klorofillal szerezheti meg táplálékát), ugyanaz az oroszlánszáj a völgyben más alakot ölt fel. Hasonlókép átalakul a havasi gyopár is: ha völgyben ültetik, elveszti csillogó bársonyos fényét és a völgy-növények sötétzöld színét ölti fel. Megemlíthetünk egy érdekes másik növényt is, a kínai kankalint: ha 20 fokos melegben tenyésztik, vörös virágot hoz, ha nagyobb melegben, fehéret. Hasonlókép közismert az állatoknak alkalmazkodó képessége a környezethez. Mindez annak jele, hogy már a többi élőlény is képes a természeti adottságok fölé kerekedni: még inkább az ember!

D) Öröklött kedvezőtlen természetet nem lehet ugyan tökéletesen megváltoztatni, de *lehet szelídíteni, sőt bizonyos körülmények közt értékes jellemvonássá alakítani.* Mert ne felejtsük el, hogy csak a testi alapnak, a szerszámnak örökléséről beszélünk és nem öröklődik a lélek, a tudás, az erény. Ha az úgynevezett «Erbstrom», vagyis a nemzedékről-nemzedékre átszármazó öröklési anyag beteges, azt ugyan nem könnyen teszi egészségessé és normálissá az egyéni életkörülmények még oly higiénikus, vagy pedagógikus feljavítása sem; a beteges «Erbstrom» valóban öröklődik, de — nagy vigasztalás! — *annak érvényesülése csökkenthető és akadályozható!* Hajlamot öröklünk, de ez vagy az az öröklött készség a nevelés hatása alatt lesz eleven erővé.

Az átöröklés valóságának ismerete óta a pedagógiára éppen

ez az új feladat is vár: lefékezni a káros átörökölt anyagot és szóhoz juttatni az előnyöset. A nevelés által elérhetővé válik, hogy két, egyenlő örökséggel terhelt egyén élete teljesen különbözővé alakuljon. Még ha egészen biztos lenne is az, hogy a genotypuson változtatni nem tudunk — amit azonban ma még nem lehet föltétlen bizonyossággal állítani —, a nevelés még akkor sem válnék fölöslegessé. Mert ha igaz lenne is, hogy a nevelés nem változtathat a fajon hanem csak az egyénen, dehát mi más a faj a jelen pillanatban, mint az azt alkotó egyének személyes tulajdonságának összessége!

Gondoljunk csak két virágágyat egymás mellett. Mindkettőben ugyanaz a virágfajta van elvetve, de az egyik rendezett, jól ápolt, locsolt, üde, friss, eleven, a másik meg elhanyagolt, gazos, száradt, hervadt — pedig a genotypus mindkettőben egyforma! Épp így mennyivel más benyomást tesznek ugyanazon genotypus mellett is egy fajnak jól nevelt, fegyelmezett, iskolázott és művelt tagjai, mint fegyelmezetlen, durva vadhajtásai.

Bármilyen súlyos terheltség öröksége alatt nyögne is valaki, utóvégre annak az «Erbstrom»-nak megsértése egyszer, valahol kezdődött, tehát lehetetlen, hogy a tiszteletreméltó egyéni erőfeszítések eredménye gyanánt most annak javulása és gyógyulása is el ne kezdődhetnék!

E) Az azonban tény, hogy az átöröklés törvényeinek ismerete óta sokkal félénkebben, *sokkal elővigyázatosabban kell ítéletet mondanunk az emberek cselekedetei és élete felett.* Mert nehéz pontosan eldönteni, hogy az egyes esetekben mennyi az öröklés, mennyi a nevelés és mennyi az egyéni felelősség. Az átöröklés bizonyos mértékben megerősítette a régiek közmondását: Naturam expellas furca, tamen usque recurret.

Viszont azt se felejtsük el, hogy tőlünk függ, vajjon az öröklött jó vagy rossz hajlamot engedjük-e dolgozni. Lehetséges, hogy egész lényem, idegzetem vinne a bűnre, de még akkor is ellenmondhatok bensőmben: tehát minden átöröklés ellenére is megmarad a szabadakarat, legalább is bizonyos mértékben.

Viszont a pedagógia értse meg az átöröklés tényéből a figyelmeztetést, hogy a természet, amelyet öröklünk, mindenkinél egyéni, nem lehet tehát sémára, kaptafára nevelni, hanem a jó nevelést három tényező harmóniája adja meg: 1. a természet (φύσις), 2. a belátás (λόγος), 3. a szoktatás (ἔθος).

VI. Átöröklés és isteni gondviselés.

Még fontosabb azonban megfelelni a nagy kérdésre: **Hogyan egyeztethető meg az átöröklésnek óriási jelentőségű felfedezése az isteni Gondviseléssel?** Nem áll-e szöges ellentétben az átöröklés nagy ténye mindazzal, amit a kereszténység a szabad akaratról és egyéni felelősségről hirdet? Mert tagadhatatlan tény, hogy az átöröklés törvényeinek ismerete megdöbbentő komolysággal nyitotta fel szemünket sok eddig ismeretlen tényező előtt. Fájdalmasan ébredtünk annak tudatára, hogy mennyi terhet hordozhat, mennyi káros befolyással megterhelve indulhat útjára minden emberi élet.

Tagadhatatlan, hogy az átöröklés törvényeinek megdöbbentő komolysága nagy feladat elé állítja a teológust, de mindjárt megjegyezzük: a kereszténységen kívül senki más nem is tudja megnyugtatóan megoldani az átöröklés terhe alatt szenvedők problémáit.

Mit felel tehát a kereszténység a feladott kérdésre? Hogyan lehet összeegyeztetni az átöröklést az isteni Gondviseléssel?

A) Az ember akarata szabad. Nem várhatjuk, hogy az Isten csodával akadályozza meg, mikor valaki az ősök vagy szülők közül olyasmit akar tenni, amivel rontja magában a genotypust, aminek vége aztán a kedvezőtlen átöröklés lesz. Nem rendülhet meg tehát hitünk a Gondviselésben, ha azt látjuk is, hogy a kedvezőtlen átöröklés terhe alatt igen sokan nyögnek és szenvednek, nem a saját bűneik miatt ugyan, hanem a szülők és ősök szabad akarattal elkövetett bűne miatt.

B) Tetteinkért csak annyiban vagyunk felelősek, amennyiben saját akaratunkból cselekszünk. Lehetséges, hogy valaki terhelt, és objektíve helytelenül is tesz — a mi ítéletünk szerint, de nem a mindentudó Isten szerint! Sőt, ha terheltsége ellen küzdve jót cselekszik, érdeme több, mint a nem terhelteké.

C) A terheltségnek szörnyű tétele alatt nyögőknek nagy vigaszuk *az örök életnek kiegyenlítő tudata.* «Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.» (I. Cor. 15, 44.) Az Úr különös gyengédséggel hívja magához főleg azokat, «qui onerati estis». (Máté 11, 28.) Bizonyára érthetjük ezeken a terhelteket is.

D) Az átöröklés ténye *segítő fékentartó erő és figyelmeztetés lehet a bűn ellen,* amit különösen az ifjúság neve-

lésében kell kihasználni: felébreszteni bennük az óriási felelősségtudatot a gyermekek iránt és a jövő nemzedék iránt. Soha jobban nem láttuk annak igazát, mennyire felelős a ma élő generáció a jövőért, mint most, az átöröklés törvényeinek ismeretében. Az átöröklést hordozó chromosóma-készlet vagy «örökítő-kincs» a legdrágább örökség, amit az ősök az utódokra hagyhatnak: generációk boldogsága vagy boldogtalansága függ tőle.

E) Ha pedig mindezek a meggondolások ellenére is *marad még megértetlen rész* az átöröklés döbbenetes birodalmában, ha marad egy fájó titok — amint marad —, nincs más hátra, mint fejet hajtva elmondani: «Fiat voluntas tua»... «legyen meg a te akaratod!»

MÁSODIK FEJEZET.

Az eugenika általában.

Szükséges volt előrebocsátanunk a heredobiológia fönti tételeit, hogy megérthessük azt a nagyfontosságú mozgalmat, amely ma eugenika címén egyre jobban hatalmába keríti a gondolkozó embert. Mikor u. i. az átöröklés törvényeinek ismerete egyre nagyobb mértékben kezdett terjedni, szinte természetes volt annak a gondolatnak felvetődése is, hogy *az átöröklés törvényeinek felhasználásával egy egészségesebb, munkabíróbb, életvidámabb nemzedék születését mozdítsuk elő.*

I. Az eugenika a multban.

A) **Ha az eugenika, mint tudományág, egészen fiatal is, annál régebbi maga a gondolat.** Már Asszíria és Egyiptom ismernek eugenikus szabályokat. A Socrates előtti görög bölcseletben már Empedokles és Parmenides kutatnak az átöröklés törvényei után, Plato pedig a «Köztársaság»-ról szóló könyvének 5. fejezetében egész csomó olyan eugenikus követelményt hangoztat, amiről könnyen azt hinné az ember, hogy csak napjaink vetették azokat felszínre. Hasonlóan Aristoteles is.

Hogy az ószövetség is ismerte az átöröklés erejét, világosan kitetszik Mózes könyvéből. Ott így beszél az Úr: «Én az Úr, a te Istened, féltékeny Isten vagyok, ki megtorlom az atyák gonoszságát fiaikon harmad- s negyedíziglen». (Móz.

V. 5, 9.) Az Úr Jézus szintén ezt hangoztatja: «Minden jó fa jó gyümölcsöt terem, a rossz fa pedig rossz gyümölcsöt terem. Nem hozhat a jó fa rossz gyümölcsöt, sem a rossz fa jó gyümölcsöt nem teremhet». (Máté 7, 17. 18.)

A kereszténység mindig hirdette az elvet: «gratia supponit naturam», a kegyelem föltételezi és fölhasználja a természetes alapokat és isteni munkája számára sokkal alkalmasabb fogódzópontokat talál az egészséges fizikumú emberben, mint a beteges és rossz hajlamokkal megterhelt organizmusban.

B) Fölmerül tehát a kérdés, mi lehet az oka, hogy az átöröklés ily régi tapasztalati felismerése és elméleti elismerése ellenére is **a középkori morálteológia mégsem vonta le a végső következményeket,** úgyhogy azoknak hangoztatása valóban csak a legújabb korunkra maradt.

A magyarázatot az akkori korszellemben találjuk meg. Az antik világ oly kizárólagos erővel hangsúlyozta ki a földi, és *csak* a földi életfeladatokat, hogy a kereszténységnek egész természetszerűleg kellett ezzel szemben a túlvilági élet értékeire figyelmeztetni, és nem látta annak szükségét, hogy még ő is a földi feladatok, nevezetesen a testi kultúra kérdéseire szentelje erejét. De meg azért sem kellett az Egyháznak ezekkel a kérdésekkel foglalkoznia, mert a régi embernek a túlvilági igazságszolgáltatást elevenebben átélő hite könnyebben és erősebb lélekkel fogadta és dolgozta fel magában a szenvedést és nyomort, míg a mai emberek lelkében a szenvedés és testi nyomorúság könnyen hitbeli krízist idéz elő, hacsak nem igyekszünk az átöröklés törvényeinek fájdalmas nehézségeit az Isten jóságával, igazságosságával és gondviselésével összhangba hozni.

II. Az eugenika a jelenben.

Az eugenikus mozgalom voltaképeni megindítója: Francis Galton.

Érdekes, hogy ugyanaz a Galton, akinek nevéhez fűződik a daktyloskopia felfedezése, vagyis az emberek személyének «leleplezése» ujjlenyomatok által, ugyanaz a Galton dolgozott igen sokat a családokon titokban végigáramló örökségi folyam felfedezésén, leleplezésén és lehető irányításán.

Galton 1883-ban így fogalmazta meg az eugenika feladatait «Inquiries into Human Faculty» c. művében: *Az eugenika az a tudomány, mely azon behatások összességével foglal-*

kozik, melyek egy fajnak veleszületett tulajdonságait megjavítják és ezen tulajdonságok lehető legteljesebb fejlődését a faj javára elősegítik.

A gondolat maga rendkívül megnyerő, lebilincselő és kecsegtető nemcsak állami, hanem vallási szempontból is.

A) Mindenekelőtt is *nagy nemzeti haszon fűződik hozzá.* Nem érdeke egy nemzetnek sem, de az emberiségnek sem, hogy a nyomorékok, betegek, gonoszak szaporodjanak és az egészségesek, épek és jók kevesbedjenek. Napjainkban pedig látjuk, hogy a csökkent értékűek és gyengeelméjűek száma kétszer olyan gyorsan szaporodik, mint a lakosság száma általában. Az államra óriási terhet jelent a faj fejlődésének deficitje. Mindez mutatja, hogy komoly érdekek fűződnek állami szempontból is egy egészségesebb nemzedék születésének biztosítására.

De a józan eugenikus törekvéseket nemcsak a szociológus és a pszihiáter szempontjából üdvözölhetjük, hanem *vallási szempontból is.* A keresztény élet eszméinek megvalósítására is sokkal alkalmasabb egy egészséges, ép és normális szervezet, mint a különféle testi-lelki nyavalyákkal küzködő organizmus. Tehát egy egészségesebb nemzedék életbehívása tagadhatatlanul mindnyájunk szimpátiájára számíthat. Innen érthető az a páratlan lelkesedés, amellyel az eugenika gondolatát világszerte felkarolták.

B) Sajnos, azonban ez a jó gondolat sem kerülhette el azt a sorsot, amely a kultúrtörténelem tanusága szerint úgyszólván minden új mozgalmat utólér. Világba indul egy jó gondolat. De hamarosan meggondolatlan és felelőtlen elemek is zászlaja alá állanak és túlzásaikkal olyan zűrzavart keltenek, hogy nehéz aztán az értéket és pelyvát különválasztani. Igy vagyunk ma is azzal a tömérdek jelszóval, ami az eugenikus zászló alatt keres érvényesülést. Van köztük sok érték is, de van sok porhintés és sok igen súlyos eltévelyedés is. És minthogy a kérdés annyira a levegőben van, illik, hogy mi katolikusok világosan lássuk, mi legyen a kérdésben az álláspontunk.

És itt megint megvalósult az, amit a történelem folyamán oly sokszor észlelünk: az újonnan fölvetődött szellemi áramlatok közt bizonytalanul sodródik a nemkatolikus emberiség, míg **nekünk, katolikusoknak, biztos utat mutat a legfőbb egyházi tekintély.**

Első pillanatra azt hihetné valaki, mint hogyha az Egyház mereven elzárkóznék az eugenika gondolatától. Legalább is

ezt a látszatot kelthetné a Sanctum Officium 1931 március 21-én adott és az Acta Apostolicae Sedis 1931-i évfolyama 4. füzetében megjelent következő döntés: «*Quid sentiendum de theoria sic dicta «eugenica», sive «positiva» sive «negativa», deque indicatis ab ea mediis ad humanam progeniem in melius provehendam, posthabitis legibus seu naturalibus, seu divinis, seu ecclesiasticis ad matrimonium singulorumque iura spectantibus?*» A válasz volt rá: «*Eam esse omnino improbandam et habendam pro falsa et damnata, ut in Encyclicis Litteris de matrimonio christiano «Casti connubii» datis sub die 30 Decembris 1930*».

Ebből a válaszból az első pillanatban valaki azt következtethetné, hogy a katolicizmus elítéli az egész eugenikát.

Pedig korántsem! Csak annyiban ítéli el, amennyiben ellenkezésbejut XI. Pius pápa nagyjelentőségű körlevelével, a házasság tisztaságáról 1930 december 30-án kiadott «Casti connubii» kezdetű encyklikájával. Hogy tehát az Egyház felfogását az eugenikáról hitelesen megismerhessük, meg kell vizsgálnunk, mit hirdet a «Casti connubii» azokról az eszközökről, amiket mind a negatív, mind a pozitív eugenika akar igénybevenni az emberi nem feljavítása érdekében.

Az eugenikus törekvéseket két nagy csoportba osztjuk. Az első csoportba azokat az eszközöket sorozzuk, amelyekkel az értéktelen vagy csökkent értékű emberanyag születését óhajtják megakadályozni, illetve ezek terhétől az emberiséget megfosztani. *Ezt nevezzük negatív — magyarul: selejtező — eugenikának.*

Ezt kiegészíti a második csoport, *a pozitív — magyarul: cselekvő — eugenika*, amely azokat az eszközöket keresi, amikkel az értékes emberelemek térfoglalását és gyarapodását elérni lehet.

Vegyük tehát sorba mindkétfajta eugenika eszközeit és vizsgáljuk meg, mit szól hozzájuk a katolicizmus.

HARMADIK FEJEZET.

A selejtező (negativ) eugenika.

A negatív eugenika célja megakadályozni gyöngébb értékű egyének születését. A «Casti connubii» három olyan mesterséges eljárást említ, amit e célból igénybe vesznek.

I. A foganzás megakadályozása.

Az egyik a gyermeki élet elutasítása már az élet küszöbe elől: **a foganzás mesterséges megakadályozása.**

Hogy a katolikus erkölcstan az így folytatott házaséletet **súlyos bűnnek tartja,** az közismert dolog. Ime legutóbbi nyilatkozata a «Casti connubii»-ban: «*A katolikus Egyház, amelyre maga az Isten bízta az erkölcsök épségének és tisztaságának védelmét és tanítását, az erkölcsi züllöttségnek ebben a korában a házasság tisztaságának ettől a rút szennytől való megóvása céljából isteni küldetésére hivatkozva Általunk fölemeli hangos szavát és újólag kinyilvánítja: A házassági jognak olyan használata, amely azt a gyermeknemzés természetes hatásától szándékosan megfosztja, Isten és a természet törvényének megsértése, s mindazok, akik ilyesmit tesznek, súlyos bűnt követnek el*». Világosabban, határozottabban valóban nem lehetne szólani.

Az eugenikusok részéről emiatt azt a szemrehányást kell a katolicizmusnak elviselnie, hogy az a tétele anti-eugenikus eljárás, mert nem engedi meg, hogy ily úton is lehetővé váljék a terhelt szülőknek terhelt utódai elől elzárni az utat.

Pedig éppen dícséretet érdemelne az Egyház s nem korholást! Rá kell u. i. jönnünk, hogy az Egyház tilalma a foganzás mesterséges kizárásáról tulajdonképen *nagy segítségére van a helyes eugenikának.*

Világos dolog u. i., hogy a csökkent értékű és terhelt házastársakban sokkal kevésbbé él a felelősség az utóddal szemben, mint az egészséges és értékes családban. Mi lenne már most, ha a gyermek elleni védekezést az Egyház megengedné? A beteg és terhelt szülők továbbra is felelősség nélkül gyarapítanák az emberiség számát; viszont az értékes elemek annál inkább élnének az erkölcsileg is megengedett védekezéssel — és egyre csökkenne éppen az értékes utódok száma! Mikor tehát a katolicizmus — az anglikán püspökök Lambeth-konferenciájának megdöbbentő engedménye ellenére is — rendületlenül kitart a sokak által könnyelműen kritizált törvény mellett, hogy t. i. a házas érintkezés erkölcsileg csak akkor van megengedve, ha semmi mesterséges beavatkozás nem történik az új élet keletkezése ellen, ezzel a törvénnyel csak használ az eugenikának, és nem árt.

II. A művi vetélés.

Épily bátran emeli föl szavát a pápa a negatív eugenika másik módja, *a terhesség megszakítása:* **a művi abortus ellen is.**

Biológiailag nem kétséges, hogy a két emberi csirasejt találkozásával létrejött új sejtben a foganzás első pillanatától kezdve valódi emberi élet lüktet. A még meg nem született embryo és a bölcsőben fekvő csecsemő közt lényeges különbség nincs. A katolicizmus tehát ugyanazzal a hajlíthatatlan bátorsággal védi a még meg nem született gyermek életét, mint a már megszületettét. Ezzel szemben a mai közfelfogás három csoportját is ismeri az ú. n. «indikációknak», amelyek miatt a művi abortusnak büntetlenséget akarnak biztosítani: ezek *A)* az orvosi, *B)* szociális és *C)* eugenikus indikációk.

A) Ami **az orvosi indikációkat** illeti, az Egyház nagy szeretettel nézi a hősies anyát, aki legfönségesebb hivatása gyakorlása közben talán életveszélybe kerül, de az elven: «**ártatlan embert megölni nem szabad**», mégsem változtathat.

Ime, mily melegséggel emlékezik meg erről a «Casti connubii»: «*Az Egyház, mint jó anya, igenis megérti és átérzi mindazt, amit az anya egészsége és életveszedelme ügyében fölhozhatnak. Ki tudná azt a legmélyebb részvét nélkül nézni? Ki ne telnék el a legnagyobb csodálattal annak az anyának a látására, aki a majdnem biztos halál veszedelmében hősiesen föláldozza magát, hogy magzatának életét megmentse? Amit ő elszenved, hogy természetes kötelességét betöltse, azt csak a végtelenül gazdag és irgalmas Isten fizetheti meg s meg is fogja jutalmazni nem csupán jó, hanem kiáradó mértékkel*».

A katolikus felfogás ez: igyekezzék az orvosi tudomány megmenteni mindkét életet s nem megölni az egyiket a másik kedvéért! Az orvos arra van, hogy életet megtartson, de arra soha, hogy megsemmisítsen. «*Igen dícséretes* — mondja tovább az encyklika — *a jeles és tapasztalt orvosok törekvése az anya és a gyermek életének megmentésére, de az orvos nemes nevére és dicsőségére méltatlanoknak bizonyulnának, akik orvosi gyógyítás ürügye alatt és hamis szánalomból valamelyiknek élete ellen törnének*».

És hogy mennyire igaza van az Egyháznak, amikor vonakodik elismerni még az orvosi indikációkat is, azt egy legújabb orvosi megállapítás is bizonyítja. Egészen napjainkig az anya tüdőbaját elégséges indikációnak tartották a terhes-

ség megszakítására. Ma azonban már bebizonyult, hogy a terhesség inkább javít az anya tüdőbaján, mintsemront.

B) Természetes ezek után, hogy **a szociális indikációkat** *az encyklika még kevésbbé fogadhatja el.* Nem is kell bizonyítgatni, hogy szociális okok sohasem lehetnek igazolói a csirázó emberi élet megsemmisítésének. «*Nem lehetnek olyan súlyos nehézségek* — mondja a pápai körlevél —, *amelyek Isten parancsait hatálytalanítják, amelyek természetüknél fogva rossz tetteket tiltanak*».

Szociális problémákat szociális fegyverekkel kell megoldani és nem emberöléssel. Egyénre és népre egyaránt belátathatatlan következménnyel járna, ha valaha is szabad lenne gyermekeket, akiket eltartani és ruházni nehezen lehet, egyszerűen agyonütni. Az orvos feladata a gyógyítás, és nem a szociális kérdés megoldása.

De vajjon egyáltalán megoldása-e a gazdasági problémáknak, ha az abortus után is megmaradó anyagi nyomort még egy új, erkölcsi s lelki tragédiával is súlyosbítjuk? Ha én orvos volnék, nem tudnék megnyugodni a gondolattól, mily hihetetlenül árt az orvosi becsületnek az, mikor egyes orvosok megfeledkezve életet védő hivatásukról, ilyen megalázó feladat elvégzésére vállalkoznak.

C) Maradna tehát **az eugenikus indikáció,** ami azt jelenti, hogy ha terhelt gyermekek születése valószínű, szabad legyen őket még születésük előtt megölni.

Elég legyen ennek a szörnyű gondolatnak csak néhány vonására rámutatni.

a) Minden társadalmi élet legfőbb alapja, az ártatlan élet sérthetetlensége és tisztelete omlanék össze, ha elfogadnók ezt a tételt.

Arról, hogy a keresztény morális minden emberi életet véd — még a betegeset és nyomorékot is —, nem is kell külön szólanunk. Önmagában vétkes dolgot sohasem tehet megengedetté egy jó cél.

De pusztán eugenikus szempontból sem lehetne elfogadni a fönti követelményt, hiszen egyetlen meg nem született gyermekről sem lehet tudni teljes biztonsággal, hogy terhelt és gyönge értékű lesz! Nem lehet tudni, melyik gyermekben üt ki a szülők káros öröksége: néha az elsőben, máskor csak a negyedikben vagy ötödikben. És hogy az Egyháznak mily hálásaknak kell lennünk azért a következetes és nem alkudó határozottságért, amellyel a még meg nem született emberi életet minden támadás ellen védi, arra megdöbbentő példá-

val szolgál éppen az «abortus-indikációknak» egyre táguló köre. Régebben az orvosi etika csak a legkétségtelenebb helyzetben engedte ezt meg; aztán jöttek már kevésbbé fenyegető egészségi aggályok is; aztán ú. n. szociális indikációk. És ma már? Ki nem tudja, hogy ma mily szörnyűségek történnek ezen a téren! Hiába: ha a ruha szakadni kezd, nehéz azt megakadályozni, s aki a lejtőre kerül, nehéz annak megállani!

Ki nem hallja azt a szakadatlan, velőtrázó, néma sikolyt, ami végigremeg a földtekén az ártatlanul megölt gyermekek százezreinek ajkáról, akiknek vérüket kellett hullatniok nem a betlehemi kis Jézusért, hanem a szülők kényelméért és könnyelmű léhaságáért!

Pedig ma még a legtöbb országban érvényes az abortust tiltó törvény! Mi lenne, ha azt eltörölnék! Vajjon hány ártatlan, meg nem született kis élet maradna még biztonságban?

A keresztény erkölcstan tehát a legkérlelhetetlenebb ellenállást fogja kifejteni minden olyan törekvéssel szemben, amely a csirázó élet megölését büntetlenné akarja nyilvánítani.

A művi vetélést tiltó büntető paragrafust a polgári törvénykönyvekben mindenképen fenn kell tovább is tartani. Sajnos, sokan áthágják így is ezt a tilalmat; de mi lenne még akkor, ha a világi törvénybe beiktatott büntetlenség az etikai megengedettség látszatát is kelthetné! Hiszen nem kell-e fájdalommal megállapítanunk, hogy a polgári elválások törvényes lehetősége is mennyi zavart okozott azzal, hogy a polgári válás kimondása után sokan etikailag is elintézettnek gondolják házasságukat!

b) De az abortus megengedése a pogány Taigetosz körvonalait is a logika erejével festi föl az égboltozatra. Ma már közismert biológiai tény, hogy a magzat épp annyira ember a születése előtt, mint utána. Ha tehát szabad elpusztítani születése előtt, logikusabb volna megvárni a születését és csak azután pusztítani el, ha valóban degeneráltnak mutatkozik. Ma még talán durvának és sértőnek tetszik ennek a tételnek nyilt kimondása, pedig a gyakorlat bizonyára eljutna idáig, amint a háziállatok tenyésztésében valóban így is járunk el. Ez az a pont, ahol jogosan használhatjuk «az eugenika orgiái» című drasztikus kifejezést is. De az az ösztönszerű megborzadás, amit ennek a gondolatnak csak megemlítése is kivált minden épérzékű emberből, a legjobb tanuság amellett, hogy az ember nem csupán állat, és az ő életének irányításánál a bio-

lógiai érdekek fölött álló magasabb erkölcsi szempontok is irányadók.

Lehetetlen tehát elhallgatnunk az alábbi megfontolásunkat: Az orvosi kar akkor végez áldásos munkát, ha mind a szociális, mind az eugenikus, sőt az orvosi indikációkat is visszautasítja. Mind etikai, mind eugenikus, mind nemzeti szempontból föltétlenül sokkal áldásosabb volna, ha *a kezdődő, még meg nem született élet védelme annyira szent és sérthetetlen lenne, hogy ahhoz még a komoly és lelkiismeretes orvosi indikáció fenforgása esetén sem szabadna hozzányulni!* Igaz, hogy a mai gyakorlat szerint az ilyen komoly orvosi indikációt követő művi abortus által néhány anya életét megmentik. De ennek a megmentett néhány emberi életnek értéke mily csekélység ahhoz a romboláshoz képest, amit okoz az etika egyik alaptörvényének megsértése: annak az alaptörvénynek, amely ártatlan emberélet kioltását tiltja! Az orvosi indikáció szűk résén máris betört az emberi gonoszság és álokoskodás özönvize és elzárja az élet forrását; ennek az áradatnak könnyebben lehetne ellenállani, ha ismét oly szentté és sérthetetlenné válnék a még meg nem született gyermek élete is, hogy ahhoz senki semmi körülményekközött hozzá nyúlni ne merészkedjék.

III. A sterilizáció.

Ezzel eljutottunk a selejtező eugenikának harmadik eszközéhez, a terméketlenné tevő **sterilizációhoz.** Alig van jelszó, amely napjainkban nagyobb emóciót és reménykedést keltett volna és annyira a viták központjában állana, mint a sterilizáció kérdése. Érdemes tehát, hogy mi is egész részletesen foglalkozzunk vele a katolikus világfelfogás szemszögéből.

Mindenekelőtt is halljuk meg a pápa tanítását erről a kérdésről, amint ezt a «Casti connubii»-ben kifejtette.

«*A fajnevelési eszmékért lelkesedők* — írja a pápa — *nemcsak üdvös tanácsokat adnak a jövő nemzedék egészségének és életerejének biztosítására — ami egészen helyénvaló —, hanem a fajnevelési szempontot minden más magasabbrendű célnak fölébe helyezik s az államhatalommal a házasságkötés jogától is megfosztani akarják azokat, akiktől az ő tudományuk szabályai és következtetései alapján kialakuló nézetük szerint az átöröklés törvénye miatt satnya és beteges ivadék születhetik, noha azok egyébként a házasságra alkalmasak. Sőt törvényes*

intézkedést követelnek, hogy az ilyeneket akaratuk ellenére is az orvosok fosszák meg nemzőképességüktől. Pedig ilyen jogot az államhatalon nem igényelhet magának, még elkövetett bűntények véres megtorlására, vagy előrelátható gaztettek megelőzése céljából sem, mert az igazság és a tisztesség ellen van ennek a jognak követelése, amely az államnak sohasem volt meg s igazságosan nem is illetheti meg. Akik ilyen irányú tevékenységet kifejtenek, elfelejtik, hogy a család szentebb az államnál s hogy az emberek elsősorban nem a földnek és a világnak, hanem az égnek és az örökkévalóságnak születnek. S azért teljesen igazságtalan a házasságra egyébként képes embereket, akik minden gondoskodásuk és törekvésük mellett is előreláthatóan csak satnya nemzedékeket hozhatnak a világra, a megházasodás miatt súlyos bűnnel megvádolni, jóllehet sok esetben tanácsos lehet őket a házasságról lebeszélni».

Eddig az encyklika szavai.

Mint látjuk, a pápa három gondolatot is említ meg ezen a helyen. Az első *az állami házassági tilalom* olyanok részére, akiknek házasságából félős, hogy gyönge értékűek származhatnak. A második *az eugenikus sterilizáció*. A harmadik pedig *a büntetőjogi sterilizáció*. Vizsgáljuk meg mindhármat részletesebben.

Házassági tilalom a terheltek részére.

Az eugenika túlzói meg akarják tiltani a házasságkötést mindazok számára, akik oly súlyos betegségben, vagy terheltségben szenvednek, amelynek átöröklése valószínű.

Az Egyház azonban az egyéni szabadság jogtalan korlátozását látja ebben a törekvésben és **ezt a tilalmat** — legalább is súlyos bűn erejével — **nem szentesíti.** Annyit elfogad a katolikus felfogás is, hogy — a pápa szavával élve — «sok esetben tanácsos lehet őket a házasságról lebeszélni». De ha ezt a tanácsot nem követik, súlyos bűnnel az ilyeneket megvádolni nem szabad.

A) Ezt az állásfoglalást csak az érti meg, aki ismeri a katolikus vallás tanát **a lelki értékek föltétlen szupremáciájáról az anyagiak fölött.** Az emberek nem elsősorban a földnek születtek, nem az égnek: ennek az örök életnek elnyerése minden más cél fölött áll. Már most lehetséges az, hogy ha terheltek és betegesek kötnek házasságot, ez a házasság ugyan új beteges és terhelt gyermekeket hoz talán a földre, de viszont a házastársaknak olyan lelki megnyugvást

és harmonikus életet is biztosít, amely elősegíti az ő örök céljuk elérését. Ezért az Egyház még a betegeket és terheltet sem tiltja el súlyos bűn terhe alatt a házasságtól, amely részükre nagy megkönnyebbülést jelenthet.

Az eugenika fanatikusai árulásnak tartják a különböző fajok közti házasságot, ezt büntetni akarják, sőt volt német orvos, aki törvényes szabadságot követelt a német orvosok számára abban az irányban, hogy a német faj tisztántartása céljából minden zsidót, feketét és mongolt sterilizálhassanak.[1] Bár az Egyház is tudja, hogy a fajok közti házasság — nem ugyan biológiai, hanem szellemi és kulturális különbségek miatt — veszélyeket rejt magában, ily értelmű tiltó akadályt mégsem állít fel, mert elvileg minden emberfajt egyenlőnek, egyenlő jogokkal és kötelességekkel bírónak ismer el, és ezzel megint megvédi az emberi jogokat a fajfanatikusok túlzásai ellen. Már pedig amilyen jogos és helyes a faj megbecsülése, époly veszedelmes és jogtalan annak bálványozása.

B) Az Egyháznak enyhe és megértő eljárása mellett szól az a tény is, hogy **a kedvezőtlen átöröklés biztosságát nem lehet megállapítani.** Amint közismertek a nagy emberek értéktelen gyermekei, épúgy fordítva is akadunk kiváló enberekre beteges családokban és beteges testben. «Az átörökítésnek vannak bizonyos százalékos valószínűségei, de azok nem bizonyosságok».[2] A betegségek recesszív módon öröklődnek, azaz van a generációknak olyan láncszeme, amely tovább adja az ősöknek valamely terheltségét anélkül, hogy maga is ugyanabban szenvedett volna. A sterilizációról szólva Schaffer professzor is megállapítja, mily óriási kár volna minden neuropsychopathiás constitutióval bíró egyén sterilizálása, mikor «ilyen neuropsychopathiás egyének sorában különleges tehetségek művészi, írói, sőt exakt tudományos irányban is előfordulnak, tehát vitatlanul igen értékes egyének».[3]

És mennyire kiérzi a komoly felelősségtudatot az ember, mikor ugyanennél a szerzőnél ezt olvassa: «Az eugenkia gyengéje abban áll, hogy az orvosi indikációk nem egyszer felette labilisak, mert azonos esetek ellentétes nézőpontokból ítélhetők meg, tehát az orvosi beavatkozás távolról sem

[1] V. ö. *P. Schmitz:* Die modernen eugenischen Bestrebungen. Tyrolia. Innsbruck. 1934. 41. l.

[2] *Schaffer Károly:* Az eugenika jelentősége elme- és idegorvosi szempontból. 1934. 2. l.

[3] I. m. 9. l.

nyugszik mindig szilárd diagnosztikai alapon; hibája pedig, hogy a személyes szabadság körébe nyúlik bele, sokszor erőszakosan, olykor brutálisan. Az orvosi indikációk gyakori labilitása érthetővé teszi azt, hogy az eugenika törekvései nincsenek mindig jól megalapozva, miáltal az eugenika *gyakorlati* irányban inkább *szociális utópiának* tűnik fel. Mint *tudományág* pedig az eugenika még távol áll attól, hogy a természetnek grandiózus kártyakeverésébe mélyebb bepillantást tudna vetni, már pedig az ép és kóros tényezőknek e keveredése az, mely az egyénre nézve sorsdöntő, akár kedvező, akár kedvezőtlen értelemben».[1]

Az eugenikus sterilizáció.

A terheltek házassági tilalmánál sokkalta nagyobb reményeket keltett azonban az eugenika híveinél a sterilizáció (magyarul: «művi meddővétel»), vagyis az az orvosi műtét, amelynek következtében az illető egyénnek többé utódai nem lehetnek.

Ezt a műtétet az eugenika követői két okból szeretnék alkalmazni: vagy *eugenikus célokból*, vagy *büntetésből*. Eugenikus célokból sterilizálni akarnak minden olyan egyént, aki többékevésbbé terhelt örökség alatt küzd és akinek utódai valószínűleg szintén terheltek lesznek, vagyis, aki az ő szakkifejezésük szerint «erbkrank», «örökletesen beteg». Ezeket sterilizálni akarják még akkor is, ha maguk semmiféle gonosztettet nem követtek el.

És sterilizálni akarnak bizonyos súlyos vétségeket elkövető gonosztevőket is.

A kényszer-sterilizáció gondolatát több amerikai és északeurópai állam felkarolta már, de egyik sem keltett olyan nagy feltűnést, mint a német törvény, melyet «Gesetz zur Verhütung erbkranken Nachwuchses» símmel 1933 július 25-én hoztak és amelyet 1934 január 1-én életbeléptettek. Ez a törvény a kényszer-sterilizációs operációt írja elő azokban az esetekben, ha 1. az orvosi tudomány tapasztalatai szerint valószínűen várható, hogy az utódok súlyos testi, vagy szellemi betegségben fognak szenvedni; 2. ha ezt kérik vagy maguk az illetők, vagy hivatalos orvosi körök, illetve gyógy- vagy büntető-intézmények; és 3. ha az állami «Erbegesundheits-Gericht» pozitív értelemben határozott erről.

[1] *Schaffer:* i. m. 12. l.

Hogy ennek a kényszer-sterilizációs törvénynek óriási hatáskörét láthassuk, rá kell mutatnunk arra a kilenc betegségre, amely miatt a bennük szenvedőket a német törvény szerint sterilizálni kellene. Ezek: 1. a született gyengeelméjűség (körülbelül 200.000), 2. schizofrénia (80.000), 3. maniákus depresszió (20.000), 4. örökölhető epilepszia (60.000), 5. örökölhető vitus-tánc (600), 6. örökölhető vakság (4000), 7. örökölhető süketség (18.000), 8. súlyos testi eltorzulások (20.000), 9. súlyos alkoholizmus (10.000). Valamennyit összevéve több, mint 400.000 embert kellene a német törvények értelmében sterilizációnak alávetni.

Első látszatra ez a törvény kényelmes megoldását mutatná az emberiségben tagadhatatlanul jelentkező csökkent-értékűség megszüntetésének. Alaposabban megvizsgálva azonban, mindjárt látjuk, hogy ez az eszköz erkölcsileg is helytelen, de nem is felel meg az eugenikus elgondolásnak.

A katolikus Egyház imponáló bátorsággal emeli fel tiltó szavát és **az eugenikus célokból történő sterilizációt az emberi méltóságot meggyalázó, az embert természetes jogától megfosztó bűntettnek nyilvánítja.**

Előttünk áll most már a feladat: részletesebben megokolni, miért nem fogadhatja el az Egyház az eugenikus célokból történő sterilizációt.

A) Először is *az államhatalomnak nincs ahhoz joga*, hogy népesedési feladatokat a természetjog ellenére oldjon meg. **Már pedig a sterilizáció súlyos bűn a természetjog ellen.** A család joga a gyermekhez magasabban áll, mint az állam joga az egészséges polgárokhoz. A gyermekek nem erre a földre, tehát nem is az állam céljaira születnek, hanem az égre és az örökkévalóságra; nincs tehát joga az államnak ártatlan embereket ettől megfosztani. A sterilizáció megcsonkítása az emberi testnek, melyet csak akkor enged meg az erkölcstan, ha ezzel az egész testet védhetjük és más módon a cél el nem érhető.

Az eugenikus sterilizáció erkölcsi kifogásolhatósága abban rejlik, hogy az egyén testi épségének megcsonkításával jár, erre pedig sem magának az egyénnek, sem a közhatalomnak joga nincs. A szervezetnek bármely fontos szervét alkalmatlanná tenni arra, amire azt a természet rendelte, súlyos csonkítás. Az állam nem olyan korlátlan ura és birtokosa polgárainak, mint a gazda a birkáinak; az államhatalmat is korlátozzák bizonyos jogok.

A sterilizáció tehát csak akkor van megengedve, ha gyó-

gyítási célt szolgál, vagyis valamely más célt szolgáló, vagy talán életmentő operációnak következménye. Éppen ezért nemcsak a kényszer-sterilizáció, hanem az önként kért sterilizáció sem volna megengedve.

B) Meg kell azt is említeni, hogy még ha el is fogadhatnók a sterilizációt, az eugenikus törekvések **ezúttal korántsem jutnának a megvalósulás stádiumába.** Mert hogy komoly eredményt lehessen ezzel elérni, ahhoz szükséges lenne sterilizálni átlag minden generáció tíz százalékát. Sőt egyesek szerint[1] minden harmadik egyén degenerált, tehát ennyit kellene megfosztani az utódok lehetőségétől».

De hogy egyébként a higgadtabb orvosi tudomány is mily kételkedéssel ítéli meg a sterilizáció várható eredményét, arra vonatkozólag elég megemlíteni a budapesti egyetem elme- és idegorvosának, Schaffer professzornak következő megállapítását: «Még nem rendelkezünk szakszempontból biztos tudományos alappal olyan orvosi cselekvés számára, melyet felelősségteljesen és nyugodt lelkiismerettel az adandó esetben kötelező módon indítványozni lehetne».[2]

«Kétségtelen, hogy ma az eugenika tapasztalatai még meglepetésekkel járnak. *Gruhle* szerint nemcsak elmebetegekké vált, de ilyeneknek született egyénektől is egészséges gyermekek származhatnak. Ugyanígy ír *Hoche*. *Lilienthal* arra az álláspontra helyezkedik, hogy amíg megvan a remény, hogy a bűnözők és iszákosok gyermekeit a káros környezetből a közgondoskodás (patronage) útján elvonjuk és ezúton hasznos emberekké nevelhetjük, addig a szülők kényszer-sterilizációját nem tekinthetjük a jogos cél által szentesített eszköznek . . .»[3]

C) De erkölcstelen a sterilizáció azért is, mert **szexuális elvadulásnak okozójává válik,** amennyiben a sterilizált ember minden további következmény nélkül tombolhatja ki az életét és a féktelenjére engedett erkölcstelenkedés következtében a nemibetegségek óriási felszaporodása várható, ami egész természetesen ellenemond minden eugenikus gondolatnak.

A sterilizáció megengedése igen szomorú erkölcsi következményekkel jár. Németországban pl. már a sterilizációs

[1] Pl. *Grotjahn*: Soziale Pathologie. Berlin. 1923. 475. l.
[2] *Schaffer*: i. m. 14. l.
[3] *Vitéz Sövényházy (Schulcz) Ágost dr.*: A nő meddővé tételének jogi vonatkozásai. Budapesti Orvosi Ujság. XXXII. évf. 15. sz, 1934 ápr. 12. 347. l.

törvény előtt is, évenként többezer nő sterilizáltatta magát «szociális indikáció» címén; sajnos, kevésbbé lelkiismeretes orvosok igen könnyen állapítják meg az ilyen indikációkat. Akik magukat sterilizáltatják, azoknak tulajdonképeni rejtett céljuk csak az, hogy fékezhetetlen életet élhessenek minden következmény nélkül. Már pedig könnyű elgondolni, mily értékektől fosztja meg az emberiséget ez az eljárás! Már az a gondolat is fájdalmas, hogy a mai orvosnyomor mellett ilyen visszaélések is adódhatnak; de mi lesz akkor, ha egyszer a sterilizáció törvénybe lesz iktatva! Hiszen egész bizonyos, hogy a legnagyobb mértékben éppen nem a degeneráltak és csökkent értékűek vennék igénybe — akik úgysem érzik a felelősséget az utódokkal szemben —, hanem az értékesebb anyagot jelentő osztályok. Teljesen tótágast álló okoskodás egyrészt panaszkodni a születések számának mindenütt tapasztalható fenyegető zuhanása miatt, másrészt meg sterilizációval elősegíteni ezt a zuhanást.

D) Meg kell azonban említenem még egy másik gondolatot is. Mikor az ember olvassa az eugenika fanatikusainak elragadtatásait, amelyekkel minden gyönge és beteges gyermek elől el akarják zárni az élet útját, önkéntelenül is felkiált: Szerencse, hogy ezek a rajongók nem a régi időkben éltek és nem állott módjukban megakadályozni, hogy **világhírű nagyságok megszülessenek csak azért, mert bénák, púposak, sánták és nyomorékok voltak!**

Csak elgondolni is ijesztő, mit veszített volna a világ, ha az eugenika híveinek követelése nyomán nem születhettek volna meg a következő emberek: Plátó, Aesopus, Pope, akik púposak voltak; Leonardo da Vinci, Händel, Walter Scott, Gounod, akik bénák voltak; Leibnitz, aki gömbölyűhátú volt; lord Byron, Pergolese, Talleyrand, akik deformáltlábúak voltak; Cervantes, aki balkezére béna volt; Dickens, aki gyermekbénulást kapott. Verlaine, aki majdnem teljesen béna volt, Sarah Bernhardt, aki féllábú volt, Götz von Berlichingen, aki félkezű volt, Nelson admirális, aki félszemű volt, Perikles és Caesar, akik hagyma-fejűek voltak, Cromwell, aki rövidnyakú volt, Nagy Sándor, aki ferdenyakú volt, Goethe, aki rövidlábú volt és nem utolsó helyen a törpe Napoleon, aki mikor legnagyobbra nőtt, akkor is csak 151 cm-es törpe maradt.

És ha még hozzávesszük ehhez a névsorhoz azt a tömérdek világnagyságot, akiknek arca mutatott szembetűnően torz vonásokat, pl. Diogenes, Konfuce, Pestalozzi, Voltaire,

Titus Livius, Cyrano de Bergerac, Ovidius, Michelangelo, Beethoven, azt hiszem, senki előtt nem marad kétséges, hogy *az emberiség nem testével, hanem lelkével csinálta a történelmét* és továbbra is, bár a józan, pozitív eugenikus törekvések jogosságának elismerésével, de korántsem a sterilizációval, hanem a lélek ápolásával akarja keresni nagyságának helyes útjait.

Igaza van *Gárdonyinak*, mikor ezt írja: «A «mens sana in corpore sano» mondás nem azt jelenti, hogy mentül inkább Toldi Miklós az ember, antul erősebb benne a lélek is. A gondolkodás hősei közt több a gyönge testű, mint az erős. S mennyi béna, sánta, púpos, vak, beteges! A régi rómaiaknál közmondás volt: Buta, mint a gladiátor. Ha a test teljessége határozná meg a lélek teljességét, akkor az Iliászt, Odisszeát Herkules írta volna, az Éneászt Akilles. Akkor a mészárosok és hentesek mind akadémikusok volnának, a lapokban akrobaták írnák a legszebb cikkeket, s a Petőfi-Társaság csupa tornatanár volna».

A büntetőjogi sterilizáció.

A) Az eugenikus célokból történő sterilizáció után meg kell emlékeznünk a büntető sterilizációról is, **amelyet a katolikus felfogás már ilyen határozottsággal nem tilt.**

Ha ugyan megnézzük a «Casti connubii» latin szövegét, amint az az A. A. S.-ben megjelent, abból az tűnik ki, hogy az Egyház elítél mindenfajta sterilizációt, tehát a büntető-jogit is.

A szöveg így szól: «*Reprobetur denique oportet perincussus ille usus, qui proxime quidem naturale hominis jus ad matrimonium ineundum spectat, sed ad prolis quoque bonum vera quadam ratione pertinet. Sunt enim qui de finibus eugenicis nimium solliciti, non solum salubria quaedam dent consilia ad futurae prolis valetudinem ac robur tutius procurandum — quod rectae rationi utique contrarium non est — sed cuilibet alii etiam altioris ordinis fini eugenicum anteponant et conjugio auctoritate publica prohiberi velint eos omnes ex quibus, secundum disciplinae suae normas et conjecturas, propter hereditariam transmissionem, mancam vitiosamque prolem generatum iri censent, etiamsi iidem sint ad matrimonium ineundum per se apti. Quin immo naturali illa facultate, ex lege, eos, vel invitos, medicorum opera privari vulunt; n e q u e i d ad cruentam sceleris commissi poenam publica auctoritate repetendam, vel ad futura*

eorum crimina praecavenda, licebit, scilicet contra omne ius et fas ea magistratibus civilibus arrogata facultate, quam nunquam habuerunt, nec legitime habere possunt».[1]

A fönti szöveg egész világosan elítéli még a büntetésből történő sterilizációt is.

És hogy ennek ellenére is a kérdésről vitatkozni lehet és szabad azt állítani, hogy a katolikus Egyház nem foglalt határozott állást a büntető sterilizáció ellen, ahhoz megadja a lehetőséget az a rendkívül érdekes tény, hogy a «Casti connubii» encyklikának kétféle latin szövege forog közkézen, mind a kettő hiteles, de ennél a pontnál a két szöveg pár szóban eltér egymástól; mindössze két rövidebb szóban, de ezáltal a szöveg jelentése homlokegyenest ellenkezővé válik.

Az Acta Apostolicae Sedis latin szövegén kívül megjelent a Herder cégnél egy német szövegű kiadás is és ebből egy visszafordított latin szöveg is, amely szintén hivatalos jóváhagyást nyert, amelyben azonban épp ez a kérdéses rész nem egyezik az A. A. S. szövegével. Míg ugyanis az A. A. S.-ben ezek a szavak állanak: «. . . neque id . . . *licebit, scilicet*», addig a németből történt visszafordítás után a szöveg így mutat: «. . . neque id . . . *sed contra*». Az Acta Apostoficae Sedis eredeti szövege tehát mindenféle sterilizációt elítél, ellenben a német szöveg és az abból történt visszalordítás a kriminál-politikai sterilizációhoz nyitva hagyja az utat.

Az A. A. S.-ből készült magyar fordítás is teljesen elvet mindenféle sterilizációt. A másik variáns szerint azonban a pápa nyilt kérdésnek hagyja meg, vajjon a kriminál-politikai sterilizációnak nincs-e jogosultsága.

Innen érthető aztán az a sajátságos tény, hogy a Herder-cég kiadásában megjelenő könyvek megengedettnek hirdetik a kriminál-politikai sterilizációt. A Staatslexikon pl. így ír: «Als Strafe zur Sühne für begangene Verbrechen ist die Sterilisierung auch nach dem Rundschreiben («Casti Connubii») zulässig».[2] A Buchberger-féle «Lexikon f. Theologie und Kirche» szerint a «Casti Connubii» nem foglal állást a kriminál-politikai sterilizálás megengedettsége kérdésében.[3]

[1] A «neque id» és «licebit, scilicet» szavakat mi húztuk alá a későbbiek megértése céljából.

[2] Staatslexikon, 1932. V. 108.

[3] 1931. III. k. 844. l. A «Der grosze Herder» lexikon 4. k. 194. l. szerint pedig az eugenikus sterilizációt elítéli az encyklika, de a lexikonben nem történik említés a kriminál-politikai sterilizációról.

Ugyancsak a megengedettség mellett foglal állást a német katolikusok legelső eugenikus kutatója, *Hermann Muckermann* is.[1]

B) De még ha az encyklika enyhítettebb szövegét olvassuk is, abból is csak az vehető ki, hogy a kriminál-politikai sterilizáció ellen az Egyház esetleg nem szólalna föl. Arról azonban semmiképen sem szól a pápa, hogy ezt a büntető eljárást célravezetőnek tartja-e.

És valóban azt kell mondanunk: **ha megengedhető is, de nem célravezető.**

Büntetésből valóban megengedhető. Az állam, ha a közjót kell védelmeznie, a gonosztevőket meg is ölheti, annál inkább megcsonkíthatja.

Azonban jogbölcseleti szempontból észre kell vennünk, hogy a büntetésnek valami kellemetlennek és nem kívánatosnak kell lennie; és semmi esetre sem lehet büntetés az olyasmi, amit az illető tulajdonképpen szívesen elfogad. Csak így lehet a büntetésnek elrettentő, javító hatása. *Ámde a sterilizációnak éppen ez a nem kívánatos oldala hiányzik.* A gonosztevők legnagyobb része úgysem vágyik gyermekek után, a gyermek nekik rendesen csak kellemetlen, nem kívánt következménye az ösztönös életüknek. A gonosztevőknek a sterilizáció tehát inkább ajándék. Így érthető az a különös jelenség, hogy mikor az Egyesült Államokban bevezették a büntető sterilizációt és elsőízben egy megrögzött, vén bűnözőn végrehajtották, egész tömeg fiatal fegyenc kérte, hogy rajtuk is hajtsák ezt végre. Németországban pedig a hamburgi fajtisztasági bíróság közlése szerint 1934 június 15-ig 1325 indítványt nyujtottak be sterilizáció elrendelése céljából, de ezek között 782-en maguk kérték a sterilizációt. Tehát gyakorlatilag a sterilizáció éppen nem büntetés. Mert nem lehet az büntetés, amit az emberek előszeretettel maguk kérnek.

Vegyük még hozzá, milyen szörnyű következményekkel járna éppen a legveszedelmesebb egyéneket rászabadítani ezzel a szabadságlevéllel az emberi társadalomra. A sterilizált egyének ösztönös élete még erősebb, mint a többieké. El kell gondolni, hogy milyen rettenetes morális züllés lesz ennek következménye.

Ezért tehát ha a büntetőjogi sterilizációt erkölcsi okokból

[1] Eugenik und Katholizismus. 1933. Metzner Verlag. Berlin. 32. és 34. l.

elítélni nem is lehet, gyakorlati okokból mégsem tudjuk elfogadni büntetés gyanánt. Annál kevésbbé, mert van megfelelőbb és kielégítőbb egyéni büntetés, pl. a tartós őrizetbevétel. Míg viszont a sterilizáció olyan veszedelmes fegyver, mely bumerang módjára visszaszállhat arra, aki eldobta azt és súlyos sebet ejthet rajta.

*

Az eddig elmondottak alapján már kezd kialakulni végső feleletünk arra a kérdésre, hogy mit tart a katolicizmus az eugenikáról.

A katolicizmus elveti ugyan a materialista-darwinista eugenikát, amely az isteni terveket keresztezi, de nem helyteleníti azt a törekvést, mely az emberi egészségesebb utódokról való gondoskodást írta zászlajára. Elveti az eugenikus célok prioritását az örök értékek felett; ezért nem teszi lehetetlenné, hogy a beteges, sorsüldözött emberek is házasságra lépjenek, mert lelki nyugalmat nyerhetnek a házasság által és így egyetlen, halhatatlan lelkük megmentése sikerül, bár ezzel talán a fajnemesítés gondolata egy lépéssel akadályt szenvedne is.

Felmerült a kérdés: nem volna-e szükséges az eugenika gondolatát a házassági akadályok közé is bevenni és új eugenikus házassági akadályokat alkotni? *Az Egyház nem tartja szükségesnek még ki nem forrott elméletek alapján alakítani át a házasságjogot*, mert hiszen eddigi szabályait évezredes tapasztalatokból építette föl és elégségeseknek gondolhatja a házassághoz fűződő értékek védelmére. Viszont vannak akadályok, pl. a korhiány és vérrokonság bontó akadálya, amelyek már évszázadok és évezredek óta az eugenikát szolgálják. Emellett az is megfontolandó, hogy *a család régebbi alakulat, mint az állam, és előbbrevaló is*. Tehát egy családnak erősebb joga van ahhoz, hogy gyermekei legyenek, mint az államnak ahhoz, hogy csak egészséges polgárai legyenek. A családalapítás joga és családon belül a gyermekekre való jog olyan primér-joga az egyénnek, amitől őt az állam csak akkor foszthatná meg, ha biztos volna, hogy annak gyakorlásra a közjónak nagy veszélyeztetésével jár és pedig olyannal, amit más úton elhárítani nem lehet. Az állam nem szívhatja úgy föl magába az egyént, hogy minden erejével, még életet adó potenciájával is csak saját szolgálatába állítsa őt.

Ne felejtsük el végül azt sem, hogy *a kiegyensúlyozott társadalmi élet kiváló egyének mellett szerényebb tehetségűek*

tömegét is megkívánja és hogy elképzelni is furcsa, milyen lenne annak a társadalomnak sorsa, amelyben valami orvosi csodával és végletekig fokozott szelekcióval lehetséges lenne csupán kiváló tehetségű embereket kitermelni! Mily elégedetlenség, méltatlankodás, örökös nyugtalanság és forrongás járna ezzel, mikor mindenki a vezető szerepét joggal követelhetné magának, mindenki vezér volna közkatona nélkül, mindenki iskolaigazgató diák nélkül. Vajjon ideális állapot volna-e, sőt egyáltalán a közös emberi élet lehetséges maradna-e, ha minden szobát egy Raffael meszelne fehérre, ha minden villamoskocsit egy Marconi vezetne, ha minden falusi szatócsbolt pultja mellett egy Bolyai-Farkas számolná össze este a napi nyereséget?

Az eugenika fanatikusai ijesztő színekkel festik elénk, mennyire degenerálódik az emberiség az ő orvosságaik nélkül. De nincs igazuk. «Ha tekintettel vagyunk arra, hogy Európában 1933-ig negatív eugenikát Dániát kivéve nem műveltek egy államban sem, attól kellene tartanunk, hogy az eugenika híján az emberiség a súlyos degeneráció útján van, aminek nyomát azonban sehol sem látjuk. Mert nézetünk szerint az emberiség lelki züllésének legérzékenyebb reagense a büntetőstatisztika, mely azonban semmiképen sem mutat rosszabbodást oly értelemben, hogy az idegalkatilag feltételezett büntetendő cselekmények szaporodtak volna.»[1]

A valóság az, hogy a selejtes emberanyag kiküszöbölését évezredek óta elvégezte maga a természet mindenféle sterilizációs emberi beavatkozás nélkül és ezután sem kell félnie a degenerálódástól annak az emberiségnek, amely nem száll szembe a természet törvényeivel. Ha hívek vagyunk a természetünkbe írt isteni törvényekhez, egész nyugodtan bízhatjuk az emberiség sorsát a természet szabályozó munkájára.

NEGYEDIK FEJEZET.

A cselekvő (pozitív) eugenika.

Az eddig elmondottak nyomán könnyen az a benyomás keletkezhetnék, mintha a katolicizmus az eugenikának útjait semmiképen sem helyeselné; pedig tulajdonképen csak a negatív eugenika túlzó eszközeit veti el; a cselekvő, pozitív

[1] *Schaffer:* i. m. 13. l.

eugenika katolikus részről minden segítséget megérdemel. A negatív eugenika csak tagad, akadályokat emel és rombol, a pozitív ellenben épít és erősít.

I. Eugenika és etika.

Határozottan ki kell mondanunk, hogy a pozitív eugenikának nincs szüksége semmi erkölcsileg kifogásolható eszközre, sőt **a helyes eugenika és a katolikus etika előírásai mindenben kell, hogy találkozzanak.**

Az eugenika csak részben biológiai kérdés, de nem kisebb részben etikai is.

Ámde ha ez így van, akkor már eleve is gondolhatjuk, hogy a helyes eugenika bizonyára erős támaszra lel a katolicizmusban, az erkölcsös élet legfőbb előmozdítójában és támaszában.

Az az állam, amely a negatív eugenika erkölcsileg elítélendő eszközeivel él, tulajdonképen meghátrál a reáváró feladatok nehézségei elől, ahelyett, hogy energikus munkával, pozitív, építő tevékenység által fölvenné a küzdelmet. Aki az eugenikát kizárólag biológiai kérdésnek tartja, és minden érték fölé a fajtisztaságot emeli, végzetes zavart kelt az értékek rangsorozatában. Sőt mikor az erkölcsi értékeket háttérbe szorítja, saját maga alatt is fűrészeli a fát, mert hiszen a józan eugenika sokszor oly kemény föladatok elé állítja az egyént, oly követelményeket támaszt vele szemben, hogy annak erkölcsi alap nélkül megfelelni nem lehet.

Minden reális eugenikának legelső követelménye tehát: **az egyénnek és a népnek erkölcsi megerősítése!** Minthogy pedig az erkölcsiség a vallásosságból táplálkozik s annak híján megy tönkre: *a vallásosság erősítése egyben a legkomolyabb eugenikus tett is.*

Mindenki elgondolhatja, mennyit rontott az átöröklési anyagon az a szabados erkölcsi felfogás, amelynek özönvizét a magát az Isten előtti felelősségtől emancipált liberális felfogás zúdította az emberiségre. Aki tehát az emberiséget komoly felelősségérzetre, áldozathozatalra, önfegyelmezésre stb. neveli, egyben a legértékesebb eugenikát is űzi.

II. Eugenika és a tiszta élet.

Örömmel kell rámutatnunk arra, **mily fényes apológiája a pozitív eugenika az Egyház egész szexuális pedagógiájának.**

A) Ma már látjuk, hogy a katolikus erkölcstan teljes abstinenciát, a **legtökéletesebb erkölcsi tisztaságot követeli meg** a házasságig, az korántsem valami céltalan, fakír önkínzás és értéktelen negatív tilalom — mint ezt még nem is olyan régen szemünkre vetették —, hanem *a legértékesebb pozitívum, a józan eugenika pozitív szolgálata.* Az a romboló régi jelszó, hogy «az ifjúságnak ki kell magát tombolnia», halálos sebet kap az eugenikától, amely az ifjú évek féktelen kiélése helyett az ifjú erők háborítatlan gyüjtésének, érlelésének és így felfokozható értékének fontosságát hangoztatja.

Mindnyájan tudjuk, hogy a természet is a hegyek elzárt tiszta magasságában gyüjti össze a fiatal csermelyeket, ereket, patakokat, és csak akkor engedi le azokat az élet lapályába, ha már elég erősre nőttek ahhoz, hogy ott el ne sikkadjanak, hanem megtalálják az utat az Óceánhoz. De ilyennek kell lennie az emberi élet útjának is: a fiatal években a hegyi levegő háborítatlan magányában kell nőnie, érlelődnie, erősödnie és életet teremtő erejével csak akkor ereszkednie az élet síkságára, amikor már biztosítva van útja az örök élet Óceánja felé. Az erkölcsi tisztaságban töltött fiatal évek alatt halmozódik az egyénben a magas hegyi patakok potentiális energiája, amely azután a házasságban átalakul a családot alkotó, társadalmat és nemzetet éltető s mozgató kinetikus energiává.

B) A közfelfogásba tehát bele kell vinni azt a tételt, hogy a szexuális életnek az az egoista beállítása, amely a mai közvéleményt megfertőzte, és amely menekülni akar a rendezett házasélet kötelékeitől és a gyermektől, a legveszedelmesebb ellensége minden eugenikus törekvésnek.

Fajfenntartási ösztönnek hívjuk ezt az ösztönt — igen helyesen —, de akkor vonjuk le ebből a végső következtetést is! Nevezetesen azt, hogy **az az ösztön nem szolgálhatja az egyén egoista céljait, hanem az emberi faj nagy érdekeit.** A faj-hygienia sokkal többet nyer az önfegyelmezett, tiszta erkölcsi életre nevelt ifjúság által, mint bármiféle emberi mesterkedéssel.

Mindnyájunknak vallanunk kell, hogy a ma élő nemzedék felelős a jövő generációért is, tehát annak jobb sorsáért és erősebb egészségéért igénybe kell vennünk minden erkölcsileg megengedett eszközt. A keresztény szeretet ereje kiterjed azokra is, akik még meg sem születtek, de már itt patakzik köztünk az az átöröklési anyag, amely az ő szervezetükben is tovább fog áramlani. A helyes eugenikát szolgálja tehát a

mindenféle kicsapongást tiltó, józan keresztény életmód, mert kétségtelen tény, hogy az élvezeti mérgek, narkotikumok és a mértéktelenül élvezett alkohol idiokinézist, vagyis az átöröklési anyag leromlását okozza. Hogy pl. az alkoholizmus nemcsak következménye, hanem okozója is a káros átöröklésnek, az a legújabb kísérletek óta kétségen kívül áll. Egereken végzett kísérletek azt mutatták, hogy maguk a chromosómák is szenvedtek az alkohol hatása következtében.

Soha jobban, mint az eugenikus törekvések fényénél, még meg nem értettük *Tacitus* elismerő szavainak fontosságát, amikor ily dícsérettel adózott a régi germánokról: «Sera iuvenum venus, eoque inexhausta pubertas. Nec virgines festinantur. Eadem inventa, similis proceritas: pares validaeque miscentur ac robora parentum liberi referunt». Azaz: «A fiatalokban későn ébred a szerelem, ezért el nem tékozolt az ifjúságuk. De a leányok érését sem siettetik. Azért ők is ilyenek és hasonlóan karcsú növésűek. Egymáshoz méltóak és erősek, mikor házasságra lépnek és a szülők ősereje átmegy a gyermekekre».

A negatív eugenikának minden mesterkedésénél többet ér az a pozitív eugenika, amely az egészséges és értékes «Erbstrom»-ot hordozó emberek családjait védi és azok gyarapodását előmozdítja. Minden egyén magában hordozza őseinek öröklési anyagát; és arra kell nevelnünk az ifjúságot, hogy lelkiismeretbeli kérdést csináljon abból, hogy *csak egészséges folyamba kapcsolja be a maga egészséges áramát*. Ahhoz persze nem közönséges felelősségérzet kell, hogy az ember az egyén érdekein túl, az egyén pillanatnyi érzéki és érzelmi óhajain túl a késői eljövendő nemzedék boldogságát önfegyelmezéssel és sokszor talán végleges lemondással is előmozdítsa.

Mikor olvassuk *Galton* nyomatékos sürgetését, hogy a házasodni készülőket pontosan ki kell oktatni nagy feladataikról és felelősségükről, kiknek nem jut eszébe a katolikus Egyház ősrégi gyakorlata, a jegyesoktatás, amit a C. I. C. 1033. can.-ja kimondottan kötelességévé is tesz a plébános számára! «Ne omittat parochus . . . sponsis docere sanctitatem sacramenti matrimonii, mutuas coniugum obligationes et obligationes parentum erga prolem».

De ugyancsak a helyes eugenikát szolgálja minden olyan törekvés, amely az erkölcsös családalapítást, *a nősülést minél hamarább lehetővé akarja tenni*. Nem is kell említenem, mily fájdalmas veszedelem származik a mai abnormis állapotokból, amikor anyagi alap híján érett, értékes és rátermett fiatal-

embereknek a házasságkötést erősen ki kell tolniok! A rendezetlen szexuális életnek ez nem utolsó előidézője; már pedig, hogy az így szerzett betegségek mily helyrehozhatatlan károkat okoznak az öröklési anyagban, arról — sajnos — a mindennapi tapasztalat is kiáltva tanuskodik.

III. Eugenika és a családvédelem.

Ezzel eljutottunk a cselekvő eugenika legfontosabb pontjához: a családi élet védelméhez. Nem lehet elég nyomatékosan hangoztatni, hogy *a józan eugenikus mozgalom útja csak a családi élet megerősítésén vihet keresztül.*

A) A mai civilizált emberiség sorsdöntő választás elé került: vagy tovább siklik lefelé a gyermektől iszonyodás és a meglazult családi erkölcsök tragikus útján és akkor menthetetlenül kényszerül átadni vezető szerepét oly feltörekvő új fajoknak, amelyek hívek a természet törvényeihez; vagy pedig észbekapunk, meglátjuk a rettenetes veszélyt, ahová minket a társadalom atomizálása, az egyéni, önző érdekek s élvezetek bálványozása vezettek és igyekszünk visszatérni a hűtlenül elhagyott isteni utakra. Más mód a menekvésre nincs!

Az erős, tiszta és erkölcsi törvényeken felépülő családi élet sorsdöntően fontos értékét a katolicizmus állandóan védte és hangoztatta; sokáig nem akarták ezt megérteni; az eugenika fényénél immár mindenkinek meg kell értenie. Meg kell értenünk, hogy az éjtszaka csak olyan mértékben múlik el, amily mértékben feljön a nap, vagyis *a terhelt nemzedéktől legbiztosabban úgy szabadulunk meg, hogy az értékes nemzedék gyarapodását segítjük elő.* Meg kell értenünk, hogy minden nemzet ősereje a tiszta és erkölcsös családi élet, mert csak az ilyen család adja a nemzetnek azokat a tagokat, akik képesek a hazai föld mélyén és rétein, hegyeiben és erdeiben, vizeiben és gépeiben szunnyadó potentiális természeti energiákat átalakítani a kultúra kinetikus energiájává.

A legelemibb eugenikus követelményeket hangoztatja az Egyház akkor is, mikor mind a polygamiának, mind a polyandriának mindenféle fajtáját (pajtásházasság, próbaházasság stb.) elveti és a házasság felbonthatatlanságának erős hangsúlyozásával épp azt az alapot biztosítja, amely az értékes és egészséges átöröklés legbiztosabb hordozója.

B) A mult század vége óta Európa, valamint Észak-Ame-

rika államaiban **a szaporodás folyton csökken.** Minél műveltebb a nép, rendszerint annál inkább csökken a szaporodása; és minél műveltebb egy társadalmi osztály, annál kevesebb gyermek születik ott. A művelt osztályoknak ez a terméketlensége éppen nem biológiai következmény, nem természetes terméketlenség. Hisz vannak művelt családok közt is olyanok, ahol sok a gyermek, amint vannak a csekély műveltségűek közt is terméketlenek.

Az értékesebb elemeknek terméketlensége társadalmi és gazdasági okokból következik. A gyermekcsökkenés igazi okai: a magasabb kultúrával járó hosszabb tanulmányi idő és így az életben való elhelyezkedés nehézsége, a családalapítás lehetőségének elromlása, aztán a késői házasságból következő egészségi zavarok, alkoholizmus és vérbaj, továbbá az is, hogy a késői házasságok miatt csak nagyobb időközökben következnek egymás után az új nemzedékek. De nem kevésbbé okai a túlhajtott igények is, amelyekkel nehezen egyeztethető össze a gyermekek nagyobb száma. Ha kevesebb a gyermek, akkor fényesebb a lakás, elegánsabb a ruházkodás; a gyermekek tanítása pénzbe kerül és ha nincs gyermek, ez a pénz egyéni luxusra fordítható.

Statisztikailag bebizonyított tény, hogy az átlagos gyermekszám annál kisebb, minél kedvezőbb az illető társadalmi réteg anyagi állapota. A helytelen örökösödési rendszer szintén a több gyermek ellen beszél.

Mindez a megfontolás azonban azt bizonyítja, hogy *az Egyház a legjobb pozitív eugenikát űzi, mikor a gyermeket védi és a családi élet tisztaságát követeli.* A negatív eugenika csak rombol, de nem épít: pedig az egészséges emberanyag szaporodása lenne a fontos! A hiba nem a degeneráltak túlszaporodásában van, hanem az egészséges családok mesterségesen korlátozott terjeszkedésében. Az egészséges szaporodáshoz erkölcsi erők kellenek. A jövő csak azoké a hős fajoké, amelyek nem sterilizációs mesterkedéssel ravaszkodnak, hanem egészséges utódok sokaságával állják a harcot.

Nem különös dolog-e, hogy az eugenika hívei feltűnően egyre csak sterilizációt követelnek és korántsem halljuk éppoly hangosan követelni az eugenikának pozitív eszközeit, a családvédelmet, az anya- és csecsemővédelmet, az egyke elleni harcot, a létminimum olyan megszabását, hogy abból gyermekes családok megélhessenek, a házasságkötések korábbi lehetővétételét, és így tovább! Csak örülnünk kellene tehát, ha azt látnók, hogy a sterilizáció népszerűsítésére for-

dított nagy propagandát inkább arra használnák, hogy az értékes elemek nagyobb szaporodását és védelmét segítsék elő. Mert, azt hiszem, nem tévedünk, ha **az eugenikus törekvések centrumául a gyermekekben gazdag családi élet megkedveltetését jelöljük meg.** Ezt igazolja egyebek közt az a tapasztalat is, hogy akárhányszor a sok testvér közül éppen a későbben születettek egészen kiváltságos értéket képviselnek.

Nagy erkölcsi és társadalmi propaganda szükséges tehát abban az irányban, hogy *a gyermek újra büszkesége legyen a családnak.* Egyenesen megdöbbentő, hogy vannak vidékek, ahol gúny tárgyává teszik a sokgyermekes szülőket. Abból a közismert tényből, hogy a gyöngébb értékűek nagyobb arányban szaporodnak, mint az értékesek, lelketlenül híresztelték szét egyesek a közvéleménybe, hogy a sokgyermekes családok természetesen gyöngébb értékűek is. Annyira közfelfogássá vált ez az okoskodás, hogy a harmadik s további gyermek már sok család előtt szégyenszámba megy. Mily fontos feladat vár itt a helyes közvélemény kialakítására!

C) **De épily fontos a kérdésnek nemcsak erkölcsi, hanem anyagi oldala is.** Végtére is mit ér minden eugenika, ha az egészséges családok anyagi nyomorúság miatt nem merik vállalni az újabb gyermekeket, vagy pedig ha egészségtől duzzadó értékes fiatalok utódok nélkül hervadnak el azért, mert a gazdasági helyzet nem engedte meg nekik a családalapítást. Erkölcsi szempontból is fájdalommal kell megállapítanunk, hogy ebben a pontban a lelkiismeret szavának fölkeltése sem járhat kellő eredménnyel addig, amíg azokat a gazdasági utakat is meg nem tudjuk mutatni, amelyek a több gyermek fölnevelését lehetővé teszik.

A katolicizmus mindent elkövet, hogy biztosítsa a családi élet tisztaságát és a gyermekek megbecsülését, *de tegye meg az állam is, a törvényhozás is mindazt, ami megkedveltetheti a sok gyermeket és ami lehetővé teszi a sokgyermekes családok megélhetését.* Mert ki nem látná, mennyire porhintés marad minden eugenikus jelszó addig, amíg a sokgyermekes családok dohos pinceszobákban szoronganak, élelem és fűtőanyag alig van, az anya munkába jár házon kívül stb. Mit ér a leghangzatosabb eugenikus jelszó is addig, amíg «erre vagy arra az állásra gyermektelen házaspár kerestetik», amíg bármiféle előnyt élvezhetnek a gyermekektől félő családok, amíg az örökösödési, adózási, telepítési, iskoláztatási, fizetési és bérpolitika nem a sokgyermekes családnak kedvez!

Ellenben józan gondolat a sokgyermekes anyákat jutalmazni, továbbá elengedni a házadó egy részét az után a lakás után, amelyben sokgyermekes család lakik. Különösen alá kell húzni a telepítések eugenikus fontosságát. Mert aki egy egészséges és erkölcsös családot állandó saját kis otthonhoz és földdarabhoz juttat, az ezzel erősebb gránitkockát állított be a nemzet épületébe, mint aki akár száz magánosan dolgozót juttatna is munkához, mert ez utóbbiakat a hagyományokat nélkülöző gyökértelenségük könnyen sodorhatja bármikor a lázongók táborába.

Figyelemreméltó az a pozitív népesedési politika, amelyet a legújabb német adótörvényhozás követ.[1] Abból az igazságból indult ki, hogy cinizmus lenne a sokgyermekes családnak társadalmi eszményként való feltüntetése, ha nem gondoskodnak az ilyen családok megélhetéséről is. Egyelőre a jövedelmi adót vonták reform alá. A jövedelmi adó fizetésére kötelezettek két csoportba tartoznak: 1. alkalmazottak, akik havi fizetést kapnak, 2. más keresők, akik bevallásuk alapján adóznak. Az az alkalmazott, akinek 100 márka a havi fizetése, havi 1·82 márka jövedelmi adót fizet, ha nőtlen; ha nős, adómentességet élvez. Havi 175 márka fizetés után a nőtlen 13·52 márkát, a nős, de gyermektelen 6·50, a nős két gyermekkel 1·82 márkát fizet, a három gyermekes már mentes az adótól. Havi 250 márka fizetés után a nőtlen 29·90, a nős gyermektelen 14·30, a nős két gyermekes 7·80, a három gyermekes 1·82 márkát fizet, a négy gyermekes adómentes. Minél nagyobb a fizetés, annál több gyermek kívántatik az adómentességhez. Az adókulcs úgy van megszabva, hogy minél nagyobb legyen a különbözet a sokgyermekes családok javára. Nem mindegy például a 600 márka havi fizetést élvező család háztartásában, hogy gyermek híján havi 63·44 márka adót fizet-e, vagy csak 2·34 márkát, amire az öt gyermekes családfő van kötelezve. Az adófizetők már említett második csoportjában még észrevehetőbb a törvény célzata. Évi 7000 márka jövedelem után például a nőtlen 1264, a gyermektelen nős 790, a két gyermekes 469, a négy gyermekes már csak 158 márka adót fizet.

Pozitív eugenika továbbá harc az alkoholizmus, a tuberkulózis és a vérbaj leküzdéséért, a csecsemőhalandóság csökkentéséért, egészségesebb lakásért stb. Pozitív eugenika,

[1] *Georg Wancke:* Der Schutz der Familie in der neuen deutschen Steuergesetzgebung. Schönere Zukunft, 1934 december 23.-i szám.

amely nem azt követeli a nőnek, hogy neki is oly szabados lehessen szexuális élete, mint a férfié, hanem azt követeli a férfitől, hogy az ő erkölcsi élete is úgy legyen megkötve, mint a nőé. Pozitív eugenika a házassági kötelék erősítése és a válások megnehezítése, mert hiszen a helyes erkölcsi és fizikai gyermeknevelés csak a rendezett házasélet keretében gondolható el.

Ugyancsak eugenikus szempontból értékes mindazon törekvés, amely a férjes nőt mentesíteni akarja olyan munkától, amelyben képtelenné válik édesanyai kötelességének teljesítésére. XI. Pius pápának másik, korszakalkotó encyklikája, a «Quadragesimo anno» szerint, ha a férjes nőt az anyagi nyomorúság arra kényszeríti, hogy férjének elégtelen keresetét házon kívül vállalt munkájával növelje, «ez olyan szégyenletes visszaélés, amelynek el kell tűnnie, kerüljön az bármibe is».

Összefoglalás.

Igyekezzünk most már összefoglalni az elmondottakat és felelni a fölvetett kérdésre: **Mit tart a katolicizmus az eugenikáról, mit ítél el benne és miben segíti azt?**

I. **Elítéli mindenekelőtt is a tisztára materialisztikus eugenikát.** Az egyén lelki üdvösségét ugyanis előbbre helyezi a faj tisztaságának, és nem engedi az emberi élet szempontjait az állattenyésztés mértékével mérni. Rendíthetetlenül hirdeti, hogy van Isten által teremtett lelkünk és van — kisebb-nagyobb korlátozással — szabad akaratunk. Ezt a két tételt az eugenikus mozgalmakban szem elől téveszteni nem szabad.

Az eugenika tehát ne felejtse el programjából az emberi lelket és a biológiai irracionálist. Mert igaza van *Foerster*nek, aki egyik munkájában említi, hogy még a legziláltabb idegrendszer is értékes emberi lelket hordozhat. Kedves hasonlattal is él, mikor azt írja, hogy a rozzant, szegényes, gyenge kis erdei kunyhóból is, annak piciny ablakából is szép leányarc mosolyoghat felénk.

II. **Elítéli a katolicizmus a kollektivizmust hirdető eugenikát.** Nyiltan vallja, hogy nem az állam teremtette a családot, hanem a családból alakult ki az állam. Ha tehát a család előbb volt a fajnál és államnál is, mind történelmileg, mind formailag fölötte áll az államnak. Ebből azonban következik, hogy a családalapításba és gyermekek életbe-

hívásába nem lehet az államnak direkt beleszólása, mert az az egyénnek természetjoga. Ettől a természetadta jogától pedig a bűntelen — bár ha gyönge egészségű — embert az állam nem foszthatja meg, mert ez hatalmi túlkapás és a természeti jog megsértése lenne.

Külön ki kell emelnünk, hogy ugyanaz a katolikus Egyház, amely a hivatalos tekintélynek és állami hatalomnak mindig és mindenütt a legelső védelmezője volt, szükség esetén — íme — mily imponáló bátorsággal lép fel az egyén veszélyeztetett jogainak védelme mellett is.

Nem ismeri el tehát a katolicizmus, hogy eugenikus indikáció alapján a házasságtól el lehessen valakit tiltani — bár az ilyennek eltanácsolását lelkiismeretük, felelősségérzetük fölkeltésével — helyesnek tartja. De az állami tilalom helyét itt a lelkiismeret tiltó szavának kell elfoglalnia.

III. **Elitéli a katolicizmus az ártatlanok sterilizációját,** mert az öröklött terheltség nem bűn, bűn nélkül pedig az államnak nincs joga ahhoz, hogy az egyént megfossza attól az integrális tehetségétől, amit számára az életadás ereje jelent.

Ha ez a terheltség veszélyt jelent a közösségre, az államra, az védekezhetik ellene más módon, pl. az illetők hosszabb időre szóló zárt internálásával, ami az illető szerencsétlen egyén természetjogának csak indirekt megakadályozását jelentené, és nem direkt és többé jóvá nem tehető megsemmisítését.

Mily öröm és nyugodtság azt tudnunk, hogy az Egyház ily szorgosan őrködik az egyén jogai fölött és nem nézi szó nélkül, hogy az állam a neki kevésbbé tetsző tagjainak természetadta jogairól kényre-kedvre rendelkezhessék tudományos vélemények, korhangulatok és utilitarista szempontok érdekében! Ez a határozott állásfoglalás természetes következménye az Egyház mindenkori tanításának, hogy az erkölcsi törvények föltétlenül kötelező erején semmiféle társadalmi vagy anyagi előny kedvéért nem lehet enyhíteni.

IV. **Viszont korántsem ítéli el a katolicizmus magát a nagy törekvést, mely értékesebb, egészségesebb, munkaképesebb, erősebb emberi generációt akar biztosítani.** Még a negatív eugenikának is van olyan része, amelyet az encyklika — legalább nagyjában — honorál: ez a házasságról lebeszélése (nem: eltiltása!) azoknak a terhelteknek, akiknek valószínűleg «csökkent értékű» utódjaik lesznek. A «Casti connubii» itt enyhébbnek mutatkozott, mint azok a — külön-

ben neves — moralisták, akik a gyónási feloldozás megtagadásával és az egyházi házasságkötés elódázásával akarták büntetni azokat, akik öröklött terheltségük vagy fertőző betegségük ellenére házasságot akarnak kötni. A «Casti connubii» óta ezt a véleményt képviselni nem lehet; az egész világosan kimondja, hogy az így kötött házasságokat súlyos bűnnek nevezni nem lehet; még ha az illetők tudják is, hogy csökkent értékű utódok várnak rájuk.

Nem engedi ugyan a pápa, hogy súlyos bűnnek nevezzék a betegek és terheltek házasságát, de viszont ebből nem következik, hogy minden bűntől mentek azok, akik terhelt utódok biztos tudatában mégis házasságot kötnek. Nem mentek a felelősségtől és a szeretetlenség bűnétől azok, akik házasságot kötnek, noha előre tudják, mennyi kínt és nyomorúságot fog gyermekeik számára az ő szintén megterhelt életük jelenteni.

V. Ha már a negatív eugenikában is találunk elfogadható gondolatot, annál biztosabbra vehetjük, hogy **a katolikus világfelfogás örömmel üdvözli és segíti a pozitív eugenika minden józan törekvését.**

Nyugodtan mondhatjuk, hogy a «Casti connubii» tulajdonképen elfogadja és hirdeti mindazt, amit a józan pozitív eugenika is ajánl. Igy pl. erősen hangsúlyozza a szülők nevelői kötelességeit és ezzel a rendezett és egészségesebb családi életet. Helyesnek tartja a házasság előtti orvosi vizsgálatot is. Eltiltani ugyan nem szabad a házasságtól a betegeket sem, de viszont lehet és kell nevelni a fiatalok lelkiismeretét hogy minden hozománynál többre becsüljék azt az el nem tékozolt, életerős organizmust, értékes örökség-anyagot, amelyet mindkét fél a házasságba visz és tartózkodjanak önként a házasságralépéstől, ha abból valószínűleg terheltek és nyomorékok fognak születni. Értékes eugenikát űz az Egyház akkor is, mikor azt hirdeti az embereknek, hogy a házasságot ne vak szenvedély hatása alatt, felületes báli ismeretség vagy társadalmi s anyagi indokok hatása alatt kössék.

VI. Az élet nemesítésének kérdése azonban nem merülhet ki a születésszabályozás biológiai módozataiban. **Ide tartozik az egyéni élet erkölcsi szabályozása is: önfegyelmezés, önnevelés, a belülről kifelé sugárzó lelki erő, a lelki plasztika.** A legjobb és legértékesebb eugenikát végzi tehát az Egyház, mikor a keresztény elvek szerinti életet követeli. Természetesen mindazt a törekvést örömmel üdvözöljük, amely a nép közé akarja vinni az átöröklés törvényeinek isme-

retét, a nagy felelősséget az elkövetkezendő nemzedékért; mindazt a törekvést is, amely felkarolja az erősebb, értékesebb családok terjedését telepítés, adókedvezmény stb. által. Mindezen túl azonban hangoztatnunk kell, hogy *a legjobb pozitív eugenika a keresztény erkölcsök szerint töltött élet!*

Az eugenika fanatikusainak nem volna szabad elfelejteniök, hogy az egész mozgalom megindítója, Galton, az eugenikát nemcsak nem akarta függetleníteni az etikától, hanem abba egyenesen bele akarta építeni. 1905-ben úgy ír az eugenikáról, mint «a vallás egy tényezőjéről» («as a factor in religion»), amely a felebaráti szeretet kötelességét kiterjeszti a jövő nemzedékre is és felfokozza a házasság fontosságát.

Tehát minden, ami az emberek erkölcsi erejét emeli, egyúttal eugenikus tett is; minden, ami azt csökkenti, rombolás az emberiség fáján! Ma is áll, amit *Salvianus* mondott a római birodalomról: «Ellenségei nem tudták legyőzni, csak a bűn». Az ország nem térkép, nem hegy-völgy, nem elvont fogalom; a nemzet jövő termése az ő ifjúságában lüktet, kél életre, válik eleven valósággá, — vagy az ő eltékozolt fiatalságuk miatt megy tönkre.

Bizony érdemes nekünk is gyakran elolvasni és szívünkre venni a pogány *Horatius* vatesi szavait, amelyekkel a vallásosságtól elfordult Róma fenyegető jövőjét hirdette:

Delicta maiorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris . . .

Fecunda culpae saecula nuptias
Primum inquinavere et genus et domos:
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit . . .

Damnosa quid non imminuit dies?
Aetas parentum, peior avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem (Carm. 3, 6.)

Ártatlanul bűnhődsz atyáid vétkeiért, római nép, míg újra föl nem építed a templomokat, — hangzik a költő szava. A bűnben gazdag korszellem először a családi életet fertőzte meg és az ebből a forrásból eleredő méreg átszivárgott az egész népbe és hazába . . . Mily sötét jövő fenyeget minket! Elődeink bűnei rosszabbakká tettek minket, mint őseink voltak és nemsokára jön egy új nemzedék, amelyik meg bűnösebb lesz minálunk is . . .

Mindennél értékesebb pozitív eugenika tehát a házasságig

tartó tökéletes tiszta élet megalkuvás nélküli hirdetése és az erkölcsös házasélet megkövetelése. Az isteni törvényeknek, a keresztény erkölcstannak következetes betartása legjobb biztosítéka az egészségesebb emberi jövőnek. Az ifjúság jelene a haza jövője. Igaza van *Hiltynek*, mikor ezt írja: «Mindennapos jelenség, hogy a gazdag emberek gyermekei s unokái, akik csak pénzt örököltek s erkölcsös életet nem, rövid idő alatt tönkre mennek. Ugyanez áll egész népekre is, amelyek összeomlását az egyre fokozódó erkölcstelenség miatt semmiféle államvezetés művészete feltartóztatni nem képes».

Nem lehet megilletődés nélkül olvasni, amit *Tacitus* ír a büszke római népnek sírjánál, amely valaha az egész akkori világot meghódította. Halljuk csak, hogy ennél a sírnál, ahová a rómaiakat az erkölcstelen életmód döntötte, mint zengi a győztes pogány germánok tiszta életének dícséretét!

«Saepta pudicitia agunt, nullis spectaculorum inlecebris, nullis conviviorum irritationibus corruptae . . . Paucissima in tam numerosa gente adulteria, quorum poena praesens et maritis permissa, abscisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus ac per omnem vicum verbere agit; publicatae enim pudicitiae nulla venia: non forma, non aetate, non opibus maritum invenerit. Nemo enim illic vitia ridet, nec corrumpere et corrumpi saeculum vocatur.» (Tacitus: Germania 19.) Magyar fordításban: «A nő így él a tiszta erkölcsök védelme alatt s nem rontják őt sikamlós színdarabok s érzékizgató lakomázások . . . Házassági hűség megszegése ennél a nagyszámú népnél a legritkább eset, büntetése rögtöni s a férj joga: a férj a levágott hajú, ruhátlan asszonyt rokonai jelenlétében kiűzi a házából s az egész falun végigkorbácsolja. Aki egyszer szűzességét feláldozta, többé nem talál kegyelmet; sem szépsége, sem fiatalsága vagy gazdagsága nem szerez neki többé férjet. Mert persze ott nem mosolyog senki a bűn fölött, s a csábítást és elbukást nem hívják korszellemnek».

A végső megállapításunk tehát ez: Az eugenikus törekvésekben van egy értékes mag, amelyet a katolikus világfelfogás is minden eszközzel támogat; de van sok porhintés, hiú reménykeltés, sőt erkölcsi eltévelyedés is. Nem a komoly tudomány képviselői, hanem a napilapok színes, könnyed stílusban, de épily könnyű felelősségérzettel megírt riportjai felelősek azért, hogy a nagyközönség, mint valami megváltó panáceára, oly felcsigázott reményekkel néz az eugenikára, amiket az soha beváltani nem fog tudni.

Az eugenika legnagyobb reklámmal hirdetett eszköze, a sterilizáció, erkölcsileg is eltévelyedés.

De ha megengedett volna is, akkor sem alakalmas csak távolról sem oly mértékben feljavítani az emberiség összességét, amint azt az ujságcikkek megcsillogtatják az olvasók előtt.

Sőt még ha képes volna is ezt elérni, még mindig kérdéses marad, vajjon előnyös lenne-e ez az emberi társadalom életére.

Ha tehát nem akarunk egyoldalúak maradni, be kell ismernünk, hogy az eugenika, az egészségesebb emberanyag biztosítása, bár biológiai kérdés is, de még ezen túl jóval több is: *erkölcsi, pszichológiai és pedagógiai feladat is.* Az isteni és a természetjognak objektív normái a nemzet és a faj fölött állanak, tehát az eugenikára is kötelezőek, s amit azok tiltanak, azt semmiféle eugenikus cél megengedetté nem teheti. Az erkölcsi felelősség fokozottabb fölkeltése oly rendkívül értékes és szükséges eugenikus eszköz, hogy ennek megtörténte fölöslegessé tesz sok, erkölcsileg kifogásolható, eugenikus eszközt is, míg ennek hiányában a könnyelmű lelkiismeret ki fog bújni a legdrasztikusabb eugenikus paragrafusok alól is.

Bátran mondhatjuk tehát, hogy a legáldásosabb eugenika a katolikus erkölcstan meg nem alkuvó követése.

TARTALOMJEGYZÉK.

A KERESZTÉNY HÁZASSÁG.

I.

A család fontossága 3

I. *Kell-e a családról ily sokat beszélni? A)* Valóban vannak, akik jogosan fölvethetik ezt a kérdést: akik a régi, ideális családi körben nőttek fel. *B)* A kérdéssel foglalkoznunk kell, mert foglalkoznak vele mások kegyetlen, tapintatlan és vakmerő szabadossággal, és mert *C)* a házasság nem egyszerű állami szerződés, hanem erkölcsi és vallási intézmény is. II. *Lehet-e erről a katolikus papnak beszélnie? A)* Tudhat erről beszélni, mert ő is házasságból született, elfogulatlanabbul ítél, és a lelkipásztorkodásban bőséges tapasztalathoz jut. *B)* Szabad és kell is erről beszélnie, mert ha ez nem is könnyű feladat, a házasság lényegileg szent dolog, tehát az ő hatáskörébe tartozik.

II.

A házasság Krisztus előtt 14

I. *A házasságot Isten rendelte. A)* Ezt tanítja a Teremtés Könyvének első fejezete, ahol a férfi és a nő teremtéséről van szó, és *B)* második fejezete, ahol részletesen értesülünk a házasság megalapításáról. II. *Mi a házasság az Isten akarata szerint? A)* Nemcsak szerződés, *B)* nemcsak magánügy, hanem *C)* egy férfinak és egy nőnek sírig tartó szövetsége. *D)* Nélkülözhetetlen erőforrás a társadalom számára is. III. *Kinek kell megházasodnia és kinek nem? A)* A teljesen megtartóztató élet értékesebb ugyan Isten előtt, de az emberek legnagyobb része számára a helyes megoldás mégis csak a házasság. *B)* Ki ne házasodjék és ki igen?

III.

A házasság Krisztus után 25

I. *Mint gondolkodik Krisztus Egyháza a házasságról? A)* Egyrészt egészen földiesen, de *B)* másrészt meg egészen égiesen is. *C)* Csak így lehet megérteni a keresztény házasság lényegét: a házasság szentség! II. *Mit ad Krisztus a házastársaknak? A)* Az Úr nászajándéka a szentségi kegyelem. *B)* Végig megmarad a szentség, amelyet az oltárnál vettek fel. *C)* Mik azok a szentségi kegyelmek, amikhez a házasság szentsége juttatja a házastársakat?

IV.

Előkészület a házasságra 34

I. *Távolabbi előkészület a házasságra. A)* Neveljük a gyermekeket önfegyelmezésre, *B)* a leányokat nagyobb szerénységre és egyszerűségre és *C)* mindkét nembeli ifjúságot tiszta erkölcsi életre. II. *Közelebbi előkészület a házasságra. A)* A jegyesség az önvizsgálatnak, továbbá *B)* a másik jegyes megismerésének ideje. *C)* Miért félti mégis az Egyház a jegyeseket?

V.

A jó házastárs tulajdonságai 44

I. *A fiú legyen komoly és felelősségét átérző. A)* A házas élet óriási felelősséget jelent, és *B)* ez csak abban a fiatalemberben van meg, akiben nagy a munkakedv, kötelességteljesítés és becsületesség. II. *A leány legyen szerény és házias. A)* A vőlegény győződjék meg, megvan-e leendő feleségében a kellő szerénység és háziasság. *B)* Hihetetlen, mily könnyelműek egyesek ebben az életbevágó kérdésben! III. *Mindkettő legyen vallásos. A)* Sorsdöntően fontos, hogy a házastársak vallásosak legyenek, tehát *B)* vallásos ember ne menjen házastársul nem vallásoshoz. *C)* A szülők szent kötelessége vallásosan nevelni a gyermekeket.

VI.

Akadályok a házasság útján 55

I. *A házassági akadályok általában. A)* Az Egyház tapasztalata hozta létre a házassági akadályokat. *B)* Főleg mindig követelte a házastárs választásának szabadságát. II. *Az elváltak új házassága. A)* Micsoda zűrzavaros eseteket mutat erre a mai, meglazult erkölcsű világ! *B)* De az Egyház érinthetetlennek tartja a házassági köteléket. III. *A vegyesházasság akadálya. A)* Nehéz és kényes téma, de nem térhetünk ki előle. *B)* Az Egyház nyíltan és határozottan ellene van a vegyesházasságoknak. *C)* Miért van ellene?

VII.

Az egynejű házasság 66

I. *A házasság fogalma megköveteli az egynejűséget. A)* Nem lehet föladni a monogámiát azért sem, mert ez Istennek határozott parancsa, de *B)* azért sem, mert a magasabb emberi kultúrának is nélkülözhetetlen alkotó eleme. II. *Az egynejűség megköveteli a házassági hűséget. A)* Vajjon meg lehet-e azt tartani? Igen. *B)* De aki meg akarja tartani, kerülje mindazt, ami a hűség megtartását megnehezíti és *C)* tegye meg mindazt, ami megkönnyíti.

VIII.

A «megreformált» házasság 76

I. *A «megreformált» házasság formái. A)* «A próbaházasság.» De amit itt kipróbálnak, az nem házasság! *B)* «A pajtásházasság.» Teljesen félreismeri mind a nő lelkületét, mind az emberi kultúra követelményeit. II. *Az Egyház elveti az így «megreformált» házasságot,* mert *A)* felületes és jogtalan az az érvük, mely «engesztelhetetlen gyűlöletre» hivatkozik és *B)* óriási katasztrófát jelentene az ilyen «reformálás».

IX.

A felbonthatatlan házasság (I.) 86

I. *A házasságnak felbonthatatlannak kell lennie az Isten akaratából. A)* Az Isten egy férfit és egy nőt teremtett; «amit tehát Isten egybekötött, ember el ne válassza». *B)* Még a hűség megszegése sem bontja föl magát a házassági köteléket. II. *A házasságnak felbonthatatlannak kell lennie, annak lényege miatt is,* mert a keresztény házasság mása Krisztus és az Egyház titokzatos egységének. III. *A házasságnak felbonthatatlannak kell lennie annak céljai miatt is. A)* Csak így valósítható meg az emberi nemnek emberhez méltó fenntartása, és *B)* a házastársak kölcsönös segítése és teljes egybeforradása.

X.

A felbonthatatlan házasság (II.) 96

I. *A felbonthatatlanságot megkövetelt az emberiség érdeke is.* A házasság felbontása átok *A)* a férfira, *B)* még inkább a nőre, *C)* leginkább pedig a gyermekre; a válás tehát *D)* átok magára az emberiségre is és ellensége magának a közjónak. II. *Ellenvetések a felbonthatatlansággal szemben. A)* «Ez szörnyűség, szívtelenség!» *B)* «Pokol az életünk egymással! Ilyenkor sincs elválás?» *C)* Az Egyház is látja a szomorú valóságot. *D)* De csináljunk csak mérleget: Mit jelent, ha a házasság felbonthatatlan és mit, ha felbontható?

XI.

A felbontott házasság 107

I. *A házassági elválások számának emelkedése. A)* A statisztika fájdalmas adatai. *B)* «Dehát az Egyháznak is kellene belátással lennie! — mondják. Nem ismeri a családok tragédiáit?» II. *A válások okozta nyomorúság. A)* «Nem lehet tovább bírni: elválok!» *B)* Sajnos, vannak, akik nemcsak elválnak, hanem új házasságra is lépnek előbbi házastársuk életében, sőt *C)* könnyen és felületesen ítélkeznek az Egyház eljárása fölött.

XII.

A boldog házasság 117

I. *A családi asztal. A)* Ezen értjük a közös élet egész problémakörét; főként *B)* a tekintély elvének érvényesülését és *C)* a szeretetnek uralmát. II. *A családi feszület. A)* A feszületet szószerint is értsük fizikai értelemben: illő tiszteletheIyet nyerjen az minden keresztény családi szentély falán! *B)* De értsük méginkább a feszület által jelképezett vallásos gondolkodásra és az abból fakadó önfegyelmezésre, önnevelésre és önuralomra.

XIII.

A gyermektelen házasság (I.) 128

I. *A gyermek kizárása a családból vétek az Isten ellen. A)* Mennyivel nemesebb felfogás uralkodott erről a kérdésről már a kereszténység előtt is! *B)* A kereszténység fölfokozta ezt a nemes felfogást. *C)* De ezt a fönséges gondolkodást fölforgatta az önző világfelfogás. II. *Vétek a gyermek érdekei ellen. A)* A több-gyermeket a szülők helyesebben nevelhetik. *B)* Maguk a testvérek is nevelik egymást. *C)* Sőt a gyermekek nevelik a szülőket is. III. *Vétek a szülők érdekei ellen. A)* Egy gyermek nem gyermek, hanem örökös aggodalom. *B)* Pedig az egy gyermek többe kerül, mint a többi gyermek. *C)* Viszont a gyermek nagy vigasztalás a szülőknek.

XIV.

A gyermektelen házasság (II.) 138

I. *Nincs gyermek. A)* Persze, nem szabad szemrehányást tenni azoknak, akik szeretnének gyermeket, de az Isten nem részesíti őket ebben az örömben; *B)* de igenis azoknak, akik bűnös módon zárják el a gyermek előtt az életbe vezető kaput. II. *Miért nincs gyermek? A)* A leggyakrabban előhozott kifogás, a nehéz gazdasági helyzet, sokszor csak ürügy, *B)* de még ha igaz is, akkor sem szabad az Isten törvényéhez nyúlni. *C)* Másik kifogás az egészségi ok. Egyházunk azonban mindenkivel szemben védi a gyermeket.

XV.

A sokgyermekes házasság (I.) 148

I. *A keresztény családban tisztelik a gyermeket.* A keresztény világfelfogás szerint *A)* a gyermek «szent dolog» és *B)* «istenáldás». II. *A keresztény családban nevelik a gyermeket. A)* A gyermek nevelése a szülők első kötelessége. *B)* Minél korábban kezdeni a nevelést! *C)* A gyermek legértékesebb nevelője az édesanyja.

XVI.

A sokgyermekes házasság (II.) 158

I. *A szülők példája a legelső nevelői tényező. A)* «Ahogy az öregek énekelnek, úgy táncolnak a fiatalok.» *B)* Mennyit ront a szülők rossz példája, és viszont *C)* mennyire fölemelő az ő nemes viselkedésük a gyermek kialakulására! II. *Mire neveljük a gyermekeket? A)* Föltétlen engedelmességre, *B)* tekintélytiszteletre, *C)* igazmondásra, *D)* erkölcsi tiszta életre, *E)* vallásosságra.

XVII.

A keresztény házasság 169

I. *A keresztény házasság eszménye. A)* Már az első házasság is több volt merőben természetes szövetségnél. *B)* Krisztus pedig nemcsak visszaállította az eredeti eszményt, hanem szentséggé is tette. *C)* A házasságot tehát nem az ember találta ki. II. *A házasságot nem szabad «megreformálni!»*, bár *A)* az emberiség nagy haladást tett is a technikában és tudományban és bár *B)* messze marad is a valóság a keresztény ideáltól. III. *Mily érdekek fűződnek a családi élet megerősödéséhez? A)* Az állam nem tudja nélkülözni az erős családot. *B)* Látjuk, hová vezetnek az elválások! *C)* Ezért is áll a katolikus Egyház rendületlenül a házasságnak válással meg nem hamisított krisztusi eszménye mellett.

Esküvői szentbeszédek 179

Divat és házasság 194

Eugenika és katolicizmus 203

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY

SZENT ISTVÁN
PÁZMÁNY